

**KOHTI UUTTA SUUNTAAMAA LIKUNAPALVELUTUOTANNON
SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄMISESSÄ**

Näkökulmina saavutettavuuskehikko, Pierre Bourdieun pääomateoria ja laaja-alainen yhteistyö

Juulia Tommila

Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma
Liikuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

TIIVISTELMÄ

Tommila, J. 2024. Kohti uutta suuntaa liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistämisessä. Näkökulmina saavutettavuuskehikko, Pierre Bourdieun pääomateoria ja laaja-alainen yhteistyö. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, 132 s., 6 liitettä.

Julkishallinnon liikuntapaikkarakentamisella ja liikuntapoliittisilla linjauksilla on aktivoitu väestöä liikkumaan jo useiden vuosikymmenten ajan. Siitä huolimatta yhä useampi liikkuu terveytensä kannalta liian vähän. Lisäksi liikkuminen on polarisoitunut. Nykyinen eriytynyt liikuntakulttuuri ja yhteiskunnalliset muutokset haastavat liikkumista edistävien toimijoiden kykyä vastata eriarvoisuuteen liittyviin kysymyksiin. Jotta haasteisiin voidaan vastata, vaaditaan toimijoilta nyt uudenlaisia ratkaisuja edistääkseen yhdenvertaisia mahdollisuuksia liikkua.

Tämän liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielman tavoitteena oli selvittää Rauman seudun liikkumisen edistämisen asiantuntijoiden ja avainhenkilöiden näkemyksiä liikuntapalvelutuotannon saavutettavuudesta. Tutkielmassa tarkasteltiin Virmasalon ja Hasasen (2022) saavutettavuuden ulottuvuuksien viitekehystä käyttäen, minkälaisin keinoin liikkumiseroja on aikaisemmin poistettu ja keillä on tutkittavien mukaan tulevaisuudessa vastuu edistää yhdenvertaisia liikkumismahdollisuuksia. Lisäksi tutkielmassa selvitettiin Bourdieun (1986) pääomateorian valossa, minkälaista pääomaa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää toimijoilta. Tutkielma toteutettiin osana Rauman kaupungin uutta liikkumissuunnitelman laadintaprosessia. Sen vuoksi tutkielmassa selvitettiin myös sitä, miten yhteissuunnittelu tukee eri toimijoiden yhteistyötä yhdenvertaisuuden edistämässä saavutettavuuskehikkoa käyttäen. Tutkimus on laadullinen ja tieteenfilosofisesti se pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Tutkimuksen aineisto kerättiin ryhmähaastatteluilla (n = 21), kyselylomakkeella (n = 33) ja työpajan havainnoinnilla. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Tulosten perusteella liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistäminen edellyttää kaikkia kolmea pääomaa toimijoilta. Tutkittavien mukaan kulttuurinen pääoma ilmenee liikkumisen arvostamisena, liikkumisen puheeksi ottamisena ja tietotaidolla. Taloudellinen pääoma koskee henkilöstöresursseja ja taloudellisia investointeja. Sosiaaliseen pääomaan sisältyy aktiiviset verkostot ja vastinparit. Edellä mainittujen tekijöiden puuttuessa, liikkumismahdollisuuksiin vaikuttamista ei tunnisteta tai poikkihallinnollisia yhteistyömalleja ei synny. Kun toimijoilla on riittävästi pääomaa, mahdollistaa se laaja-alaisen saavutettavuuden edistämisen.

Liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistäminen näyttäytyy tulosten perusteella monialaisena ilmiönä, jonka toteuttamiseksi tutkittavat odottavat tulevaisuudessakin kaikilta eri sektoreilta aktiivisuutta. Tiedolliseen, kulttuuris-asenteelliseen, mentaaliseen ja sosiaaliseen saavutettavuuden ulottuvuuteen odotetaan jatkossa kiinnitettävän huomiota kaikilla sektoreilla, sillä niissä ilmenee eniten haasteita ja ne edellyttävät toimivia palveluketjuja. Tutkielma osoitti, että saavutettavuuskehikko auttaa muun muassa tunnistamaan liikkumisen moninaiset esteet. Lisäksi se tukee toiminnan laadun arviointia ja kehittämistä. Yhteissuunnittelutilaisuudet koettiin hyviksi paitsi tiedon jakamisen ja saannin, myös ennen kaikkea verkostoitumisen ja laaja-alaisen yhteistyön edistämisen kannalta.

Asiasanat: Liikuntapalvelutuotanto, liikkuminen, saavutettavuus, yhteistyö, pääoma

ABSTRACT

Tommila, J. 2024. Towards a new direction in promoting the accessibility of sports service production. From the point of view the accessibility framework, Pierre Bourdieu's capital theory and broad-based cooperation. Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis Social Sciences of Sport, 132 pp., 6 appendices.

The public administration's construction of sports facilities and sports policy actions have activated the population to physical activity for several decades. Nevertheless, more and more of them have a sedentary lifestyle that threatens their health. In addition, physical activity is polarized. A differentiated sports culture and social changes challenge the promoters of physical activity capability to respond to inequality issues. To respond to the challenges, promoters must find new solutions to promote equal opportunities to sport.

The aim of this master's thesis in the social sciences of sport was to find out views of the experts and the key persons for the promotion of physical activity in the Rauma, accessibility of sports service production. Using the framework of the accessibility dimensions of Virmasalo and Hasanen (2022), the research examined what kind of means physical activity differences have been removed in the past and who, according to the researched, has the responsibility to promote equal sports opportunities in the future. In furthermore, in the light of Bourdieu's (1986) theory of capital, the research investigated what kind of capital the promotion equality of physical activity requires from actors. The study was conducted as part of Rauma's sports service development strategy process. Therefore, the thesis also explored how co-design supports the cooperation of different actors in promoting equality using the accessibility framework. The research is qualitative and philosophically based on the social constructionism research tradition. The research material was collected through group interviews (n=4), questionnaires (n=33) and observation of the workshop. The research data analyzed using qualitative content analysis.

Based on the research data, the promotion of the accessibility of sport services production requires all three types of capital from workers. According to the interviewees, cultural capital is appearing in the appreciation of physical activity, talking about movements and knowledge. Economic capital refers to human resources and economic investments. Social capital includes active networks and counterparties. In the absence of the above, actors do not recognize their ability to influence physical activity choices or cross-administrative cooperation has not been formed. The operators' sufficient capital enables the promotion of wide-ranging accessibility.

Based on the study, promoting of the accessibility of the sports service production appears as a multidisciplinary phenomenon. In the future, the interviewees expect participation from all the different sectors. In the future, attention is expected to be given to information, mental, social, and cultural-attitude accessibility, as these are the most challenging dimensions and require the good cooperation between services providers and customers. According to the study, the accessibility framework helps among other things to recognize physical activity various barriers and moreover framework supports the evaluation and development of the quality of actions. Co-design events are considered helpful not only for information sharing and access to information, but above all for promoting networking and cross-administrative cooperation.

Key words: Sports service production, physical activity, accessibility, cooperation, capital

KÄYTETYT LYHENTEET

OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö
THL	Terveystieteiden tutkimuskeskus
YLLI	Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIELMAN TAUSTAT.....	5
2.1	Terveyden ja hyvinvoinnin eriytyminen.....	5
2.1.1	Liikuntapaikkarakentamisesta kohti esteiden poistamisen linjaa.....	6
2.1.2	Liikuntaohjelmat ja -suunnitelmat osana kuntien liikkumisen edistämistä	12
2.2	Rauman kaupungin liikkumisen edistäminen	14
2.2.1	Rauman liikkumissuunnitelman laadintaprosessi.....	15
2.2.2	Yhteissuunnittelu ja tiedoneuvonta osana Rauman liikkumissuunnitelman laadintaa	17
3	LIKKUMINEN VALINTANA – MIKÄ SITÄ SELITTÄÄ.....	22
3.1	Distinktioteoria.....	22
3.2	Eriarvoisuus	23
3.3	Liikkumismahdollisuuksien saavutettavuus	24
3.3.1	Olosuhteet ja elinympäristö - luo lähtökohdat liikkumisvalinnoille	26
3.3.2	Resurssit ja mahdollisuudet – pääomat määrittelemässä liikkumisvalintoja	28
3.3.3	Sosiokulttuurinen tila - tulkintakehyksenä liikkumisvalinnoille.....	33
3.4	Liikuntakulttuurin ulossuljetut.....	36
4	LIKUNTAKULTTUURIN TOIMIJAT LIKKUMISVALINTOJEN MAHDOLLISTAJINA	39
4.1	Julkinen sektori	39
4.2	Liikunnan järjestösektori	42
4.3	Yksityinen sektori	44
4.4	Neljäs sektori.....	46
4.5	Hybridisoitunut liikuntakenttä	47

4.6	Laaja-alainen yhteistyö liikkumisen edistämisen lähtökohtana.....	49
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	53
5.1	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	53
5.2	Tieteenfilosofiset lähtökohdat.....	54
5.3	Aineistonkeruu ja tutkittava joukko	55
5.3.1	Ryhmämuotoinen teemahaastattelu	56
5.3.2	Työpaja.....	59
5.3.3	Kyselylomake	62
5.4	Tutkimusaineiston analyysi	65
5.5	Tutkimuksen eettiset kysymykset	67
6	LIKKUMISEN ERIARVOISUUDEN VÄHENTÄMISEKSI TEHDYT TOIMENPITEET RAUMALLA.....	70
7	LIKKUMISEN YHDENVERTAISUUTTA EDISTÄVIEN TAHOJEN TARVITSEMAT PÄÄOMAT	83
7.1	Asenteet, tiedot ja taidot määrittelemässä liikkumisen edistämisen toimintakulttuuria	84
7.2	Taloudelliset resurssit määrittelemässä palveluiden ja olosuhteiden kehittämistä	90
7.3	Verkostot ja kontaktit liikkumisen edistäjien yhteistyön mahdollistajina.....	94
8	LIKKUMISEN YHDENVERTAISUUDEN EDISTÄMINEN LAAJA-ALAISELLA YHTEISTYÖLLÄ	97
8.1	Liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämisen toimijakenttä ja vastualueet	97
8.2	Moniammatillisen ja sektorirajat ylittävän yhteistyön haasteet.....	109
8.3	Yhteissuunnittelu ja saavutettavuuskehikko tarjoamassa työkalujen tehokkaampaan yhteistyöhön.....	111
8.4	Liikkumissuunnitelman kautta kohti yhdenvertaista liikuntapalvelutuotantoa ..	115
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	118
9.1	Tutkielman keskeisimmät tulokset ja pohdintaa	118

9.2 Tutkielman arviointi ja luotettavuus.....	125
9.3 Jatkotutkimusehdotukset.....	128
9.4 Tulosten hyödynnettävyys ja merkitys.....	130
LÄHTEET	133

LIITTEET

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Liite 2: Kyselylomake

Liite 3: Havainnointilomake

Liite 4: Tutkimustiedote

Liite 5: Tietosuojailmoitus

Liite 6: Suostumuslomake

1 JOHDANTO

Suomalaisten elintavat ovat muuttuneet kaikissa väestöryhmissä viime vuosikymmeninä siten, että terveytensä kannalta riittävästi liikkuvia on yhä vähemmän. Vaikka liikuntaa harrastetaan yhä enemmän, se ei riitä korvaamaan arkiaktiivisuuden vähentymistä. Arkiaktiivisuuteen kannustaviin ratkaisuihin pitäisikin kiinnittää yhä enemmän huomiota kaikissa ikäryhmissä. (Valtion liikuntaneuvosto 2023b)

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskeva tutkimus on kasvanut 2000-luvulla liikuntakulttuurissa. Yhdenvertaisten ja tasa-arvoisten mahdollisuuksien edistämisestä onkin yhä enenevässä määrin mainintoja muun muassa erilaisissa valtionhallinnon toimenpideohjelmissa sekä järjestöjen ja kuntien strategisissa asiakirjoissa. Liikunnan yhteiskuntatieteiden näkökulmasta merkittävänä haasteena voidaan pitää sitä, että yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa mieluista liikuntaa ei toteudu vielääkään, sillä liikunnassa on ahtaita normeja, syrjiviä rakenteita ja vakiintuneita asenteita (Kauravaara & Rönkkö 2020). Lisäksi harrastamisen kustannukset sekä ajan ja tiedon puute voivat estää liikkumista (Virmasalo & Hasanen 2022). Yhdenvertaisten liikkumismahdollisuuksien tarjoamisella on tärkeä merkitys osana kokonaisvaltaisempaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä.

Vaikka toimia yhdenvertaisuuden edistämiseksi on tehty, edellyttää liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen monen askeleen ottamista ennen kuin kaikilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet liikkua. Ensimmäisenä askeleena voi ajatella olevan se, että tunnistetaan, mitkä tekijät vaikuttavat eri väestöryhmien liikkumismahdollisuuksiin. Liikkumista estäviä tekijöitä on tutkittu kohtalaisen paljon, minkä myötä tietoa siitä, mitkä tekijät lisäävät tai vastaavasti estävät liikkumista ovat liikunta-alan tutkijoiden tiedossa. Sen sijaan haasteena on se, miten tieto liikkumisen esteistä on saavuttanut liikuntakulttuurin sekä muiden yhteiskunnan sektoreiden toimijat. Vaikka useiden eri väestöryhmien liikuntakäyttäytymistä on tutkittu, on siitä huolimatta osa väestöstä jääneet vähäisemmälle huomiolle. Selvitin keväällä 2023 kandidaatin tutkielmassani eri vähemmistöryhmien sosiaalisia, kulttuurisia ja asenteellisia liikkumisen esteitä, missä ilmeni, että esimerkiksi ikääntyneitä ulkomaalaistaustaisia naisia ja romaneja on tutkittu melko vähän liikuntakentällä.

Jos palveluiden ja olosuhteiden toteuttajat eivät tunnista liikkumisen moninaisia esteitä, on yhdenvertaisuuden edistäminen vaikeaa – ellei mahdotonta. Siitä syystä tämän tutkielman

kohdejoukkona on liikuntakulttuurin toteuttajat eli liikkumisen edistämisen avainhenkilöt. Liikunnan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevissä tutkimuksissa on esitetty tutkimushavaintoihin perustuva oletamus, jonka mukaan liikunta-alan toimijoilla olisi kaikista syrjivimmät ja ennakkoluuloisimmat asenteet erilaisia, normista poikkeavia liikkujia kohtaan. (Harjunen 2020; Kauravaara & Rönkkö 2020) Voidaan siis olettaa, että palveluiden ja olosuhteiden tarjoajien asenteilla, arvoilla ja valinnoilla on merkittävä vaikutus siihen, minkälaisia muutoksia liikuntakulttuurissa syntyy tulevina vuosina.

Liikuntapalveluiden ja liikkumisympäristöjen saavutettavuus on keskeinen liikkumiseen vaikuttava tekijä. On tärkeää pohtia, minkälaisilla keinoilla liikuntapalvelutuotannon saavutettavuutta voidaan edistää. Väestön liikkumisen edistäminen on perustunut viimeiset vuosikymmenet pitkälti liikuntapaikkojen rakentamiseen. Sen sijaan esteiden poistamiseen tähtäävä linja ei ole saanut yhtä suuria edistysaskeleita kuin perinteinen fasiliteettien tarjoamiseen keskittynyt linja. Fyysisten olosuhteiden ollessa kunnossa, kaikissa väestöryhmissä terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvien määrä on siitä huolimatta kasvanut. On siis syytä kyseenalaistaa liikkumisympäristöjen suunnittelua ohjaava ajatus fyysisten olosuhteiden kehittämisen tärkeydestä, sillä nykyiset toimet eivät tuo tavoiteltuja tuloksia väestön liikkumisen edistämisen suhteen. (Virmasalo & Hasanen 2022)

Suomalaista liikuntapolitiikkaa on toteutettu pitkään järjestäytyneen liikuntakulttuurin ehdoilla: liikunta-alan organisaatiot ovat edistäneet omia tavoitteita, osin kilpaurheilullisia sellaisia, mutta terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvat ja organisoidun toiminnan ulkopuolella olevat ovat jääneet toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa vähäisemmälle huomiolle. Tämän myötä nykyinen liikuntapalvelutuotanto saavuttaa parhaiten ihmiset, jotka liikkuvat terveytensä kannalta riittävästi ja ovat aktiivisia liikkumisympäristöjen käyttäjiä (Virmasalo ym. 2022). Väestötasolla toimia pitäisi kohdentaa myös niihin ihmisiin, jotka eivät ole liikunnallisesti aktiivisia tai eivät koe kuuluvansa liikuntayhteisöihin. Jotta yhteiskunnallisesti merkittäviin ongelmiin, väestön passivoitumiseen ja liikkumisen eriarvoisuuteen, saataisiin tulevaisuudessa toimivia ratkaisuja, on saavutettavuutta tarkasteltava laajemmin ja monipuolisemmin.

Koska YLLI-hankkeessa tuotettu liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuskehikko on uusi malli käsittää liikkumisen moninaiset esteet, ei aikaisemmin liikkumisen yhdenvertaisuuden

edistämisen toimijoiden vastuualueita ole tarkasteltu saavutettavuuden ulottuvuuksien valossa. Ylipäätään liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden laaja-alainen tarkastelu on jäänyt liikuntatutkimuksissa vähäisemmälle huomiolle aiemmin. Tässä tutkielmassa vastataan tähän tutkimustarpeeseen, sillä liikkumismahdollisuuksien saavutettavuustematiikka on ajankohtainen aihe ja tutkittua tietoa siitä tarvitaan niin valtion kuin myös kuntien poliittiseen päätökseen.

Tutkielman tavoitteena on tutkia sitä, minkälaisiin asioihin liikuntapalvelutuotannossa pitäisi kiinnittää huomiota, jotta liikkumiseen kytkeytyviä esteitä poistettaisiin. Liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämistä tarkastellaan neljän näkökulman kautta. Ensimmäinen näkökulma pureutuu siihen, mitkä saavutettavuuden ulottuvuuksista ovat saaneet Rauman liikkumisen edistämistyössä aikaisemmin suurempaa painoarvoa. Toisin sanoen minkälaisilla keinoilla liikkumiseroja on pyritty kaventamaan. Koska liikkumissuunnitelman yhteissuunnitteluprosessiin osallistui laaja joukko toimijoita kaikilta eri sektoreilta, mahdollisti se myös sektoreiden välisten erojen selvittämisen liikkumisen saavutettavuuden edistämisessä. Perinteisesti Bourdieun pääomateoriaa on käytetty selvittämään, minkälaista pääomaa liikkuminen edellyttää liikunnan harrastajilta. Liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistäminen haastaa kuitenkin liikuntakulttuurin toimijoita uudella tavalla. Tästä syystä toinen tämän tutkielman syventyy siihen, minkälaista pääomaa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää liikuntapalveluiden tarjoajilta.

Poikkihallinnollinen yhteistyö on noussut viime vuosina trendikkääksi teemaksi myös liikuntakulttuurissa. Kolmas näkökulma keskittyy siksi tarkastelemaan yhteistyön esteitä ja eri toimijoille asetettavia tavoitteita saavutettavuuden edistämisessä. Tutkielman neljäs näkökulma syventyy yhteissuunnittelun ja saavutettavuuskehikon hyötyihin liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistämisessä.

Tutkielman ensimmäisessä luvussa avaan tutkielman taustoja, jotka ovat vaikuttaneet aiheen valintaan ja tutkimusprosessiin. Toisessa, kolmannessa ja neljännessä luvussa käsittelen aiempaa tutkimuskirjallisuutta liikkumisen saavutettavuudesta, pääomista ja toimijakentästä. Viidennessä luvussa esittelen tutkimuksen toteutusta koskevat seikat, kuten tutkimusongelman ja tutkimuskysymykset sekä aineistonkeruumenetelmät ja niiden analyysin. Lisäksi luvussa esittelen tutkittavan joukon ja eettiset valinnat. Tutkielman toteutus lukua seuraa kolme tulolu-

kua, joissa avaan tutkimusaineistosta saatuja tuloksia. Viimeisessä luvussa pohdin tutkimusprosessin luotettavuutta, tutkimuksen tuloksia ja niiden merkitystä. Lopuksi esitän tutkimusilmiöön liittyviä jatkotutkimuskohteita.

2 TUTKIELMAN TAUSTAT

Luku alkaa terveyden ja hyvinvoinnin eriytymisen tarkastelulla. Liikkuminen on terveyden ja hyvinvoinnin tavoin eriarvoistunut ja noudattelee polarisoitumiskehitystä suomalaisessa yhteiskunnassa. Luvussa esitellään muutamasta eri näkökulmasta sitä, miten suomalaisessa yhteiskunnassa, tarkemmin liikuntapolitiikassa, on edistetty liikkumista. Liikkumismahdollisuuksia on edistetty perinteisesti liikuntapaikkarakentamisella, minkä vuoksi tarkastelen fyysisiin olosuhteisiin keskittyvää linjaa. Koska tänä päivänä eriytynyt liikuntakulttuuri edellyttää moninaisempia toimintatapoja, nostan esille liikuntapalvelutuotannon esteiden poistamiseen tähtäävän linjan. Tämän jälkeen käyn läpi kuntien sitoutumista strategiseen suunnitteluun. Luvun toisessa osiossa esittelen tutkielman kohteen, Rauman kaupungin, liikkumisen edistämisen nykytilaa. Tutkielman konteksti sijoittuu liikkumissuunnitelman laadintaan, jota toteutettiin yhteissuunnitteluprosessilla. Esittelen siitä syystä myös sen nojautuen tuoreimpaan tietoon siitä, miksi osallistava suunnittelu on tärkeää.

2.1 Terveyden ja hyvinvoinnin eriytyminen

Liikunnan merkitys terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä on tunnistettu jo pitkään. Fyysinen aktiivisuus ennaltaehkäisee monilta kansansairauksilta, kuten sydän- ja verisuonisairauksilta, tyypin 2 diabetekselta, syövilältä sekä metaboliselta oireyhtymältä (WHO 2022). Lisäksi liikunnan harrastaminen on nähty tärkeänä yhteiskuntaan sosiaalistajana (Itkonen 2021, luku 3). Viime vuosina mielenterveyshaasteet ovat yleistyneet voimakkaasti, mikä korostaa liikunnan merkitystä osana hyvinvointia, sillä fyysisellä aktiivisuudella on tärkeä rooli mielen hyvinvoinnin tukemisessa ja yksinäisyyden ennaltaehkäisemisessä (OKM 2023).

Suomalainen liikuntakulttuuri on polarisoitunut, minkä myötä suomalaisten liikkumisessa on tunnistettavissa kaksi ääripäätä. Osa väestöstä liikkuu aiempaa vähemmän ja osa liikkuu entistä enemmän. (Itkonen ym. 2018, 121) Yhteiskunnan on syytä olla huolissaan monestakin eri syystä niukasti liikkuvista, sillä fyysisen aktiivisuuden niukkuus aiheuttaa vakavia kansanterveydellisiä haasteita. Haasteet ilmenevät niin yksilö-, yhteisö- kuin myös yhteiskuntatasolla. Vähäisen fyysisen aktiivisuuden yhteiskunnalliset vaikutukset heijastuvat kansantaloudellisina menetyksinä muun muassa sairas- ja työpoissaolojen kautta sekä kasvaneina sosiaali-

ja terveydenhuollon menoina. Vähäisen liikkumisen on arvioitu aiheuttavan yhteiskunnalle usean miljardin vuosittaisen menoerän. (Vasankari ym. 2018, luku 6; Vuori 2004)

Vaikka yleisellä tasolla tarkasteltaessa suomalaisten hyvinvointi näyttää olevan kohtuullisella tasolla, hyvinvointi ei jakaudu tasaisesti väestössä. Väestökohtaiset erot hyvinvoinnissa haastavat suomalaista yhteiskuntaa ja liikuntakulttuuria sekä nyt että tulevaisuudessa. Sosiaalinen asema vaikuttaa edelleen 2020-luvulla hyvinvointiin, sillä sosiaalisen aseman mukaiset erot terveydessä ovat Suomessa pysyneet suurina. (Saikkonen ym. 2022). Eroja ilmenee sekä sukupuolen että etnisen taustan perusteella. Hyvinvointierot näyttäytyvät myös erilaisina vertailtaessa maantieteellistä sijaintia tai kuntaa. Kunnat kohtaavat erilaisia hyvinvoinnin haasteita riippuen siitä, onko kyseessä kasvukeskus vai muuttotappiollinen alue. Väestön hyvinvoinnin tila voi muuttua eri aikakausina, mutta sen lisäksi myös käsityksemme hyvinvoinnista elää yhteiskunnan muutoksen myötä. (Saikkonen ym. 2022)

Hyvinvointierojen tunnistaminen on tärkeää, sillä ne ilmentävät eriarvoisuuden tilaa. Hyvinvointieroja on pyritty kaventamaan yhteiskuntapoliittisilla toimilla, jotka ovat kohdistuneet laajasti eri politiikkalohkoille, mikä osoittaa hyvinvointiin liittyvän kompleksisuuden (Saikkonen 2022). Koska hyvinvointierojen kaventaminen on asetettu yhdeksi tärkeimmäksi yhteiskunnalliseksi tavoitteeksi, on liikunnan asemaa vahvistettava osana kuntien ja valtion päätöksentekoa. Se kuitenkin edellyttää kaikkien toimijoiden sitoutuneisuutta liikunnan edistämiseen sekä liikunnan merkityksen tunnistamista hyvinvoinnin lähteenä aikaisempaa paremmin.

2.1.1 Liikuntapaikkarakentamisesta kohti esteiden poistamisen linjaa

Tutkielman aihevalintaa ohjasi Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö (*YLLI*) -hanke, joka oli Jyväskylän yliopiston liikunnan yhteiskuntatietelijöiden ja Helsingin yliopiston maantieteilijöiden tutkimushanke, jonka ensimmäinen vaihe toteutettiin osana ympäristöministeriön *Lähiöohjelmaa vuosina 2020–2022*. YLLI-hankkeen ensimmäisessä vaiheessa Jyväskylän Huh-tasuolla ja Helsingin Kontulassa tutkittiin asukkaiden liikkumismahdollisuuksia ja liikkumista estäviä tekijöitä. Hankkeen tavoitteena oli perehtyä liikkumisen yhdenvertaisuuskysymyksiin ja löytää uusia työkaluja liikkumisympäristöjen suunnitteluun, jotta kaikilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet liikkua. Hankkeessa selvitettiin niitä tekijöitä, jotka eriarvoistavat liikkumis-

mahdollisuuksien saavutettavuutta. Koska eriarvoisuuden poistaminen edellyttää poikkitie-teellistä ja -hallinnollista otetta, toteutettiin hankkeessa vuoropuhelua suunnittelijoiden, käyt-täjien ja tutkijoiden välillä sekä hyödynnettiin eri tieteenalojen osaamista. (Muukkonen ym. 2022, 32)

YLLI-hankkeessa tunnistettiin liikuntapalvelutuotannossa ilmenneen vuosikymmenten aikana kaksi linjaa: Liikuntapaikkatarjontaan keskittyvä linja ja esteiden poistamiseen tähtäävä linja (Simula ym. 2023, 49). Tässä luvussa tarkastelen liikuntapaikkarakentamisen ja liikkumisen edistämisen muutoksia aloittaen 1900-luvun alkupuolelta ja jatkaen 2020-luvulle asti. Vaikka esteiden poistamiseen tähtäävää linjaa ei tunnistettu 1900-luvun puolella, on eri väestöryh-mien tarpeiden huomioimisen taustalla ilmennyt jo vuosikymmeniä sitten kyseinen linja (ks. kuva 1).

Suomalaisessa liikuntapolitiikassa on pitkään vallinnut vahva käsitys, että urheiluseurojen vastuulla on toiminnan järjestäminen ja kunnilla olosuhteiden rakentaminen (Ilmanen 2015). Kuntien liikuntapaikkarakentamista on eri vuosikymmeninä vauhditettu valtion rahoituksella. Koska valtion liikuntapaikkarakentamisen suunta ja painotukset ovat vaihdelleet yhteiskunnan kehityksen ja eri aikakausien mukaan, ilmentää se sitä, mitä liikuntapolitiikassa on pidetty tärkeänä ja tarpeellisenä kulloinkin. Tämän päivän liikuntapaikkaverkosto on hyvin erilainen verrattuna 1930-luvun liikuntapaikkatarjontaan. Kattava jää- ja uimahalliverkosto ilmentää sitä, mikä on ollut tärkeää esimerkiksi 1960-luvun valtion liikuntapaikkarakentamisessa. Liikuntarakentaminen on myös ollut eniten kansalaisia koskettava liikuntapolitiikan muoto. (Kokkonen 2010) Tarkastelen seuraavaksi, miten ja milloin yhdenvertaisuus, tasa-arvo, laajat käyttäjäryhmät ja vähän liikkuvat ovat nousseet liikuntapaikkarakentamisessa esille.

1800-luvulla ja osittain vielä 1900-luvun alkupuolellakin varakkaiden ja porvarisen väestön etuoikeuksiin kuului vapaa-aika ja siten myös liikunnan harrastaminen. Työläisten vähäisen vapaa-ajan ja köyhyyden vuoksi ei muilla kuin varakkailta, säätyläisillä ja porvareilla ollut mahdollisuuksia vapaa-ajan aktiviteetteihin. Tämä näkyi myös siinä, että esimerkiksi kaupunkien puistot ja virkistysalueet olivat vain näille paremmin toimeentuleville henkilöille suunnattuja. Myös monen liikuntapaikan, kuten luistinratojen, käyttö edellytti pääsymaksun mak-samista, minkä vuoksi nämä olivat pitkälti vain hyvin toimeentuleville saavutettavissa. Monet 1800-luvun loppupuolella liikuntaa ja urheilua mahdollistavista olosuhteista olivat yksityisten

yrittäjien perustamia ja ylläpitämiä, lukuun ottamatta kaupungin omistamia uimaloita. (Ilmanen 2015, 21–24)

Kunnallinen urheiluhallinto alkoi rakentua suomalaisessa yhteiskunnassa 1920-luvulla kansalaisotien jälkeen, kun kunnat alkoivat perustaa urheilulautakuntia. Suomessa vallinnut kova urheiluinnotus, jota vauhditti suomalaisurheilijoiden menestys kansainvälisillä areenoilla, oli merkittävimpiä tekijöitä kunnallisen urheiluhallinnon synnyn taustalla. Tästä alkoi urheiluliikkeen ja kunnallishallinnon välisen yhteistyön uusi aikakausi liikuntapaikkarakentamisessa. (Ilmanen 2015, 25–29)

Kokkosen (2010) mukaan ”Kilpaurheilupaikkoja nuorille miehille” oli liikuntapaikkarakentamisen suunta, jota valtio sotien välisenä aikana toteutti. 1930-luvulla suurin osa valtion rakentamisavustuksista suuntautui urheiluseurojen, suojeluskuntien sekä muiden yksityisten toimijoiden urheilukenttien ja hyppymäkien rakentamisen tukemiseen. Nämä olivat olosuhteita lajeille ja vapaa-ajanvietto tavoille, joita pääasiassa miehet ja pojat harrastivat. (Kokkonen 2010, 26; Suomi 2015, 72–73)

Liikuntapaikkarakentamiseen kohdistunut kritiikki koskee sitä, keitä varten liikuntapaikkoja on rakennettu ja keiden etua julkisin verovaroin tuetuilla avustuksilla on palveltu eri vuosikymmeninä. 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla liikuntapaikkarakentaminen oli hyvin kilpaurheilupainotteista. (Ilmanen 2015, 25–30; Kokkonen 2010) Helsingissä järjestetyt Olympialaiset vuonna 1952 edellytti olympiakelpoisten olosuhteiden rakentamista. Valtion rooli niiden rakentamisessa oli suuri, sillä se maksoi rakentamiskuluista kaksi kolmasosaa. Muun muassa järjestöt ovat perustelleet valtion osuutta urheilurakentamisessa kansainvälisten kisojen arvolla ja suurkilpailuista saatavalla näkyvyydellä. Suomessa on lukuisia liikuntapaikkoja, jotka on rakennettu tiettyä urheilulajia varten, kuten mäkihyppyä ja yleisurheilua. Nämä ovat osoituksia siitä, miten vahvasti liikuntapaikkarakentamisella on pyritty edistämään kilpaurheilua valtio- ja kuntatasolla. (Kokkonen 2010)

1960-luvulta lähtien ihmisten vapaa-aika on lisääntynyt. Liikunta nähtiin hyvänä ajanviettopana, joka edellytti myös olosuhteiden rakentamista. 1960–1980-lukujen aikana sisäliikuntatiloja, kuten uima- ja jäähalleja, rakennettiin kiihtyvällä tahdilla kasvaneen sisäliikunnan kiin-

nostuksen myötä. Samalla myös naisten liikuntaharrastaminen yleistyi. Naiset tulivat kuitenkin vasta 2000-luvulla liikuntahallinnon johtotehtäviin, vaikkakin tasa-arvo-asioita oli edistetty jo edeltäneinä vuosikymmeninä. (Kokkonen 2015)

Liikuntapoliittiset painopisteet muuttuivat yhteiskunnan muuttuessa. 1970- ja 1980-luvulla suomalaista yhteiskuntaa alettiin rakentaa hyvinvointivaltioksi, mikä näkyi myös liikunnan edistämisessä. Ensimmäinen liikuntalaki tuli voimaan Suomessa 1980, minkä keskeisenä tavoitteena oli tasapuolisten liikuntamahdollisuuksien tarjoaminen koko väestölle. (Kokkonen 2010, 157–159; 2015) Valtion urheilulautakunnat yhdessä kunnanhallitusten kanssa kannustivat kuntia laatimaan pitkäjänteisesti rakennussuunnitelmia, joissa huomioitaisiin tasavertaisesti eri harrastuspiirit sekä eri väestöryhmät. Kuntien palvelutuotantoa haluttiin kehittää koko väestöä liikuttavaksi eikä vain urheilun ehdoilla toimivaksi järjestelmäksi. Tämän linjauksen myötä urheilun rinnalle nousi kuntoliikunnan buumi. Kuntien vastuuksi määriteltiin kuntoliikunnan olosuhteiden rakennuttaminen. (Ilmanen 2015, 30–33) Liikuntapaikkarakentamisessa alkoi siis uusi vaihe, jossa alettiin rakentaa, koko väestölle tarkoitettuja olosuhteita, kuten uimahalleja sekä myöhemmin myös jäähalleja. Kuntien tehtävänä nähtiin ensisijaisesti perusliikuntapaikkojen rakentaminen, joihin kuuluvat pallo- ja yleisurheilukentät, sisäliikuntatilat sekä kuntoradat. Kunnan ottaessa vastuuta perusliikuntapaikkojen rakentamisesta ja ylläpidosta, kasvoi Suomen liikuntapaikkaverkosto merkittävästi. (Ilmanen 2015)

1980-luvulla erityisliikunnan edistämisestä tuli yksi julkisen liikuntapolitiikan painopisteistä. Erityisryhmien tukeminen sopi hyvinvointivaltion ideologiaan, joka kukoisti erityisen voimakkaasti 1980-luvulla. Liikuntapaikkarakentamisessa esteettömyyteen alettiin kiinnittää huomiota 1973 voimaantulleen rakennusasetuksen myötä, joka velvoitti huomioimaan käyttäjien erilaiset tarpeet. (Kokkonen 2010, 372) Vuosikymmenten ajan eri käyttäjäryhmien mahdollisuuksia liikkua on valtio- ja kuntavetoisesti pyritty edistämään, mutta muutos on edellyttänyt tietoisuuden ja osaamisen lisääntymistä sekä laaja-alaista yhteistyötä. Esimerkiksi toimintarajoitteisten ja vammaisten liikkujien harrastusmahdollisuuksia on edistetty laajentamalla soveltavan liikunnan tarjontaa (Ala-Vähälä 2021a).

1990-luvulta lähtien liikkumista estäviä tekijöitä on pyritty poistamaan poikkihallinnollisella yhteistyöllä, kun valtiojohtoisesti on tunnistettu eri hallinnonalojen merkitys liikunnan harrastamisen ja aktiivisen arjen edistämisessä (Mäki-Opas ym. 2015). Poikkihallinnollinen yhteis-

työ on yksi keskeisimpiä lähtökohtia liikkumista estävien tekijöiden poistamiselle, sillä liikkumista rajoittavat syyt ovat moninaisia ja edellyttävät esimerkiksi palveluketjun tarjoajien sujuvaa vuoropuhelua. Koska liikkuminen kietoutuu vahvasti osaksi kokonaisvaltaista hyvinvointia, on esteiden poistamiseen tähtäävässä linjassa asetettu tavoitteeksi myös kiinnittää liikkuminen osaksi laaja-alaista terveys- ja hyvinvointipolitiikkaa (Muukkonen ym. 2022).

2000-luvulla liikuntapaikkarakentamista muuttaneita yhteiskunnallisia muutosvirtoja ovat olleet muun muassa kestävä kehitys, monikulttuurisuus ja elämäntapojen yksilöllistyminen. Myös liikuntalajien määrä on kasvanut ja samalla liikkujien laatuodotukset olosuhteita kohtaan ovat nousseet. Uusien olosuhteiden rakentamista haastaa kuntien liikuntapaikkaverkoston ylläpitokustannukset ja kasvava peruskorjausvelka. Resurssointia on kohdennettu peruskorjauks Hankkeisiin, sillä elinkaariajattelu on saanut vahvempaa jalansijaa. (Kokkonen 2015)

Suomalainen liikuntapaikkaverkosto on 2020-luvulla monipuolinen ja kattava. Vuoteen 2023 mennessä liikuntapaikkoja on LIPAS-tietokannan mukaan 43 854 (LIPAS-järjestelmä 2023). Paikkojen määrä on monikymmenkertainen verrattaessa vuoteen 1931, jolloin ensimmäinen valtionavustus liikuntapaikkarakentamiseen oli myönnetty (Kokkonen 2010). Liikuntapaikkojen määrän kasvu on ollut vielä 2000-luvullakin erityisen voimakasta, mitä selittää osittain ainakin liikuntapaikkojen määrää ja laatua koskevan tiedonkeruun parantuminen sekä liikuntapaikka-käsitteen laajentuminen käsittämään perinteisten liikuntapaikkojen lisäksi uudenlaiset liikuntapaikat, kuten ulkokuntosalit, skeittiparkit ja kuntoportaat (Valtion liikuntaneuvosto 2023b). Erityisesti juuri edellä luetellut lähellä sijaitsevat liikuntapaikat ovat yleistyneet kunnissa, sillä 2000-luvun liikuntapaikkarakentamisen yhtenä suuntana on ollut lähiliikuntapaikkarakentaminen (Kokkonen 2010). Lähellä sijaitsevat liikkumisympäristöt tukevat liikuntalain 390/2015 (2015) 1 luvun 2 § mukaisesti tavoitteita edistää laajojen käyttäjäryhmien liikkumista ja yhdenvertaisuutta, sillä ne ovat maksuttomia ja sijaitsevat lähellä kotia.

Aikaisemmin liikuntapaikkarakentamisessa on vaikutettu fyysisiin ja taloudellisiin esteisiin, sillä niihin on ollut työkaluja liikuntasuunnittelussa (Virnasalo & Hasanen 2022). Liikuntapalvelutuotanto on kattavilla olosuhteilla palvellut ensisijaisesti aktiivisia kuntoilijoita ja urheiluseuroja (Kuva 1). Koska 2000-luvulla on tunnistettu, että liikkumismahdollisuuksiin vaikuttavat hyvin moninaiset syyt, suositellaan esteiden poistamiseen tähtäävää linjaa ensisijaiseksi. Monipuolisten liikkumisolosuhteiden ja väestön liikkumiskäytäntöjen välistä kausaa-

lisuhdetta ei ole löydetty, mikä korostaa sitä, ettei tänä päivänä pelkkä liikuntapaikkojen määrän kasvattaminen riitä lisäämään kaikkien väestöryhmien liikkumista. Asia ilmenee esimerkiksi asuinalueilla, joissa on monipuoliset olosuhteet liikkua, mutta joissa väestö liikkuu silti keskimääräistä vähemmän. (Simula ym. 2023, 48) Siksi kuntien, järjestöjen ja yritysten olisi tavoiteltavaa löytää keinoja, joilla vaikutetaan ihmisten tietoihin, taitoihin ja asenteisiin käyttäen liikkumisympäristöjä (Virmasalo & Hasanen 2022). Saavutettavuuden laaja-alaiselle tarkastelulle on siis tarve, sillä liikkumismahdollisuudet eivät ole kaikille yhdenvertaisesti saavutettavissa vielä 2020-luvullakaan.

	Perinteinen liikuntapaikkarakentamisen linja		Esteiden poistamiseen tähtäävä linja
1930-luku	Urheilukentät	Kilpaurheilupainotteisuus	
1950-luku	Hyppyrimäet, Olympiastadion		
1960– 1960-luku	Uimahallit	Kuntoliikunta	
1980-luku	Sisäliikuntatilat, jäähalli- ja pyörätieverkosto	Erytysliikunta	1980 liikuntalaki: tasa-arvoisten mahdollisuuksien tarjoaminen Erytysliikunnan tarjoaminen
1990– 2000-luku	Lähiliikuntapaikat ja hybridihankkeet	Terveysliikunta Liikunnan harrastamisen eriytyminen	Käyttömaksujen porrastus Poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö Osallisuuden vahvistaminen 2015 liikuntalaki: yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Liikuntaneuvonta Suomen harrastamisen malli
	➔ Monipuolinen ja kattava liikuntapaikkaverkosto		➔ Moninaisten esteiden poistamiseen tähtääminen saavutettavuuskehikon avulla ➔ Huomioi eri väestöryhmät ja niukasti liikkuvat

	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Taloudellisten ja fyysisten esteiden poistaminen ➔ Palvelee aktiivisia kuntoilijoita ja urheiluseuroja 		<ul style="list-style-type: none"> ➔ Pyrkii löytämään keinoja, joilla vaikutetaan ihmisten tietoihin, taitoihin ja asenteisiin hyödyntää liikkumisympäristöjä ➔ Kiinnittää liikkumisen osaksi laaja-alaista terveys- ja hyvinvointipolitiikkaa
--	---	--	--

KUVA 1. Liikunnan edistämisen aikakaudet ja linjat (mukailtu lähteestä Kokkonen 2010, Ilmanen 2015 ja Simula ym. 2023)

2.1.2 Liikuntaohjelmat ja -suunnitelmat osana kuntien liikkumisen edistämistä

Tänä päivänä puhutaan yhä enemmän liikunnan edistämisen sijasta liikkumisen edistämisestä, kun halutaan aktivoida väestöä liikunnan harrastamisen rinnalla myös arki- ja hyötyliikuntaan ja paikallaanolon tauottamiseen. Ilmiöiden määrittelemisen *liikkumisen* -käsitteellä on uutta sekä tutkijoiden että liikunta-alan asiantuntijoiden keskuudessa. Liikkumisen ajatellaan sisältävän kaiken fyysisen aktiivisuuden, mikä on lihasvoimalla tuotettua liikettä ja lisää energiankulutusta. Aikaisemmin liikunta miellettiin perinteisesti tarkoittavan jonkin tietyn lajimuodon harrastamista ja huomio kiinnittyi rakennetuilla liikuntapaikoilla tapahtuvaan fyysiseen aktiivisuuteen. (Itkonen 2021, luku 1) Uudenlainen lähestymistapa ottaa aikaisempaa laaja-alaisemmin huomioon kaikenlaisen liikuskelun ja korostaa kevyemmän ja lyhytkestoisemman liikkumisen tärkeyttä osana kokonaisaktiivisuutta. Liikkuminen on tärkeää kaikille väestöryhmille, niin vähän liikkujille kuin myös aktiivikuntoilijoille, sillä nykytiedon mukaan pelkkä urheiluharrastus ei välttämättä riitä kompensoimaan runsaan paikallaanolon haitallisia terveysvaikutuksia (ks. LIITU-tutkimus 2022). Kaikenlaisen liikuskelun huomioon ottaminen auttaa tunnistamaan kaupunkitilan monimuotoiset mahdollisuudet liikkumiselle sekä uudenlaiset tavat liikkua, kuten nuorisokulttuurisen liikkumisen, mikä ei useinkaan tapahdu perinteisissä, liikuntapaikoiksi miellettyissä tiloissa (Hasanen 2022).

Liikkumisympäristö – käsite on yleistynyt liikkumisen -käsitteen tavoin 2000-luvulla. Liikuntapaikkojen sijasta yhä useammin käytetään liikkumisympäristö-käsitettä kuvaamaan liikkumisen monipuolisia ja laaja-alaisia mahdollisuuksia. Ilmaisulla viitataan kaikkiin elinympäristön paikkoihin, joissa voi harjoittaa liikkumista. Liikkumisympäristöjä voidaan tarkastella Salmikankaan (2015, 101) määritelmän mukaan kolmenlaisina tiloina. Rakennetuilla liikkumisympäristöillä viitataan esimerkiksi sisäliikuntahalleihin, jotka ovat rakennettu perinteisesti tiettyjä liikuntalajimuotoja varten ja niiden urheilumuotojen sääntöjä noudatellen. Muokattuja liikkumisympäristöjä ovat esimerkiksi luonnonjäille auratut luisteluradat, joita ihmiset ovat muovanneet, mutta niitä ei ole rakennettu tiukkojen urheilulajien kilpailusääntöjen puitteissa. Luontoympäristöissä ei näy ihmisen kädenjälki vaan ne ovat olosuhteita, joissa voi esimerkiksi hiihtää ja retkeillä. (Salmikangas 2015, 101)

Tämän päivän suomalaista liikuntakulttuuria kuvaillaan eriytyneeksi (Itkonen 2012, 11–13). Eriytyneisyys näkyy myös kuntien välisinä eroina siinä, miten ne ottavat liikunnan osaksi kuntastrategiota. Vuodesta 2010 alkaen kuntien liikunnan edistämistä on seurattu TEA-viisarilla. TEA-viisarissa seurataan terveydenedistämisasiivisuutta eli sitä, miten kunta toimii asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. TEA-viisarin perusteella kuntien strateginen sitoutuminen liikunnan edistämiseen sekä liikkumisen seuranta on kehittynyt myönteisesti vuosien 2010–2022 välillä. (Hakamäki ym. 2020) Myönteisen kehityksen kuntien strategisessa sitoutumisessa voi huomata tarkastelemalla liikuntasuunnitelmien määrää. Vuonna 2010 liikunnan edistäminen oli osana kuntastrategiaa alle puolissa Suomen kunnissa. Samaisena vuonna erillisen liikuntastrategian tai -suunnitelman oli laatinut kolmasosa (Salmikangas 2012, 133). Kuntien strateginen ja poikkihallinnollinen liikunnanedistämisasiivisyys on kehittynyt myönteiseen suuntaan 2010-luvulla, sillä 71 prosenttia kaikista kunnista oli vuonna 2022 voimassa oleva liikuntasuunnitelma tai liikunnan kehittämisohjelma (Ståhl ym. 2022). Poikkihallinnollisen yhteistyön edistysaskelia on otettu, sillä 68 prosentissa kunnista on otettu liikunnan edistäminen yhdeksi lähtökohdaksi kunnan yleissuunnittelussa. Vuoden 2020 raportin perusteella 61 prosenttia on esittänyt toimia yhdenvertaisuuden ja 32 prosenttia sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi liikuntasuunnitelmassaan. (Hakamäki ym. 2020; Ståhl ym. 2022)

Yhteiskunnan liikuntapoliittisena haasteena on vähän liikkuvien ihmisten aktivoiminen (Valtioneuvosto 2018, 16–17), mikä on saanut kunnat niukkenevien resurssien aikana pohtimaan asukkaidensa tarpeita hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Lisäksi kuntien on pohdittava, ketkä hyötyvät eniten liikuntapalveluiden saatavuudesta. Vähiten liikkuvat ovatkin olleet

viime vuosien aikana keskeisimpiä kohderyhmiä, joihin kuntien liikkumisohjelmat ovat toimenpiteitä strategioissaan kohdistaneet (ks. Helsingin liikkumisohjelma 2018).

Kuntien liikunnan edistämistyötä voi myös tarkastella siitä näkökulmasta, miten vahvasti liikunta on kytketty osaksi hyvinvoinnin edistämistä. Liikunnan asema osana kunnan hyvinvointityötä on vahvistunut, sillä liikunta-aktiivisuutta kuvataan osana hyvinvointikertomuksia aiempaa yleisemmin (Ståhl ym. 2022). Kuntien hyvinvointityötä seurataan HYTE-kertoimella, joka on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa. HYTE-kertoimen tavoitteena on ollut kannustaa kuntia aktiiviseen hyvinvointityöhön, jotta asukkaalle voitaisiin taata sotemuutoksen myötäkin laadukkaat terveyst- ja hyvinvointipalvelut. (THL 2024) Rauman HYTE-kerroin oli 67 vuonna 2023, joka on 16. suurin luku Suomessa (Rauman kuntakortti 2024).

THL:n (2022) tutkimuksesta selviää, että kunnat ovat aktiivisimmin seuranneet lasten ja nuorten fyysistä toimintakykyä, sillä lähes kaikki (95 %) kertovat hyödyntävänsä Move! -mittausten tuloksia. Tosin ainoastaan 62 prosenttia kunnista oli esitellyt Move! -mittausten tuloksia luottamushenkilöille. Kunnissa on siis tietoon perustuvaa dataa käytettävissä liikkumisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi, mutta tietoa ei hyödynnetä riittävästi päätöksenteossa. Se, miksi tiedolla johtaminen liikkumisen edistämässä ei vielä toteudu riittävän hyvin (Ståhl ym. 2022), voi johtua monestakin syystä, mutta osittain niukat resurssit ja osaamisen puute saattavat selittää asiaa. Tästä syystä voidaan myös esittää tarve liikuntastrategioiden vaikuttavuuden tutkimiselle, sillä pelkän suunnitelman tai strategian olemassaolo itsessään ei vielä kerro kuinka onnistunutta liikkumisen edistäminen on ollut. On siis tarpeellista saada jatkossa tietoa strategioiden vaikuttavuudesta olosuhteiden ja palveluiden kehittämiseen ja siihen, mitä muutoksia strategiakausina on kunnassa saatu aikaseksi.

2.2 Rauman kaupungin liikkumisen edistäminen

Rauma on tutkielman kohdekuunta ja valintaa ohjasi pitkälti oma tausta ja työ Rauman liikuntapalveluissa. Työn ja oman mielenkiinnon kautta tarjoutui mahdollisuus toteuttaa gradu osana uuden liikkumissuunnitelman laadintaprosessia. Raumalla liikkumismahdollisuuksien saavutettavuus nousi ajankohtaiseksi, kun uuden liikkumissuunnitelman laadintaprosessi

käynnistettiin. Rauman liikuntapalveluissa tunnistettiin selkeä tarve YLLI-hankkeen tuottamien materiaalien hyödyntämiseen sekä poikkihallinnollisen ja moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi. Kaupungin eri hallinnonalojen osallistaminen tiedostettiin tärkeäksi onnistuneen strategian toteuttamiseksi, koska liikkumissuunnitelman laadintaa varten ei ollut kaupungilla omaa työryhmää.

Rauma on keskisuuri kaupunki länsirannikolla Satakunnassa. Raumalla on 38 677 asukasta (Kuntaliitto 2022), mutta asukasluvun ennustetaan laskevan, sillä Rauma on muuttotappiollinen kunta. Lasten ja nuorten (0–14-vuotiaat) osuus Rauman väestöstä on 13,6 prosenttia, mikä on koko Suomen väestörakenteeseen verrattuna 1,3 prosenttia pienempi. Työikäiset muodostavat Raumalla enemmistön (42,6 %), kuten muissakin kunnissa. Rauman asukasluvusta eläkeläiset muodostavat hieman alle kolmanneksen (29.1 %), mikä on koko Suomeen verrattuna 3,6 prosenttia suurempi määrä. Eläkeläisten osuus Rauman väestössä on kuitenkin maakuntatasolla hieman pienempi kuin seutukaupungeissa ja Satakunnassa. (Tilastokeskus 2024)

Ikääntyminen on kuitenkin yksi keskeisimpiä väestörakennetta muuttavia tekijöitä tulevaisuudessa. Valtakunnallisesti on ennustettu tulevina vuosina eläkeläisten osuuden kasvavan, mikä heikentää huoltosuhdetta.

Rauman kaupunki investoi vuonna 2022 liikuntaan ja ulkoiluun 6,4 miljoonaa euroa, kun tarkastellaan nettokäyttökustannuksia vuositasolla. Väestölukuun suhteutettuna investoinnin määrä on koko maan sekä Satakunnan keskiarvoa suurempi, sillä Rauma käyttää liikuntaan ja urheiluun 164 euroa asukasta kohden. Koko maan keskiarvon mukaan kunnat käyttävät 132 euroa asukasta kohden, mutta kuntakohtaiset erot ovat suuria. Rauman verrokkikunnat (20 001–50 000 asukkaan kunnat) käyttävät keskimäärin vuosittain 140 euroa asukasta kohti liikuntaan ja urheiluun (Kuntaliitto 2022), mikä on vähemmän kuin Rauman käyttämä summa. Edellä mainitut luvut ovat suuntaa antavia, sillä yksittäinen iso liikuntapaikkahanke voi nostaa yhden vuoden investointikustannuksia merkittävästi muihin vuosiin verrattuna.

2.2.1 Rauman liikkumissuunnitelman laadintaprosessi

Raumalla ei ole ollut viimeiseen 15 vuoteen voimassa olevaa liikunta- tai liikuntapaikkasuunnitelmaa. Tilanne ei ole harvinainen verrattaessa muihin kuntiin, sillä SmartSportin (2020) selvityksen mukaan 62 prosentilla kunnista puuttuu kokonaan suunnitelma. Suunnitelmallisen

liikuntaolosuhdetyön on tunnustettu olevan yleisempää isommissa kunnissa. (Smartsport 2020) Toisessa tutkielmassa luvut olivat saman suuntaisia, sillä voimassa oleva liikuntapaikkasuunnitelma oli kyselyn mukaan 39 prosentissa kunnista. (Kuntien peruspalveluiden arviointi 2019, Salmikankaan 2012 mukaan)

Idea Rauman liikkumissuunnitelmasta syntyi Rauman Vasemmistoliiton valtuustoryhmän aloitteesta vuonna 2021. Liikkumissuunnitelman laadinta aloitettiin keväällä 2022, kun aloitin kesätyöntekijänä Rauman liikuntapalveluissa. Taustaselvitysten tekeminen käynnistyi kesällä 2022. Tammi-helmikuussa 2023 järjestettiin liikuntakyselyt, joiden tavoitteena oli selvittää raumalaisten liikkumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi ensimmäistä kertaa selvitettiin seurojen tyytyväisyyttä muun muassa olosuhteiden saavutettavuuteen, laatuun ja maksuihin liittyen sekä kartoitettiin kaupungin ja seurojen välisen yhteistyön kehittämiskohteita. Kyselyt olivat siis osa liikkumissuunnitelman paikallista aineistoa nykytilan selvityksessä sekä tulevaisuuden kehityskohteiden määrittelyssä, mutta rajautuivat tämän tutkielman aineistonkeruun ulkopuolelle.

Palasin toukokuussa 2023 jatkamaan kolmeksi kuukaudeksi täyspäiväisesti liikkumissuunnitelmaa. Kesän 2023 aikana kyselytulosten ja muun taustamateriaalin pohjalta määriteltiin liikkumissuunnitelman keskeiset teemat, tavoitteet ja kohderyhmät. Keskeisiksi teemoiksi nostettiin luontoliikunta, matalan kynnyksen harrastetoiminta ja lähiliikuntaolosuhteiden kehittäminen. Koska liikkumissuunnitelma on toteuttamassa Rauman hyvinvointiohjelmaa, määräytyi kohderyhmät ja isot linjauksen hyvinvointiohjelman (2023) mukaan. Hyvinvointiohjelman (2023) keskeiset kohderyhmät olivat erityisesti lapset, nuoret ja perheet, minkä vuoksi myös liikkumissuunnitelmassa haluttiin nostaa ensimmäistä kertaa liikuntapalveluiden osalta vahvemmin esille perheliikunta. Muut kohderyhmät olivat työikäiset, ikääntyneet ja toimintarajoitteiset. Kesän ja alkusyksyn aikana organisoitiin myös syksyllä 2023 pidettävät ryhmätilaisuudet ja työpaja yhteistyössä YLLI 2.0 -hankkeen projektisuunnittelijan Liisa Vääntisen kanssa. Asiantuntijahaastattelut ja kaikille avoin työpaja syys-marraskuun aikana olivat osa aineistonkeruutani sekä osa liikkumissuunnitelman osallistavaa sisällönlaadintaa.

Syksyn 2023 ja talven 2024 aikana kyselylomakkeiden ja ryhmätilaisuuksien tuottamat materiaalit analysoitiin. Liikkumissuunnitelman kokoamisessa hyödynnettiin gradun aineistonkeruun ja analyysin myötä syntyneitä tuloksia. Liikkumissuunnitelma valmistui kesän 2024 aikana ja samaisena vuonna on tarkoitus liikuntapalveluiden toimesta koordinoida strategian

jalkauttamista ja viedä suunnitelmassa esitettyjä toimenpiteitä työryhmiin. Liikkumissuunnitelman tavoitteena on toimia liikuntapalveluiden suunnittelu- ja kehitystyötä ohjaavana asiakirjana tulevina vuosina. Suunnitelman linjausten ja toimenpiteiden tavoitteena on ohjata myös muiden toimialojen, päätöksentekijöiden ja viranhaltijoiden linjauksia liikkumisen edistämistyössä. Linjaukset antavat perusteet tulevien vuosien hankkeiden, toimenpiteiden ja resurssien kohdentamisille. Tällä tavoin halutaan vahvistaa liikunnan asemaa Rauman kaupungin päätöksenteossa.

2.2.2 Yhteissuunnittelu ja tiedoneuvonta osana Rauman liikkumissuunnitelman laadintaa

Rauman kaupunki osallistui YLLI 2.0 -hankkeeseen, joka oli jatkoa ensimmäisen vaiheen tutkimushankkeelle. YLLI 2.0 -hanke on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama jatkohanke, mitä toteutetaan 2023 vuodesta 2026 kevääseen saakka. Jatkohankkeen tavoitteena on vakiinnuttaa YLLI-hankkeen tuotoksia yhteiskehittämällä kuntien asiantuntijoiden kanssa. YLLI-hankkeen ensimmäisessä vaiheessa kehitettiin yhteistyössä kohdekaupunkien kanssa *Liikkumismahdollisuuksien saavutettavuus* -kehikko, jonka tavoitteena on ollut laajentaa ymmärrystä eri liikkujaryhmiin kohdistuvista esteistä liikkumisympäristöissä ja liikuntapalveluissa. (YLLI 2.0 2024) Saavutettavuuskehikkoa käytettiin myös liikkumissuunnitelman laadintaprosessissa ja yhtenä tiedoneuvonnan työkaluna (ks. luku 5.3). Saavutettavuuskehikko esiteltiin jokaiselle pienryhmälle ja keskustelun teemat rakentuivat saavutettavuustematiikan ympärille.

Osallistuva suunnittelu on yleistynyt viime vuosikymmenen loppupuolella ja se on nykyään yleisesti käytetty menetelmä liikuntasuunnittelussa. Osallistuva suunnittelu tarkoittaa liikkumisen edistämisen yhteydessä sitä, että eri sidosryhmille tarjotaan mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin. Osallistuvan suunnittelun periaate nojaa ihmisten tarpeiden ja toiveiden kuulemiseen. (Suomi 1998) Osallistuvan suunnittelun tavoitteena on varmistaa suunniteltavan asian hyödyllisyys. Tavoitteena osallisuuden edistämiseksi on esimerkiksi liikunnan näkökulmasta kasvattaa tilojen käyttöastetta. Koska tämän tutkielman kohdalla oli kyseessä liikkumissuunnitelman laadinta, voidaan käyttäjäryhminä nähdä seurat, hyvinvointialue ja yritykset kaupungin lisäksi, sillä heidän ongelmiaan liikkumisen edistämiseksi pyritään liikkumissuunnitelmalla ratkomaan.

Osallistavan suunnittelun mahdollisuuksista on paljon myönteistä näyttöä ja sen ajatellaan tukevan muun muassa julkisen sektorin uudistamista sekä eri toimijoiden välisen yhteistyön rakentamista (Voorberg ym. 2014, 2). Tämä merkitsee esimerkiksi kuntasektorilla asukkaiden kuulemista uusien ympäristöjen ja palveluiden suunnittelussa. Toisinaan puhutaan myös asukas- tai käyttäjälähtöisestä suunnittelusta. Vaikka osallistamisesta on tullut monien organisaatioiden tavoite, on osallistaminen edelleen joissakin tapauksissa näennäistä, jolloin päätökset eivät perustu aidosti kohdejoukon tarpeisiin ja toiveisiin.

Yhteissuunnittelun ja osallistamisen yleistymistä on voimistettu lainsäädännön kautta. Liikuntalain (2015) mukaan kuntien pitäisi tarjota asukkaille osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuus liikuntaa koskevissa päätöksissä. Haasteeksi on tunnistettu se, että vaikuttamismahdollisuuksiaan käyttävät jo aktiiviset palveluiden käyttäjät, jolloin kuntapäätäjät eivät saa riittävästi tietoa siitä, mitkä tekijät lisäisivät vähän liikkuvien halua käyttää tiloja ja palveluita. Liikunnan kentällä erityisesti aktiiviliikkujat ja liikuntapalveluiden kehittämisestä enemmän kiinnostuneet ovat useimmiten ryhmä, joiden ääni nousee esiin kyselyissä. (Julkunen 2020; Borgogni 2012) Jotta liikkumisympäristöjen käyttöastetta saataisiin korkeammaksi, olisi erityisen tärkeää saada nimenomaan niiden ihmisten ääntä kuuluviin, joita ei ole vielä tavoitettu ja jotka eivät ole aktiivisia liikkujia.

Osallistavan suunnittelun yhdeksi isoimmaksi haasteeksi on tunnistettu kohderyhmän tavoittaminen ja mukaan saaminen prosessiin (Suomi 1998). Erityisesti heikommassa asemassa olevia väestöryhmiä, kuten vammaisia ja työttömiä, voi olla vaikeaa saada mukaan. Tästä syystä usein pyritään osallistamaan kohderyhmän kanssa työskentelevää joukkoa ja kohdejoukon tuntevia toimijoita. Tällä tavoin toimittiin myös liikkumissuunnitelman laatimisessa. Yhteissuunnittelutilaisuuksiin kutsuttiin siis mahdollisimman paljon eri väestöryhmien kanssa toimivia asiantuntijoita ja liikkumisen edistämisen avainhenkilöitä. Koska yhteissuunnittelun työkaluna oli tiedoneuvonta, oli asiantuntijoiden mukaan saaminen tärkeää, jotta heidän tietopohjaansa yhdenvertaisuudesta voitaisiin vahvistaa ja näin parantaa eri väestöryhmien palveluiden saavutettavuutta.

Määriteltäessä osallistuvan suunnittelun käsitettä on kiinnitettävä huomiota termin laajuuteen ja monipuolisuuteen. Osallistua voi usealla tavalla ja virtuaaliset suunnittelu ympäristöt laajentavat osallistuvan suunnittelun tapoja entisestään. Se, minkälaisia suunnitteluideoita ja -

malleja osallistuvan suunnittelu käsitteen alle luetaan, on tulkinnoista riippuvaista. Siksi osallistuvan suunnittelun voidaan ajatella olevan eräänlainen kattokäsite, jonka alle lukeutuu laaja joukko erilaisia suunnitteluteorioita ja -metodeja. (Suomi 1998, 29–32) Merkittävin näistä suunnitteluteorioista on yhteissuunnitteluteoria, jota tarkastelen seuraavaksi Kimmo Suomen ja Anna-Katriina Salmikankaan tutkimusten valossa.

Yhteissuunnittelun määritelmä noudattelee pitkälti osallistuvan suunnittelun määritelmää, sillä yhteissuunnittelua pidetään yhtenä vaikuttamisen muotona ja sen nähdään edustavan osallistuvaa suunnittelua. Yhteissuunnittelulla viitataan eri ryhmien osallistumiseen ja osallistamiseen. (Salmikangas 2004) Yhteissuunnittelu on saanut alkunsa Salmikankaan (2004, 82) mukaan kritiikistä, jossa painotettiin 1980-luvun alkupuolella suunnittelun olevan liian sektori-kohtaista. Suomen (1998, 23) mukaan yhteissuunnittelu on saanut alkunsa tarpeesta osallistaa suunniteltavan kohteen käyttäjät mukaan. Molemmissa näkökulmissa yhdistyy tarve ottaa mukaan suunnitteluun oman organisaation ulkopuolisia toimijoita, kuten asukkaita tai toisen hallinnonalan asiantuntijoita.

Yhteissuunnittelumetodia on hyödynnetty vuosikymmenten ajan Suomessa kuntien liikuntasuunnitelmien laadinnassa. Tämä tutkielma ei asetu perinteiseen suunnittelututkimuskenttään eikä tässä arvioida liikkumissuunnitelman toteutumista tai sisältöä. Sen sijaan tämän tutkielman aineisto kerättiin yhteissuunnitteluprosessin yhteydessä, jossa kohteen oli liikkumissuunnitelman laadinta. Tämä asetelma mahdollistaa laaja-alaisen yhteistyön sekä saavutettavuustehtiikan tutkimisen.

Yhteissuunnittelun lähtökohtana on sidosryhmien väliseen vuorovaikutukseen perustuva toimintamalli. Yhteissuunnittelun voidaan ajatella tuovan ison määrän erilaista tietoa ja osaaamista, mikä jäisi hyödyntämättä ilman sidosryhmien osallistumista. (Salmikangas 2004) Perinteisesti yhteissuunnittelussa on pidetty tärkeänä kuulla nimenomaan asukkaita ja käyttäjiä. Kuten aikaisemmin esiteltiin liikkumissuunnitelman laadintaprosessia, on tässäkin yhteissuunnittelussa kuultu kuntalaisia kyselylomakemenetelmällä. Yhteissuunnittelulla voidaan tarkoittaa myös organisaation sisällä tuotettua yhteistä kehitystyötä. (Osborne & Strokosch 2013) Vaikka käyttäjien kuuleminen on yhteissuunnittelun perusta, nousee eri alojen asiantuntijoiden merkitys tärkeämpään rooliin mitä lähemmäs konkretiaa prosessissa mennään (Mattielmäki 2007; Steen 2013). Voidaan siis ajatella, että yhteissuunnitteluprosessin aloituksessa korostuu käyttäjien kuuleminen, mutta palvelun toteuttajien rooli kasvaa prosessin loppua

kohden. Tämä ajatus perustuu siihen, että usein asiantuntijoiden osaamista esimerkiksi tilan suunnittelusta ja kohdetilan tuntemisesta tarvitaan, jotta yhteiskehittämisen ideat voidaan viedä konkretiaan (Mattelmäki 2007; Steen 2013).

Rauman liikkumissuunnitelman yhteissuunnittelun toteuttajina ovat olleet YLLI-hankkeen tutkijat, liikkumisympäristöjä suunnittelevat ja liikuntatoimintaa järjestävät tahot sekä muut keskeiset liikkumista edistävät sidosryhmät. Liikkumissuunnitelman sisällönlaadintaan osallistunut tutkittava joukko kuvaillaan tarkemmin myöhemmin luvussa 5.3. Yhteissuunnittelun kohteena oli liikkumismahdollisuuksien yhdenvertaisuus Raumalla. Koska Rauman liikkumissuunnitelman tavoitteena on vahvistaa eri toimijoiden yhteistä päämäärää liikkumisen edistämässä, muodostui yhteissuunnittelusta tärkeä tapa sitouttaa eri toimijat työskentelemään yhteistä tavoitetta kohti. Tavoitteena on välittää tiedeyhteisössä tuotettua tietoa liikkumisen yhdenvertaisuudesta ryhmätilaisuuksien kautta ja siten rakentaa liikkumissuunnitelmaan toimenpiteitä, joilla kaikki organisaatiot voivat omassa työssään vähentää liikkuvista esittäviä tekijöitä.

Yhteissuunnittelu on yksi tiedevälittämisen muoto, jossa päätavoitteena on välittää tutkittua tietoa päätöksentekijöiden työn tueksi. Tiedeneuvonta edellyttää aina eri tahojen osallisuutta. Tiedeneuvonta perustuu siis erilaista tutkimusta tuottavien, välittävien ja hyödyntävien tahojen yhteistoimintaan. (Tieteen termipankki 2023) Tämän seurauksena tutkittua, näyttöön perustuvaa, tietoa saadaan tukemaan päätöksentekoprosesseja.

Tiedeneuvonnan voidaan ajatella olevan yksi keino toteuttaa tiedolla johtamista, mikä on ollut olennainen osa YLLI-hanketta ja erityisesti YLLI 2.0 jatkohankkeen tavoitteena on välittää hankkeen ensimmäisessä vaiheessa tuotettua tietoa kuntien työntekijöille ja päättäjille. Tiedolla johtamisella tarkoitetaan yksiselitteisimmän määritelmän mukaan tutkimustiedon hyödyntämistä osana johtamista ja päätöksentekoa (Ojajarvi ym. 2013, 15). Tiedolla johtaminen pyrkii aina organisaation toiminnan kehittämiseen (Helander ym. 2020, 22; Jalonen 2015, 1, 40–41, 50). Tämä oli myös liikuntapalveluiden lähtökohtana tiedeneuvonnan hyödyntämiselle, sillä tavoitteena oli saada uudenlaista ajattelua liikkumisympäristöjen suunnitteluun ja liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Liikkumissuunnitelman laadinnassa haluttiin siis tukeutua tuoreimpaan, tutkittuun tietoon, jotta liikkumissuunnitelma vastaisi nykymuotoista ajattelua ja käsitystä liikkumisen edistämisestä.

Tiedeneuvonnan ensimmäisenä tavoitteena oli edistää yhteistä ymmärrystä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuteen. Toisena tavoitteena oli jakaa tietoa ja kokemuksia liikkumisen yhdenvertaisuudesta muiden Rauman seudun toimijoiden kanssa. Kolmantena tavoitteena oli tunnistaa keinoja saavutettavuuden edistämiseen, joita osallistujat voisi jatkossa hyödyntää heidän työssään sekä yhteistyössä muiden kanssa. (ks. Pyykönen ym. 2022) Tämän vuoksi kyseessä oli yhteissuunnittelu, jossa oli mahdollista suunnitella linjauksia ja toimenpiteitä kuullen eri toimijoiden ajatuksia ja näkemyksiä. Lisäksi päämääränä on ollut, että liikkumissuunnitelman aikana jaettu materiaali ja tieto toimii kaikkien tiedeneuvontaan osallistuvien toimijoiden työn tukena jatkossa. Koska ryhmähaastatteluihin ja työpajaan osallistui vain pääsääntöisesti yksi henkilö yhtä organisaatiota tai toimialaa kohden, muutama kaupungin hallinnonala lukuun ottamatta, oli toivottavaa, että tiedeneuvontaan osallistuneet myös välittävät lähiorganisaatiossaan tietoa eteenpäin. Vaikka yhteissuunnitteluun osallistui melko rajattu ja pieni kohdejoukko, voidaan tämän joukon kautta vahvistaa tiedolla johtamista liikkumista koskevissa päätöksenteossa Raumalla, koska prosessin aikana on tavoitettu usean eri organisaation ja sektorin edustaja.

3 LIKKUMINEN VALINTANA – MIKÄ SITÄ SELITTÄÄ

Tässä luvussa esittelen liikkumisvalinnan taustalla olevia tekijöitä. Koska liikuntapalvelutuotanto ei ole kaikille yhdenvertainen, on tarpeen tutkia eriarvoisuutta ja sen vaikutuksia yksilön mahdollisuuksiin liikkua. Luvun alussa esittelen lyhyesti Bourdieun distinktioteorian, jonka jälkeen käyn läpi eriarvoisuutta Göran Therbornin määritelmän kautta. Luvussa 3.3 alalukui-
neen syvennytään liikkumisen saavutettavuustematiikkaan tarkastelemalla Virmasalon ja Ha-
sasen (2022) saavutettavuuskehikkoa ja Bourdieun (1986) pääomien merkitystä liikkumisessa. Lopussa nostan esille liikuntakulttuurin ulossuljetut eli esittelen ne taustatekijät ja väestöryh-
mät, jotka kokevat valtaväestöä useammin sosiaalista eriarvoisuutta. Eriarvoisuuden tunnistami-
nen moniulotteisena ilmiönä on tärkeää, sillä vähäisen liikkumisen taustalla saattaa ilmetä erilaisia esteitä sille, miksi liikkuminen ei ole mahdollista tai mielekäs valinta.

3.1 Distinktioteoria

Sosiologi Pierre Bourdieun teos *La Distinction* (1984) on teoria distinktiosta eli kulttuurisesta erottautumisesta. Teos kuvaa kattavasti, miten ja millaisilla mekanismeilla kulttuuriset ja sosi-
aaliset hierarkiat kietoutuvat toisiinsa. Koska tässä tutkielmassa keskeisenä tarkastelukohteena on eriarvoisuus ja pääomat, valikoitui Bourdieun distinktioteoria siitä syystä teoreettiseksi vii-
tekehyykseksi.

Bourdieun distinktioteoria korostaa rakenteen merkitystä ja sen perusteella yksilön valintoja ohjaa hänen luokka-asemansa (Kauravaara 2013, 149, 164). Bourdieu on erotellut luokka-ase-
man perusteella kolme makujen kategoriaa: yläluokka, keskiluokka ja työväenluokka (Bour-
dieu 1984). Teoriaa on kritisoitu sen soveltuvuudesta suomalaiseen yhteiskuntaan, sillä on ajateltu, ettei luokkien välisiä makueroja suomalaisessa kulttuurisissa ilmene yhtä voimak-
kaasti kuin ranskalaisessa yhteiskunnassa. Suomessa on kuitenkin tutkittu yhteiskuntaluok-
kien välisiä eroja lukuisissa tutkimuksissa, jotka osoittavat teorian soveltuvuuden 2000-luvun suomalaisen yhteiskuntaan (esim. Erola 2010; Heikkilä 2011; Kahma 2011). Liikuntaken-
tällä luokkatutkimusta on tehnyt esimerkiksi Berg ja Salasuo (2017) artikkelissaan ”Liikkuva luokka. Liikunnan harrastaminen kunnan kansalaisuutena”.

3.2 Eriarvoisuus

Tässä aluvussa avaan eriarvoisuus käsitettä esittelemällä Sosiologi Göran Therbornin (2015) määritelmän eriarvoisuuden syntymekanismeille. Lisäksi syvennyn siihen, miksi eriarvoisuuden tunnistaminen liikkumisen edistämässä on tärkeää.

Liikkumista ja liikunnan harrastamista on pidetty pitkään myönteisenä vapaa-ajan ja arjen osa-alueena, joka olisi kaikkien saavutettavissa helposti (Kanerva & Kokkonen 2020). Tutkimusten myötä ymmärrys liikkumiseen liittyvistä esteistä on lisääntynyt, mutta tieto on koskenut pääasiassa liikkumisympäristöjen esteitä. Laajempi ymmärrys eriarvoisuutta aiheuttavista tekijöistä on jäänyt vähäisemmälle huomiolle. Saavutettavuuden monet ulottuvuudet ovat olleet pitkään liikuntakentän tutkimuksissa katvealueena. Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa – artikkelikokoelma (2020) sekä Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö -hanke ovat tarkastelleet aikaisempaa moniulotteisemmin liikkumisen eriarvoisuutta ja siihen kytkeytyviä yksilö, yhteisö- ja yhteiskuntatason epäkohtia.

Eriarvoisuudella tarkoitetaan Therbornin (2015, luku 2) mukaan tasa-arvon puutetta tai sen poissaoloa. Eriarvoisuus ilmenee yhteiskunnassa siten, että joitakin ihmisiä suljetaan tiettyjen asioiden ulkopuolelle. Toisin sanoen esimerkiksi huono-osaisuus ja köyhyys voivat asettaa ihmiset eriarvoisiin asemiin, sillä heidän mahdollisuutensa toimia ovat epätasa-arvoisemmat kuin hyväosaisten ja hyvätuloisten. Lisäksi heikko yhteiskunnallinen asema lisää eriarvoisuutta. (Therborn 2015, luku 2)

Therbornin (2015, luku 2) mukaan: ”Ulossulkeminen tarkoittaa muiden etenemisen tai oikeuksien rajoittamista, ihmisten jakamista sisä- ja ulkopuolisiin. Ulossulkeminen ilmenee ihmisten eteen asetettuina esteinä, kuten hidasteina, ”lasikattoina”, syrjinnän muotoina ja suljetuina ovina”. Ihmisten mahdollisuudet liikkua ovat siis erilaiset riippuen pääomien määristä ja sosioekonomisesta ja sosiaalisesta asemasta.

Eriarvoisuuden vähentämisellä pyritään yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon, joilla tarkoitetaan mahdollisuuksia toimia tasavertaisesti. Eriarvoisuus loukkaa ihmisoikeuksia, sillä epätasa-arvoiset toimintamahdollisuudet toimivat esteenä omille valinnoille ja resurssien kartuttamiselle. (Therborn 2015, luku 2) Eriarvoisuutta voi tarkastella myös sosiaalisen liikkumatilan kautta. Kauravaaran ja Rönkön (2020, 233) mukaan: ”Sosiaalisessa liikkumatilassa normien

mukaisilla ihmisillä on enemmän tilaa kuin ulkopuolelta tulleilla”. Tällä viitataan liikuntakulttuurin kapeaan ja vakiintuneeseen käsitykseen ihanneliikkujasta, joka mukautuu liikuntakulttuurin normeihin. Normeista poikkeaminen voi sulkea liikkujan liikuntakulttuurin ulkopuolelle.

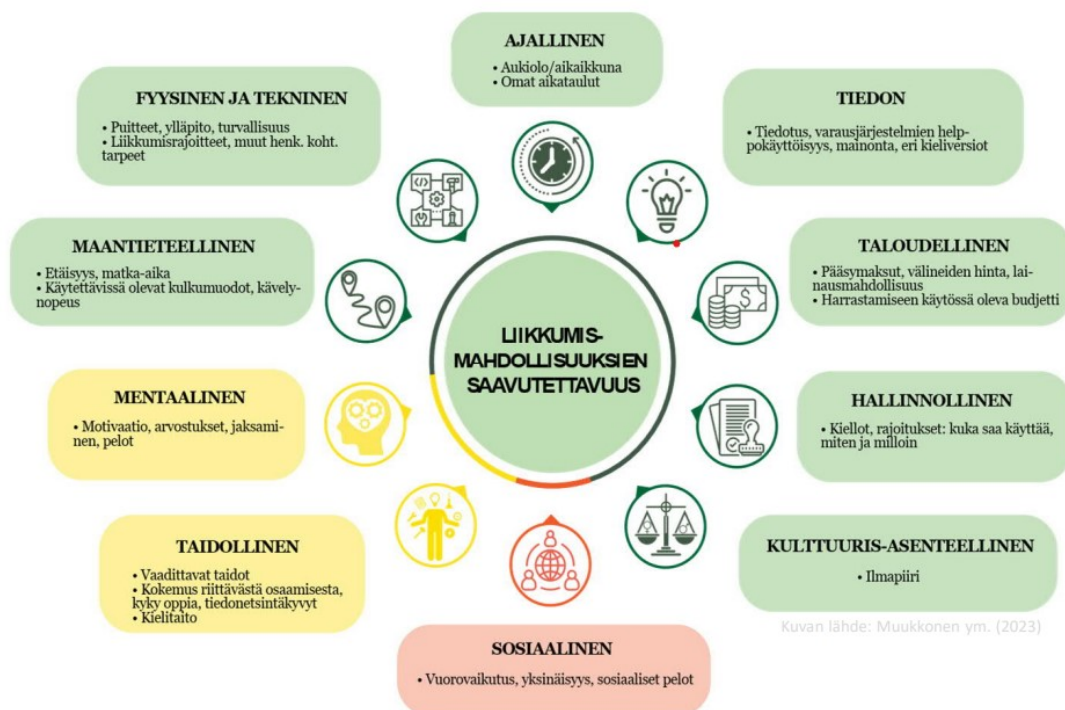
Eriarvoisuus koskettaa laajana yhteiskunnallisena ja kulttuurisen ilmiönä monia ihmisiä. Eriarvoisuudella on vaikutusta liikunnan, terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta ihmisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin sekä pääomiin. Kauravaaran ja Rönkön (2020, 229) mukaan eriarvoisuus ilmenee liikunnan kontekstissa muun muassa itselle mieluisista liikuntaharrastuksista luopumisena, vähäisinä omaa vapaa-aikaa koskevinä osallisuus- ja vaikutusmahdollisuuksina sekä liikkumisen pelkona ja turvattomuutena. Näiden edellä mainittujen syitten takia eriarvoisuudella on vahva yhteys vähäiseen liikkumiseen muun muassa syrjintäkokemusten, ulkopuolisuuden tunteen ja normatiivisten odotusten vuoksi. (Kauravaara & Rönkkö 2020, 229) Eriarvoisuus ilmenee kuitenkin hyvin monitahoisena ilmiönä ja tähän vaikuttaa yksilön taustatekijät, joista useampi voi olla eriarvoisuutta lisäävä syy. Vaikka tieto eriarvoisuutta aiheuttavista tekijöistä on lisääntynyt, ei liikuntakentällä ole onnistuttu vielä riittävän tehokkaasti ratkaisemaan eriarvoisuuskysymyksiä.

3.3 Liikkumismahdollisuuksien saavutettavuus

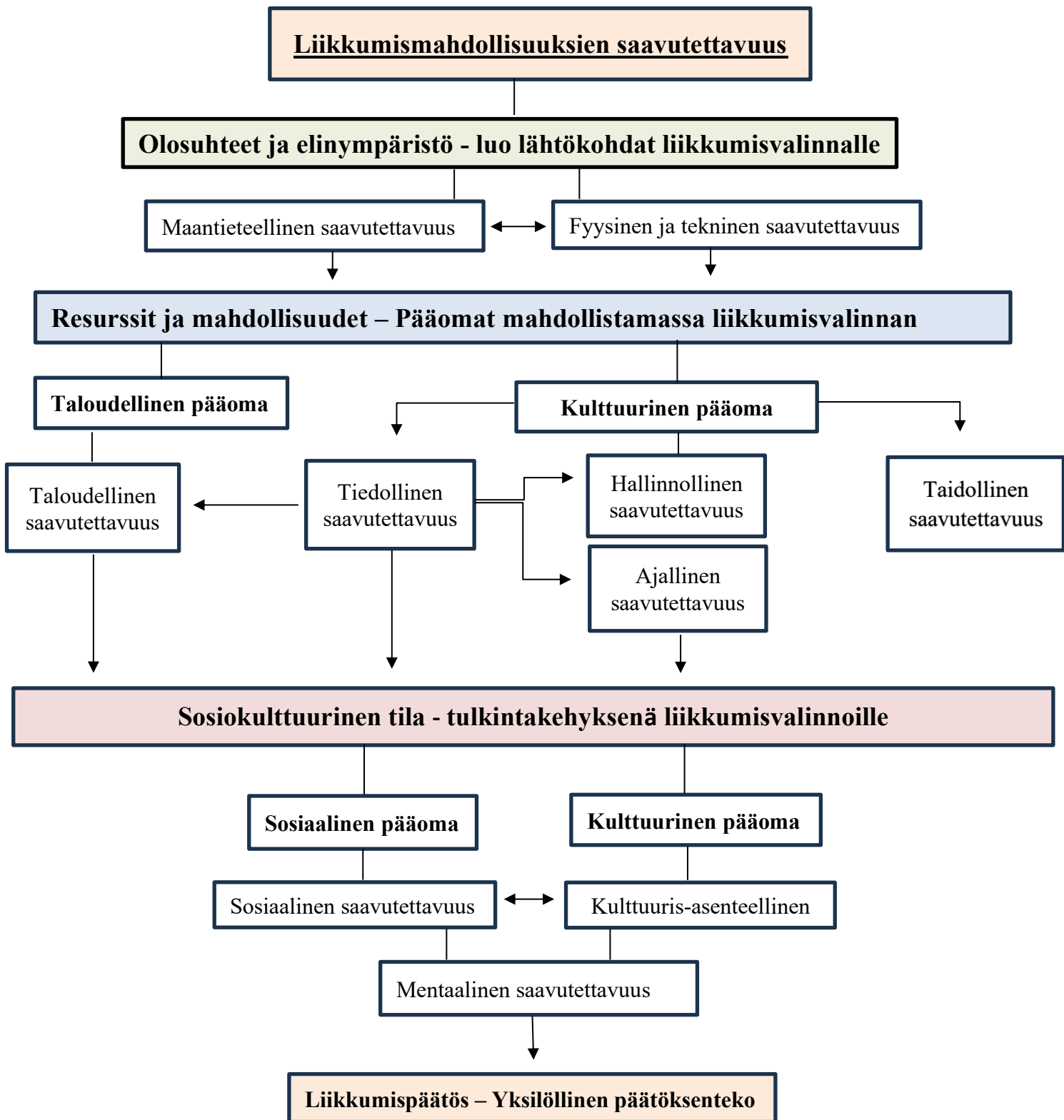
Virmasalo ja Hasanen (2022) ovat Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö -hankkeen myötä avanneet saavutettavuuden ulottuvuuksia. Saavutettavuuden edistäminen vaatii monipuolista tarkastelua, jotta saavutetaan terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvat, ja jotta kaikilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet liikkua. Saavutettavuutta on pitkään edistetty liikuntasuunnittelussa vain maantieteellisen eli spatiaalisen ulottuvuuden perusteella (ks. luku 3.3.1). Lisäksi suunnittelussa on huomioitu fyysinen ja teknologinen sekä temporaalinen eli ajallinen saavutettavuus. Suunnittelussa tiedostettuja, mutta hankalasti mitattavissa olevia saavutettavuuden ulottuvuuksia ovat tiedollinen, kognitiivinen ja taidollinen, taloudellinen, mentaalinen sekä sosiaalinen saavutettavuus. (Virmasalo & Hasanen 2022)

Pyykkösen (2016) mukaan hyvä saavutettavuus tarkoittaa kohteen helppoa lähestyttävyyttä kaikenlaisten ihmisten näkökulmasta. Saavutettavuus mahdollistaa osallistumisen yksilöiden eri-

laisista ominaisuuksista ja tarpeista riippumatta. (Pyykkönen 2016, 19) Liikunnan saavutettavuuden voidaan ajatella kiteyttävän kaiken sen, mitä liikkuminen ja liikunnan harrastaminen vaatii (Piispanen 2023). Saavutettavuuden kokonaisuutta voi tarkastella useammalta eri tasolla, niin yksilö-, yhteisö- kuin myös yhteiskuntatasolla. Tässä tutkielmassa saavutettavuuden ulottuvuudet on jaettu kolmeen eri kategoriaan, *olosuhteet ja elinympäristö, resurssit ja mahdollisuudet sekä sosiokulttuurinen tila*, mukailien Virmasalon ja Hasasen (2022) määritelmää liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden monista ulottuvuuksista. Kuvassa 2 on havainnollistettu Virmasalon ja Hasasen (2022) viitekehyksen mukaisesti liikkumismahdollisuuksien 10 saavutettavuuden ulottuvuutta, jotka ovat fyysinen ja teknologinen, maantieteellinen, ajallinen, tiedollinen, taloudellinen, taidollinen, mentaalinen, sosiaalinen, hallinnollinen ja kulttuuris- asenteellinen. Malli on heuristinen eli sen tavoitteena on laajentaa ymmärrystä saavutettavuudesta. Malli nimeää liikkumisen moninaiset esteet ja täten tukee esteitä poistavien toimenpiteiden tunnistamista ja suunnittelua. Saavutettavuuden ulottuvuudet on liitetty tässä tutkielmassa myös kolmeen eri pääoman muotoon, *kulttuuriseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen*, mukailien Bourdieun (1986) pääomateoriaa. Pääomien ja saavutettavuuden ulottuvuuksien yhteydet ovat esiteltyinä kuvassa 3.

KUVA 2. Liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuskehikko (Virmasalo & Hasanen 2022).

KUVA 3. Liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuteen vaikuttavat tekijät

3.3.1 Olosuhteet ja elinympäristö - luo lähtökohdat liikkumisvalinnoille

Liikkumisympäristöt ja elinympäristö luovat konkreettiset mahdollisuudet liikkua ja harrastaa liikuntaa. Sen vuoksi fyysisten olosuhteiden voidaan ajatella luovan lähtökohdat liikunnallisen elämäntavan toteuttamiselle. Kuten luvussa 2.1.1 esiteltiin, on Suomessa julkisen sektorin toimesta resursoitu liikuntapaikkarakentamiseen useiden vuosikymmenten ajan, minkä ansiosta Suomessa on tänä päivänä kattava liikuntapaikkaverkosto. Kattavan verkoston hyödyntäminen on kuitenkin useimmiten riippuvainen yksilön elämäntilanteesta ja käytettävissä olevista resursseista eli pääomien muodoista ja määrästä (Itkonen & Kauravaara 2015b, 145). Tänä päivänä liikkumisen esteet liittyvät fyysisiä olosuhteita useammin yksilön taitoihin, tietoihin ja asenteisiin sekä yhteiskunnassa vallitseviin normeihin, siitä keille liikkumisen ajatellaan kuuluvan (Virmasalo & Hasanen 2022). Aloitan kuitenkin saavutettavuustematiikan tarkastelun esittelemällä ensiksi kehikon (ks. kuva 3) fyysisiin olosuhteisiin liittyvät ulottuvuudet, sillä ne lukeutuvat Virmasalon ja Hasanen (2022) mallissa liikkumista mahdollistaviin tekijöihin. Toisin sanoen niiden voidaan ajatella olevan välttämätön edellytys liikkumiselle tarjoamalla lähtökohdat sen toteuttamiselle.

Maantieteellinen saavutettavuus. Maantieteellinen eli spatiaalinen saavutettavuus kuuluu niihin ulottuvuuksiin, jotka on huomioitu perinteisesti jo pitkään liikuntapaikkojen suunnittelussa. Syynä tähän voidaan pitää ulottuvuuden helppoa mitattavuutta, mikä antaa paremmat lähtökohdat suunnittelulle. Maantieteellisellä saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, miten helposti jonkin tietyn kohteen voi saavuttaa eri kulkuvälinein. Ihmisten mahdollisuuksia liikkua eri paikkoihin tarkastellaan matkaan käytetyn ajan, matkan pituuden tai matkan aiheuttamien kustannusten kautta. (Hasanen & Virmasalo 2022) Nämä kaikki tekijät voivat rajoittaa ihmisten mahdollisuuksia käyttää palveluita ja ympäristöjä.

Fyysinen ja teknologinen saavutettavuus. Fyysinen ja teknologinen saavutettavuus lukeutuu osittain samaan kategoriaan maantieteellisen ulottuvuuden kanssa, sillä ne molemmat ovat suunnittelussa hyvin huomioituja ulottuvuuksia ja niitä on tutkittu muita ulottuvuuksia enemmän. Fyysinen ja teknologinen saavutettavuus kertoo, ovatko liikuntaolosuhteet ja niiden ylläpito kunnossa. Liikkumisympäristöjen käyttöä estäviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi rikki-näiset laitteet tai talvikunnossapidon puute. Lisäksi turvallisuus liittyy fyysiseen saavutettavuuteen. Teknologisella saavutettavuudella viitataan siihen, minkälaisista paikkaan liittyvän välineistön teknistä osaamista käyttäjältä edellytetään. (Virmasalo & Hasanen 2022)

Fyysiseen saavutettavuuteen voidaan viitata myös *esteettömyyden* käsitteellä, joka on erityisesti liikuntahallinnossa käytetty termi. Esteettömyydellä tarkoitetaan rakennettujen ympäristöjen laatutekijöitä ja esteettömyyden huomioimisessa on kyse liikkumista, näkemistä, kuulemistä ja ymmärtämistä helpottavista ratkaisuista. (Valtion liikuntaneuvosto 2023b) Erityisesti soveltavan liikunnan yhteydessä esteettömyydellä on tarkoitettu fyysisen ympäristön ominaisuuksia, kun taas saavutettavuudella on viitattu aineettomaan ympäristöön, tiedon saantiin ja asenteisiin (Roitto & Saari 2023). Se, miksi fyysiset ympäristötekijät on huomioitu muita ulottuvuuksia paremmin, johtuu osittain siitä, että maankäyttö- ja rakennuslain 958/2012 (1999) 17 luvun 117 § mukaan rakennusten on oltava esteettämiä, erityisesti vanhusten, lasten ja vammaisten liikkujien kannalta. Vaikka rakentamismääräykset asettavat esteettömyyden huomioimiselle vähimmäisvaatimukset, liikkumisympäristöt eivät siitä huolimatta ole vielä esteettämiä kaikille käyttäjille. Esteettömyyden kehitystä on hidastanut liikuntaympäristöjä suunnittelevien ja paikoilla toimivien henkilöiden puutteellinen esteettömyysosaaminen, jonka seurauksena esteettömyyden tila arvioidaan yleensä todellista tasoa paremmaksi. (Valtion liikuntaneuvosto 2023b)

3.3.2 Resurssit ja mahdollisuudet – pääomat määrittelemässä liikkumisvalintoja

Vaikka asuinalueella olisi monipuoliset ja kattavat liikkumismahdollisuudet, se ei aina takaa sitä, että niitä käytetään (Simula ym. 2023, 48; Virmasalo & Hasanen 2022). Onkin syytä tarkastella liikkumisvalintojen taustalla vaikuttavia syitä ympäristötekijöitä laajemmin.

Pääomat. Aiemmin esitellyn Bourdieun distinktioteorian (1984) mukaisesti yhteiskuntaluokka-asetat määräytyvät pääomien muotojen ja määrien perusteella. Se, mikä pääoman muoto on arvostettua, on Bourdieun mukaan kontekstisidonnaista. Sitä, miksi joillekin liikkuminen näyttäytyy tärkeänä elämänsisältönä voi tarkastella Bourdieun (1984) mukaan habituksen kautta. Habitus ilmentää sitä, miten pääomat ilmenevät, ja se sanelee ihmisen aseman luokkayhteiskunnassa.

Jonkin pääoman puute saattaa olla yksilön liikkumismahdollisuuksien esteenä, sillä liikuntapalveluiden käyttö vaatii pääomia. Myös se, minkälaiset mahdollisuudet liikkujalla on päästä mukaan ja kiinnittyä liikuntayhteisöihin, on kiinni pääomien määrästä ja muodoista. (Itkonen & Kauravaara 2015b, luku 3) Bourdieun (1986) mukaan pääomien kautta yksilö voi saada

elämässä tiettyjä etuuksia ja haluttuja asemia. Tämä näkemys pohjautuu Bourdieun teoriaan, joka korostaa symbolisen pääoman perusteella saatavaa arvostusta ja kunniaa. Symbolinen pääoma edellyttää taloudellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia pääomia, jotka ovat Bourdieun (1986) mukaan vaihdettavissa symboliseen pääomaan. Kaikki pääomat nähdään myös ihmisiä erottelevina tekijöinä.

Kulttuurinen pääoma. Liikuntakulttuuriin sisälle pääseminen vaatii kulttuurista pääomaa. Päästääkseen liikuntakulttuurin sisäpiiriläiseksi on ymmärrettävä lajikulttuuriin tai liikunta-
muotoon liitettyjä kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakennettuja normeja, arvostuksia ja tapoja. (Itkonen & Kauravaara 2015a, 185) Bourdieun (1986) mukaan kulttuurisella pääomalla tarkoitetaan kulttuurisesti rakentuneita arvoja, joihin kuuluu muun muassa sosiaalinen status ja symbolit. Kulttuurisen pääoman tarkastelu on tärkeää, sillä se selittää pitkälti sen, miksi lähiyhteisön ja kodin merkitys liikuntaan sosiaalistajana on niin tärkeä ja miksi osalle liikkuminen on keskeinen elämänsisältö. Toisin sanoen kulttuurinen pääoma ilmentää ihmisen kiinnostusta, valmiutta, suhtautumistapaa ja osaamista, joiden pohjalta liikkuminen mahdollistuu tai ei mahdollistu (Itkonen & Kauravaara 2015b, 139).

Eri kulttuureissa on rakennettu erilaisia merkityksiä liikkumiselle ja liikunnan harrastamiselle. Se, miten tärkeäksi ja tarpeelliseksi liikkuminen koetaan, pohjautuu usein kulttuurisiin tapoihin ja tottumuksiin. Liikkumisen arvottaminen on siis ainakin jossakin määrin kulttuurisidonnaista. Kulttuuripääomaa on kuitenkin mahdollista kartuttaa tiedon hankinnan kautta, sillä kulttuuripääoma nähdään osittain osaamisena. (Itkonen & Kauravaara 2015b, 144) Tästä syystä tiedollinen saavutettavuus kytkeytyy kulttuuriseen pääomaan, sillä vanhempien kiinnostus liikkumista kohtaan saattaa helpottaa tiedonhakua harrastusvaihtoehdoista ja liikkumismahdollisuuksista. Tiedon saavutettavuudella tarkoitetaan esimerkiksi tiedottamisen selkeyttä ja eri kieliversioita, mainontaa sekä sitä, miten helppokäyttöisiä varausjärjestelmät ovat. Koska digitaalisesta viestinnästä on tullut monien organisaatioiden ensisijaisen tiedonvälityskäyttökeino, voi se heikentää erityisesti ikääntyneiden tiedon saantia heitä koskevista palveluista. (Virmasalo & Hasanen 2022)

Kulttuurisella pääomalla voidaan tarkoittaa myös ihmisten kulttuurisia resursseja. Osaamista pidetään yhtenä kulttuurisen pääoman osa-alueena. Oma tietotaitoa yleensä kehitetään, jos jokin asia koetaan tärkeäksi. (Itkonen & Kauravaara 2015b, 143–144) Se, mitä asioita arvostetaan ja koetaan merkityksellisiksi, kumpuaa taas useimmiten lähiyhteisön kulttuurista.

Taidollinen saavutettavuus. Bourdieu (1986) tulkitsee ruumiillistuneen pääoman yhdeksi kulttuurisen pääoman muodoksi. Se nähdään ruumiiseen investoituna kulttuurisena resurssina. Fyysinen toimintakyky ja taidot tuovat yksilölle liikunta- ja urheilukentällä kallisarvoista pääomaa. Nimenomaan kulttuurinen pääoma nähdään yhtenä liikkujia eriarvoistavana ja erottelevana tekijänä, sillä vähän liikkuvilla ja lajia aloittelevilla kyseinen pääoma ei ole kertynyt samalle tasolle useinkaan kuin fyysisesti aktiivisilla kuntoilijoilla ja kilpaurheilijoilla. Erontekoa saatetaan siis usein tehdä jo pelkästään kehonmuodon, taitavuuden ja toimintakyvyn kautta. Erityisen heikkoon asemaan ja ulossuljetuiksi kulttuurista pääomaa tarkasteltaessa joutuvat vammaiset liikkujat, jotka poikkeavat normatiivisesta liikkujan ulkoisesta habituksesta. (Eriksson 2018)

Taidollisella saavutettavuudella viitataan yksilöllisiin ominaisuuksiin, kuten taidollisiin ja tiedollisiin kykyihin (Virmasalo & Hasanen 2022). Taitojen omaksuminen on osa kulttuurisen pääoman kerryttämistä. Kulttuurisella pääomalla voi olla merkittäväkin rooli laji- ja liikunta-kulttuuriin sisään pääsemisessä. Kun harrastajalla on kulttuurista pääomaa, hän osaa olla mahdollisesti oikeanlainen toimija ja näin mukautuu lajikulttuurin normeihin. (Itkonen & Kaura-vaara 2015b) Liikanen ja Rannikko (2015) ovat tarkastelleet vaihtoehtolajien, kuten parkourin ja skeittauksen, sisäänpääsyesteitä, joiden perusteella voidaan sanoa, että oikeanlaisen taidon omaksuminen edellyttää oikeanlaista habitusta. Vaikka vaihtoehtoliikuntalajien harrastajien on ajateltu muodostavan vapaita, avoimia ja joustavia yhteisöjä, ilmenee niissä silti juuri taitoperusteista hierarkiaa jäsenten välillä. Taidot muodostuvat siis joissakin tilanteissa vähättelyn tai ulossulkemisen perusteeksi. Vaihtoehtolajikulttuurissa kuitenkin vastustetaan vahvasti perinteiseen urheilutoimintaan liitettyä paremmuusjärjestyskäytäntöä. Tästä syystä vaihtoehtolajit voivat tarjota helpomman ja saavutettavamman harrastusyhteisön kuin perinteiset lajit ja koululiikunta. (Liikanen & Rannikko 2015)

Taloudellinen pääoma ja taloudellinen saavutettavuus. Taloudellinen pääoma lienee näistä kolmesta pääomasta yksiselitteisin määritellä. Se ei kuitenkaan poissulje taloudellisen pääoman roolia liikkumisen mahdollistamisessa tai rajoittamisessa. Taloudellisella pääomalla viitataan varallisuuteen eli aineellisiin resursseihin, jotka muodostuvat omaisuudesta, tuloista ja ammatistatuksesta (Bourdieu 1986). Taloudellisen saavutettavuuden on tunnistettu olevan merkittävä tekijä liikunnan harrastamisen yhdenvertaisuudessa. Etenkin tiettyjen väestöryhmien, kuten pienituloisten ja työttömien kohdalla liikkumisen yleisimpiin esteisiin lukeutuu korkeat hinnat.

(Virmasalo & Hasanen 2022) Taloudellisen varallisuuden tärkeyttä korostaa se, että taloudellinen pääoma nähdään perustana sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kerryttämiseksi (Saaristo & Jokinen 2004). Tästä syystä useimmiten heikon sosioekonomisen aseman ryhmillä tai useampaan vähemmistöryhmään kuuluvalla liikkujalla voi olla moninkertaisesti esteitä verrattaessa häntä valtaväestöön kuuluvaan tai paremmin toimeen tulevaan (Kauravaara & Rönkkö 2020). Taloudellinen pääoma voi siis mahdollistaa muiden pääomien kartuttamisen. Esimerkiksi varallisuus voi mahdollistaa koulutuksen, jolloin kulttuurista pääomaa kerrytetään taloudellisen pääoman pohjalta.

Taloudellinen hyväosaisuus luo mahdollisuudet palveluiden ja materiaalien kuluttamiselle. Seuratoimintaan osallistuminen edellyttää usein taloudellista pääomaa. (Puronaho 2014) Taloudellisen pääoman puute voi olla esteenä joidenkin liikuntapalveluiden käytölle. Lisäksi materiaalien, kuten lajin vaatimien välineiden, puute voi olla rajoittava syy harrastamiselle. (Itkonen & Kauravaara 2015b, 140)

Liikunta- ja urheilukulttuurin kaupallistumisen myötä myös liikkumisesta on tullut kulutusmuoto, jota ohjaavat taloudelliset resurssit. Se, miten paljon liikkuminen vaatii taloudellista pääomaa, on riippuvainen harrastetusta lajimuodosta, suorituspaikkojen maantieteellisestä sijainnista sekä liikunnan harrastamisen määrästä. Liikunnan harrastamisen hintoja tutkineen Puronahon (2014) tutkimus osoittaa, että lajien välillä on suuria eroja kustannuksissa. Harrastuskustannuksiin vaikuttavat myös tavoitteellisuus ja kilpailutaso. Kilpaurheilussa kustannuksia nostavat harjoitusten ja kilpailu- tai pelimatkojen määrä, varusteet ja valmentajakulut. Harrasteliikunnassa muun muassa vähäisempi harjoituskertojen määrä laskee hintoja. Lisäksi harrasteryhmien ohjaajina saattaa usein toimia vapaaehtoinen, kun taas vastaavasti kilpaurheilussa ammattivalmentajat, joiden palkkakulut nostavat urheilijan kuluja. (Puronaho 2014)

Taloudellisen pääoman merkitys harrastamiseen vaikuttavana tekijänä on tunnistettu selkeästi muita pääomia paremmin ja keinoja poliittisellakin tasolla on tehty (Esim. Harrastamisen strategia 2019; Harrastamisen Suomen malli 2024). Seuraharrastaminen vaatii kuitenkin tänä päivänä muutakin pääomaa kuin vain taloudellista. Siitä syystä taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman tarkastelu rinnakkain on tarpeellista.

Ajallinen saavutettavuus. Temporaaalisella eli ajallisella saavutettavuudella viitataan liikunta- palveluiden aukioloaikoihin. Ajallisen saavutettavuuden määrittelyminen on aina henkilöriippuvaista, sillä henkilön elämäntilanne ja käytössä olevat resurssit palveluiden käyttöön luovat rajat, joiden puitteissa on liikuttava. Ajallista saavutettavuutta voi tarkastella myös siitä näkökulmasta, miten hyvin palvelu tai tila on saavutettavissa eri vuorokauden tai vuodenajan aikoina. Tiloissa oleva aikaikkuna voi muodostua esteeksi esimerkiksi työn, opiskeluiden tai perheen vuoksi. Esimerkiksi vuorotyö ja yksinhuoltajuus ovat keskeisiä huomioon otettavia tekijöitä, sillä kyseiset väestöryhmät ovat huonommassa asemassa monien tilojen käytössä. (Muukkonen ym. 2022, luku 1; Virmasalo & Hasanen 2022)

Ajallinen saavutettavuus lukeutuu mahdollistaviin tekijöihin (Virmasalo & Hasanen 2022), jolla viitataan siihen, ettei fyysisillä paikoilla ole merkitystä, jos tilan käyttö ei ole ajallisten rajoitusten vuoksi mahdollista. Se, miten ajallinen ulottuvuus kytkeytyy liikkujan henkilökohtaisiin resursseihin, näkyy siten, että esimerkiksi autoilijalle pitkä matka ei saata aiheuttaa estettä, kun taas vastaavasti julkisella liikenteellä, kävellen tai pyöräillen matkan kulkevalle matka-aika pitenee. Jos liikkumisympäristöön siirtyminen vie paljon aikaa, voi se etenkin ruuhkavuosia eläville vanhemmille muodostua haasteeksi, sillä toiseksi yleisin este aktiiviselle elämäntavalle on ajan puute (Muukkonen ym. 2022, 12–14).

Hallinnollinen saavutettavuus. Hallinnollinen saavutettavuus ei ole liikuntakentällä kovinkaan tuttu käsite eikä ennen YLLI-hanketta sitä ole määritelty riittävän tarkasti. Hallinnollisella saavutettavuudella tarkoitetaan liikkumisympäristöjä koskevia rajoitteita ja kieltoja sekä sitä, ketkä tiloja voi varata ja käyttää (Virmasalo & Hasanen 2022). Hallinnollinen ja ajallinen saavutettavuus linkittyvät tiivisti toisiinsa, sillä hallinnollisilla päätöksillä voidaan rajoittaa tai asettaa kieltoja paikkojen käyttöön ja aukioloaikoihin. Esimerkiksi kunta on usein varannut jäähallien ja nurmikenttien käytön seuroille tai oppilaitoksille, jolloin muille toimijoille ilmenee hallinnollinen tai ajallinen este, kun kentät eivät joko ole varattavissa tai aukioloajat eivät sovi. (Virmasalo & Hasanen 2022) Vaikka YLLI-hankkeessa ei nostettu selkeästi esiin mitään tiettyä väestöryhmää, jotka kokisivat eniten hallinnollisia esteitä, ajattelen, että neljännen sektorin toimijat ovat eriarvoisemmassa asemassa kuin seurat ja oppilaitokset hallinnollisen ja ajallisen saavutettavuuden osalta, sillä heitä ei useinkaan tunnisteta kuntien liikuntapaikkojen käyttövuoroperiaatteissa ja -jaossa (ks. luku 4.4).

3.3.3 Sosiokulttuurinen tila - tulkintakehyksenä liikkumisvalinnoille

Virmasalo ja Hasanen (2022) ovat luokitelleet edellä esiteltyt fyysisen ja teknisen, maantieteellisen, taloudellisen, tiedollisen, taidollisen, ajallisen ja hallinnollisen saavutettavuuden ulottuvuudet mahdollistaviksi tekijöiksi. Lisäksi kulttuuris-asenteellinen ulottuvuus lukeutuu mallissa (ks. kuva 3) mahdollistaviin tekijöihin. Tässä tutkielmassa olen nostanut sen sosiokulttuurisen tilan tulkintakehykseen, sillä sosiaalisen ja kulttuuris-asenteellisen ulottuvuuden on tunnistettu liittyvän vuorovaikutuksellisiin ja ilmapiiriin kytkeytyviin tekijöihin (Virmasalo & Hasanen 2022), jolloin ne ovat molemmat osa tulkintakehystä.

Sosiokulttuuriset liikkumisympäristöt. Sosiokulttuurisella liikkumisympäristöllä tarkoitetaan sosiaalisia ja kulttuurisia ympäristöjä, joissa liikutaan ja harrastetaan liikuntaa. Esimerkkejä sosiokulttuurisista liikkumisympäristöistä ovat yksityiset ja julkiset ryhmäliikuntapalvelut, liikunta- ja urheiluseurat sekä muut yhdistykset. Lisäksi perheiden ja kaverien muodostamat yhteisöt ja ryhmät ovat keskeisiä sosiokulttuurisia liikkumisympäristöjä. (Huhtanen 2020, Salmikankaan 2022 mukaan) Kun fyysisiä liikkumisympäristöjä tarkasteltaessa huomio kiinnittyy fyysisiin olosuhteisiin, kuten rakennettuihin ja muokattuihin ympäristöihin sekä luonnonympäristöihin, sosiokulttuurisissa liikkumisympäristöissä keskiössä ovat sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät asiat, kuten toimintakulttuuri, arvot ja säännöt (Huhtanen 2020, Salmikankaan 2022 mukaan).

Hasanen (2017) tulkintaa sosiaalisesta tilasta mukaillen sosiokulttuurisen liikkumisympäristön tarkastelu voi lisätä ymmärrystä erilaisten ihmisten asemista ja sosiaalisista statuksista suhteessa ympäristöön. Tarkastelu auttaa myös ymmärtämään osallistumisen ehtoja ja mahdollisuuksia, sillä sosiaalisen tilan kautta syntyneet normit, ehdot ja säännöt voivat rajoittaa tiettyjen ihmisryhmien oikeutta käyttää tilaa. Ihminen toimii sekä tiloja tuottaen että rajoittaen. Tilaa voidaan siis pitää sosiaalisten suhteiden kohtaamispaikkana, ja yhteen tilaan rakentuu useita sosiaalisia tiloja. (Hasanen 2017)

Kulttuurinen pääoma ja kulttuuris-asenteellinen saavutettavuus. Edellisessä alaluvussa esiteltyyn kulttuurisen pääoman mukaisesti elämäntyyliä ja makutottumukset konkretisoituvat kulttuurin kulutuksena ja osallisuutena tai vastaavasti osallistumattomuutena. Makutottumukset viestivät, minkälaisista asioista on hyväksyttävää ja normatiivista pitää ja mistä ei omissa

lähiyhteisöissä. (Itkonen & Kauravaara 2015a, 184–186) Kulttuuris-asenteellinen saavutettavuus kytkeytyy laajemmin yhdenvertaisuuteen ja siihen, miten väestön moninaisuus tunnustetaan. Vaikka yhdenvertaisuuslain 1325/2014 (2014) 3 luvun 8 § mukaan syrjintä on kielletty muun muassa iän, sukupuolen, uskonnon, vammaisuuden tai terveydentilan perusteella, tapahtuu liikuntakentällä eriarvoista kohtelua liikkujan taustan tai henkilökohtaisten syiden vuoksi (Kauravaara & Rönkkö 2020). Kulttuuris-asenteellinen saavutettavuus voi ilmetä myös joukkoon kuulumattomuuden tunteina ja ulossulkemisena. Erityisesti nuorilla vertaisten asenteet ja arvot vaikuttavat merkittävästi siihen, minkälaisia liikkumisvalintoja tehdään ja mitä pidetään suotavana (Hasanen 2022).

Sosiaalinen pääoma. Bourdieun (1986) ja Putnamin (2020) teoriat sosiaalisesta pääomasta ovat tunnettuja sosiologian kentällä, ja molemmat ovat olleet keskeisessä roolissa määrittämässä pääomien käsitteitä. Bourdieu (1986) kuvaa sosiaalista pääomaa ihmissuhteiden verkostoksi, jossa sosiaalisia suhteita muodostetaan niin kollektiivi- kuin yksilötasolla. Sosiaalinen pääoma ilmenee verkostoina, ryhmäjäsenyyksinä ja kumppanuuksina. Sosiaalinen pääoma näkyy yhteiskunnassa yksilöiden ja ryhmien sosiaalisena vuorovaikutuksena. Sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma voi ilmetä myös normien ja luottamussuhteiden kautta. (Bourdieu 1986) Kun ihmisellä on sosiaalista pääomaa, on hänellä kontakteja ja sosiaalisia suhteita, jotka voivat edesauttaa valintojen tekemisessä tietoisesti tai tiedostamatta.

Bourdieu (1986) pitää sosiaalista pääomaa yhteiskunnan luokkaerojen ja eriarvoistavien käytäntöjen syynä, kun taas Putnamin (2020) mukaan sosiaalinen pääoma ylläpitää yhteisön normeja eli käyttäytymissääntöjä ja tällä tavoin luo sosiaalisille verkostoille arvoa. Putnaminkin (2020) mukaan sosiaalinen pääoma voi toimia silloin eriarvoistavana tekijänä, kun yhteisön jakamat arvot ja normit sulkevat sosiaaliseen verkostoon kuulumattomat ihmiset ulkopuolelle. (Putnam 2020) Normien rikkominen voi siis olla selittävänä tekijänä ryhmästä erottamiselle.

Sosiaalinen pääoma mahdollistaa yksilön kiinnittymisen erilaisiin yhteisöihin. Verkostoja pidetään tärkeinä uusien yhteyksien syntymiselle. Yhteisöt tarjoavat yksilöille pääsyn sen kaltaisiin resursseihin, joihin ilman verkoston jäsenyyttä ei olisi muuten mahdollista päästä. Verkostojen ja sosiaalisten suhteiden puuttuminen voi heikentää yksilön mahdollisuuksia liittyä yhteisön jäseneksi. On myös väestöryhmiä, joille sosiaalinen tuki on välttämätön liikuntayhteisöihin osallistuessa. (Rannikko & Liikanen 2015)

Sosiaalinen saavutettavuus. Kaikkiin saavutettavuuden ulottuvuuksiin liittyy jollain tavalla sosiaaliset taustatekijät, mutta se ei kuitenkaan poissulje sitä, etteikö sosiaalista saavutettavuutta pitäisi tarkastella omana ulottuvuutenaan (Virmasalo & Hasanen. 2022). Käsitteen puutteellisen määritelmän takia joissakin tutkimuksissa sosiaaliseen saavutettavuuteen viitataan sosiaalisella esteettömyydellä, jolla tarkoitetaan ilmapiiriin liittyviä kysymyksiä. Sosiaalisesti esteetön tila on turvallinen ja syrjintävapaa, jossa kunnioitetaan ihmisten erilaisuutta ja huomioidaan moninaisuus (Junkala & Lallukka 2012; Pyykkönen 2016). Tämän perusteella voidaan ajatella, että sosiaalisesti saavutettavassa tilassa tunnustetaan moninaisuus ja kohdataan kaikki liikkujat tasavertaisina ihmisinä taustasta riippumatta. Virmasalo ja Hasanen (2022) sisällyttävät sosiaalisen saavutettavuuden määritelmään myös vuorovaikutussuhteet, sillä he korostavat sosiaalisen ulottuvuuden liittyvän yksilöiden ja ryhmien väliseen vuorovaikutukseen.

Mentaalinen saavutettavuus. Mentaalisella saavutettavuudella viitataan psyyken toimintaan. Liikkumisvalintaan saattavat vaikuttaa myönteisesti tai kielteisesti aikaisemmat kokemukset liikunnasta, koettu kyvykkyys, motivaatiot sekä se, minkälaisia esteitä yksilö havaitsee. Ihmisellä voi olla myös erilaisia pelon ja kyvyttömyyden tunteita, jotka saattavat muodostaa esteen liikkumiselle. (Virmasalo & Hasanen 2022) Taidollinen saavutettavuus voi liittyä vahvasti mentaaliseen ulottuvuuteen, sillä korkeat taitotasovaatimukset osaamisen suhteen voivat heikentää liikkujan motivaatiota tai pahimmassa tapauksessa tukahduttaa sen.

Mentaalinen saavutettavuus muodostaa viimeisen vaiheen yksilön päätöksenteossa, jossa lopulta syntyy päätös liikkua tai olla liikkumatta. (Virmasalo & Hasanen 2022) Mentaalisen saavutettavuuden edistäminen edellyttää, että yksilöllä on riittävästi kaikkia pääomia eli kulttuurista, sosiaalista ja taloudellista pääomaa. Koska mentaalisisä saavutettavuudessa on kuitenkin ennen kaikkea kyse ajattelutavoista, nousee kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman merkitys taloudellista pääomaa merkityksellisemmäksi, sillä ne määrittävät pitkälti sen, miten ihminen näkee mahdollisuudet liikkua.

Liikkumispäätös yksilön valintana. Liikkumispäätös voidaan ajatella prosessina, jossa eri saavutettavuuden ulottuvuudet määrittelevät sen, minkälaiset mahdollisuudet yksilöllä on liikkua (ks. kuva 3). Se, mitä ihminen pitää omassa elämässään tärkeänä, heijastuu hänen tekemiinsä

liikkumisvalintoihin. Liikunnallinen elämäntapa edellyttää liikuntatarpeen tiedostamista, halua liikkua ja riittäviä resursseja sen toteuttamiselle (Itkonen & Kauravaara 2015b, luku 3).

3.4 Liikuntakulttuurin ulossuljetut

Liikunnan harrastaminen voi olla parhaimmillaan yhteisöllistä ja hyvinvointia tukevaa. Liikuntakulttuuri voi kuitenkin luoda toiseuden ja ulkopuolisuuden tunteen kokemuksia. Vaikka edellisessä luvussa (ks. 3.3) esiteltiin melko seikkaperäisesti saavutettavuuden ulottuvuudet, on silti syytä pureutua vielä tarkemmin siihen, miten ihmisiä jaotellaan sosiaalisiin kategorioihin taustatekijöidensä perusteella. Lisäksi se, miten kategorisointi vaikuttaa asemaan ja kohteluun liikuntakulttuurissa on tarpeen tarkastella, sillä sosiaalisia hierarkioita on tutkittu vähän liikuntatutkimuksissa. Ennakkoluuloja, normeja ja sosiaalisia jakoja ylläpitävät kanssaliikkujat, asiakaspalvelijat, liikunnanohjaajat, valmentajat sekä muut toimijat. On kuitenkin olennaista tunnistaa sosiokulttuurisessa tilassa tapahtuvaa marginalisointia, näkymättömyyttä sekä sen myötä syntyviä hierarkioita, jotka voivat olla selittäviä syitä sille, miksi liikkumisvalinta on kielteinen.

Esittelen tässä luvussa lyhyesti ne taustatekijät, joiden on tunnistettu aiheuttavan liikuntakulttuurissa erontekoa ”meihin” ja ”heihin”, ja joiden perusteella liikkujat joutuvat epäasiallisen ja syrjivän käytöksen kohteiksi. Sosiaalinen jaottelu rajoittaa ihmisten mahdollisuuksia osallistua tasavertaisina jäseninä yhteisöihin ja tuntea kuuluvansa osaksi joukkoa. Epäoikeudenmukainen kohtelu ja ulossulkeminen voivat aiheuttaa merkittäviä haittoja myönteisen liikuntasuhteen kehittymiselle. Eriarvoisuus voi ilmetä esimerkiksi epävarmuutena omista kyvyistä, itselle mieluisasta liikuntamuodosta poisjättäytymisenä, vähäisinä mahdollisuuksina vaikuttaa omaan vapaa-aikaan sekä henkisenä turvattomuutena harrastuksessa. (Kauravaara & Rönkkö 2020) Nämä tekijät selittävät sen, miksi osa väestöstä ei koe liikkumista mieluisana tai liikkuu terveytensä kannalta liian vähän. On myös huolestuttavaa, että osa haluaisi liikkua enemmän, muttei edellä mainituista syistä pysty tai uskalla.

Kehon koko. Harjusen (2017; 2020) tutkimusten tulokset osoittavat, että liikkumisympäristöt eivät ole tänä päivänäkään vielä riittävän inklusiivisia eikä sallivia kaikkia kehoja kohtaan, sillä lihavat liikkujat kohtaavat väheksyntää, syrjintää ja ulossulkemista. Lihavat liikkujat

kohtaavat kehon ulkomuodon vuoksi myös ennakkoluuloja heidän liikuntakyvyistään, pystyvyydestään, taidoistaan ja motivaatiostaan. Erityisesti liikunta-alan ihmisillä, jotka pyrkivät edistämään väestön liikkumista, on hyvin vahvoja ennakkokäsityksiä siitä, mitä lihava liikkuja pystyy tekemään. (Harjunen 2017; 2020) On myös syytä todeta, että negatiivisia asenteita ja syrjintää voivat kohdata kaikki ne kehot, jotka eivät täytä tiukasti määriteltyä normaali-kehon ihannetta. Sosiaalista hyväksyntää ei siis välttämättä saa myöskään lihavien lisäksi pienemmätkään kehot mitä normaaleihin raameihin mahtuu.

Etninen tausta. Erilaisuuteen liittyy paljon erilaisia oletuksia, joita voi kutsua vääristyneiksi ja jopa liioitteleviksi ennakkoluuloiksi, jotka ovat usein myös negatiivissävyytteisiä. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt voivat kokea sosiaaliset eronteot ulossulkevana, sillä suomalaiset kohtaavat maahanmuuttaja -kategoriaan kuuluvan liikkujan eri tavoin kuin suomalaisen -liikkujan. (Rönkkö 2023) Kulttuuriset eronteot voivat ylläpitää sosiaalista rajaa maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä. Eronteko perustuu useimmiten ulkonäköön, kuten ihonväriin tai uskonnolle tyypilliseen vaatetukseen. (Berg 2018) Sosiaaliseen asemaan vaikuttaa ryhmäkategorioinnin lisäksi muuton myötä vähentynyt pääoma, jota on voinut kotimaassa kartuttaa (Rönkkö 2023).

Toimintakyky ja vamma. Vammasta on tullut kankeissa sosiokulttuurisissa normituksissa sosiaalisesti erotteleva ominaisuus. Kuten lihavat liikkujat niin vammaiset liikkujatkin kohtaavat kulttuurisia normeja ja käsityksiä ideaalikehosta. Ideaalikehona pidetään nuorta, hoikkaa ja vammaatonta (Griffin ym. 2022). Vammaisten liikkujien ulosjäämisen taustalla on useimmiten kielteisten asenteiden lisäksi perheen tuen, henkilökohtaisen avustajan tai muun sosiaalisen tuen puute (Armila & Torvinen 2018). Sosiaalisen pääoman vähyys tai puute voi siis muodostua merkittäväksi esteeksi vammaisille liikkujille.

Sukupuoli. Liikuntakentän puhetoissa, teoissa, eleissä ja asenteissa näkyy normatiivinen oletus tietynlaisesta tavasta toistaa sukupuolta. Käytännössä sukupuolten kategorisointi näkyy esimerkiksi toiminnan jakamisena kahteen ryhmään sukupuolen perusteella. (Herrala 2018, 47) Sukupuolittuneissa liikuntaharrastuksissa esteeksi voi muodostua ulkopuolisuuden tunne tai tunne siitä, että ei kuulu joukkoon edustaessaan vastakkaista sukupuolta (Herrala 2018; Ojala 2018, 178).

Seksuaalinen suuntautuminen. Vaikka seksuaalisuuteen liittyvät asiat eivät 2020-luvulla ole enää samalla tavoin tabu kuin vaikka 1900-luvun puolella, sivuutetaan seksuaalivähemmistöt edelleen usein (Junkala & Lallukka 2012). Liikuntakulttuurissa ilmenevä homofobia on syrjintää seksuaalivähemmistöjä kohtaan ja se perustuu heitä kohtaan tunnettuun pelkoon tai vihaan (Kokkonen 2018). Junkalan ja Lallukan (2012) mukaan tietyille lajeille on kohdistettu homo- tai lesboleima, jos lajia harrastaa niin sanotusti väärän sukupuolen -edustaja. On kuitenkin syytä huomioda, että nuorten vaihtoehtoliikuntalajit, kuten skeittaus, näyttävät uutta suuntaa tasa-arvoasioissa luomalla avoimen ja sallivan ilmapiirin (Hasanen 2017).

Yhteiskuntaluokka. Nykypäivän seuratoiminnassa on havaittavissa piirteitä luokkaistumisesta, sillä Skeggsin (1997; 2004) mukaan keskiluokkaisuus mahdollistaa tavoittelemisen arvoisten, suotavien ja mieluisten valintojen tekemisen eli esimerkiksi liikunnan harrastamisen. Seuratoiminnan ulkopuolelle jäävät siis usein ne perheet, jotka eivät jaa samoja arvoja. Seuratoiminnassa mukana olevat ovat useimmiten hyvin taustaltaan samantyyppisiä, mikä viittaa siihen, että joukko on hyvin homogeeninen. Samantyyppisyydellä viitataan sosioekonomiseen asemaan ja koulutukseen. (Berg & Salasuo 2017)

Edellä esiteltyjen kuvausten perusteella liikuntakulttuurissa yksilö ei voi poiketa kovinkaan paljon normatiivisesta liikkujasta päästäkseen ja pysyäkseen liikuntayhteisöjen sisäpiiriläisenä. Normista poikkeaminen vaatii rohkeutta ja väheksynnän sietokykyä, sillä joukosta erotautuminen aiheuttaa usein paheksuntaa ja jopa ulossulkemista. Turvallisempaa on mukautua oman yhteisön normeihin, mikä on jopa ryhmään kuulumisen ehto. Liikkumismuodot myös tekevät erontekoa liikkujien välille, sillä kaikkia liikkumismuotoja ei pidetä yhtä legitimeinä kuin toisia (Purhonen ym. 2014). Jotta voi liikkujana saavuttaa hyväksytyt aseman yhteisössä, on oltava oikeanlaista makua, taitoa ja tietoa. Normatiivisena liikkujana pysyminen vaatii myös ajan hengessä pysymistä, sillä hyväksyttävänä pidettävät asiat muuttuvat vuosien varrella. (Itkonen & Kauravaara 2015b, luku 3) Loppu yhteenvetona voidaan siis todeta, että liikuntakulttuurin ulossuljettuja ovat usein ne, jotka eivät istu normatiiviseen käsitykseen ihanneliikkujasta ja ne, jotka luokitellaan liikuntakulttuurin toisiksi eli erilaisiksi meihin verrattaessa.

4 LIIKUNTAKULTTUURIN TOIMIJAT LIKKUMISVALINTOJEN MAHDOLLISTAJINA

Liikuntakulttuurin toimijoilla on keskeinen vaikutus edellisessä luvussa esiteltyihin olosuhteisiin sekä siihen, minkälainen kulttuuri liikuntapalveluissa ja olosuhteissa on. Liikuntakulttuurin muutoksia on tarkasteltu perinteisesti kolmen yhteiskuntasektorin kautta: julkisen, yksityisen ja kolmannen. Ensimmäinen liikuntalaki vuonna 1980 jäsensi ensimmäistä kertaa liikuntakulttuurin toimijoiden työnjakoa (Kokkonen 2010). Valtion ja kuntien tehtäväksi asetettiin olosuhteiden rakentaminen ja kansalaistoiminnan tukeminen. Toiminnan organisointivastuu annettiin järjestöille. Vaikka uudessa liikuntalaissa (2015) ei enää ilmene varsinaista työnjakoa, näkyy usean vuosikymmenen kolmijakoinen vastuujako edelleen osittain tämän päivän liikuntakulttuurissa ja eri toimijoihin kohdistuneina odotuksina liikkumisen edistämässä. Laki kuitenkin korostaa poikkihallinnollista ja laaja-alaista yhteistyötä ja liikuntapalveluiden järjestämistä vastuu on edelleen lain mukaan kunnilla (Liikuntalaki 390/2015).

2000-luvulla kirjallisuudessa on kiinnitetty kasvavissa määrin huomiota myös kotitalouksien ja organisoimattomien yhteisöjen muodostamaan neljänteen sektoriin. Neljännen sektorin roolia ei ole kuitenkaan liikuntakulttuurissa vielä kovin vahvasti tunnustettu eikä sen merkitystä ole painotettu aikaisemmin yhtä vahvasti kuin perinteisen järjestösektorin. Kun etsitään keinoja saavuttaa terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvat väestöryhmät, on syytä huomioida hybridisaation sekä moniammatillisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön tuomat mahdollisuudet sekä neljännen sektorin rooli liikkumisen lisäämisessä. Tämän vuoksi esittelen tässä luvussa liikkumisvalintojen mahdollistajat aloittaen julkisesta sektorista. Koska tämän tutkielman yhtenä tutkimusalueena on yhteistyö liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämässä, käsitelen myös lopuksi hybridisaatiota ja eri sektoreiden välistä yhteistyötä.

4.1 Julkinen sektori

Julkinen sektori muodostuu valtakunnallisista, maakunnallisista ja kunnan toimijoista. Julkisen liikuntahallinnon muotoutuessa valtiollisella tasolla vuonna 1920 perustettiin valtion urheilulautakunta, jonka tavoitteena oli ohjata urheilupaikkojen rakentamista (Kokkonen 2010). Valtion urheiluneuvosto muuttui vuonna 1991 valtion liikuntaneuvostoksi tehtävien laajentessa koskemaan kilpa- ja huippu-urheilun lisäksi liikuntaa. Valtion liikuntaneuvoston rooli on

ollut tärkeä liikuntapaikkarakentamisessa asiantuntijaelimenä sekä lainsäädännön, koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisen koordinoijana. Lisäksi neuvoston vastuulla on liikuntapolitiikan yleinen johtaminen ja kehittäminen. (Pyykkönen 2010)

Valtion liikuntabudjetti oli vuonna 2022 noin 160 miljoonaa euroa. Valtionavustusten kaksi suurinta kohdetta ovat liikunnan kansalaistoiminnan tukeminen (45 miljoonaa) ja liikunnan yhdenvertaisen saavutettavuuden edistäminen (30 miljoonaa). Valtiojohtoisesti myös tuetaan kuntien liikuntatoimintaa 20 miljoonan eurolla vuosittain. Ilman valtionavustusta iso osa kuntien toteuttamista rakennushankkeista jäisi tekemättä (OKM 2023). Opetus- ja kulttuuriministeriön lisäksi eri ministeriöt tukevat liikuntaa merkittävästi, noin 240 miljoonaa euroa vuosittain (Ala-Vähälä ym. 2021b).

Maakuntatason keskeisiin toimijoihin lukeutuvat aluehallintovirastot, maakuntaliitot, hyvinvointialueet ja liikunnan aluejärjestöt. Aluehallintovirastojen vastuulla on päättää pienten eli alle 700 000 euroa koskevien liikuntapaikkahankkeiden valtionavustuksista. Lisäksi aluehallintovirastot osallistuvat valtakunnallisella ja alueellisella tasolla liikkumisen edistämiseen. Esimerkiksi Liikkuva koulu- ohjelman toimeenpanossa aluehallintovirastot ovat olleet merkittäviä toimijoita. (Valtioneuvosto 2018)

Kunnat ovat merkittäviä liikuntapalveluiden tuottajia ja toimintaedellytysten luoja paikallisella tasolla. Kunta voi vaikuttaa asukkaidensa liikunnan harrastamiseen liikkumista tukevilla toimilla ja päätöksillä. (Itkonen ym. 2018) Liikuntapalveluiden järjestämisvastuu on liikuntalain 390/2015 (2015) 1 luvun 5 § mukaan kunnilla ja siitä syystä kunnat ovat useiden vuosikymmenten ajan kohdistaneet resursseja liikuntapaikkoihin ja järjestökentälle. Kunnat ovat tukeneet järjestöjä erilaisilla taloudellisilla avustuksilla sekä välillisellä tuella subventoimalla kunnan omistamia olosuhteita edullisemmin tai maksutta seurojen käytettäväksi (Suomi 2015, 70). Vaikka julkisen sektorin vastuuksi on asetettu kaikkien väestöryhmien liikkumisen edistäminen, on liikuntalaissa (2015) myös määritelty kuntien vastuuksi järjestää erityistä tukea tarvitseville henkilöille liikuntaa osana liikuntapalveluita. Kunnat ovatkin merkittäviä soveltavan liikunnan edistäjiä (Ala-Vähälä 2021a).

Huomionarvoista liikkumisen edistämisessä on se, että kuntien liikuntaan käytetyt taloudelliset panokset ovat kasvaneet merkittävästi vuosien 1999–2010 välillä, mutta samanaikaisesti ihmisten fyysinen aktiivisuus on vähentynyt kaikissa ikäryhmissä (Itkonen ym. 2018). Tämän

takia voidaankin esittää kysymys, onko liikuntaan kohdistetut resurssit kohdistettu riittävän tehokkaasti niihin toimintoihin, jotka madaltavat liikkumisen esteitä ja lisää liikkumismahdollisuuksia erityisesti niille, jotka liikkuvat terveytensä kannalta riittämättömästi.

Liikunta kunnallisena peruspalveluna ei ole yksiselitteinen ja se on myös jakanut näkemyksiä toimijoiden kesken. Ensimmäisen kerran varsinaisesti liikunnan peruspalvelusta on puhuttu Niemen toimikunnan mietinnössä 1970-luvulla (Opetusministeriö 1970, 60, Salmikankaan 2012 mukaan). Liikunnan peruspalveluiksi miellettiin tuohon aikaan kuntoliikuntaa varten toteutettavat suorituspaikat sekä näillä tapahtuva liikunnallinen aktivointi ja ohjaus. Liikunnan asema ja merkitys kunnallisena palveluna on silti vaihdellut. Vaikka kuntaa on pidetty ensisijaisena liikuntapalveluiden järjestäjänä, on osa kansalaisista ollut valmis myös säästämään liikuntapalveluista. Tämä kielii siitä, etteivät kaikki pidä liikunnan edistämistä kunnan tärkeimpänä vastuualueena ja moni asettaa monet muut peruspalvelut, kuten sosiaali- ja terveysterveyst ja koulutuspalvelut tärkeämmäksi. (Kiljunen 2009, Salmikankaan 2012 mukaan)

Liikunnan asema osana hyvinvointipolitiikkaa kunnissa on vahvistunut 2010-luvulla. Tämä ilmenee esimerkiksi valtion ja kuntien kasvaneena yhteistyönä sekä ministeriöiden suosituksina liikunnan edistämiseksi (Salmikangas 2012). Siitä huolimatta kuntakohtaiset erot liikunnan huomioimisesta osana kuntastrategioita tai omien liikuntasuunnitelmien luomisessa ovat suuria. Tämä siis kuvastaa sitä, miten liikunnan edistäminen ei ole yhteisesti jaettu tavoite monessakaan kunnassa. Taustalla saattaa vaikuttaa kunnanvaltuutettujen, päättäjien, eri hallinnonalojen työntekijöiden ja kuntalaisten vaihtelevat mielipiteet liikuntapalveluiden merkityksestä. Liikuntapalvelut ovat silti onnistuneet palveluiden tuottamisessa, sillä liikuntapalvelut arvioitiin palvelujen määrän, saatavuuden ja laadun osalta parhaimmaksi kunnalliseksi palveluksi vuonna 2009. (Salmikangas 2012, 131) Lisääntyneestä toimijoiden välisestä yhteistyöstä huolimatta palveluiden saavutettavuuden kehittäminen ja eri väestöryhmien huomioiminen haastavat edelleen 2020-luvulla kuntien liikuntapalveluita.

4.2 Liikunnan järjestösektori

Kolmas sektori on perinteisesti määritelty tarkoittavan vapaaehtoisperustaisia ja muodollisesti organisoituja kansalaistoimintoja. Liikunnan järjestösektorin näkyvimmit toimijat muodostuvat erilaisista vapaaehtoisuuteen perustuvista liikunta- ja urheilujärjestöistä, jotka nähdään suomalaisen organisoituneen liikuntatoiminnan ytimenä. (Itkonen 2021, luku 3)

Suomen liikuntajärjestelmän keskeisinä toimijoina on pidetty julkista, yksityistä ja kolmatta sektoria. Kun julkisen ja yksityisen sektorin merkitys liikuntapalveluiden tuottajana on eri aikakausina vaihdellut, on kolmas sektori ollut 1800-luvun lopulta lähtien suomalaisen liikuntajärjestelmän merkittävin toimija. Vapaaehtois pohjaisella järjestösektorilla on siis suomalaisessa liikuntakulttuurissa pitkä historia ja sen asema edelleen 2000-luvulla on hyvin tärkeä suomalaisten liikuttajana. (Ilmanen 2015, 19–20) Koska edelleen tänä päivänä moni suomalainen liikkuu vapaa-ajallaan kansalaisjärjestöjen toiminnassa, ei järjestöjen rooli väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä ole vähenemässä (Lehtonen ym. 2023) vaan pikemminkin järjestötyön merkitys ennaltaehkäistäessä yhteiskunnallisia ongelmia, kuten syrjäytymistä ja väestön passivoitumista, on kasvamassa. Järjestö- ja seuratoiminta nähdään etenkin lasten ja nuorten kohdalla tärkeänä yhteiskuntaan sosiaalistajana sekä kasvattajana oppilaitosten lisäksi. Kansalaisyhteiskunta on siis monien vuosikymmenten ajan kytkeytynyt vahvasti suomalaiseen hyvinvointiyhteiskuntaan ja sen rakentamiseen (Ruuskanen ym. 2020).

Järjestösektori liikuttaa pääasiassa lapsia, sillä lapsista ja nuorista lähes 90 prosenttia osallistuu jossakin vaiheessa ennen täysikäisyyttään seuratoimintaan. Vuoden 2022 LIITU-tutkimuksen mukaan 9–15 vuotiaista nuorista lähes kaksi kolmasosaa (58 %) harrastaa urheiluseurassa. Vaikka vuoden 2022 tulos on aikaisempaan vuoteen verrattuna viisi prosenttia pienempi koronan vuoksi, on 2000-luvulla lasten ja nuorten määrä seuratoiminnassa kasvanut. Seuratoiminta aloitetaan yhä varhaisemmin, keskimäärin 6-vuotiaana, mutta harrastaminen lopetetaan myös jo yhä aiemmin. (Blomqvist ym. 2023, 84) Harrastamisen drop out -ilmiö on saanut valtioneuvostoa myöten etsimään keinoja lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi (OKM 2023). Muiden ikäryhmien kohdalla seuraharrastaminen on alhaisempaa, osittain jo siksi, ettei aikuisille ja senioreille kohdennettua toimintaa ole tarjolla yhtä laajalti kuin lapsille ja nuorille. Ikääntyneille kohdennettua toimintaa järjestävien seurojen osuus on kuitenkin kasvanut viimeisen 30 vuoden aikana (Koski & Mäenpää 2018, 39–40). Aikuisväestö osallistuu kuitenkin seuratoimintaan monissa rooleissa, sillä kolmasosa (1.8 miljoonaa)

suomalaisista osallistuu jossakin roolissa toimintaan (Olympiakomitea 2024). Moni seura siis tavoittaa lasten vanhempia vapaaehtoistyön kautta, jolloin voisi ajatella, että monilla seuroilla olisi potentiaalia liikuttaa aikuisväestöä enemmänkin tulevaisuudessa.

Laaja-alaiselle liikunnan kansalaistoiminnan tarkastelulle on muuttuneessa suomalaisessa yhteiskunnassa tarve, sillä osa vapaaehtois pohjaisista seuroista on ammattimaistumisen myötä muuttanut kolmatta sektoria. Perinteisten liikuntaseurojen rinnalle on syntynyt uudempia osakeyhtiö- ja konserniseuroja sekä muita järjestäjäyhteisöjä. (Huhtanen & Itkonen 2022) Organisaatioiden johtamista haastaa tänä päivänä yhä useammin se, että on johdettava yhtäaikaista vapaaehtoisia ja palkkatyöläisiä. Vaikka suurin osa kolmannen sektorin organisaatioista toimii edelleen vapaaehtoisvoimin Suomessa, henkilöstön palkkaus on kasvamassa kovaa vauhtia. (Ruuskanen & Kontinen 2015) Kun seurojen jäsenyys, yleishyödyllisyys ja vapaaehtoisuus korvautuvat vähitellen palkatuilla ammattilaisilla, uusilla asiakasryhmillä ja markkinavetoisilla palveluilla, muuttaa se perinteistä järjestökenttää entistä pirstaloituneemmaksi ja kasvattaa seurojen välisiä eroja. Liikunnan lajikirjon kasvaminen, muiden toimialojen yhdistyminen järjestökentälle sekä nuorisokulttuuriset muutokset uudistavat kolmatta sektoria.

Seurakenttä on nykyisin pirstaloitunut ja kentän eriytyminen on jatkunut 2000-luvulla. Harrastustoiminnassa ilmenee yhä voimakkaampia ristiriitoja toiminnan, valmentajien, vanhempien sekä lasten ja nuorten odotusten ja toiveiden kesken. Yhä useampi nuori toivoo tänä päivänä matalan kynnyksen toimintaa. Siitä huolimatta suuressa osassa seuroista ei ole tarjolla lainkaan harrastetason ryhmiä. (Hakanen ym. 2019)

Yhtenä isona liikuntakulttuurin muutostekijänä on ollut monikulttuurisuus. Maahanmuuttajien integroiminen liikunnan ja urheilun avulla nousi 2010-luvulla yhdeksi keskeiseksi liikuntapoliittiseksi teemaksi (Rönkkö 2023). Tämän myötä monet seurukset asettivat maahanmuuttajien integroimisen edistämisen yhteiskunnalliseksi tavoitteekseen. Flensnerin ym. (2021) toteuttama tutkimus ruotsalaisesta seuratoiminnasta maahanmuuttajien integroimisessa osoittaa sen, kuinka seuratoimijat haluavat integraation sijasta pyrkiä inklusioon eli kaikille avoimeen toimintaan. Monikulttuurisen toiminnan järjestäminen vaatii toimijoilta turvallisen tilan rakentamista, eri kulttuurien ja normien ymmärtämistä sekä neuvottelua eri kulttuurien käytänteiden sopeuttamisesta toimintaan sopiviksi. (Flensner ym. 2021)

4.3 Yksityinen sektori

Liikunta-alan yritys kenttää Suomessa tutkinut Antti Laine (2015, 78–79) toteaa liikunta-alan yritys kentän olevan hajanainen ja pirstaloitunut, mikä vaikeuttaa sen tutkimista. Liikunta-alan yritys kentän määrittelemisen ei ole siis yksiselitteistä, sillä liikunta sisältönä kuuluu myös monien hyvinvointi-, terveydenhuolto-, matkailu- ja teknologiayritysten palveluiden pariin, jolloin hämärtyy rajanveto siihen, milloin on kyseessä liikunta-alan yritys (Itkonen 2021, luku 3). Suomessa toimi vuonna 2018 yhteensä 4960 liikunta-alan yritystä (Ala-Vähälä ym. 2021b) ja määrä on ollut nouseva viimeisten vuosikymmenien aikana.

Yksityiseen sektoriin lukeutuvat ne organisaatiot, jotka tavoittelevat taloudellista voittoa tarjoamalla palveluita ja tuotteita asiakkaille. Yksityinen sektori toimii pääasiassa markkinaehtoisesti tarjoten palvelujaan maksua vastaan kaikille halukkaille. (Itkonen 2021, luku 3; Laine 2015) Sen lisäksi, että yksityinen sektori toimii palvelujen tuottajana, voidaan yksityisen sektorin rooli nähdä myös urheilusponsorijana. Urheilun ammattimaistuminen on avannut yritysten, urheilujärjestöjen ja urheilijoiden välille uudenlaisen mahdollisuuden toteuttaa yhteistyötä eli sponsorointikumppanuuksia (Itkonen 2021, luku 3).

Kaupallisuus on vallannut 2000-luvulla liikunta- ja urheilualaa eikä kasvu näytä hidastuvan. Yksityisen palvelutuotannon kasvun myötä yksityinen sektori on ottanut yhä enemmän vastuuta väestön liikuttamisesta. (Raisio ym. 2023) Liikunta- ja hyvinvointialan yritystoiminnan kasvun takana uskotaan olevan useampi yhteiskunnallinen muutos, joista yksi on hyvinvointitrendin sekä luonto- ja liikuntamatkailun kasvanut suosio. Kasvanut kiinnostus hyvinvointia ja ulkoilua kohtaan on nostanut yksityisten liikuntapalveluiden suosion kysyntää viimeisten vuosikymmenien aikana (Valtion liikuntaneuvosto 2023a) ja siitä syystä liikunta-ala nähdään potentiaalisena kasvu- ja toiminta-alustana yrittäjille. Koska hyvinvointi ja terveys kiinnostavat ihmisiä tänä päivänä jatkuvasti enemmän, on yksityisellä sektorilla valtavasti mahdollisuuksia laajentaa palvelutarjontaansa (Laine 2015, 77–78).

1998 voimaan tullessa liikuntalaissa tunnustetaan yksityinen sektori työllistäjänä liikunta-alalla, mutta sen roolia ei noteerata palveluiden toteuttajatahona. Vielä 2000-luvun alkupuolellakaan kunnat eivät tunnustaneet yksityistä sektoria tärkeäksi yhteistyökumppaniksi ja osaksi liikuntapalveluiden tuottamista. Tilanne on kuitenkin muuttunut, kun kuntien talousti-

lanteen kiristyessä on ollut välttämätöntä etsiä uusia tuotantomalleja ja palveluntarjoajia. Tämän seurauksena yksityisen sektorin on odotettu ottavan lisää vastuuta liikunta- ja hyvinvointipalveluiden tuottamisesta. Liikuntapalveluita ei ole kuitenkaan kunnissa ulkoistettu yhtä kiihtyvällä tahdilla kuin monia muita palvelualoja. (Salmikangas 2012, 134)

Vaikka kuntien rooli liikuntaolosuhteiden rakentajana ja omistajana on edelleen merkittävän suuri, ovat yritysperusteiset liikkumisympäristöt lisääntyneet kunnissa (Valtion liikuntaneuvosto 2023b). Kun kunnat tarjoavat liikuntalain 390/2015 (2015) 1 luvun 2 § tavoitteiden mukaisesti laajoja väestöryhmiä liikuttavia perusliikuntapaikkoja, joiden käyttö on maksutonta tai edullista asukkaille, keskittyy yksityinen sektori tarjoamaan lajikohtaisempia olosuhteita, joita ei muuten kunnasta löytyisi. Esimerkkejä tämän kaltaisista olosuhteista ovat laskettelurinteet, golfkentät, ratsastushallit, kuntosalikeskukset sekä viime vuosina suosioon nousseet padelkentät. (Valtion liikuntaneuvosto 2023b)

Erityisesti nuoret ja aikuiset liikkuvat yhä kasvavissa määrin yksityisen sektorin tarjoamissa tiloissa ja palveluiden piirissä. Aikuisväestö käyttää erilaisista liikuntapalveluja tuottavista toimijoista eniten yritysten tarjoamia palveluja. Yksityisten palveluita käyttää aikuisväestöstä lähes 15 prosenttia. Eri väestöryhmien välillä on jonkin verran eroja yksityisten liikuntapalveluiden kuluttamisessa, sillä etenkin naiset suosivat yksityisiä liikuntapalveluita. (Mäkinen ym. 2018) Taustalla saattaa vaikuttaa se, että kuntosalilla harjoittelu on naisten toiseksi yleisin harrastus kävelyn jälkeen (Mononen ym. 2018) ja yksityisen sektorin tarjonta on kohdistunut nimenomaan kasvavissa määrin kuntosaleihin (Laine 2015, 82–87). Naisten lisäksi yksityiset liikuntapalvelut ovat tärkeitä erityistä tukea tarvitseville liikkujille (Valtion liikuntaneuvosto 2023a).

Valtiovallinnon on perinteisesti edistänyt liikuntaa tukemalla kansalaisyhteiskuntaa ja rahoittamalla kuntien liikuntapaikkahankkeita. Sen sijaan valtiovallinnon ja yksityisen sektorin yhteistyö on ollut vähäistä. Valtiovallinnon on tukenut yksityisten liikuntapalvelutuottajien toimintamahdollisuuksia lähinnä välillisesti. Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) kautta liikunnan yritystoiminnan mahdollisuuksia on pyritty parantamaan osana laajempaa ja yleistä yritysten toimintavalmiuksien tukemista. TEM:n kautta liikunta-alan pienten ja keskisuurten yritysten on ollut mahdollista saada julkista yritysrahoitusta. (Valtion liikuntaneuvosto 2023a)

Valtionhallinnossa on kuitenkin tunnistettu yrityskentän tärkeys osana saavutettavaa ja monipuolista liikuntapalvelutuotantoa, minkä vuoksi liikunta-alan yritystoimintaa pidetään tärkeänä.

4.4 Neljäs sektori

Neljäs sektori on perinteisesti määritelty tarkoittavan perheitä ja kotitalouksia (Lehtonen ym. 2023; Mäenpää & Faehnle 2021; Raisio ym. 2023). Yhteiskunnallinen kehitys, erityisesti digitalisaatio, on kuitenkin laajentanut neljännen sektorin käsitettä, johon voidaan nykyään nähdä sisältyvän kotitalouksien ohella myös itseorganisoituvat verkostomaiset yhteisöt. Itseorganisoituvalle toiminnalle tyypillisiä piirteitä ovat spontaanius, epämuodollisuus, kevytrakenteisuus ja joustavuus. Neljännen sektorin itseorganisoituvat yhteisöt eroavat perinteisestä kansalaistoiminnasta siten, että jäsenyysmaksuja ei ole eikä toimintaa ohjaa ulkopuolinen taho. Näin ollen toiminta on hyvin löyhästi organisoitunutta, vapaamuotoista ja luo uudenlaisia mahdollisuuksia harrastaa yhteisöissä. (Mäenpää & Faehnle 2021)

Tanskalaisen yrittäjän ja poliitikon Uffe Elbaekin mukaan neljännen sektorin organisaatiot otavat kaikista kolmesta perinteisestä sektorista parhaat puolet. Tällä hän viittaa siihen, että neljännessä sektorissa yhdistyy siis julkisen puolen yleinen hyvä periaate, yritysten kannattavuusajattelu ja kansalaisjärjestöjen organisatorinen kulttuuri. (Mäenpää & Faehnle 2021)

Neljännen sektorin erottaminen kolmannelta sektorista ei ole yksiselitteistä, sillä Lehtosen ym. (2023) mukaan osa kokee itseorganisoituvien yhteisöjen olevan osa laajentuvaa järjestösektoria. Neljännen sektorin liittäminen osaksi hyvinvointipolitiikkaa on myös ollut näistä kaikista sektoreista heikointa. Kotitalouksien ja vapaasti muotoutuneiden yhteisöjen roolia aktiivisina toimijoina liikuntapalveluissa ei ole otettu huomioon samalla tasolla kuin paikalliset yhdistykset. Esimerkiksi kaupunkien liikuntapaikkavuorojen jaossa neljännen sektorin mukaan ottamista on ainakin osittain hankaloittanut vaikea ennakoitavuus ja hallittavuus. (Lehtonen ym. 2023; Raisio ym. 2023) Syynä saattaa olla myös se, ettei neljättä sektoria tunnisteta vielä julkisen sektorin toimesta riittävän hyvin, sillä liikuntakulttuurissa on totuttu vahvasti perinteiseen kolmijakoisuuteen. Lisäksi on syytä pohtia, taipuvatko julkisen sektorin toimintamallit tukemaan neljättä sektoria vai vaatisiko se esimerkiksi lainsäädännön muutoksia. Joka tapauksessa neljäs sektori voisi kuitenkin olla tulevaisuudessa avainasemassa, kun pyritään

tavoittamaan vähän liikkuvia (Raisio ym. 2023). Lisäksi neljäs sektori voisi synnyttää uudenlaisia liikkumismuotoja sekä lisätä kansalaisten toimijuutta ja osallisuutta. Sen sijaan, että kolmas ja neljäs sektori kilpailisi liikuntapaikkojen vuoroista, pitäisi ne nähdä toisiaan täydentävinä liikuntapalveluiden tuottajina.

Neljättä sektoria on kuvailtu monin tavoin. Mäenpään ja Faehnlénin (2021) mukaan yhteistä näille kaikille määrittelyille on kuitenkin se, että neljännessä sektorissa on kyse uudesta tavasta toimia yhteiskunnan instituutioiden ulkopuolella tai niiden välillä pohjautuen verkostomaiseen ja yhteistoiminnalliseen aktiivisuuteen. Organisaatiot muodostuvat järjestöjen ulkopuolelle. Ne asettavat toiminnalle tavoitteet ja hyödyntävät organisoinnissa internetiä, sosiaalista mediaa ja tiedon avoimuutta. Itseorganisoituneet ja autonomiset verkostot kuvastavat käynnissä olevaa yhteiskunnallista muutosta, jossa sosiaalisia ja taloudellisia suhteita uudelleenrakennetaan digitalisoituneessa maailmassa. Tämä edellyttää hyvinvointipolitiikalta uudenlaista tapaa toimia. (Mäenpää & Faehnle 2021)

4.5 Hybridisoitunut liikuntakenttä

Liikuntakulttuurin toimijakenttä on tänä päivänä hybridisoitunut. Billisin (2010) mukaan eri sektoreille perinteiset toimintaperiaatteet ja -rajat hämärtyvät ja sekoittuvat hybridisaation seurauksena. Organisaatioiden juuret ovat siis yhdessä yhteiskuntasektorissa, mutta ne omaksuvat muilta toimijoilta piirteitä ja elementtejä. Hybridisaation myötä eri sektorit toimivat yhä enemmän samoilla areenoilla toistensa kanssa. (Billis 2010) Hybridisoituneiden organisaatioiden tunnistaminen on tärkeä edellytys poikkihallinnollisen ja moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi.

Hybridisaatiolla on ollut liikunnan ja urheilun näkökulmasta suuri vaikutus liikuntapaikkarakentamiseen. Kuten edellisissä luvuissa kuvailtiin julkisen sektorin vahvaa roolia liikuntapaikkarakentamisessa, on hybridisaatio tuonut uudenlaista ajattelua ja toimintamalleja liikkumisympäristöjen suunnitteluun. Hybridisaatio on ilmennyt liikuntapaikkarakentamisessa kahden tai kolmen sektorin kumppanuushankkeina. (Haimi 2021; Huhtanen & Itkonen 2022) Silloin kun kyseessä on ollut julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyökumppanuus, on käytetty

public-private partnership käsitettä (Carroll & Steane 2000, 36–56). Kun yksityisen ja julkisen sektorin lisäksi hankkeisiin on otettu mukaan käyttäjät eli seura tai asukkaat, kutsutaan kumppanuutta *public-private-people partnership* -malliksi (Perjo ym. 2016, 3).

Useissa tutkimuksissa hybridisaation kielteisinä vaikutuksina on nähty palveluiden yksityistyminen ja valtasuhteiden muuttuminen. Haimin (2021) julkisen sektorin hybridisaatiota liikuntapaikkahankkeissa käsittelevässä gradussa ilmeni kuitenkin myönteisiä ajatuksia eri sektoreiden välisistä kumppanuushankkeista. Julkisen sektorin edustajat eivät koe yksityistämistä uhkaavana, koska kaupungilla on mahdollisuus olla aktiivisena toimijana vaikuttamassa päätöksiin. Koska hybridisaatio on tiukentuneen taloustilanteen seurausta, voidaankin kysyä, onko julkisella sektorilla tulevaisuudessa enää edes muita toimintamalleja käytettävissä isompien liikuntapaikkahankkeiden kohdalla kuin kumppanuusmallit yksityisen ja järjestösektorin kanssa.

Liikkumisympäristöjen saavutettavuuden näkökulmasta julkisen sektorin hybridisoituminen voi näyttäytyä haasteena tulevaisuudessa, jos kaupunkitila kaupallistuu ja yksityistyy. Yksityistyminen nostaa useimmiten harrastusten kustannuksia, jolloin ainakin taloudellinen saavutettavuus voi muodostua esteeksi osalle väestöstä. Toisaalta fyysinen ja tekninen sekä maantieteellinen saavutettavuus saattaa parantua, sillä yksityisen sektorin osallistuminen voi mahdollistaa uusien olosuhteiden rakentamisen, joita julkinen sektori ei yksinään pystyisi toteuttamaan. Kun julkisen ja yksityisen tilan suhde hämärtyy, voi se haastaa julkisen sektorin roolia tarjota palveluita mahdollisimman monelle, taloudellisesta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta. Tästä syystä voi pohtia, ovatko kuntien liikuntapalvelut hybridisaation myötä entistä eksklusiivisempia ja saavutettavissa vain riittävästi pääomaa omaaville liikkujille. Toisaalta voiko tässä käydä niin, että kuntien liikuntapalvelut keskittyvät niihin, joilla on vähäiset pääomat, sillä sitä puoltavia tutkimuksia löytyy lukuisia (esim. Itkonen & Kauravaara 2015).

Huhtanen ja Itkonen (2022) ovat tutkineet hybridisaation vaikutuksia järjestösektorin näkökulmasta. Seuratoiminta on julkisen sektorin tavoin hybridisoitunut, mutta myös moninaistunut. Seurojen vastuuna nähdään tänä päivänä yhä enemmän liikuntapolitiisten tavoitteiden edistäminen. Julkishallinnon uudistuksen myötä seuroille on syntynyt kaksi linjaa, jota seurata. Julkisista avustuksista riippuvaisille seuroille on ollut vaihtoehtona mukautua uusiin palvelutehtäviin tai laajentaa vaihtoehtoisesti omaa varainhankintaa. Seurat ovat 2000-luvulla

kasvavissa määrin osallistuneet kuntien liikuntapalvelujen kehittämistyöhön sekä kaavoitukseen. Yhä useampi seura on myös hankkinut julkisten avustusten lisäksi yksityisiä tuloja luomaan kestävämpää talouspohjaa.

Kolmannen sektorin hybridisoituminen ilmenee myös seurojen toimintojen yhtiöittämisenä (Huhtanen & Itkonen 2022). Yhtiöityneitä seuroja ovat Suomessa esimerkiksi jääkiekko- ja jalkapalloseurat. Osa seuroista on omaksunut yksityiselle sektorille tyypillisen markkina-ajattelun. Markkina-ajattelu on monipuolistanut seurojen tarjontaa uusille kohderyhmille. Perinteisesti seuratoiminta on palvellut jäseniään, mutta markkina-ajattelun myötä järjestökentälle on syntynyt myös uusia kohderyhmiä eli asiakaskuntia. Seuroilta pyydetään jäsenoimintojen ulkopuolisia palveluita täydentämään kunnallista liikuntapalvelutuotantoa (Huhtanen & Itkonen 2022). Tästä esimerkkeinä ovat seurojen osallistuminen Suomen harrastamisen mallin kerhotoimintojen ohjauksiin omilla paikkakunnilla. Vaikka julkiset palvelutehtävät ovat pakottaneet seuroja laajentamaan toimintaansa ja rekrytoimaan lisää henkilökuntaa, ovat julkiset palvelutehtävät seuratoimijoiden mukaan tukeneet toiminnan ydintavoitetta eli kohderyhmien liikunnan edistämistä. Lisäksi toiminnan laajentaminen on tarjonnut seuroille mahdollisuuden tunnettavuuden ja jäsenmäärän kasvattamiseen, kun he ovat tarjonneet matalan kynnyksen tilaisuuksia tutustua toimintaan. (Huhtanen & Itkonen 2022)

4.6 Laaja-alainen yhteistyö liikkumisen edistämisen lähtökohtana

Sosioekonomisen aseman merkityksen tunnistaminen liikuntaharrastamisessa on johtanut tulkitoihin, joissa yhteiskunnan roolia liikkumisen edellytysten tarjoajana pidetään ensisijaisen tärkeänä. Yhteiskunnan pitäisi mahdollistaa liikunnallinen elämäntapa kaikille liikkumisen edellytysten turvaamisella. Kun taloudelliset ja sosiaaliset resurssit sekä elinpiirilliset mahdollisuudet liikkua olisi turvattu, voisi se ohjata ja kannustaa ihmisiä tekemään liikunnallisia valintoja. (Itkonen 2020, 17) Liikunnallisen elämäntavan edistäminen edellyttäisi kaikkien yhteiskunnan tasojen toimia, jolloin myös laaja-alaisella eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä olisi tärkeä merkitys (Mäki-Opas ym. 2015). Tästä toimijoiden välisestä yhteistyöstä käytetään yleisesti käsitettä eri sektorien rajat ylittävä, poikkihallinnollinen tai moniammatillinen yhteistyö.

Poikkihallinnollinen yhteistyö käsitteenä on yleistynyt 2000-luvulla, sillä se esiintyy lähes kaikissa asiakirjoissa (ks. Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018). Poikkihallinnollisella yhteistyöllä viitataan pääasiassa eri hallinnonalojen yhteistyöhön ja yleensä nimenomaan julkisen sektorin sisällä tapahtuvien eri toimi- ja hallinnonalojen yhteistyöhön. Liikuntapolitiikan yhteydessä poikkihallinnollisella yhteistyöllä viitataan liikkumista edistäviin toimenpiteisiin, joihin osallistuvat liikuntoimen lisäksi myös muun muassa nuoriso-, kulttuuri- sekä terveystoimi. (Holopainen 2021) Eri sektorien rajat ylittävällä yhteistyöllä viitataan vielä laaja-alaisempaan yhteistyöhön, jossa julkisen sektorin lisäksi keskeisinä sidosryhminä ovat yksityinen, kolmas ja neljäs sektori.

Moniammatillisen yhteistyön käsitettä on käytetty usein sosiaali- ja terveystalouden yhteydessä. Se sopii kuvaamaan myös esimerkiksi liikuntaneuvonnan palveluketjun yhteistyötä. Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan ryhmää, joka koostuu eri koulutuksen omaavista ammattilaisista. Sandströmin ym. (2018) mukaan moniammatillisessa yhteistyössä on tarkoitus hyödyntää eri ammattiryhmien osallisuutta, vastuuta, osaamista ja valtaa suunnittelu- ja kehittämistyön sekä päätöksenteon tukena. Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on ratkaista ongelmia, jotka olisivat liian vaikeita ratkottavaksi yksittäisen ammattiryhmän näkökulmasta tai erillään työskenneltäessä. Moniammatillisen yhteistyön toteutumisen edellytyksenä on roolien selkeys, asiantuntijuuden tunnistaminen sekä aktiivinen vuorovaikutus. (Sandström ym. 2018)

Liikuntakulttuurissa vaikuttaa olevan yhteinen konsensus siitä, että liikunnallisen elämäntavan edistäminen edellyttää monialaista yhteistyötä, johon kaikkien toimijoiden liikuntatoimen lisäksi odotetaan sitoutuvan. Poikkihallinnollisuuden edistäminen on nähty yhtenä tärkeänä toimenpiteenä ja tavoiteltavana asiana liikuntapolitiikassa. (Karimäki ym. 2022) Tämä on ilmennyt siten, että poikkihallinnollisuuden edistäminen on asetettu 2000-luvulla erilaisissa strategisissa asiakirjoissa keskeiseksi keinoksi saavuttaa liikuntapoliittiset tavoitteet (Esim. Harrastamisen strategia 2019). Monien yhteiskunnallisesti merkittävien haasteiden, kuten mielenterveysongelmien, heikentyneen fyysisen toimintakyvyn sekä yksinäisyyden ratkaisemiseksi on esitetty useissa asiakirjoissa sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja moniammatillista otetta (ks. Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018).

Poikkihallinnollisen yhteistyön tärkeydestä on todennut Valtion liikuntaneuvoston vs. pääsihteeri Toni Piispanen (2023) seuraavanlaisesti: ”Mitä enemmän liikunnan edistäminen painotuu terveystuottoon ja etenkin arkiliikkumiseen, sitä enemmän on merkitystä muiden hallinnonalojen kuin liikuntasektorin ratkaisuilla.” Piispanen (2023) mukaan myös erityisesti ne väestöryhmät, jotka tarvitsevat erityistä tukea liikkumisessa tai ne, joilla on vaikeuksia osallistua kaikille avoimesti tarjolla olevaan toimintaan, ovat muita enemmän hallinnonalojen yhteistyön varassa. Useimmiten sujuva palveluketju edellyttää usean eri toimijan osallisuutta sekä näiden palveluntarjoajien keskinäistä vuoropuhelua.

Julkishallinnon poikkihallinnolliset ohjelmat ja työryhmät ovat yleistyneet 2000-luvulla. Poikkihallinnollisista työryhmistä on tullut vakiintunut toimintamalli kuntatasolla, sillä vuodesta 2020 alkaen 83 prosentissa kunnista toimii yksi tai useampi poikkihallinnollinen työryhmä, joka käsittelee säännöllisesti liikunnan edistämistä (Ståhl ym. 2022). Useissa kunnissa on vielä erikseen eri väestöryhmille suunnattuja työryhmiä, joissa käsitellään kohdennetusti näitä väestöryhmiä koskevia asioita heidän kanssaan työskentelevien ihmisten kanssa. THL:n tutkimuksesta ”Liikunnan edistäminen kunnissa” (2022) selviää, että liikunnan edistäminen otetaan yhä yleisemmin osaksi kuntien hyvinvointikertomuksia. Voidaan siis todeta, että liikunnan edistäminen osana kokonaisvaltaisempaa hyvinvointityötä on vahvistunut 2020-luvulla aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna.

Liikunnan edistämisen poikkihallinnollisuutta voi tarkastella niin olosuhteiden kehittämisen kuin myös palveluiden tarjoamisen näkökulmasta. 65 prosenttia kunnista on määritellyt liikunnan edistämisen erityiseksi tavoitteeksi kunnan yleissuunnittelussa (Ståhl ym. 2022). Sen sijaan poikkihallinnollinen yhteistyö ei ole toteutunut yhtä hyvin liikuntaneuvoston palveluketjun järjestämisessä, sillä vain 37 prosentilla kunnista on vakiintunut liikuntapalveluiden ja sosiaali- ja terveystuottojen yhteinen liikuntaneuvoston palveluketju (Ståhl ym. 2022). Luku on peräisin ajoilta, jolloin vielä terveys- ja sosiaalipalvelut olivat kuntien järjestettävänä, minkä vuoksi ei ole tiedossa, miten hyvinvointialueen uudistuksen jälkeen liikuntaneuvoston palveluketju on muodostunut.

Useissa liikuntapoliittisissa asiakirjoissa on todettu kuntatason poikkihallinnollisen, moniammatillisen ja sektorirajat ylittävän yhteistyön olevan tärkeässä asemassa väestön liikkumisen edistämiseksi (Hakamäki ym. 2015). Yhteistyön edellytyksiä on pyritty myös vahvistamaan

lainsäädännöllisin keinoin. Vuonna 2015 voimaan tulleessa uudistetussa liikuntalaissa painotettiin aikaisempaa vahvemmin poikkihallinnollisuutta (Liikuntalaki 390/2015). Se herätti kuitenkin monissa epäilyksiä siitä, miten lain asettama tavoite tulisi näkymään käytännön liikunnan edistämistyössä. 2020-luvun poikkihallinnollisuuden suurimmiksi haasteiksi tunnistetaan se, ettei liikuntaa ole otettu huomioon eri hallinalojen päätöksenteossa. Ennen kaikkea eri toimijoiden ja yhteiskunnan eri sektoreiden välistä vuoropuhelua ja yhteisiä verkostoja sekä toimintamalleja kaivataan edelleen 2020-luvulla enemmän. Liikkumismahdollisuuksien saavuttavuuden näkökulmasta kaikkien toimijoiden osallistuminen ja yhteistyö tarjoaa mahdollisuuden vahvistaa liikunnan asemaa yhteiskunnassa. (Valtion liikuntaneuvosto 2023b)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaisilla keinoilla voidaan edistää liikuntapalvelutuotannon saavutettavuutta. Toisin sanoen tutkielman tavoitteena on lisätä ymmärrystä, mihin tulevaisuudessa pitäisi kohdentaa resursseja, jotta liikuntapoliittiset toimet saavuttaisivat tehokkaammin vähiten liikkuvat ja liikkumisen esteitä kokevat väestöryhmät. Tavoitteena on myös selvittää, miksi poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö sekä liikkumisen yhdenvertaisuuden huomioiminen on edelleen vähäistä ja pitkälti riippuvaista kunnan tai yksilöiden aktiivisuudesta, vaikka ne ovat esiintyneet keskeisinä teemoina lainsäädännössä sekä yhteiskunta- ja liikuntapoliittisissa strategioissa 1990-luvulta lähtien.

Tutkimuksen pääkysymys on:

- *Millaiset toimenpiteet lisäävät kunnallisten liikuntapalveluiden yhdenvertaista saavutettavuutta?*

Neljä alakysymystä tarkentaa pääkysymystä seuraavasti:

1. *Miten väestöryhmien välisiä liikkumisen eroja on kavennettu Raumalla?*
2. *Minkälaista pääomaa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää liikkumista edistäviltä toimijoilta?*
3. *Minkälaisia liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämisen vastuualueita tutkittavat tunnistavat eri toimijoille?*
4. *Miten saavutettavuuskehikko ja yhteissuunnittelu liikkumissuunnitelman laadinnassa tukevat yhdenvertaisen liikuntapalvelutuotannon kehittämistä?*

Ensimmäisellä tarkentavalla alakysymyksellä selvitetään liikkumisen edistämisen nykytilaa eli sitä, minkälaisia toimia tutkittavat tunnistavat omassa työssä tehneensä kaventaakseen eri väestöryhmien välisiä liikkumiseroja. Toisen alakysymyksen tavoitteena on tutkia, sitä minkälaisia resursseja, tietotaitoa ja valmiuksia liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää liikuntakulttuurin toteuttajilta. Kolmannessa alakysymyksessä tarkastellaan liikuntakulttuurin toimijakentän rooleja ja vastuualueita liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden

edistämässä. Tavoitteena on selvittää, keillä on tutkittavien mukaan vastuu liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämässä. Neljännessä alakysymyksessä tutkitaan sitä, miten liikkumissuunnitelman laadinnassa käytetty yhteissuunnittelu ja saavutettavuuskehikko tukevat yhdenvertaisen liikuntapalvelutuotannon kehittämistä. Neljän alakysymyksen tavoitteena on saada selville, mitkä asiat vaikuttavat kuntien liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuteen ja minkälaisilla toimenpiteillä tulevaisuudessa voitaisiin edistää liikkumismahdollisuuksien yhdenvertaisuutta.

5.2 Tieteenfilosofiset lähtökohdat

Teoreettisella viitekehyksellä tutkija sitoutuu tietynlaisiin oletuksiin siitä, miten todellisuutta ja tietoa rakennetaan. Pro gradu -tutkielma on laadullinen ja tieteenfilosofiseksi lähtökohdaksi valikoitui sosiaalinen konstruktionismi, joka korostaa tiedon rakentumista sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa (Berger & Luckman 1994). Sosiaalinen konstruktionismi sopii tieteenfilosofiseksi lähtökohdaksi tälle tutkielmalle hyvin, sillä sen yksi neljästä perusolettamuksesta, *itsestään selvyyksinä pidettyjen todellisuuksien kriittinen tarkastelu*, (Burr 2003, 2–5) on myös liikuntasosiologialle tyypillistä. Molemmissa on myös keskeisenä tavoitteena tutkia sosiaalisesti jaettuja merkityksiä ja niiden muodostumista.

Sosiaaliselle konstruktionismille on ominaista se, että ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka yhteisymmärrys tosiasioina pidettävistä ilmiöistä muodostuu (Hacking 2009). Toinen neljästä sosiaalisen konstruktionismin perusoletuksesta on se, että *käsitykset ovat suhteellisia ja kontekstiin sidoksissa* (Burr 2003, 2–5). Koska käsitykset erilaisista ilmiöistä ovat kulttuuri- ja aikasidonnaisia, voisivat tämän tutkielman aineistonkeruussa käsitellyt ilmiöt saada aivan erilaisia merkityksenantoja toisenlaisessa yhteiskunnassa tai eri aikakautena. Kolmas neljästä oletuksesta käsittelee sitä, miten *todellisuus muodostuu sosiaalisen toiminnan kautta* (Burr 2003, 2–5). Se nostaa esiin sen, miten esimerkiksi tämän tutkielman aineistonkeruun ryhmätilaisuuksiin osallistuneet tutkittavat rakensivat käsitykset liikkumisen eriarvoisuudesta sosiaalisen prosessin kautta, jossa sosiokulttuurinen ympäristö vaikutti keskeisesti merkitysrakenteisiin. Neljäs perusolettamus, *hyväksytyillä todellisuuksilla on aina seurauksia*, (Burr 2003, 2–5) korostaa sitä, miten esimerkiksi tämä tutkielma tuottaa omanlaisiaan tulkintoja liikkumisen eriarvoisuudesta.

5.3 Aineistonkeruu ja tutkittava joukko

Aineistonkeruu oli kaksivaiheinen ja se toteutettiin Raumalla. Ensimmäisessä vaiheessa järjestin neljä ryhmähaastattelua, jotka nauhoitettiin. Haastattelut ovat pääaineistoni ja muiden aineistonkeruumenetelmien tavoitteena oli tukea haastatteluista tehtävää analyysia. Toisessa vaiheessa toteutettiin kaikille avoin työpaja, jossa työskenneltiin pienryhmissä ja tutkimusmenetelmänä oli havainnointi. Kaikissa tilaisuuksissa aineistoa kerättiin myös kyselylomakkeella. (ks. Taulukko 1)

TAULUKKO 1. Aineistonkeruun vaiheet ja aikataulu

Aineistonkeruun vaihe	Aikataulu	Tutkittavien määrä
Ryhmähaastattelu 1 Kyselylomake	19.9.2023	5
Ryhmähaastattelu 2 Kyselylomake	28.9.2023	6
Ryhmähaastattelu 3 Kyselylomake	29.9.2023	7
Ryhmähaastattelu 4 Kyselylomake	24.10.2023	3
Työpaja Kyselylomake	9.11.2023	19

Liikuntasosiologian emeritusprofessoria Hannu Itkosta (2021) lainaten, tutkimusjoukkoani voi kutsua liikuntakulttuurin toteuttajiksi. Ilmaisulla viitataan niihin tahoihin ja toimijoihin jotka mahdollistavat ihmisille liikkumisen ja urheilemisen (Itkonen 2021, luku 3). Nämä liikuntakulttuurin toteuttajat muodostivat tämän tutkielman tutkittavan joukon ja he osallistuivat tutkimukseeni osana liikkumissuunnitelman sisällönlaadintaa.

Seuraavaksi esittelen kolme aineistonkeruumenetelmää aloittaen ryhmämuotoisesta teema-haastattelusta, jonka yhteydessä esittelen ryhmähaastatteluun osallistuneet tutkittavat. Sen jälkeen esittelen työpajan ja sen osallistujat. Viimeisimpänä esittelyssä on kyselylomake, jonka yhteydessä käyn läpi koko tutkimusjoukon. Lisäksi kerron alaluvuissa näkemyksiä siitä, miksi

nämä menetelmät valikoituvat tähän tutkielmaan ja miten työpaja ja kyselylomakkeet tukevat pääaineistoani eli ryhmähaastatteluita.

5.3.1 Ryhmämuotoinen teemahaastattelu

Valitsin tutkimusmenetelmäksi haastattelun, joka on yleinen aineistonkeruumenetelmä laadullisissa tutkimuksissa (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 34). Toteutin haastattelut ryhmämuotoisesti, joka on hyvä tapa kuulla useampien asiantuntijoiden näkemyksiä samanaikaisesti. Vahvuutena on menetelmän vuorovaikutteisuus ja sen käyttäminen tässä tutkielmassa on perusteltua monestakin syystä. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2022) Ryhmähaastattelu tuo yhteen eri toimialojen ja sektoreiden asiantuntijoita, jotka ovat avainhenkilöitä liikkumisen edistämässä Raumalla. Ryhmäkeskusteluissa tulee myös helposti esiin tutkittavien näkemysten yhtäläisyydet ja erot. Tämän kaltaisen aineistonkeruumenetelmän heikkouksena voidaan pitää sitä, että ihmiset saattavat ryhmässä vastata sosiaalisesti suotavia vastauksia eikä kaikki välttämättä pääse ääneen yhtä paljon (Hirsjärvi & Hurme 2022).

Tutkimusongelmani kannalta oli tärkeää kuulla havainnollistavia esimerkkejä. Ryhmähaastattelut tarjosivat mahdollisuuden esimerkkitapausten läpikäynnille. Ne antoivat paremman käsityksen, minkälaisia haasteita tutkittavien organisaatioissa on ilmennyt ja minkälaisin keinoin niihin tutkittavien mukaan pitäisi vastata. Kuvailevat tapausesimerkit ovat tässä tutkielmassa myös siksi arvokkaita tiedonlähteitä, sillä ne kertovat sen, keitä yhdenvertaisuusongelmat koskettavat. Sen myötä on mahdollista saada tietoa siitä, keihin resursseja ja toimenpiteitä pitäisi jatkossa kohdistaa.

Ryhmähaastattelut muodostivat aineistonkeruun ensimmäisen vaiheen syksyllä 2023. Aineistonkeruu alkoi melko tiiviillä tahdilla ryhmähaastatteluiden osalta, joista kolme pidettiin kahden viikon aikana syyskuussa. Neljäs ryhmähaastattelu järjestettiin myöhemmin lokakuussa niille tutkittaville, jotka joutuivat perumaan syyskuun osallistumisensa. (ks. Taulukko 1) Haastattelut järjestettiin Rauman kaupungintalolla lähitoteutuksena. mutta osallistujille tarjottiin mahdollisuus osallistua myös etäyhteydellä Teamsissa. Kaksi ryhmää oli täysin lähitoteutuksena ja kaksi ryhmää hybridijärjestelyin. Lopulta vain kaksi henkilöä osallistui etänä. Kaikki haastattelut tallennettiin ja litteroitiin.

Haastattelutyypiksi valikoitui teemahaastattelu, jossa tavoitteena on kohdentaa keskustelua tiettyihin teemoihin. Teemahaastattelu on strukturoidun ja avoimen haastattelun välimuoto. Metodologiakirjallisuudessa sitä nimitetään myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi, jossa edetään etukäteen valikoiduilla teemoilla. Lisäksi se mahdollistaa myös ilmiön laajemman keskustelun sen joustavuuden vuoksi. (Hirsjärvi & Hurme 2022) Teemahaastattelu haastattelumenetelmänä sopi tähän tutkimukseen, sillä haastattelutilanteessa havainnoitiin haastateltavien tulkintoja ilmiöstä ja vuorovaikutuksessa syntyviä merkityksenantoja. Testasin kolmen liikuntapalveluiden henkilön kanssa haastattelurungon sekä jaoin kaikille tutkittaville haastattelurungon etukäteen luettavaksi, jotta jokaisella oli mahdollisuus tutustua siihen.

Haastattelurunko koostui kuudesta teemasta. Ensimmäinen teema selvitti nykytilaa eli sitä, minkälaisia toimia tutkittavat ovat omassa työssään ja yhteistyön kautta tehneet edistääkseen liikkumista ja harrastustoimintaa. Toisessa teemassa tunnistettiin ongelma- ja kehityskohteita, joita liikkumisen edistämiseksi ilmenee. Kolmas teema pureutui tarkemmin yhdenvertaisuuteen ja keskustelua ohjaavat kysymykset pyrkivät selvittämään sitä, miten yhdenvertaisuus on näyttäytynyt tutkittavien organisaatiossa ja työssä. Koska keskustelua käytiin saavutettavuuskehikkoa hyödyntäen, kysyttiin myös sitä, mitä ulottuvuuksia tutkittavat ovat huomioineet työssään. Neljäs teema nosti esiin saavutettavuuskehikon ja sen merkityksen kehittämiskohteiden tunnistamisessa ja liikkumissuunnitelman laadinnassa. Viides ja viimeinen teema käsiteli yhteistyötä ja keskustelua oli tarkoitus syntyä siitä, keiden rooli nähdään liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi tärkeänä. (ks. liite 1)

Ryhmähaastattelutilaisuudet alkoivat YLLI 2.0 hankkeen projektisuunnittelijan Liisa Vänniisen pitämällä noin 30 minuuttia kestäneellä tiedoneuvonnalla, jossa hän esitteli hankkeen taustaa ja keskeisimpiä tuloksia. Lisäksi Liisa kävi läpi *Liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuskehikon* esimerkkien kautta. Lopussa tutkittaville annettiin mahdollisuus esittää projektisuunnittelijalle kysymyksiä. Koska tiedoneuvonnan osuus haluttiin pitää tiiviinä ja liittää se mahdollisimman hyvin Rauman kontekstiin sopivaksi, oli kaikille tutkittaville jaettu haastattelukutsujen ja tutkimustiedotteiden yhteydessä ennakkomateriaalit luettaviksi. Ennakkomateriaalit olivat YLLI-hankkeen tuotoksia, joissa oli kerrottu liikkumismahdollisuuksien saavutettavuudesta ja liikkumista estävistä tekijöistä.

Tiedoneuvonnan jälkeen varsinainen haastattelutilaisuus käynnistyi ja äänitallennus aloitettiin. Haastattelun alussa käytiin lyhyt esittelykierros, jossa kaikki saivat kertoa nimensä, taustaorganisaationsa sekä syitä, sille miksi on halunnut osallistua liikkumissuunnitelman yhteissuunnitteluprosessiin. Vaikka nämä samat tiedot kerättiin kyselylomakkeella, koin esittelykierroksen toimivan hyvänä avauksena ryhmäkeskustelulle. Lisäksi minulle ja muille tutkittaville oli myös olennaista saada tietää, keitä paikalla on. Keskustelua käytiin hyvin vapaamuotoisesti kaikissa ryhmissä, tarkoittaen sitä, ettei puheenvuoroja pyydetty erikseen. Johdin ryhmäkeskustelua aina kertomalla seuraavan teeman ja esittäen kysymyksiä siihen. Joidenkin kysymysten kohdalla oli tarpeen esittää myös tarkentavia jatkokysymyksiä, sillä haastateltavista oli tulkittavissa epävarmuutta siitä, mitä teemalla tarkoitettiin. Koska ryhmässä on aina usein henkilöitä, jotka ovat toisia enemmän äänessä, varmistin kaikkien ryhmien kohdalla, että jokainen saa vähintään yksi tai kaksi puheenvuoroa jokaista teemaa kohden. Joidenkin teemojen kohdalla saatoin myös esittää tarkentavia kysymyksiä tiettyjen organisaatioiden edustajille varmistaakseni, että ymmärsin oikein sen, mitä he tarkoittivat vastauksillaan. Lisäksi esitin lisäkysymyksiä aina niissä tilanteissa, joissa keskustelu oli ohjautunut omien tutkimuskysymysteni kannalta väärään suuntaan. Tällä tavoin yritin varmistaa, että saan riittävästi vastauksia tutkimusongelmaani. Haastatteluiden lopussa annoin vielä ryhmälle mahdollisuuden keskustella ilman nauhoitusta, jos heillä olisi mielessä jotain, mitä eivät halunneet nauhoitettavan.

Kävin kaikkien ryhmien kanssa samat teemat läpi, mutta esittämäni tarkentavat alakysymykset vaihtelivat ryhmäkohtaisesti hieman sen mukaan, miten keskustelu eteni. Kaikissa ryhmissä selkeästi eniten aikaa käytettiin kahteen ensimmäiseen teemaan, nykytilanteen ongelmien ja tehtyjen toimenpiteiden kuvailemiseen.

Ryhmähaastatteluihin osallistui 21 henkilöä. Ryhmät olivat kooltaan kolmen, viiden, kuuden ja seitsemän hengen kokoisia (ks. taulukko 1). Kolmessa pienryhmässä oli julkisen ja kolmannen sektorin edustajia. Yhdessä ryhmässä kaikki edustajat olivat julkiselta sektorilta, mutta yhden henkilön työ perustuu järjestöjen ja kaupungin välisen yhteistyön edistämiseen, jonka vuoksi voi todeta, että kaikissa ryhmissä saatiin sekä julkisen sektorin että järjestökentän ääntä esille. Tämä asetelma oli tavoiteltavaa sekä graduni aineistonkeruun että liikkumissuunnitelman laadinnan vuoksi, jotta eri sektoreiden edustajat keskustelevat yhteisistä keinoista rakentaa saavutettavaa liikuntapalvelutuotantoa. Lisäksi kahdessa eri ryhmässä oli yksi yksityisen sektorin edustaja mukana.

Ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä lähes sama määrä naisia (52 %) ja miehiä (48 %). Haastateltavat olivat kaikki yli 20-vuotiaita ja enemmistö osallistujista oli iältään 30–59-vuotiaita (81 %). Koulutustaustaltaan tutkittavista kolme neljäsosaa on käynyt korkeakoulututkinnon (76 %) ja neljäsosa (24 %) toisen asteen (ks. taulukko 2).

TAULUKKO 2. Ryhmähaastatteluun osallistuneet

	Frekvenssi	%
Sukupuoli		
Nainen	11	52
Mies	10	48
Ikä		
Alle 20	0	0
20-29	2	10
30-39	5	24
40-49	7	33
50-59	5	24
Yli 60	2	10
Koulutustausta		
Peruskoulu	0	0
Toinen aste	5	24
Alempi korkeakoulu	8	38
Ylempi korkeakoulu	8	38
Sektori		
Julkinen sektori	12	57
Järjestö sektori	7	33
Yksityinen sektori	2	10

5.3.2 Työpaja

Aineistonkeruun toinen vaihe toteutettiin marraskuussa ja se sisälsi työpajan havainnoinnin ja sen yhteydessä tehdyn kyselyn. Työpaja järjestettiin Rauman kaupungintalolla 9.11 klo 12–16. Tilaisuudessa järjestettiin myös tiedoneuvontaa ryhmähaastatteluiden tapaan. Koska osa

ryhmähaastatteluun osallistuneista osallistui myös työpajaan, oli minun ja Liisan otettava huomioon se, ettei työpajassa tulisi toistoa haastattelutilaisuudessa käytyihin asioihin. Työpajassa työskenneltiin 3–4 hengen pienryhmissä keskustellen valikoiduista teemoista. Teemoina olivat matalan kynnyksen harrastetoiminta, lähiliikuntaolosuhteet, soveltava liikunta sekä liikkumissuunnitelman jalkauttaminen tulevaisuudessa. Aina jokaista teemaa ennen oli alustus aiheeseen esitellen muun muassa LIPAS-työkalun monipuolisuus- ja saavutettavuusindeksien tuloksia Raumalta. Jokaiseen pienryhmäkeskusteluun varattiin aikaa noin 45 minuuttia, jonka jälkeen ennen uuteen teemaan siirtymistä pienryhmät saivat vapaasti kommentoida aihetta.

Työpajatyöskentely mahdollisti tutkittavien havainnoinnin. Työpajan havainnointi sopi tähän tutkielmaan, koska tilaisuudessa syvennyttiin tutkielman aiheeseen eli liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuteen sekä siellä hyödynnettiin saavutettavuuskehikkoa. Rauman kaupungin uutta liikkumissuunnitelmaa rakennettiin työpajassa yhteistyössä liikkumisen edistämisen kannalta keskeisten palveluntarjoajien ja olosuhteiden mahdollistavien tahojen kanssa, jotka olivat tutkielmani kohdejoukko.

Tutkimuksessa käytettiin osallistuvaa havainnointia tutkimusmenetelmänä, jossa on tyypillistä, että havainnoiminen toteutetaan konkreettisenä, fyysisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvassa tilanteessa (Kallinen & Kinnunen 2021). Tutkijana toimin työpajassa havainnoivana osallistujana, jolloin osallistuin aktiivisesti pienryhmäkeskusteluun. Olin ennen työpajaa valinnut neljä työpajan osallistujaa havainnoijiksi ja ohjeistin heitä havainnointilomakkeen käytöstä (ks. liite 3). Kaikkien havainnoitsijoiden vastuulla oli keskustelun vetäminen ja havaintojen tekeminen.

Toisena keskeisenä tavoitteena liikkumissuunnitelman näkökulmasta oli vahvistaa kaupungin liikuntapalveluiden yhteistyötä tärkeimpien sidosryhmien kanssa. Tästä syystä työpaja tuki liikkumissuunnitelman tavoitteita poikkisektoraalisen yhteistyön edistämisen osalta ja loi mahdollisuudet tutkimusaineistonkeruulle. Työpajatyöskentely mahdollisti siis moniammatillisen yhteissuunnittelun. Lisäksi ryhmähaastatteluihin osallistuneet pääsivät syventämään tietoa saavutettavuustematiikasta työpajoissa.

Työpajassa jatkettiin ryhmähaastatteluvaiheessa aloitettua tiedoneuvontaa. Työpajan tavoitteena oli jakaa valtakunnallista tutkimustietoa liikkumismahdollisuuksien saavutettavuudesta asiantuntijoille ja organisaatioiden edustajille. Toisena tavoitteena oli pohtia valittuja teemoja

erityisesti Rauman näkökulmasta ja tarjota osallistujille mahdollisuus verkostoitua paikallisiin toimijoihin. Lisäksi kolmantena tavoitteena oli kuulla osallistujilta konkreettisia näkemyksiä keinoista, joilla Raumalla voitaisiin edistää liikkumisen yhdenvertaisuutta.

Työpajaan osallistui 19 henkilöä, joista 10 osallistui ainoastaan työpajaan. 9 henkilöä tutkittavista osallistui siis sekä ryhmähaastatteluun että työpajaan, mikä oli myös liikkumissuunnitelman laadintaprosessin tavoitteena. (ks. taulukko 3) Se, miksi kaikki ryhmähaastattelussa mukana olleet eivät osallistuneet työpajaan johtui muun muassa sairaspöissaoloista ja muista päällekkäisistä työtehtävistä. Koska pöissaolojen syitä ei tutkittu tarkemmin, ei muita taustalla vaikuttavia tekijöitä saatu selville.

Työpajassa naiset muodostivat selkeän enemmistön (74 %) verrattaessa miehiin (26 %). Työpajaan osallistuneet olivat kaikki yli 20-vuotiaita ja laajasti eri ikäryhmistä. Selkeästi eniten työpajassa oli 30–39-vuotiaita, sillä heitä oli reilu kolmannes (37 %). Koulutustaustaltaan alemman korkeakoulun suorittaneita oli lähes puolet (47 %) ja ylemmän korkeakoulun hie- man vähemmän (37 %). Loput tutkittavista (16 %) olivat suorittaneet toisen asteen tutkinnon. Julkisen sektorin edustajia oli selkeästi eniten (63 %). Kolmatta sektoria edusti neljä järjestötoimijaa (21 %) ja yksityisen sektorin edustajia oli kolme (16 %). (ks. taulukko 3)

TAULUKKO 3. Työpajaan osallistuneet

	Frekvenssi	%
Sukupuoli		
Nainen	14	74
Mies	5	26
Ikä		
Alle 20	0	0
20-29	4	21
30-39	7	37
40-49	1	5
50-59	4	21
Yli 60	2	16
Koulutustausta		
Peruskoulu	0	0

Toinen aste	3	16
Alempi korkeakoulu	9	47
Ylempi korkeakoulu	7	37
Sektori		
Julkinen sektori	12	63
Järjestö sektori	4	21
Yksityinen sektori	3	16

5.3.3 Kyselylomake

Kyselymenetelmää käytettiin aineistonkeruumenetelmänä ryhmähaastatteluissa ja työpajassa, jotta tutkittavien taustatiedot (ikä, sukupuoli, koulutus, työnkuva, taustaorganisaatio) sekä näkemykset liikkumisen yhdenvertaisuuden nykytilasta Raumalla saatiin kerättyä. Kysely toteutettiin puolistrukturoituna eli siinä oli monivalintakysymyksien lisäksi avoimia kysymyksiä yhteistyötä estävistä tekijöistä ja siitä, mistä syistä tutkittava on huomionnut liikkumisen yhdenvertaisuuskysymyksiä. (ks. liite 2) Kyselyaineisto täydensi ryhmähaastatteluaineistoa, sillä lomakkeessa tutkittavat kertoivat näkemyksiään liikkumissuunnitelman laadinnasta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Lomakkeen täyttämiseen varattiin aikaa ryhmähaastatteluissa n. 10–15 minuuttia. Kukaan ei käyttänyt 15 minuuttia kyselyn täyttämiseen, jolloin voi olettaa, että varattu aika oli riittävä. Itsenäisesti täytettävä kysely ennen ryhmäkeskusteluita oli kuitenkin tärkeää, koska ryhmätilanteessa osa saattaa sosiaalisen ryhmäpaineen takia myötäillä muita eikä siitä syystä eriävät näkemykset välttämättä tule ilmi (Hirsjärvi & Hurme 2022). Kyselylomakkeella taattiin siis se, että kaikki saivat kerrottua ajatuksiaan esimerkiksi siitä, mitkä asiat he kokevat haastavaksi liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämisessä. Toisaalta kyselyllä selvitettiin myös haastateltavan lähiorganisaation tekemää yhteistyötä liikkumisen edistämisen kannalta keskeisten tahojen kanssa, jonka kysyminen ei olisi sopinut ryhmähaastattelun teemoihin.

Kyselyn riskeihin kuuluu se, että tutkittavat saattavat väärinymmärtää kysymyksiä ja tulkita asioita eri tavoin. Lisäksi se, miten hyvin tutkittavat tuntevat kysymysten aihepiirin, saattaa

vaikuttaa vastauksiin. (Borg s.a.) Väärinymmärryksen riskejä minimoin antamalla vastausohjeet, laatimalla selkeät kysymykset sekä korostaen sitä, että tutkittavat vastaisivat kokemuksiansa ja tietopohjaansa nojautuen. Kyselylomake täytettiin ryhmätilaisuuksien yhteydessä ja se tarjosi tutkittaville mahdollisuuden esittää tarkentavia kysymyksiä. Koska kyselylomake täytettiin tilaisuuksien yhteydessä, oli vastausprosentti 100 prosenttia (n=33).

Esittelen vielä lyhyen yhteenvedon koko tutkimusjoukosta, sillä kaikki tutkittavat vastasivat kyselyyn (n=33). Selkeä enemmistö 33 osallistujasta oli naisia (64 %), sillä miehiä oli vain reilu kolmannes (36 %). Reilu puolet (54 %) tutkittavista oli 30–49-vuotiaita. Työuransa alkuvaiheessa olevia eli alle 30-vuotiaita oli noin kuudesosa (15 %). Lähes kaikilla (81 %) tutkittavista oli korkeakoulututkinto, joista ylemmän korkeakoulun oli käynyt reilu kolmannes (36 %).

Erityisesti ryhmähaastatteluihin tavoitteena oli saada asiantuntijoita, jolloin tutkittavien korkeakoulutausta oli erittäin myönteinen asia. Korkeakoulutettujen suureen määrään vaikuttaa se, että useimmiten erityisesti kaupungilla esihenkilö- ja asiantuntijatehtävät edellyttävät korkeakoulututkintoa. Tosin liikuntapalveluiden työtehtäviin saatetaan muita toimialoja useammin päätyä oman lajitaustan tai kiinnostuksen vuoksi, jonka vuoksi akateemista koulutusta ei ole löydy kaikilta (ks. taulukko 4).

Kuten edellä todettiin, osallistui julkiselta sektorilta eniten henkilöitä. Koko joukosta hieman reilu puolet (54 %) oli julkiselta sektorilta, joista enemmistö (67 %) oli Rauman kaupungilta, reilu viidesosa (22 %) oli Satakunnan hyvinvointialueelta ja loput (11 %) olivat seurakunnasta ja kansalaisopistosta. Seura- ja järjestötoimijat muodostivat kolmanneksen koko joukosta. Yksityisen sektorin edustajia oli pieni joukko (12 %), mutta heidän saamisensa mukaan oli erittäin arvokasta.

Koska tavoitteena oli saada tutkittavia eri sektoreilta ja ammattiryhmistä, koen, että tutkittavien rekrytointi oli onnistunut. Vaikka osallistujia oli eri sektoreilta, kaikilta kaupungin hallinnonaloilta ei saatu tutkittavia, jonka vuoksi poikkihallinnollisuus jäi hieman heikommaksi. Tutkittavia oli kuitenkin melko runsas määrä kaupungilta, mutta he edustivat niitä toimialoja, jotka jo nykytilanteessa ovat aktiivisesti mukana liikkumisen edistämisessä. Tämä ei sinänsä ole poikkeuksellista, vaan ilmiö on kansallinen ja näin olisi voinut käydä, vaikka tutkimuskohde olisi ollut jokin toinen kunta.

Useampi tutkittava mainitsi toimivansa kahdessa tai useammassa liikunnan edistämistä koskevassa roolissa, esimerkiksi vapaa-ajan toiminnan ja työn kautta. Tästä syystä teemoista keskusteltiin useiden organisaatioiden näkökulmasta eli tutkittavat viittasivat moniin eri taustaorganisaatioihin, joissa he toimivat. Liikkumisesta kiinnostuneille ihmisille on tyypillistä toimia esimerkiksi vapaaehtoisena liikuntaa järjestävässä organisaatiossa, jonka vuoksi tämän tutkielman vahvuutena on ihmisten laaja-alainen kokemus liikkumisen edistämisestä ja siten se voi rikastuttaa tutkimusaineistoa.

TAULUKKO 4. Kaikki tutkimukseen osallistuneet

	Frekvenssi	%
Sukupuoli		
Nainen	21	64
Mies	12	36
Ikä		
Alle 20	0	0
20-29	5	15
30-39	11	33
40-49	8	24
50-59	6	18
Yli 60	3	9
Koulutustausta		
Peruskoulu	0	0
Toinen aste	6	18
Alempi korkeakoulu	15	45
Ylempi korkeakoulu	12	36
Sektori		
Liikuntapalvelut	5	15
Tekninen toimiala	3	9
Konsernipalvelut	2	6
Opetuspalvelut	2	6
Seurakunta	1	3

Kansalaisopisto	1	3
Hyvinvointialue	4	12
Seura	5	15
Järjestö	5	15
Yritys	4	12
Muu	1	3

5.4 Tutkimusaineiston analyysi

Analysoitava aineistoni muodostui ryhmähaastatteluista (4), työpajan havainnointilomakkeista (5) ja työpajassa kerätyistä pienryhmien muistioista (4) sekä kyselylomakevastauksista (33). Haastattelut kestivät keskimäärin 82 minuuttia. Pisimmän (84 minuuttia) ja lyhimmän (78 minuuttia) haastattelun ero oli vain muutaman minuutin. Haastatteluiden jälkeen ennen varsinaista analyysia litteroin ääninauhoitukset sanatarkasti Express Scribe -sovellusta käyttäen. Litteroinnin tavoitteena oli saattaa teksti helpommin käsiteltävään muotoon eikä siksi litterointiin ole olemassa yksiselitteistä ohjetta (ks. Hirsjärvi & Hurme 2022, 139). Jätin erilaiset äänen painotukset ja äännähdykset kirjoittamatta, koska ne eivät ole tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia aineiston käsittelyssä. Litteroitua haastattelutekstiä muodostui 114 sivua fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5. Litteroidessa äänitiedostot käsin ilman avustavaa sovellusta, tutustuin aineistooni jo ääninauhoja kuunnellessa ja niitä auki kirjoittaessa. Analyysin seuraavana vaiheena litteroinnin jälkeen oli aineistoon perehtyminen. Tutkielmassani tarkastelin tekstiä mahdollisimman monesta eri näkökulmasta analyysia varten. Aineistoa ei voi analysoida, ellei sitä lue ennen (Hirsjärvi ym. 2009). Tästä syystä luin litteraatit läpi samalla kirjan päiväkirjamaisesti muistiinpanoja lukemastani.

Läpinäkyvyyden lisäämiseksi olen käyttänyt tutkielmassani haastateltavien puheista suoria lainauksia heidän äänensä kuuluviksi tuomiseksi sekä siksi, että lukijalle tulee ilmi, miten tulokset ovat muodostettu. Haastateltavien sitaatit muokkasin luettavampaan muotoon poistamalla epärelevantteja täytesanoja sekä käyttämällä hakasulkeita kontekstin selkiyttämiseksi. Sitaateista jätin jo analyysivaiheessa tutkittavien nimet ja työnimikkeet pois. Nimesin haastateltavat heidän taustaorganisaationsa kautta ja tutkielman raportoinnissa on käytetty taustaorganisaation nimen lisäksi myös R1-R4 ilmaisuja kuvaamaan henkilön haastatteluryhmää.

Analysoin aineistoni käyttäen laadullista sisällönanalyysyä, joka on niin sanottu perusanalyysimenetelmä, koska sitä voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi on kuitenkin melko väljä teoreettinen tarkastelukehys (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018). Laadullisen sisällönanalyysin tavoitteena on tiivistää ja luokitella suuri aineistomassa. Olennaista analyysyä tehdessä on saada nimenomaan tutkittavien merkityksenannot tuotua jäsennellysti ilmi sekä etsiä yhdenmukaisuuksia ja eroavaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018) Analyysissä kuvaan Rauman liikkumissuunnitelman laadintaprosessia esimerkkinä käyttäen sitä, mitkä ovat liikuntapalvelutuotannon yhdenvertaisuuden edistämisen lähtökohdat ja keinot sekä miten se sopisi laajempaan kontekstiin, kuten toiseen kuntaan.

Lähestyn aineistoani teoriaohjaavalla analyysillä, koska tämän tutkielman viitekehys nojautuu yhden suuren teorian sijasta useampiin erilaisiin teoreettisiin käsitteisiin. Teoriaohjaava analyysi on aineistolähtöisen ja teorialähtöisen sisällönanalyysimenetelmän välimuoto, sillä siinä tavoitteena on tarkastella tutkimusaineistoa aikaisempien tutkimusten ja teorioiden ohjaamana. Teoriaohjaavassa analyysissä ei luoda teoreettisia käsitteistöjä aineiston pohjalta, vaan ne ovat valmiiksi olemassa. Tässä tavassa aikaisempi tieto tukee analyysin tekoa. Lisäksi uusille merkitysrakenteille annetaan myös tilaa, koska lähtökohtana on edetä aineiston ehdoilla, kuten aineistolähtöisessä analyysissä. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018)

Aloitin sisällönanalyysin teoriaan ja kirjallisuuteen perehtymällä, sillä teoreettiset käsitteet muodostivat osan analyysikehyksestä. Tämän tutkielman analyysin teoreettiset käsitteet muodostuivat Bourdieun (1986) pääomateoriasta, johon kuuluvat sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen pääoma. Lisäksi Virmasalon ja Hasasen (2022) malli saavutettavuuden ulottuvuuksista ohjasi analyysyä.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan aineiston teemoittaminen voi joskus selkeyttää ja helpottaa sisällönanalyysyä ennen varsinaisen sisällönanalyysin aloittamista (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2018, luku 4.6). Tästä syystä muodostin ennen sisällönanalyysyä neljä teemaa, joiden sisällä tein sisällönanalyysin. Nämä neljä teemaa olivat toimijakentän vastualueet, saavutettavuuskehikon käyttö, liikkumisen edistämisen edellytykset toimijoilta ja liikkumissuunnitelma. Kaikki teemat pohjautuivat tutkimusongelmaan, jonka tavoitteena oli löytää keinoja liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistämiseen. Koska aineistoa oli paljon ja eri muodossa, auttoi aineiston käsittely teemoittain keräämään yhteen eri tilaisuuksissa samasta aiheesta syntyneet keskustelut, vaikka itse analyysi tehtiin sisällönanalyysyä eikä temaattista analyysyä

käyttäen (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2018). Lisäksi samassakin ryhmässä saatettiin keskustella tietystä teemasta eri vaiheissa, jolloin ryhmittely auttoi löytämään kaikki ne kohdat, joissa puhuttiin esimerkiksi liikkumisen edistämisen vastuutahoista.

Sisällönanalyysia jatkoin pelkistettyjen ilmauksien listaamisella. Jäsensin poimitut ilmaukset luokittelemalla ne ylä- ja alaluokkiin. Koska analyysi oli teoriaohjaava, syntyivät alaluokat aineistolähtöisesti, mutta yläluokat muodostin teoriaa käyttäen. Ilmiöiden välisiä yhteyksiä tarkastelin luokkien pohjalta etsimällä aineistosta tiettyjä säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia. (ks. Tuomi ja Sarajärvi, luku 4) Koska ryhmähaastatteluista muodostui suurin anti sisällöllisesti, antoivat kyselylomakevastaukset osittain taustoittavia syitä ilmiöille. Lisäksi työpaja tarjosi analysoitavaksi asioita, joita ei löytynyt haastatteluista. Kyselylomakevastaukset ja työpaja selittivät kuitenkin sitä, miksi tietyt asiat nousivat haastatteluissa esille. Yhteyksien etsimistä voi pitää analyysivaiheen tärkeimpänä osana (Tuomi ja Sarajärvi 2018, luku 4). Lopuksi keräsin taulukoistani kaikki ne sitaatit, jotka kuvasivat parhaiten käsittelemiäni teemoja. Tulosten raportoinnissa on käytetty aineistositaatteja havainnollistamaan lukijalle haastateltavien ajatuksia.

Ryhmähaastatteluiden litteraattiaineistoa ei kvantifioitu eli siitä ei laskettu, kuinka monta kertaa sama asia esiintyy haastateltavien puheissa tai kuinka moni heistä ilmaisee saman asian (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.7). Kvantifioinnin jätin tekemättä siksi, että ryhmähaastatteluita ei videoitu eikä ääninauhan perusteella ole varmuutta siitä, ketkä kaikki ovat myötäilleet asiaan, sillä sitä tapahtui lähes koko haastattelun ajan, ainakin joidenkin haastateltavien osalta. On myös hyvin tulkinnanvaraista laskea sitä, milloin tutkittavat ilmaisevat saman asian, sillä keskustelu oli nopeatempoista.

5.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tieteellisen tutkielman on noudatettava hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, joita ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. (TENK 2012) Tutkielmassani olen pyrkinyt toimimaan hyvin tieteellisen käytännön mukaisesti niin tiedonhankinnan, aineistonkeruun, henkilötietojen keräämisessä ja säilyttämisessä sekä tulosten raportoinnissa. Tutkijan on myös varmistettava, ettei tutkittaville aiheudu merkittäviä riskejä, vahinkoja tai

muita haittoja tutkimuksesta. (ks. TENK 2019, 7) Kaikissa vaiheissa olen pyrkinyt ottamaan huomioon eettiset näkökulmat ja huomioimaan tietosuoja-asiat. Ennen aineistonkeruuta suoritin tietosuojakoulutuksen ja perehdyin kirjallisuutta lukien eettisiin kysymyksiin. Suoritin myös yhtäaikaaisesti aineistonkeruun kanssa tiedekuntamme Tutkimusetiikan syventäminen -opintojakson.

Haastateltavilta kerättyjä henkilötietoja ovat tutkielmassani ikä, työnimike, koulutus, sukupuoli, taustayhteisö tai -organisaatio ja sen toimiala, kyselylomakevastaukset ja äänitallenne. Kerättävät tiedot eivät ole erityisiä henkilötietoja eli tutkielmani ei sisällä arkaluonteisia tietoja tutkittavista. Tästä syystä myöskään eettisen toimikunnan tutkimuslupaa ei tarvinnut hakea.

Ennen haastatteluita lähetin sähköpostilla kaikille tutkittaville luettaviksi tutkimustiedotteen ja tietosuojailmoituksen (liitteet 4 & 5). Haastattelun alussa jaoin kaikille vielä paperiset lomakkeet ja pyysin täyttämään suostumuslomakkeen (liite 6). Ennen suostumuslomakkeen täyttämistä varmistin, että kaikki ovat lukeneet huolellisesti lomakkeet ja annoin mahdollisuuden esittää kysymyksiä tietosuoja-asioihin liittyen. Tutkittaville kerrottiin myös, että osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää koska tahansa.

Koska tutkielmani aineistonkeruu oli osa Rauman kaupungin uuden liikkumissuunnitelman osallistavaa sisällönlaadintaa, kerrottiin osallistujille myös se, että tutkielman tuloksia hyödynnetään liikkumissuunnitelmassa. Ryhmähaastatteluun rekrytoitiin tutkittavia liikkumissuunnitelmaa koskevalla tiedotteella ja haastattelukutsulla Rauman kaupungin sisäisessä tiedotuskanavassa sekä kaupungin Facebookissa ja nettisivuilla. Lisäksi sähköpostilla lähetettiin henkilökohtaiset kutsut noin 40 henkilölle, jotka toimivat tärkeässä roolissa liikkumisen edistämässä Raumalla. Työpajaan pyydettiin osallistujia ryhmähaastatteluista sekä sähköpostikutsuilla ja kaupungin ajankohtaistiedotteilla. Kaikissa tiedotteissa kerrottiin, että osana liikkumissuunnitelman työstä liikuntapalveluiden korkeakouluharjoittelija tekee Pro gradu -tutkielman.

Haastatteluiden yhteydessä kysyin tutkittavilta suostumusta siihen, saako henkilön taustaorganisaatiota käyttää tutkimuksen tulosten raportoinnissa. Paperisen suostumuslomakkeen allekirjoittamisella varmistettiin vielä se, että tutkittavat ovat ymmärtäneet sen, että heidän sanomiansa voidaan käsitellä tutkimuksen julkaisussa viitaten taustaorganisaatioihin. Tutkittaville

kerrottiin, että tunnistettavuuden riski on olemassa, sillä Rauman kokoisessa kunnassa tietyillä toimialoilla ja sektoreilla liikkumisen edistämisen avainhenkilöitä on melko vähän. Kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt suostuivat tähän ja siitä syystä tulososiossa viitataan eri toimialoihin ja sektoreihin.

Taustaorganisaation käyttö tutkimuksessa on perusteltua muun muassa moniäänisyyden vuoksi. Lisäksi olisi tarpeellista peitellä sitä, miltä sektorilta haastateltavat ovat, koska tutkielmassa tarkastellaan laaja-alaista yhteistyötä ja julkista työtä tekeviä toimijoita. Taustaorganisaatioihin viittaaminen mahdollistaa sen, että tulososiossa voidaan tarkastella yhdenmukaisuuksia ja eri sektoreiden painotuksia. Eri sektoreiden välille ei kuitenkaan tehdä vastakkainasettelua.

6 LIKKUMISEN ERIARVOISUUDEN VÄHENTÄMISEKSI TEHDYT TOIMENPITEET RAUMALLA

Tulosten esittely on jaettu kolmeen päälukuun, joista tämä on ensimmäinen. Tässä luvussa käsittelemme sitä, miten väestöryhmien välisiä liikkumisen eroja on kavennettu Raumalla. Tarkastelemme sektoreiden välisiä eroja saavutettavuuden edistämiseksi. Lisäksi avaamme sitä, mitkä ulottuvuudet ovat jääneet vähäisemmälle huomiolle, ja mitkä niistä ovat saaneet suurempaa painoarvoa aikaisemmin.

Koska asiaa on tässä tutkielmassa tutkittu palveluiden ja olosuhteiden tarjoajien näkökulmasta, keskeisenä sisältönä tässä luvussa ovat tutkittavien tunnistamat keinot, joilla he ovat pyrkineet kaventamaan liikkumisen eriarvoisuutta. Aiheesta on tärkeää saada lisää tietoa, jotta liikkumismahdollisuuksien saavutettavuutta voidaan edistää, ja jotta kaikilla liikkumista edistävillä tahoilla olisi riittävästi tietoa liikkumista estävistä ja mahdollistavista tekijöistä.

Taloudellinen saavutettavuus. Ryhmäkeskusteluissa nousi lukuisia määriä toimia, joilla on pyritty tekemään harrastamisesta edullisempaa tai kokonaan maksutonta tai toisaalta tukemaan harrastuskustannusten maksamisessa. Kaikki sektorit, julkinen, kolmas ja yksityinen, tunnistiivat poistaneensa taloudellisia esteitä. (ks. taulukko 5) Kaikista eniten kuitenkin julkisen sektorin, kuten liikunta- ja konsernipalveluiden sekä teknisen toimialan, edustajat mainitsivat taloudelliseen saavutettavuuteen liittyviä toimenpiteitä. Kuten kirjallisuuskatsauksen puolella esittelin kuntien liikunnan edistämistä, tunnistiivat tutkittavat perinteiseen liikuntapaikkarakentamiseen liittyviä toimia. Kaikissa ryhmissä todettiin, että viime vuosina Raumalla on erityisesti rakennettu kaupungin toimesta matalan kynnyksen maksuttomia lähiliikuntapaikkoja, kuten ulkokuntosaleja ja toiminnallistettu koulujen pihot. Tätä osittain selittää se, että kunnan liikuntapalvelutuotanto on julkisin verorahoin kustannettua ja palveluiden on tarkoitus olla maksuttomia tai edullisia. Lähiliikuntapaikat ovat siis yhtäaikaaisesti edistäneet niin taloudellista, fyysistä ja maantieteellistä saavutettavuutta.

Raumankin kaupunki on poistanut taloudellisia esteitä myös subventoimalla liikuntapaikkojen käyttökustannuksia niin asukkaille kuin seuroille. Toinen pitkään käytössä ollut toimenpide

on avustusten jako seuroille, jonka osa kaupungin edustajista nosti esiin. Näiden toimenpiteiden tavoitteena on ollut pitää liikuntaharrastusten kustannukset matalina, etenkin lapsille ja nuorille sekä työttömille ja erityistä tukea tarvitseville liikkujille.

Keskusteluiden pohjalta ilmeni, että julkinen sektori on pitkään ja monin eri tavoin poistanut taloudellisia esteitä. Olosuhteiden lisäksi kaupunki tarjoaa maksuttomia palveluita asukkaille. Liikuntapalvelut tarjoavat maksutonta liikuntaneuvontaa kaikille ikäryhmille, enimmäkseen kuitenkin vain lapsille ja nuorille. Nuorille on kehitetty myös nuorisopassi, jossa on etuja paikallisiin liikunta- ja kulttuuripalveluihin. Kaupungilla on myös kirjastolla liikuntavälinelainaamo, joka vähentää liikkujien tarvetta ostaa välineitä.

Liikuntapalvelut järjestävät Rauman harrastamisen mallin kautta maksuttomia harrastusryhmiä lapsille ja nuorille koulupäivän yhteydessä sekä kaikille avoimia ryhmäliikuntatunteja päivisin. Vaikka päivisin järjestettävät ryhmäliikuntatunnit ovat suunnattuja kaikille aikuisille, tosiasiaa osallistujina on vain senioreita, sillä ajallisista syistä työikäiset eivät pääse ryhmiin mukaan. Työikäiset nähtiin yhtenä kohderyhmänä, jolle oli kaupungin toimesta vähiten kohdistettu palveluita, sillä myöskään työikäisille suunnattua maksutonta henkilökohtaista liikuntaneuvontaa ei ole. Julkisen sektorin kohdennetut palvelut kohdistuvat pitkälti siis lapsille ja nuorille.

Kaikille sektoreille oli yhteistä maksuttomien kokeilukertojen pitäminen. Vaikka maksuttomat kokeilukerrat voivat olla tärkeitä siinä, että uudet jäsenet saadaan mukaan toimintaan, ne eivät kuitenkaan edistä taloudellista saavutettavuutta pidemmällä tähtäimellä.

Taloudellisen saavutettavuuden voidaan ajatella kytkeytyvän vahvasti mentaaliseen ja sosiaaliseen saavutettavuuteen, sillä taloudelliset haasteet aiheuttavat erityisesti järjestösektorin edustajien mukaan monille perheille häpeää ja pelkoa huono-osaisuuden ja vähävaraisuuden leimasta, jonka seurauksena monet perheet kertovat harrastamisen lopettamiseksi jonkin muun kuin taloudellisen syyn: *”Kun ei sitä [rahasta] puhuta. Se on iso kynnys sanoo, että ei lähde rahan takia liikkeelle vaan sit se muotoillaa joksikin muuksi monta kertaa. Ni sit se koko alakulttuuri tulee ihan oudoks.”* – Konsernipalvelut, R4. Ilmiö on haastava, sillä seurojen on vaikea tarttua harrastamisen drop out -ilmiöön, jos todelliset syyt jäävät hämäräksi. Tällöin eivät myöskään säätiöiden ja yritysten tarjoamat harrastustuet tavoita riittävän tehokkaasti niitä perheitä, jotka apua eniten tarvitsisivat.

TAULUKKO 5. Taloudellinen saavutettavuus

Taloudellinen saavutettavuus	Tehdyt toimenpiteet	Maksuton harrastus- ja ryhmäliikuntatarjonta (kaupunki, osa yhdistyksistä)
		Maksuttomat liikkumisympäristöt (kaupunki)
		Maksuttomat palvelut: Liikuntaneuvonta, liikuntavälinelainaamo, nuorisopassi (kaupunki)
		Maksuttomat kokeilukerrat (kaupunki, seurat, yritykset)
		Tilojen subventointi käyttäjille (kaupunki)
		Avustuksien jako seuroille (kaupunki)

Maantieteellinen, fyysinen ja tekninen saavutettavuus. Maantieteellinen sekä fyysinen ja tekninen saavutettavuus olivat ainoat ulottuvuudet, joihin vain kaupungin edustajat olivat tehneet toimia (ks. taulukko 6). Seurojen ja järjestöjen edustajat kuitenkin monessa kohtaa viittasivat liikuntapaikkarakentamiseen liittyviin toimiin, sillä he ovat olleet monissa olosuhdehankkeissa mukana ja ennen kaikkea niiden käyttäjinä. Tätä selittänee kirjallisuuskatsauksenkin puolella esitetty perinteinen liikuntapaikkarakentamiseen keskittyvä linja (ks. luku 2.1.1), jossa liikuntaolosuhteiden tekeminen on ollut kuntien yksi näkyvimmistä toimista asukkaille. Liikuntapalveluiden ja teknisen toimialan edustajien mukaan olosuhdetarjontaa on monipuolistettu vuosittain rakentamalla uusia lähiliikuntapaikkoja sekä nykyisiä tiloja kunnostaen. Kaikki tutkittavat ilmaisivatkin liikuntapaikkarakentamisen myötä Raumalla olevan kattavat, lähellä sijaitsevat ja hienot olosuhteet liikkumiselle. Tutkittavien mukaan Raumalla liikkumista estävät tekijät ei pitäisi liittyä fyysiseen ja maantieteelliseen saavutettavuuteen, kuten seuraavista aineistoesimerkeistä ilmenee:

“Yleisesti viime vuosina rakenneltu liikuntapaikkoja aika paljo, meil on panostettu sekä kunnan näkökulmaa ajatellen et myöskin käyttäjiä ajatellen, et on rakennettu esim. ulkokoripallokenttä ja frisbeegolfkenttä.” Tekninen toimiala, R1.

”Onhan täällä [Raumalla] mahdollisuuksia paljon. Tuntuu, et joka vuosi tulee jotai lisää ja lisää, et mahdollisuuksia on varmaan paljonki, mut sit se, et miten ne ihmiset sais sinne [liikuntapaikoille]. Siin se ongelma varmaa enemmän on, et millai ne saa liikkumaan.” – Järjestö, R2.

Maantieteelliseen saavutettavuuteen oli fyysisen ulottuvuuden lisäksi tutkittavien mukaan kiinnitetty erityisen paljon viime vuosina huomiota. Etenkin teknisellä toimialalla on kaikista saavutettavuuden ulottuvuuksista kohdistettu resursseja eniten matkojen sujuvuuden parantamiseen. Viimeisimpänä toimenpiteenä oli iso joukkoliikenneuudistus. Uudistuksen tavoitteena oli parantaa lasten ja nuorten mahdollisuuksia kulkea itsenäisesti harrastuksiin julkisilla kuluvälineillä, kuten liikuntapalveluiden edustajaa toteaa seuraavassa esimerkissä:

”Toikin just mitä teknisen toimialan edustajakin mainitsi, ni me yritetään sit lisätä viel sit sitä mahdollisuutta osallistua harrastuksiin muun muassa tällä paikallisliikenteellä et lapset saa maksuttomia kortteja sinne [julkisiin], ni ehkä heidän on sit helpompi jostain Lapista [asuinalue Rauman keskustan ulkopuolella] vaikka tulla keskustan alueelle harrastamaan.” – Liikuntapalvelut, R1.

Fyysistä saavutettavuutta on liikuntapalveluiden edustajien mukaan edistetty parantamalla esteettömyyttä. Esteettömien liikkumisympäristöiden tavoitteena on ollut lisätä eri käyttäjäryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua harrastuksiin ja käyttää tiloja. Esteettömyyttä on parannettu poikkihallinnollisella yhteistyöllä yhteistyössä teknisen toimialan kanssa. Lisäksi liikuntapalvelut ovat tehneet esteettömyyskartoituksia, joiden tavoitteena on ollut selvittää, missä tiloissa on puutteita esteettömyydessä.

Vaikka liikuntapaikkarakentamisen merkitystä tarkasteltiin osassa ryhmissä kriittisesti niiden käyttöasteen, tiedotuksen ja vuorojenjako periaatteiden näkökulmasta, todettiin kaikissa ryhmissä kuitenkin matalan kynnyksen lähiliikuntapaikkojen olevan laaja-alaisesti liikkumismahdollisuuksien saavutettavuutta edistäviä ympäristöjä etenkin työikäisille, joille muuten on kohdennettu palveluita muita väestöryhmiä vähemmän. Etenkin silloin ulkoliikuntapaikkojen todettiin olevan merkityksellisiä, kun ne ovat riittävän lähellä. Haastateltavien ajatukset ovat yhdenmukaisia lähiliikuntaolosuhteita koskevien tutkimusten kanssa, mitkä osoittavat, että lähellä sijaitsevat liikkumismahdollisuudet kannustavat fyysiseen aktiivisuuteen (Julkunen 2020):

”Itse oon huomannut, et kyl me liikuntapaikkarakentamisella pystytään vaikuttamaan ulkokuntoilupaiikkojen kautta, siellä on käyttäjinä näitä ruuhkavuosien ihmisiä.” – Liikuntapalvelut, R3

TAULUKKO 6. Maantieteellinen, fyysinen ja tekninen saavutettavuus

Maantieteellinen, fyysinen ja tekninen saavutettavuus	Tehdyt toimenpiteet	Joukkoliikenteen uudistaminen (kaupunki)
		Olosuhdetarjonnan rakentaminen ja monipuolistaminen (kaupunki)
		Esteettömyyden parantaminen (kaupunki)

Ajallinen saavutettavuus. Vaikka ajallisen saavutettavuuden osalta tutkittavat tunnistivat muutamien eri toimenpiteiden, joiden kautta on poistettu aukioloaikoihin liittyviä esteitä, ei kyseistä ulottuvuutta käsitelty kaikissa ryhmissä (ks. taulukko 7). Niissä ryhmissä, joissa oli teknisen toimialan edustajia, nostettiin liikuntapaikkarakentamisen yhteydessä esille toimia, joilla on myös vaikutettu tilojen aukioloaikoihin:

”Tohon ajalliseen [saavutettavuuteen] liittyen on nyt yks ihan tommonen konkreettinen esimerkki, ku sillon tällön on tullut soitto jostain pururadaltaki, et voiks valot olla aikaisemmi päällä, ku joku haluaa mennä kello viis aamulla lenkille ja Pyytjärvel [ulkoilureitti Raumalla] on laitettu nyt automaatiolla säätö. – Ollaan vähän tällä tavoin kuitenkin levennetty niitä aukioloaikoi tai valojen päällä olo aikoi, et sillä tavoin mahdollistetaan tota liikkumista.” – Tekninen toimiala, R1.

Liikuntapalveluiden ja teknisen toimialan muita ajallisia esteitä poistavia toimia on ollut olosuhteiden rakentaminen, jotka ovat vapaasti käytettävissä ympärivuorokauden sekä osa myös ympärivuoden. Esimerkkejä tämän kaltaisista olosuhteista ovat ulkokuntosalit, frisbeegolfkentät ja koulujen pihat, joihin on tutkittavien mukaan erityisesti viime vuosina panostettu.

Kaupungin lisäksi yksi seuratoimija otti kantaa ajalliseen saavutettavuuteen, sillä he ovat tunnustaneet harjoitusaikojen vaikuttaneen perheiden haluun osallistua toimintaan. Seurat voivat hakea vakiovuorojen harjoitusajat kaupungilta, jolloin voi ajatella, että myös kaupungilla on oma roolinsa siinä, miten hyvin ajallisesti harrastukset ovat saavutettavissa eri ikäryhmille. Yksi seura oli todennut toimivaksi poistaa ajallisia esteitä kierrättämällä harjoitusvuoroja seuran sisällä, jotta aikaiset ja vastaavasti myöhäiset harjoitusajat jakaantuisivat tasaisemmin joukkueiden välille.

TAULUKKO 7. Ajallinen saavutettavuus

Ajallinen saavutettavuus	Tehdyt toimenpiteet	Rakennettu olosuhteita, jotka ovat auki ympäri vuorokauden ja osa ympärivuoden (kaupunki)
		Ulkoilureittien valaistuksen aukioloaikaa pidennetty (kaupunki)
		Seuran sisällä kierrätetty harjoitusaikoja (seura)

Hallinnollinen saavutettavuus. Hallinnollinen saavutettavuus esiintyi tutkittavien puheissa kaikista vähiten. Syynä saattaa olla se, että tutkittavat eivät ole aikaisemmin käyttäneet kyseistä käsitettä viitattaessa liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuteen. Hallinnollisesta saavutettavuudesta keskusteltiin tutkittavien puheissa yhdessä ajallisen ulottuvuuden kanssa. Vaikka tutkittavat eivät tunnistanee tehneensä monia toimia poistaakseen hallinnollisia esteitä, ei se poissulje sitä, etteikö esimerkiksi järjestöt ja kaupunki olisivat silti vaikuttaneet kyseiseen ulottuvuuteen.

Kaupungin liikuntapalveluiden ja teknisen toimialan edustajat tunnistivat lähiliikuntapaikkarakentamisella poistaneensa hallinnollisia esteitä, sillä ne ovat suunniteltu kaikille vapaaseen käyttöön: ”Koulujen pihat ja nää lähiliikuntapaikat, niissä ei olla minkään ajanvaraussysteemien ehdoilla.” – Tekninen toimiala, R4.

Liikuntapalveluiden ja konsernipalveluiden edustajien mukaan kaupungin ja järjestöjen välisellä yhteistyöllä on pyritty selventämään sitä, kuka saa tiloja käyttää sekä sitä, miten ja milloin tiloja voi varata. Järjestöyhteistyölinjausten tavoitteena on selkiyttää järjestöavustusten hakuakatauluja. (ks. taulukko 8) Voi hallinnollisen ulottuvuuden ajatella myös kytkeytyvän tiiviisti tiedolliseen saavutettavuuteen, sillä jos esimerkiksi liikuntapalvelut tiedottavat nettisivuilla siitä, kuka liikuntahallia voi käyttää ja miten sieltä voi varata vuoron, poistaa se yhtäaikaisesti tiedon saantiin ja varausjärjestelmän käyttöön liittyviä esteitä.

TAULUKKO 8. Hallinnollinen saavutettavuus

Hallinnollinen saavutettavuus	Tehdyt toimenpiteet	Vapaasti käytössä olevien olosuhteiden rakentaminen (kaupunki)
		Kunnan ja järjestöjen välinen aktiivinen vuoropuhelu (järjestöt ja kaupunki)

Taidollinen saavutettavuus. Kaikki sektorit tunnistivat poistaneensa taidolliseen saavutettavuuteen liittyviä esteitä. Liikuntapalveluiden ja yksityisen sektorin edustajille oli yhteistä matkan kynnyksen ryhmäliikuntatuntien järjestäminen, joissa ei ole taitovaatimuksia eikä edellytetä aikaisempaa liikuntataustaa. (ks. taulukko 9) Koska tunnit ovat kaikille avoimia ja niihin on kannustettu aloittelijoitakin osallistumaan, oli yrityksen edustaja havainnut, että tunneilla käy paljon aikuisia, joilla ei ole aikaisempaa liikuntataustaa ja niitä, jotka ovat aloittaneet liikunnallisen elämäntavan vasta myöhemmällä iällä:

”Meil painotetaan, et ei tarvii olla mitään pohjatasoa liikunnassa. -- Ja meillä on paljo semmosia osallistujia, jotka ovat vasta aloittelijoita.” – Yritys, R1.

Tutkittavat korostivat taidolliseen saavutettavuuteen liittyvien esteiden poistamisen olevan tärkeää etenkin liikuntaa aloittelevien harrastajien, lasten ja nuorten sekä maahanmuuttajien näkökulmasta. Nämä ryhmät kokevat kaikkien sektoreiden edustajien mielestä eniten taitoihin liittyviä esteitä, esimerkiksi seuratoimintaan tai ryhmäliikuntatunneille osallistuessa. Liikuntapalveluiden edustaja kertoi opettaneensa maahanmuuttajataustaisille aikuisille pyöräilyä sekä uintia. Tämä ilmentää jälleen ulottuvuuksien keskinäisen yhteyden, sillä puutteellisten uinti- ja pyöräilytaitojen taustalla saattaa olla kulttuuris-asenteellisia esteitä. Kulttuuriset erot liikuntakäyttäytymisessä voi johtaa myös siihen, että seuratoimintaan mukaan pääsemisen esteeksi muodostuu kielitaidon puutteen lisäksi heikot perusliikuntataidot. Aikaisemmissakin liikuntatutkimuksissa on tunnistettu, että useampaan vähemmistöstatukseen kuuluva, kuten naismaahanmuuttaja, voi kokea moninkertaisesti esteitä (Kauravaara & Rönkkö 2020). Tästä syystä olisikin tarpeen tulevaisuudessa löytää toimintamalleja, joilla poistetaan yhtäaikaaisesti useampia liikkumista estäviä tekijöitä tai tutkia sitä, onko yhteen koettuun esteeseen vaikuttamalla mahdollista vähentää muiden liikkumista rajoittavien tekijöiden vaikutuksia.

Seuratoimijat tunnistivat myös vaikuttaneensa taidolliseen saavutettavuuteen edistämällä lasten ja nuorten lajitaitoja. Yksi seuratoimijoista totesi kuitenkin seuraavanlaisen haasteen ilmenevän seuroissa: *”Sit kuitenkin me tiedostetaan se, et me saadaan niitä jo liikkuvia liikku- maan, niin me liikutetaan niitä vaan vielä entistä enemmän.”* – Seura, R1. Seurojen rooli lasten liikuttajana on suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeää, mutta lisääkö seurojen toiminta entisestään eroja lasten ja nuorten liikuntataidoissa, sillä osa erikoistuu jo hyvin varhain yhteen lajiin ja siten kehittyä lajitaidoissa vertaisiinsa nähden enemmän. Kyseisen seuran edustaja oli

yrittänyt järjestää aikaisemmin matalan kynnyksen ”höntsäpelejä”, mutta haasteeksi muodostui liian pieni osallistujamäärä. On syytä pohtia, miten seuroihin saataisiin jatkossa entistä enemmän myös niitä nuoria ja aikuisia, joilla ei ole liikunnallista taustaa. Voidaan ainakin olettaa, että haasteen ratkaisemiseksi tarvitaan opetus- ja terveystoimen, seurojen, perheiden sekä liikunta- ja nuorisopalveluiden tiivistä yhteistyötä ja aktiivista tiedonkulkua niin toimijoiden kesken kuin myös palveluntarjoajien ja harrastajien välillä.

TAULUKKO 9. Taidollinen saavutettavuus

Taidollinen saavutettavuus	Tehdyt toimenpiteet	Ei taitovaatimuksia ryhmäliikuntatunneille (Kaupunki, yritys)
		Maahanmuuttajille liikuntataitojen opettaminen (kaupunki)
		Edistetty lasten ja nuorten lajitaitoja (seurat)

Tiedollinen saavutettavuus. Tiedollinen saavutettavuus nousi kaikissa ryhmissä isoksi keskusteluaiheeksi. Sen sijaan, että tutkittavat olisivat kertoneet, miten tiedollisia esteitä on vähennetty, keskittyivät lähes kaikki tutkittavat pohtimaan asiaa tiedottamisen haasteiden kautta. Kaikkia toimijoita yhdisti tiedollisen saavutettavuuden edistämisen vaikeus.

”Meillä on paljon hyvää [viittaa liikkumisympäristöihin ja liikuntapalveluihin] mutta sitten tosi moni ei tiedä niistä mitään.” – Liikuntapalvelut, R1. Liikuntapalveluiden edustajat kokivat tiedottamisen vaikeaksi, sillä viestinnällä ei saavuteta ihmisiä ja siitä saadaan eniten palautetta liikuntakyselyissä. Ongelma ei koskenut kuitenkaan vain liikuntapalveluita vaan myös muiden organisaatioiden edustajat kokivat tiedottamisen vaikeaksi. Hyvinvointialueen edustajien mukaan sosiaali- ja terveystalveluiden uudistus oli vaikeuttanut entisestään tiedon kulkua palveluntarjoajilta asukkaille, sillä tiedotus alustat ja -kanavat olivat muuttuneet.

Haastatteluissa ja työpajassa ilmeni myös, että tiedollinen saavutettavuus on ollut vahvasti esillä kaikissa organisaatioissa, kun on etsitty keinoja saavuttaa vähiten liikkuvat. Erityisesti liikuntapalveluiden edustajat tunnistivat poistaneensa tiedolliseen saavutettavuuteen liittyviä esteitä monin eri tavoin. (ks. taulukko 10) Liikkumismahdollisuuksista on viestitty yhteistyössä viestintäpalveluiden kanssa sekä käyttämällä aktiivisesti omia nettisivuja ja sosiaalisen median kanavia. He olivat myös käyttäneet eri kanavia ja alustoja kohdentaen viestintää eri

ikäryhmille. Esimerkiksi nuorille on suunnattu nuorisopassi, jossa tiedotetaan alueen harrastusmahdollisuuksista. Monista toimista huolimatta tiedollinen saavutettavuus koettiin yhdeksi vaikeimmaksi mentaalisen ulottuvuuden lisäksi edistää: ”Ne, joita ei kiinnosta [liikkuminen] ni eihän ne edes mee sellasille sivuille.” – Liikuntapalvelut, R3.

Ryhmäkeskusteluissa pohdittiin myös sitä, että ratkaiseeko tiedon lisääminenkin aina ongelmaa saavuttaa terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvia ihmisiä, jos liikkuminen ei ole heille mielekäs valinta. Se, ettei liikkuminen ole mielekäs valinta, voi johtua siitä, ettei ole kulttuurista pääomaa eli riittävästi tietoa tai taitoa liikunnan harrastamiselle. Tämän vuoksi saavutettavuuden edistäminen edellyttää laaja-alaista tarkastelua. Seuraava aineistoesimerkki kuvastaa tiedollisen saavutettavuuden edistämisen haasteita:

”Välillä tuntuu, että ihan mahdottomuus saada sitä kaikkea tietoa menemään aina perille asti enkä mä tiedä onko sekään sitten se avain onneen, että he tietävät, että nyt on tämmöiset kuntolaitteet tuolla. -- Niin saako sekään niitä [vähiten liikkuvia] menemään sinne.” – Liikuntapalvelut, R1.

Yksi seuratoimija mainitsi, että mielikuvat seurojen kilpailullisuudesta vaikeuttavat lasten ja nuorten saamista harrasteliikunnan pariin. Osittain mielikuvia seuran kilpailullisuudesta ylläpitää tiedon puute harrastusryhmistä. Seuran tavoitteena onkin seuraavaksi lisätä tietoa erilaisista harrastusryhmävaihtoehdoista nuorille, jotta yhä useampi voisi jatkaa liikkumista ja löytää liikunnan pariin:

”Meistäkin [seurasta] on monella vähän semmoinen mielikuva, että on vaan se kilpatoiminta. -- Sitten jos on joku yläasteikäinen niin harvalla tulee mieleenkään se, että meillä saattaisi olla jotain semmosta chillimpää toimintaa. -- Sitä ollaan kanssa mietitty, että miten sitä tietoa sais vielä enemmän esiin siitä [harrastusryhmistä].” – Seura, R1.

TAULUKKO 10. Tiedollinen saavutettavuus.

Tiedollinen saavutettavuus	Tehdyt toimenpiteet	Viestintä monikanavaisesti: Kampanjat, nettisivut, sosiaalinen media (kaikki sektorit)
		Nuorisopassi (kunta)

Sosiaalinen saavutettavuus. Sosiaaliseen saavutettavuuteen liittyviä esteitä, kuten tuen puutetta, olivat kaikki sektorit pyrkineet vähentämään (ks. taulukko 11). Sosiaalisesta saavutettavuudesta keskusteltiin kaikissa ryhmissä monesta eri näkökulmasta. Aikaisemmissa esitellyissä ulottuvuuksissa ei ole ilmennyt vielä kertaakaan hyvinvointialueen toteuttamia toimia saavutettavuuden edistämiseksi. Hyvinvointialueen keinot edistää liikkumista ovat tutkittavien mukaan painottuneet sosiaaliseen, kulttuuris-asenteelliseen ja mentaalisten esteiden poistamiseen. Kaupungin rooli ei näkynyt kyseisten ulottuvuuksien edistämässä yhtä vahvasti kuin aikaisemmin esitellyissä. Liikuntapalvelut ovat kuitenkin lähes kaikissa seuraavaksi esiteltävissä toimenpiteissä osallisina, vähintään tilojen tarjoajana tai taloudellisena tukijana, vaikka kaupunki ei olisikaan järjestäjätahona, liikuntaneuvontaa lukuun ottamatta.

Sosiaalisen tuen merkitys liikkumismahdollisuuksien saavutettavuudessa vaihtelee eri väestöryhmien kohdalla. Ryhmäkeskusteluiden perusteella sosiaalisen saavutettavuuden merkitys on erityisen suuri yksinäisillä ikääntyneillä, jotka eivät pääse heikentyneen fyysisen toimintakyvyn vuoksi yksin ulos. Ikääntyneiden yksinäisyyden vähentämiseksi liikuntapalvelut, hyvinvointialue ja järjestöt ovat vieneet toimintaa lähelle ikäihmisiä. Ikäihmisten parissa työskennelleet tutkittavat kertoivat, että ikäihmisille järjestetään säännöllisesti piha- ja taloyhtiö jumppia, joissa ohjaaja saapuu asuinalueelle vetämään ohjatun matalan kynnyksen jumpan, kuten seuraavasta aineistositaatista käy ilmi:

”Sitten kun löytyy ryhmä, mihin he [ikäntyneet] pääsee, niin se on semmonen onnistumisen kohta. Siksi nää maksuttomat ikääntyneiden liikuntaryhmät ovat tosi tärkeitä.” – Hyvinvointialue, R2.

Ryhmäliikuntatarjonnan lisäksi ikäihmisille tarjotaan ulkoiluystävällisyyttä, jonka tavoitteena on mahdollistaa ulkoilu niillekin ikäihmisille, jotka eivät yksin pääsisi ulos ja kaipaavat yhteisöllistä tekemistä: *”Semmoset ikääntyneet, jotka ei yksin pääse ulos liikkumaan nii heille on tämmönen ulkoiluystävällisyys ja koiraulkoilukaveritoiminta.”* – Hyvinvointialue, R2. Toimintaa koordinoidaan nykyisin hyvinvointialueen kautta, mutta toiminnan mahdollistajat ovat lukuisat vapaaehtoiset. Myös yrityksen ja liikuntapalveluiden edustajat mainitsivat tarjoavansa ryhmäliikuntatunteja, joiden tavoitteena on toimia yhteisöllisinä paikkoina asukkaille.

Sosiaalisen saavutettavuuden näkökulmasta tutkittavat keskustelivat eniten oman liikuntaryhmän löytämisen vaikeudesta. Kaikissa ryhmissä tunnistettiin se, ettei kaikki ole mukana seura-toiminnassa joko sen vuoksi, ettei halua tai ei ole päässyt mukaan. Mukaan pääsyä heikentää tutkittavien mukaan se, ettei tukea harrastuksen löytämiseksi pystytä järjestämään riittävästi. Erityisesti järjestösektorin edustajat kokivat liikkumaan kannustavat yhteisöt tärkeinä paik-koina myönteisen liikuntasuhteen kehittämisessä, mutta haasteena nähtiin se, miten ihmiset löytäisivät ja lähtisivät mukaan toimintaan. Toimintaan mukaan tulemista on yritetty madaltaa kannustamalla ihmisiä tulemaan “hengaillemaan” eli vain saapumaan paikalle. Lisäksi yksi järjestössä toimiva kertoi hakeneensa ihmisiä heidän kotoansa mukaan tiedostaen, että ensimmäisen aloituskerta jäisi kokonaan toteutumatta ilman tukea ja kannustusta.

Moni tutkittava ilmaisi olevansa huolissaan perheiden eriytyneistä tilanteista. Kun osassa per-heissä lapset ovat usean seuran toiminnassa aktiivisesti mukana, niin osassa perheessä hyvin-vointi ja terveyshaasteet kasaantuvat. Liikuntapalvelut ovat järjestäneet useita perheliikuntata-pahtumia, joilla on kannustettu perheitä yhteisiin liikkumishetkiin ja sitä kautta yritetty saa-vuttaa myös niitä perheitä, jotka eivät perinteisesti osallistu seuratoimintaan. Tapahtumien kautta liikuntapalvelut ovat esimerkiksi yrittäneet välittää tietoa liikkumismahdollisuuksista ja liikuntaneuvonnasta.

Ikääntyneiden lisäksi toisena kohderyhmänä tunnistettiin nuoret. Nuorten kohdalla tutkitta-vien mukaan esteinä ilmenee muun muassa erilaiset pelot ja ennakkoluulot liikuntalajeja tai liikuntapaikkoja kohtaan, jotka estävät usein menemästä harrastusryhmiin tai julkisille liikun-tapaikoille. Liikuntapalveluiden tarjoaman liikuntaneuvonnan kautta on tuettu nuoria oman lajin löytämisessä kohtaamalla pelot ohjatusti menemällä yhdessä liikuntaneuvojan kanssa uu-teen ryhmään tai ohjatusti kuntosalille. Liikuntaneuvonta on myös mahdollistanut koululii-kunnassa haasteita kokeville nuorille opetussuunnitelman toteuttamisen mukautettuna, jolloin nuori on päässyt esimerkiksi uimahalliin suorittamaan pakolliset uintitunnit liikuntaneuvojan kanssa kahden kesken ilman isoa ryhmää. Liikuntaneuvonnan tavoitteena on ollut madaltaa nuoren kynnystä mennä jatkossa omatoimisesti liikkumaan tai ohjattuihin harrastusryhmiin. Toiminnan lähtökohtana on ollut nuorten toiveiden kuuleminen ja henkilökohtainen räätä-löinti, jotta neuvonnasta saataisiin mahdollisimman suuri hyöty nuoren myönteisen liikunta-suhteen kehittymiselle, mikä ilmenee seuraavassa aineistositaatissa:

”Ja sit mä järjestän semmost et, jos nuori ei pysty osallistuu vaik koulussa liikuntatunneille, ni mä oon tehny liikunnan opsia mukautetusti jonkun nuoren kaa. Me tavataan kerran viikos, et me tehään samat jutut, mut kahden kesken, kun hänel on rajoitteet, et hän [nuori] ei pysty osallistumaan suureen ryhmää tai hän ei suostu tulee uimahalliin muiden edes, mut hän tarvis päättöarvosanan liikunnasta. Hyvin tollee kohdennetusti toteutetaan.” – Liikuntapalvelut, R1.

TAULUKKO 11. Sosiaalinen saavutettavuus.

Sosiaalinen saavutettavuus	Tehdyt toimenpiteet	Liikuntatapahtumat ja -kampanjat (kaupunki)
		Liikunnan aloittamisen tukeminen: liikuntaneuvonta (kunta)
		Liikkumisen ohjaus- ja tukipalvelut: ryhmäliikunta, ulkoiluystävötoiminta (kaupunki, yritykset, järjestöt ja hyvinvointialue)
		Liikuntaharrastusryhmät (Yhdistykset ja seurat)

Kulttuuris-asenteellinen ja mentaalinen saavutettavuus. Tarkastelen kulttuuris-asenteellista ja mentaalista saavutettavuutta yhdessä, sillä tutkittavat viittasivat niihin pääsääntöisesti mainiten molemmat yhtäaikaisesti. Julkisen sektorin ja järjestöjen edustajat tunnistivat poistaneensa, erityisesti lähivuosien aikana, kulttuuris-asenteelliseen ja mentaaliseen saavutettavuuteen liittyviä esteitä. Kaikissa ryhmissä kuitenkin todettiin mentaaliseen saavutettavuuteen vaikuttamisen olevan haastavaa. Toisin kuin monien muiden ulottuvuuksien, kuten taloudellisen, fyysisen ja maantieteellisen, eivät yleensä aiheista keskustelleessa muut ryhmän jäsenet tienneet kyseisistä toimista. Toimet olivat siis uudehkoja eikä niistä kaikki olleet vielä vakiintuneita tai saaneet laajaa näkyvyyttä, mikä selittänee sitä, miksi osa ei tiennyt niistä.

“Ne esteet ei välttämättä olekaan siellä liikuntapaikois vaan siel ihmisten asenteissa ja sellaisissa asioissa, mihin pitäis pystyä puuttumaan enemmän” – Liikuntapalvelut, R2.

Hyvinvointialue ja liikuntapalvelut ovat järjestäneet tutkittavien mukaan jo pidempään kuntosaleilla ohjausta. Tavoitteena on ollut ohjata uudet lajin harrastajat liikkumaan turvallisesti ja siten luoda liikkujille myönteinen kokemus. Kahdessa ryhmässä keskusteltiin siitä, miten iso merkitys ensimmäisillä liikuntakerroilla on siihen palaako liikkuja uudelleen. (taulukko 12)

Kulttuuris-asenteelliseen saavutettavuuteen liittyviä esteitä tarkasteltiin kaupungin työntekijöiden osalta eri vähemmistöryhmien kautta. Liikuntapalveluiden ja teknisen toimialan edustajat kertoivat tiedostavansa, että kulttuuriset esteet, kuten uskonto, voivat estää liikunnan harrastamista. Siitä syystä kaupunki on sallinut uudessa uimahallissa shortsien käytön sekä ostanut burkineja uimahalliin. Lisäksi he ovat tunnistaneet, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille liikkumisympäristöjen sukupuolen mukaan jaetut saunat ja pukuhuoneet voivat olla estävä tekijä esimerkiksi uimahallilla käymisessä, jonka vuoksi kaupunki on suunnitellut uuteen uimahalliin kaksi kertaa enemmän tilaussanoja edelliseen halliin verrattuna.

Luvussa 3.4 ”Liikuntakulttuurin ulossuljetut” käsiteltiin liikuntakulttuurin sukupuolittuneita käsityksiä liikunnan harrastamisesta. Tutkimuksissa on tunnistettu, että esimerkiksi jääkiekossa ja jalkapallossa tyttöjen on vaikeampi päästä mukaan, sillä heidän ajatellaan olevan niin sanotusti väärän sukupuolen edustajia (Herrala 2018). Tämä sama ilmiö oli tunnistettu Rauhalla yhdessä seurassa, jonka vuoksi he ovat järjestäneet tytöille omia ryhmiä, sillä muuten heidän olisi vaikeampi saada tyttöjä mukaan lajin pariin.

Liikuntapaikkarakentamisen merkitystä tarkasteltiin kaikissa ryhmissä kriittisesti nimenomaan tiedollisen ja mentaalisen saavutettavuuden kautta: ”*Vaikka tossa hän [liikuntapalveluiden henkilö] rakennuttaisi tai sulkisi jotain liikuntapaikkoja ni, jos se ihminen ei vaan haakeudu sinne ni ei niillä siten ole mitään merkitystä.*” – Järjestö, R3. Hienojen ja monipuolisten olosuhteiden ei todettu riittävän liikkumisen edistämiseksi, jos ihmisillä ei ole riittävästi kulttuurista, taloudellista ja sosiaalista pääomaa harrastaa liikuntaa. Nämä ajatukset korostavat liikuntapalveluiden järjestämisen liikuntaneuvonnan sekä järjestöjen, hyvinvointialueen ja yritysten ohjatun liikunnan tärkeyttä, sillä osalle liikunnan harrastamisen aloittamisen ratkaisevana tekijänä voi olla lähiyhteisön tuki ja liikuntaan kannustavat ohjaajat.

TAULUKKO 12. Kulttuuris-asenteellinen ja mentaalinen saavutettavuus

Kulttuuris-asenteellinen ja mentaalinen saavutettavuus	Tehdyt toimenpiteet	Omia jalkapalloryhmiä tytöille (Seura)
		Kuntosaliohjausta (Hyvinvointialue ja kaupunki)
		Eri kulttuurien huomioiminen liikuntapaikolla välineiden tarjoamisella (kaupunki)
		Liikuntaneuvonnan järjestäminen (Kaupunki)

7 LIKKUMISEN YHDENVERTAISUUTTA EDISTÄVIEN TAHOJEN TARVITSEMAT PÄÄOMAT

Tässä luvussa esitellään, minkälaista pääomaa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää liikkumista edistäviltä tahoilta. Aikaisemmin liikuntakentän tutkimuksissa on pääasiassa keskitetty tarkastelemaan sitä, miten liikunnan avulla voidaan kartuttaa pääomia (ks. Fagerlund 2020). Toisaalta myös sitä, minkälaista pääomaa liikunnan harrastaminen vaatii, on tutkittu, erityisesti taloudellisen pääoman näkökulmasta. Sen sijaan vähemmälle huomiolle ovat jääneet liikkumisen edistämisestä vastaavat toimijat kohderyhmänä. Yhtenä lähtökohtana yhteistyön kehittämiseksi voi olla se, että lisätään tietoa siitä, minkälaista pääomaa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää. Toisin sanoen tarvitsemme yhteiskunnassa lisää ymmärrystä siitä, minkälaisia resursseja tämän päivän liikkumisen edistäminen edellyttää ja minkälaisia seurauksia näillä resurssien puutteilla voi olla liikkujille eli palveluiden ja olosuhteiden käyttäjille.

Itkonen ja Kauravaara (2015a, 184) toteavat: ”Kulttuurinen kuilu valistajan ja valistettavan välillä voi olla suuri, sillä liikunnan edistäjä ei aina kykene katsomaan asioita kansalaisen näkökulmasta” Sitaatti kiteyttää hyvin sen, mikä haaste liikkumisen edistämiseen liittyy. Sen vuoksi on olennaista tarkastella sitä, minkälaista pääomaa liikunnan edistäjiltä vaaditaan nykymuotoisessa liikuntakulttuurissa, jossa monet muut toiminnot kilpailevat ihmisten vapaaajasta liikunnan ohella ja arki vaatii yhä vähemmän fyysistä aktiivisuutta teknologiakehityksen myötä. Eriytynyt liikuntakulttuuri ei siis haasta pelkästään liikkujia vaan myös liikunta-palveluita ja olosuhteita tarjoavia tuottajia.

Yhteiskunnalliset muutokset pakottavat liikuntakenttää uudistumaan (Roitto 2021). Liikuntakentän uudistaminen edellyttää myös liikkumisen edistäjiltä uudenlaista valmiutta, asiantuntijuutta ja taitoa toimia muuttuvassa toimintaympäristössä. Aikaisemmin liikkumisen ja liikunnan edistämisessä vaadittavaa osaamista on tutkittu liikunta-alalle kouluttautuneiden ja työllistyneiden kautta (Nikander ym. 2020). Tässä luvussa on tavoitteena avata sitä, mitä liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden edistäminen edellyttää organisaatio- ja yksilötasolla ammatti-, toimiala- tai koulutustaustasta riippumatta.

7.1 Asenteet, tiedot ja taidot määrittelemässä liikkumisen edistämisen toimintakulttuuria

Tutkittavat keskustelivat kulttuuris-asenteellisesta saavutettavuudesta kahdesta eri näkökulmasta. Toista näkökulmaa tarkastelin edellisessä pääluvussa, muun muassa perheiden kautta (ks. luku 6). Seuraavaksi esittelen toisen tulokulman ulottuvuuteen. Tutkittavat tunnistivat, että kulttuuris-asenteellinen saavutettavuus on myös eri organisaatiossa toimivien ajattelutavoista, toimintamalleista ja arvoista riippuvaista, minkä pohjalta muodostuu laajempi toimintakulttuuri ja ilmapiiri. Tutkittavista useampi mainitsi tunnistavansa sen, että heidän asenteilansa ja toimintamalleilla on vaikutusta siihen, minkälainen toimintakulttuuri liikkumisympäristöissä ja liikuntapalveluissa on. Aikaisemmissa liikuntatutkimuksissa on tunnistettu, että liikuntaa järjestävillä tahoilla olisi eriarvoisimmat asenteet vähän liikkuvia ja vähemmistöryhmiä kohtaan (Kauravaara & Rönkkö 2020). Tässä tutkielmassa kuitenkin ilmenee viitteitä siitä, että toimijoilla on ymmärrys liikuntakulttuurin epäkohdista, kuten syrjinnästä ja epäasiallisesta käytöksestä, ja siten he myös ymmärtävät omien asenteidensa merkityksen ilmapiirin luonnissa.

Asenteet ja arvot. Kaikissa ryhmissä tunnistettiin, että kulttuuris-asenteellisen saavutettavuuden edistäminen on hidasta, sillä ajattelutavat, asenteet ja arvot muuttuvat organisaatioissa hitaasti. Kaikki ryhmät olivat yhtä mieltä siitä, että asioita on katsottava uusista näkökulmista muutosten saamiseksi. (ks. taulukko 13) Osa tutkittavista koki myös turhautumista sen suhteen, että aina keskusteluissa väännetään taloudellisista resursseista ja yleisten, pakollisten asioiden hoitamisessa. Tämä ilmenee seuraavassa aineistoesimerkissä:

“Kyl meidän täytyy näitä asioita vähän kattoo eri lailla, varmaan menee vähän sen rahan vääntämisessä ja näissä perusasioissa, mikä paikka meil on huonos kunnos, mihinkä kuntoon me saadaan nää.” – Liikuntapalvelut, R3.

Ryhmätilaisuuksissa oltiin hyvin vahvasti yhtä mieltä siitä, että liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää kaikkien toimialojen myönteistä suhtautumista liikkumiseen. Isoimmaksi esteeksi nähtiin se, että vain urheiluhenkiset edistävät liikuntaa pääasiassa. Liikuntakulttuurin ulkopuolisilta toimijoilta puuttuu haastateltavien mielestä usein liikuntamyönteisyyttä, avarakatseisuutta ja liikkumisen arvostusta. Tämä ilmenee niin asukkaiden ja asiak-

kaiden arvottamina asioina kuin myös palveluntarjoajien asennoitumisena liikkumista edistäviin toimiin. Yhtenä syynä saattaa olla se, että palveluntarjoaja, joka ei suoranaisesti ajattele vaikuttavansa liikuntakäyttäytymiseen, ei tunnista edes omia mahdollisuuksiaan vaikuttaa liikkumismahdollisuuksiin edistävästi tai rajoittavasti, kuten yrityksen edustaja toteaa seuraavassa esimerkissä:

”Semmonen esimerkiksi, hei me voitaisiin ehkä tarvita taksia, ni juu tässä on. Ne tulee liukuhihnalta. Sitten kun sä meet pyytämään, että voisimmeko me saada liikunta-avustusta, vaikka pyörätuoliin tai voitaisiinko saada semmonen pyörätuoli, et me päästäis metsäpoluille. Sä joudut täyttämään viis lomaketta ja perustelemaan sitä. -- Niinku asenteellisesti mä mietin, et mä voisin jättää nää taksimatkat käyttämättä ja ottaa sen polkupyörän mielummin. -- Ni se on tosi vaikee, et jotenki niinku sielt puolelt koen, että se on semmonen asenteellinen, että on totuttu, et se taksimatka on semmonen tuttu ja, et se kuuluu kaikille näin ja tottakai se on perusteltu, jos käyttää. Mut sit siinäki ehkä semmosta joustavuutta ja sitä liikuntamyönteisyyttä tarvis olla enemmän ja sitten sitä osallistumisen mahdollistamista myös kaikille.” – Yritys, R1

Niin hyvinvointialueen kuin myös muiden edustajien mukaan terveys- ja sotealan asennoitumisen haasteena on sairauskeskeisyys. Hyvinvointialueelle ajatellaan tutkittavien mukaan tarvitsevan uudelleen ajattelua ja sairauskeskeisyydestä siirtymistä terveyden edistämiseen:

“Ylipäätänsä, jos katoo sotepalveluita, ni on sit tietyst tää kulttuuris-asenteellinen muutos on hidasta. Se, että siirryttäisiin siitä sairauskeskeisyydestä terveyskeskeisyyteen. Mut esimerkiks aikuistenpalveluis nyt pyritään viemään sitä enemmän eteenpäin, että nää elintavat otettais vahvemmin puheeksi sairauden hoidossa ja osana sitä, et se ei ois pelkästään sitä sairauksien hoitamista. Liikkumisen puheeksi ottaminen on varmaan heikoilla kantamilla vielä joltain osin tai siis on, et pitäis vahvistaa sitä siellä osana toimintaa.” - Hyvinvointialue, R3.

Hyvinvointialueella nähtiin asennoitumisen vaikuttavan myös siihen, miten liikkuminen otetaan puheeksi tai miten siitä puhutaan. Hyvinvointialueen edustajan mukaan pitäisi ensinnäkin liikkuminen ottaa vahvemmin osaksi päivittäistä toimintaa, mutta sen lisäksi puhetyyli pitäisi olla kunnioittava ja kannustava. Hyvinvointialueen työntekijöiden puhetyylillä on merkitystä

sillä he usein kohtaavat juuri niitä, joilla keho-, ruoka- ja liikuntasuhde saattaa olla vääristynyt, minkä vuoksi oikeanlaisen tuen saaminen on tärkeää liikkumisen aloittamisessa.

Liikkumisen edistämisen ajatellaan olevan kiinni asenteista ja haluista. Muutama julkisen sektorin edustaja nosti esiin myös sen, miten monen asian edistäminen ja toteutuminen on esihenkilösidonnaista. Liikkumisen edistämiseen ajatellaan löytyvän aina keinot, jos päättäjät tai esihenkilöt haluavat, mutta ilman tahtotilaa toimenpiteille ei myöskään usein löydetä resursseja: *”Halustahan siinä [liikkumisen edistämässä] on kysymys et halutaanko vaiko eikö. Jos ei haluta ni sitten se on sitä myöten selvä. Jos halutaan ni kyl aina löytyy keinot, oli se sit mikä haaste tahansa.”* – Tekninen toimiala, R4. Teknisen toimialan edustaja totesi myös, että kaupungilla useimpiin hankkeisiin ei ole pakko osallistua, joka korostaa yksilöiden arvoja ja tahtotilaa, että lähdetäänkö mukaan vai ei. Voidaan siis ajatella, että erityisesti julkisella sektorilla liikkumisen edistäminen on arvovalinta, jossa päättäjillä ja yksittäisillä toimijoilla on suuri rooli. Tämä osoittaa myös sen, miksi kuntien välillä saattaa olla niin isoja eroja siinä esimerkiksi, miten kävelyä ja pyöräilyä edistetään kunnan toimesta, sillä yksittäiset liikunta-myönteiset liikennesuunnittelijat voivat omalla tahtotilallaan viedä kevyen liikenteen olosuhteita eteenpäin, kun toisaalla valinnat edistävät yksityisautoilua.

Uudelleen ajattelulla viitattiin myös eri väestöryhmien ja kulttuurien huomiointiin. Etenkin seurakentällä oli havaittu haasteeksi muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvien perheiden huomioiminen, niin tiedollisen kuin myös kulttuurisen ja asenteellisen saavutettavuuden osalta. Yksi seuroista oli hyödyntänyt tulkkipalvelua. Toinen seuroista koki, ettei heillä ole riittäviä resursseja monikulttuurisuuden tukemiseen, sillä ratkaisuksi nähtiin ulkopuolisten palveluiden ostaminen, kuten toinen seuroista oli tehnyt: *”Harrastustoiminnassa on esimerkiksi puhuttu monikulttuurisesta, ni meil ei välttämättä löydy niitä ihmisiä tekemään sitä. Se on niinku semne ongelma ja sillon myös siinä vaiheessa nostetaan se rahakysymys jälleen kerran, et sit se tarttis ostaa jotenkin palveluna joltakin.”* – Seura, R3. Voidaankin pohtia, edellyttääkö kulttuuris-asenteelliseen ulottuvuuteen liittyvien esteiden poistaminen seuroilta kulttuurisen pääoman lisäksi myös taloudellista pääomaa.

Vaikka asennoitumiseen ja vuorovaikutukseen liittyen nostettiin keskusteluissa isojakin haasteita esiin, todettiin yhdessä ryhmässä Raumalla olevan hyvä työskentelyilmapiiri ja myönteiseksi koettiin myös se, että ylimmät johtohenkilöt ovat helposti saavutettavissa. Heidän

kaikkien kolmen kaupungin työntekijän mielestä vuorovaikutus päättäjiin Rauman kokoisessa kaupungissa on kohtuu helppoa.

Vaikka väestön liikkumisen edistämisen kannalta harrastepolun ja harrasteliikunnan edistäminen nähdään tärkeäksi, liittyy toiminnan resurssointiin ja organisointiin monia haasteita. Yksi keskeisin haaste liittyy seuroissa toimivien vapaaehtoisten ja seuratoimijoiden asennoitumiseen kilpa- ja harrasteliikuntaa kohtaan. Haastateltavien seuroissa moni vapaaehtoinen tai muu seuratoimija haluaisi mennä kilpailullisuus edellä ja kokee mielekkäämmäksi esimerkiksi valmentaa kilparyhmää. Sitoutuneiden ja innostuneiden ohjaajien löytäminen harrasteryhmiin nähdään siis isoimmaksi jarruttavaksi tekijäksi harrastepolun kehittämisessä. Vaikka toimintakulttuuri on ollut seuroissa pitkään vahvasti kilpaurheilua tukeva, kaikki seurakokivat tärkeäksi tavoitteeksi harrastepolun edistämisen. Edellyttää se kuitenkin seuroissa toimivilta uudelleen ajattelua:

”Me pyritään menemään harrastustoiminta edellä eikä se kilpailutoiminta edellä, mut sit semmonen pätevä vapaaehtoinen sanoo et emmä haluu tähän [harrasteryhmään], et mä haluan mennä kilpailullisuus edellä. Sit meillä on taas yksi toimija vähemmän [harrastepuolella].” – Seura, R3.

Tiedot ja taidot. Liikkumisen edistämisen voidaan ajatella edellyttävän tietotaitoa. Tutkittavien mukaan liikkumisen edistäminen edellyttää tiedolla johtamista. Tarkemmin sanottuna toimijoiden on osattava hyödyntää tutkittua tietoa osana päätöksentekoa. Koska tietotulvan myötä tietoa on paljon, korostettiin keskusteluissa nykyisen tutkitun tiedon valjastamista ja käyttöä. Tiedon hyödyntäminen ajateltiin oleva yksi keino edistää tiedollista saavutettavuutta. Tiedolliseen saavutettavuuteen liittyviä esteitä voi tutkittavien mukaan toimijat poistaa hyödyntämällä eri tiedotuskanavia ja valmista materiaalia sekä jalkauttamalla tietoa käytäntöön.

Tähän tutkimukseen osallistuneista enemmistö ajattelee kyselyvastausten perusteella, että heillä on paljon osaamista liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämiseen, sillä 73 prosenttia vastaajista kertoo, että heillä on melko tai erittäin paljon osaamista. Koska tämän tutkielman asetelma ei ole pitkittäistutkimus eikä jatkokyselyä tutkittaville ole, ei ole selvillä se, minkälainen muutos toimijoiden osaamisessa on tapahtunut yhteissuunnittelun, tiedoneuvonnan ja jaetun materiaalien myötä.

Kouluttautuminen on yleisesti jaettu näkemys hankkia tietopääomaa. Kouluttautuminen nostettiin myös tämän tutkielman kohdejoukon toimesta esiin. Lähtöoletuksena on, että tutkittavaan joukkoon kuuluvat ovat halukkaita tietopääoman kasvattamiselle, kun he ovat osallistuneet liikkumissuunnitelman yhteissuunnitteluprosessiin, jossa tarjotaan tiedoneuvontaa. Voidaan myös olettaa, että he ajattelevat sen myös olevan tärkeä osa ns. ajan hengessä pysymistä ja oman ammattitaidon ja asiantuntijuuden kehittämistä. Yhdessä ryhmässä keskusteltiin siitä, miten pelkästään se, että liikunta-alan ammattilaiset kouluttautuvat ei riitä. Moniammatillisen ja poikkialueellisen yhteistyön edellytyksenä voidaan ajatella olevan halu edistää asioita, mutta myös tieto, ymmärrys ja osaaminen edistää liikkumismahdollisuuksia. Hyvinvointialueen edustaja kertoi, että heidän toimialallaan on tämän eteen otettu edistysaskelia viime aikoina:

”Tietysti koulutuksii järjestetään, esimerkiksi nyt on tän lasten ja perheiden elintapouhjauksen Neuvokas perhe -menetelmä koulutukset. Aiemmin on koulutettu neuvolatyöntekijöitä, kouluterveydenhoitajia, mutta nyt sitä laajennetaan myös varhaiskasvatuksen ja opetuksen puolelle perhetyöntekijöille, et pyritään siihen, et se liikkuminen ja nää elintavat otettaisiin huomioon. – Niin, et se ei ois pelkästään yhden ammattiryhmän tehtävä vaan, et kaikki ketkä on perheiden ja lasten kanssa tekemisissä niillä on mahdollisuus siihen elintapojen tukemiseen ja puheeksi ottamiseen ja asioiden edistämiseen.” – Hyvinvointialue, R3.

Toimintakulttuuri. Viimeisenä tässä alaluvussa käsittelem toimintakulttuuria, johon vaikuttavat edellä esitellyt asenteet, arvot ja tietotaito. Toimintakulttuuri ilmentää yhteisön kollektiivista ajattelua ja heille ominaisina pidettyjä normeja ja arvoja. Toimintakulttuuri on dynaaminen, ajassa muuttuva ja sitä voidaan muuttaa. (Knuutila 1994) Toimintakulttuurin osalta tutkittavien mielestä liikkumisen edistäjiltä edellytetään ennakoivaa toimintaa, missä tunnistetaan toimintaympäristön muutoksia. Yhdessä ryhmässä painotettiin vahvasti sitä, että totuttujen tapojen kyseenalaistaminen on tärkeää, jotta voidaan kehittää asioita: *”Semmonen kulttuuri, et uskallettais kyseenalaistaa enemmän. -- Väitän, et pelätään tarttuu ja tehdä ja sen takia nää monet mallit, ja muut niin ne tulee tänne jostain muualta, ei mejän tarvii kaikkea itse keksiä kuitenkaan.” – Konsernipalvelut, R4.* Lisäksi samaisessa keskustelussa todettiin, että ideoita ja osaamista pitäisi siis kartuttaa katsoen kaupungin ulkopuolelle ja verraten kaupungin asioita vähintään verrokkikuntiin.

Toimintakulttuuriset haasteet liitettiin myös yhdessä ryhmässä vahvasti järjestöjen ja kaupungin välisiin yhteistyön toimintamalleihin. Kaupungin edustajan mukaan Raumalla tuetaan seuroja kävijöiden ja jäsenmäärän mukaan, mikä ei kerro järjestöjen kehityksestä tai muutoksesta eikä sen aikaan saamasta vaikutuksesta ihmisten liikkumiseen tai hyvinvointiin. Toiveena olisi kuitenkin, että molemmat, järjestöt ja kaupunki, keskittyisivät jatkossa tarkastelemaan toimenpiteiden aikaansaamia muutoksia:

“Käytäisiin aktiivisempaa vuoropuhelua just työn näkyväksi tekemisestä ja jalautetaan kaikille sitä, et kuvataan sitä muutosta, ei toimintaa –ajattelua. -- Siinä ideologiassa mitä itse miettii, se kävijöiden määrä on toissijainen asia, se muutos on keskiössä.” - Konsernipalvelut, R4.

Julkisen sektorin edustajien mukaan toimintakulttuurissa ilmenee monien asioiden kohdalla kertaluonteista kokeilua. Potentiaalisetkaan ideat eivät saa kunnollista mahdollisuutta, sillä toimenpiteitä ei vakiinnuteta osaksi organisaation toimintaa. Tutkittavien mukaan monet toimijat eivät kokeile asioita uudelleen vedoten siihen, että ensimmäinenkään kerta ei tuonut haluttua tulosta. Kertaluonteinen kokeilu ei kuitenkaan kerro todellista vaikuttavuutta eikä siksi voida tietää olisiko toiminnalle kysyntää ja tarvetta. Haasteena on saada koko organisaatio sitoutumaan pitkäjänteisesti kehitystyöhön. Olisi siis olennaista saada koko organisaatio sitoutumaan strategiaan ja toimimaan sen mukaisesti, jotta vaikuttavaa ja tuloksellista liikkumisen edistämistyötä syntyisi.

TAULUKKO 13. Kulttuurinen pääoma

Kulttuurinen pääoma	Asenteet ja arvot	Uudelleen ajattelu	Kulttuuris- asenteellinen saavutettavuus
		Liikuntamyönteisyys	
		Liikkumisen arvostaminen	
		Liikkumisen puheeksi ottaminen	
	Tiedot ja taidot	Tiedolla johtaminen	
		Kouluttautuminen	
	Toimintakulttuuri	Ennakointi	
		Toimintatapojen kyseenalaistaminen	

	Sitoutuminen	
--	--------------	--

7.2 Taloudelliset resurssit määrittelemässä palveluiden ja olosuhteiden kehittämistä

Tutkittavien mukaan organisaation taloudellinen tilanne määrittelee pitkälti sen, minkä verran yksittäisellä työntekijällä on käytettävissään taloudellisia resursseja. Taloudellisen pääoman kasvattaminen on mahdollista yhdistämällä useamman organisaation resurssit. Sen sijaan yksittäisellä toimijalla koettiin olevan hyvin vähän vaikutusmahdollisuuksia taloutta koskeviin päätöksiin ja taloudellisia haasteita käsiteltiin ainoastaan viitaten taustaorganisaatioon tai toimialaan. Tästä syystä laaja-alaisella yhteistyöllä on tärkeä merkitys.

Kaikilta tutkittavilta kysyttiin kyselylomakkeella heidän ajatuksiaan liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämisestä resurssoinnin näkökulmasta. 48 prosenttia vastaajista koki, että heidän taustaorganisaatioissaan on resursoitu liikkumisen yhdenvertaisuuteen melko tai erittäin paljon. 30 prosenttia vastaajista kokee, että heidän taustaorganisaatiossansa on resursoinut melko vähän liikkumisen yhdenvertaisuuteen. Sen lisäksi, että liikkuminen on eriytynyt, on myös toimijakenttä eriytynyt sen suhteen, minkälaisilla resursseilla liikkumista edistetään.

Henkilöstön resurssointi ja organisointi. Haastateltavat viittasivat erilaisiin henkilöstön rooleihin kertoessaan siitä, miten liikkumisen yhdenvertaisuuteen on taloudellisesti resursoitu viime aikoina. Useimmista organisaatioista löytyy tänä päivänä henkilö, joka vastaa liikkumisen tai liikunnan harrastamisen koordinoimisesta. Esimerkiksi Rauman varhaiskasvatuksen eri yksiköissä on liikuntavastaavat, joiden vastuulla on liikunnallisuuden tukeminen osana varhaiskasvatuksen toimintaa sekä yhteistyön tehostaminen. Lisäksi Rauman kaupungilla on järjestökoordinaattori, jonka toimesta on resursoitu tehokkaampaan järjestöyhteistyöhön ja sen vaikuttavuuden arviointiin. Nykyisin terveys- ja sosiaalipalveluiden ollessa hyvinvointialueiden vastuulla, löytyy sieltä HYTE-koordinaattoreita eli hyvinvoinnin ja terveyden edistäjiä. Julkisten organisaatioiden lisäksi yksi seura on palkannut harrastekoordinaattorin, jonka tehtävänä on mahdollistaa yhä useammalle lapselle ja nuorelle matalamman kynnyksen harrastaminen seurassa. Myös seurakunnalla on liikunta-agentit lisäämässä liikuntaa osaksi toimintaa. Voidaan siis olettaa, että liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää riittävästi henkilöstöresursseja. Palkattujen henkilöiden kautta on mahdollista järjestää esimerkiksi ohjattuja ryhmiä, jolloin poistetaan sosiaalisia liikkumisen esteitä.

Vaikka monia uudenlaisia rooleja erityisesti liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi on saatu organisaatioihin viime vuosina, tunnistettiin myös selkeitä lisätarpeita henkilöstön osalta. Valtakunnallisesti puutteet talous- ja henkilöstöresursseissa on tunnistettu kuntatasolla esteeksi liikunnan edistämiseksi (Valtion liikuntaneuvosto 2023b), joten tässä tutkielmassa esille tulleet havainnot talouden ja henkilösidonaisuuden yhteydestä liikunnan kehittämiseen ovat samansuuntaisia. Esimerkiksi Rauman liikuntapalveluiden edustajan mukaan soveltavan liikunnan ohjaajan tai suunnittelijan puuttuessa, työn koordinoiminen ja resurssointi ovat jääneet heikommalle tasolle verrattaessa aikaisempaan ajanjaksoon, jolloin oli kokopäiväinen erityisliikunnanohjaaja liikuntapalveluissa. Kansallisella tasolla erityisliikuntasuunnittelijoiden ja – ohjaajien määrä on ollut laskusuunnassa 2000-luvulla, vaikka soveltavan liikunnan tarjonta on kasvanut (Ala-Vähälä 2021a, 31). Kuten moni muukin asia liikkumisen edistämiseksi on eriytynyt, myös tämän suhteen kunnissa näyttää olevan hyvin erilaiset tilanteet:

”Sen kyl huomaa, kun meillä ei oo ollut nyt pariin vuoteen, vaikka erityisliikunnanohjaajaa, joka oikeesti ois täysipäiväisesti keskittynyt siihen asiaan, niin nyt kun sitä ei oo niin ei se nyt meillä iha niinku retuperällä oo, ku onhan meillä ryhmiä erityisryhmille myös. Mutta se on semmonen mikä helposti jää, kun siihen tarvitaan myös semmonen henkilö, jolle se on hyvin tärkeä asia ja on kiinnostunut siitä ja haluaa viedä sitä eteenpäin. Siihen tarvitaan kyl resurssei ja jos sitä ei oo, ni sen huomaa et se helposti jää huomiotta.” – Liikuntapalvelut, R1

Järjestöjä yhdisti henkilöstöresurssipula. Järjestöjen edustajat mainitsivat kaikki haasteeksi vapaaehtoistoimijoiden määrän vähenemisen. Seurat kokivat, että tänä päivänä on yhä hankalampi saada sitoutuneita vapaaehtoisia, mutta myös ammattimaistumiseen liittyy haasteita korkeiden henkilöstökulujen vuoksi. Seurat olivat jo aiemmin pohtineet henkilöstöresurssiin liittyviä haasteita ja he näkevät nuoret potentiaalisena resurssivajetta täydentävänä voimavarana. Tavoitteeksi yksi seura ilmaisi sitouttaa nuoret osaksi toimintaa tarjoamalla erilaisia rooleja toiminnassa: *”Me pyritään käyttämään nuoria, yritetään työllistää nuoria jollakin tavalla osaksi siihen meidän toimintaamme, esimerkiksi niitä, jotka on itse ennen pelannut ja jotka tykkää liikunnan ohjauksesta. Ja pyritään ottamaan huomioon heidän koulutustaustansa.” – Seura, R3.* Seuratoimijan kertomus osoittaa myös sen, miten he pyrkivät tarjoamaan mahdollisuuksia ja tilaisuuksia uusille potentiaalisille liikunnan edistäjille kiinnittymällä toimintaan

mieluisan roolin kautta. Kertomuksesta ilmenee myös se, miten vahvasti taloudellinen ja kulttuurinen pääoma kiteytyvät yhteen, sillä he näkevät henkilöstömäärän kasvattamisen ohessa tärkeäksi uusien toimijoiden kouluttamisen eli tietotaidon kerryttämisen.

Kysely osoitti, että 48 prosenttia vastaajista koki, että heillä on melko tai erittäin paljon aikaa edistää liikkumisen yhdenvertaisuutta. Kaikki vastaajista eivät kuitenkaan ajattele, että heillä olisi riittävästi aikaa, sillä 27 prosenttia vastaajista koki, että heillä on erittäin tai melko vähän aikaa edistää liikkumisen yhdenvertaisuutta. Keskusteluissa nousi esiin järjestöissä ilmenevän henkilöstöpulan lisäksi ajallisia haasteita muita sektoreita yleisemmin. Järjestösektori on perinteisesti perustunut vapaaehtoistoimijoihin, mikä on kuitenkin murenemassa nyky-yhteiskunnassa (Itkonen 2021). Kaikissa keskusteluissa nousi esiin, että vapaaehtoistoimijoiden ajalliset resurssit eivät riitä kehittämistyöhön, sillä vähäinen aika kuluu seuran tai yhdistyksen pakollisiin hallinnollisiin asioihin, joita järjestötoiminnan organisointi edellyttää. Järjestöt kokevat, että heillä ei ole useinkaan riittävästi resursseja palkata henkilöstöä enemmän kehittämis- ja suunnittelutyölle, mikä vapauttaisi vapaaehtoisten aikaa muihin tehtäviin järjestössä.

Organisaatioiden talous. Kaikissa ryhmissä todettiin riittävän taloudellisen resurssoinnin luovan mahdollisuuksia liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Keskustelussa ilmeni, että osa koki turhautumista resurssien riittämättömyyteen, sillä taloudellisen pääoman kasvattaminen nähtiin vaikeaksi ja usein itsestä riippumattomaksi asiaksi. Tällä viitattiin siihen, että usein tahtotilaa kehitystyölle olisi, mutta taloudellista pääomaa ei ole riittävästi, jolloin asia ei etene. Etenkin uusien innovaatioiden, kuten digisovelluksen rakentaminen, edellyttää julkisen sektorin edustajien mukaan tahtotilan lisäksi merkittävän taloudellisen panostuksen, johon pitäisi sitouttaa henkilöstöä, aikaa ja rahaa pitkälle aikavälille. (ks. taulukko 14)

Kaupungin edustajien mukaan heidän organisaatiossaan taloudellista pääomaa edellytetään merkittävästi olosuhteiden rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Uudet matalan kynnyksen lähiliikuntaympäristöt ovat usein käyttäjille maksuttomia, mutta vaativat olosuhteiden tekijöiltä taloudellista pääomaa. Seurojen edustajista osa mainitsi tärkeäksi tehdä yhteistyötä olosuhteiden kehittämisessä kaupungin kanssa, jotta resursseja olisi enemmän käytettävissä. Organisaatioiden on mahdollista olosuhteiden rakentamisella poistaa fyysiseen ja maantieteelliseen saavutettavuuteen liittyviä esteitä, kuten matkan pituuteen liittyviä tekijöitä. (ks. taulukko 14)

Hallinto ja organisointi. Julkisen sektorin edustajat tunnustivat eniten taloudelliseen pääomaan liittyviä asioita. Olosuhteiden rakentamisen ohella toiseksi keskeiseksi osa-alueeksi liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi nähtiin järjestötyön taloudellinen tukeminen. Järjestötyön resursoimisen uusimmaksi muodoksi kerrottiin kumppanuussopimusten tekeminen muutaman ison järjestön kanssa. Resurssien kohdentaminen järjestötyöhön nähtiin merkittäväksi, jotta järjestöissä tehtävä työ saadaan näkyväksi ja sitä kautta lisättyä resursseja toimintaan. Toiminnan rahoituksen halutaan jatkossa perustuvan laadun ja vaikuttavuuden arviointiin. Haasteena nykytilanteessa koettiin se, että useampi järjestö tekee päällekkäistä työtä, osittain tietämättään ja osittain tiedostamatta, jolloin resurssien käyttö ei ole tehokasta:

”Kun me tehdään isompia avauksia, yhdessä laatua nostamalla, niin mä väitän, et me saadaan järjestötyön kautta sitä ulkopuolista rahoitusta mikä mahdollistaa tätä liikunnan edistämistä siinä järjestötyössä.” – Konsernipalvelut, R4.

Taloudellisen pääoman näkökulmasta hallinnolliset vaikeudet voivat vähentää tehokasta resurssien käyttöä. Henkilöstön päällekkäisen työn lisäksi myös tietovarantojen ja digitaalisten palveluiden toivottiin tulevaisuudessa tukevan enemmän toisia alustoja, sillä ne työllistävät henkilöstöä ylimääräisellä lisätyöllä, kun samoja tietoja siirretään useampaan eri alustaan.

Liikkumismahdollisuuksien taloudellisten ja sosiaalisten haasteiden vähentäminen vaatii myös kaupungilta taloudellista pääomaa. Liikuntapolitiikkaa käsittelevissä kirjallisuuksissa on viime vuosina alettu korostamaan näkökulmaa, jonka mukaan resursoinnissa pitäisi aikaisempaa tehokkaammin huomioida ne kohderyhmät, jotka hyötyisivät toimista kaikista eniten (Valtioneuvosto 2018). Toisin sanoen resurssointia pitäisi yhteiskunta- ja aluetasolla kohdentaa niihin, jotka eivät liiku terveytensä kannalta riittävästi ja niihin, jotka ovat syrjäytymisriskissä tai kokevat liikkumisen esteitä eniten. Tutkittavat tunnustivat yhdeksi tärkeäksi taloudellisen resursoinnin kohderyhmäksi perheet, joilla on taloudellisia ja sosiaalisia haasteita. Osa seuroista on omien taloudellisten resurssien puitteissa tukenut vähävaraisia perheitä seuran sisällä erilaisin harrastuskustannuksia tukevilla avustuksilla. Kaupungin edustajien mukaan yksi keskeinen keino vaikuttaa asiaan on taksajärjestelmien uudistaminen siten, että niissä kohdennettaisiin alennuksia liikkumisen ja hyvinvoinnin esteitä kokeville ryhmille. Tämä ilmenee seuraavasta aineistoesimerkistä:

”Varmaan ne ruuhkavuodet, jolla on ne pienet lapset, se on se ryhmä, monta kertaa siinä samaan aikaan opiskellaan vielä. Meillä isossa strategiassa halutaan Raumalle lapsiperheitä ja opiskelijoita niin, kuinka paljon se sitten käytännön asioissa näkyy, et tullaanko me hinnalla jossakin vastaan tai muilla konsteilla.” -

Liikuntapalvelut, R3.

TAULUKKO 14. Taloudellinen pääoma

Taloudellinen pääoma	Henkilöstön resurssointi ja organisointi	Liikuntavastaavat	Taloudellinen, sosiaalinen, fyysinen, tekninen ja maantieteellinen saavutettavuus
		Henkilöstön määrä	
	Organisaatioiden talous	Liikuntapaikkarakentaminen	
		Järjestöjen tukeminen	
		Harrastuskustannusten alentaminen	
	Hallinto ja organisointi	Liikuntapaikkojen taksajärjestelmä	
		Yhteistyö	
		Yhteiset tietovarannot ja -järjestelmät	

7.3 Verkostot ja kontaktit liikkumisen edistäjien yhteistyön mahdollistajina

Ryhmäkeskusteluissa viitattiin keskusteluiden lomassa useimpiin eri verkostoihin, joiden kautta on edistetty liikkumisen yhdenvertaisuutta. Liikkumisen edistämisen tahot tarvitsevat verkostoja, sillä ne ovat väylä edistää erityisesti tiedollista saavutettavuutta. Verkostojen kautta toimija voi aktivoida muita organisaatiota, yhteisöjä sekä kuntalaisia. Seuraparlamentti, seura- ja liikuntafoorumi, Rajattomasti liikuntaa -verkosto sekä järjestövärtit ja -illat ovat esimerkkejä ryhmäkeskusteluissa nousseista verkostoista, joissa Raumalla on yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa keskusteltu liikkumisen yhdenvertaisuudesta. Näiden lisäksi lakisääteiset vaikuttajaryhmät, kuten vammaisneuvosto ja ikäihmisten neuvosto nähtiin keskeisiksi verkostoiksi, jotka keskustelevat liikuntaan liittyvistä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksistä.

Vaikka kaikissa ryhmissä nostettiin useampikin eri paikallinen tai alueellinen verkosto esille, oli ryhmien jäsenten välillä eroja siinä, miten yhteistyötahoja tunnistettiin ja nimettiin oman työn kautta (ks. taulukko 15). Tähän saattoi mahdollisesti vaikuttaa se, että osa oli toiminut edustamassaan organisaatiossaan vasta lyhyen ajan ja osa taas oli työskennellyt Raumalla jo pidempään, jolloin sosiaalista pääomaa oli kertynyt mahdollisesti enemmän. Tämän perusteella voisi ajatella, että sosiaalisen pääoman kartuttaminen on pitkälti kiinni omasta aktiivisuudesta ja halusta verkostoitua toimijoiden kanssa. Useissa keskusteluissa, etenkin työpaikassa ilmeni, että verkostojen puuttumisen syynä on tiedon puute erilaisista organisoiduista vaikuttamisväylistä ja yhteisöistä, joissa keskustellaan liikuntaan liittyvistä aiheista.

Sosiaalisen pääoman kartuttaminen nähdään vaikeaksi, jos vastinparia ei löydy tai organisaatiosta ei saa vastetta omille yhteistyöehdotuksille. Vastinparin puuttuminen tunnistettiin myös kyselylomakkeessa yhdeksi esteeksi moniammatilliselle yhteistyölle. Erityisesti sosiaali- ja terveystalouden uudistus on tutkittavien mukaan vaikeuttanut vastinparien muodostamista liikuntapalveluiden ja hyvinvointialueen välillä, jonka vuoksi yhteistyörakenteet ovat tällä hetkellä heikommalla pohjalla kuin ennen muutosta: *”Tossa tulee viel henkilökysymyksetki et kuka antaa sitä vastetta? Se henkilöitykin vielä sitten, et siel ois semmone innokas tyyppi, joka haluaa lähteä.”* – Liikuntapalvelut, R3.

Osittain vastinparien puuttumiseen liittyy myös se näkökulma, joka kaikissa ryhmissä nostettiin esille eli samojen aktiivisten toimijoiden ylikuormittaminen. Tämä ilmeni niin julkisella puolella kuin järjestösektorilla: *”Ne hyvät tyypit on jokaisessa poikkihallinnollisessa työryhmässä. -- Ja niitä kuormitetaan entistä enemmän, jotka tekee.”* – Liikuntapalvelut, R3. Tiedonkulun koetaan olevan riippuvainen aktiivisista ihmisistä ja näiden toimijoiden rakentamista verkostoista ja suhteista muihin alueen toimijoihin.

Seuraava sitaatti kuvastaa sitä, miten verkostoja voi hyödyntää, sillä pelkästään se, että tuntee ihmisiä ei riitä, vaan liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää jatkuvaa ja säännöllistä vuoropuhelua. Tutkittavan mukaan viestinnän pitäisi mielellään myös olla henkilökohtaisesti kohdennettua:

”Mä olen huomannut sen, et kun mä olen omassa työssäni rakentanut ne yhteydet ja verkostot yhdistyksiin ja mä tunnen henkilökohtaisesti sieltä nämä toimijat niin olis hyvä saada niinku heihin suora yhteys. -- Se et oikeasti verkostoidutaan, et

tämä Rauma on nii pieni paikkakunta, et me kaikki tunnetaan toisemme ni siihen satsaisin.” – Hyvinvointialue, R2.

Sosiaalisen pääoman tärkeys nähtiin myös siinä, kun yhdessä ryhmässä asetettiin tavoitteeksi seurojen välisen yhteistyön lisääminen. Ryhmän mukaan seurojen pitäisi tehdä enemmän yhteistyötä saadakseen enemmän harrastajia, säästöjä hallinnollisiin kuluihin sekä tehokkuutta toimintaan. Erityisesti uusien jäsenten ja kohderyhmän tavoittaminen edellyttää pääomaa, sillä yhtenä huolena oli esimerkiksi se, että vammaisneuvosto ei tavoita nuoria tehokkaasti. Sen eteen oli tehty useamman tahon yhteistyönä lajikokeilukerta, jonka tavoitteena oli lisätä tietoa paraurheilusta ja soveltavasta liikunnasta: *”Siel [vammaisneuvostossa] on iso huoli siitä, et siellä ei tavoiteta oikeestaan nuoria ja vammaisia, niin nyt lähti tänä vuonna kokeilu missä lähestytään kouluja ja oppilaitoksia, tehdään eri lajikokeiluja.*” – Konsernipalvelut, R4.

Monet haastateltavat kertoivat, miten hankkeet ja päivittäinen työ edellyttävät kontakteja palveluntarjoajiin. Erityisesti verkostot kohderyhmän kanssa työskentelevään henkilöstöön nähtiin merkitykselliseksi sosiaalisen pääoman muodoksi. Lasten liikkumisen edistäminen yhteistyömuodot nostettiin hyvin vahvasti esiin yhdessä ryhmässä. Ainakin liikuntapalveluiden edustajan mukaan viestintä toimii nuorten liikkumista edistävien tahojen kanssa sujuvasti:

”Huomaa kyl, et Raumal tää palveluverkosto toimii, jos multa [liikuntapalveluiden edustajalta] on tippunut joku nuori niin saattaa mennä puoli vuotta, kun perhekeskuksesta soitetaan et täällä olisi tälläinen nuori, joka kertoo et nyt hän haluisi tulla salille. Huomaa että pomppaa samoja nuoria, vaikka eri palveluiden piiristä. Sit seuraavaksi sama nuori tulee yläkoulun kuraattorilta, että nyt taas ehkä hän haluisi yrittää.” – Liikuntapalvelut, R1.

TAULUKKO 15. Sosiaalinen pääoma

Sosiaalinen pääoma	Verkostot	Tiedon välittäminen	Sosiaalinen, mentaalinen ja tiedollinen saa- vutettavuus
		Tiedon saanti	
		Aktiivointi	
		Vaikuttaminen	
	Yhteistyö	Aktiivisuus	
		Vastinparit	

8 LIKKUMISEN YHDENVERTAISUUDEN EDISTÄMINEN LAAJA-ALAISELLA YHTEISTYÖLLÄ

Liikuntakulttuurissa jaetaan vahva yhteinen ajatus siitä, että kaikkia hallinnonaloja ja toimijoita tarvitaan väestön liikkumisen aktivoimiseksi (Karimäki ym. 2022). Voidaan kuitenkin kysyä, jakavatko tämän ajatuksen vain urheiluhenkiset yksilöt ja yhteisöt?

8.1 Liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämisen toimijakenttä ja vastualueet

Seuraavaksi esittelen tutkittavien ajatuksia siitä, keillä on vastuu liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämässä. Luvussa 6 käsiteltiin niitä saavutettavuuden ulottuvuuksia, joita eri toimijat ovat aikaisemmin edistäneet. Tässä luvussa esitellään tutkittavien tunnistamia tulevaisuuden tavoitteita yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Vaikka tutkielman kirjallisuuskatsauksessa nostettiin esiin se, miten liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden edistäminen edellyttää laaja-alaista yhteistyötä, ei se poissulje sitä, etteikö eri sektoreilla ja toimialoilla olisi silti tulevaisuudessa omat vastualueensa ja roolinsa liikkumisen edistämässä. Oikeastaan roolien selkiyttäminen ja yhdyspintojen löytäminen voivat olla avainasemassa tehokkaampaan yhteistyöhön. Tutkittavat vastuuttivat eri toimijoita sen perusteella, minkälaisia kehityskohteita ja haasteita he tunnistivat liikkumisen yhdenvertaisuuteen. Tutkittavien tunnistamat eri sektoreiden ja toimialojen vastualueet on jaettu teoriaosuudessa esitetyn saavutettavuuskehikon mukaisesti eri ulottuvuuksiin. (ks. Taulukko 16)

TAULUKKO 16. Eri toimijoiden vastualueet liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden edistämässä

	Hyvinvointialue	Liikunta-palvelut	Varhaiskasvatus	Lakisääteiset vaikuttajaelimet	Päättäjät	Järjestöt	Yritykset	Neljäs sektori
Tiedollinen	x	x	x	x	x	x	x	x
Mentaalinen	x	x	x			x	x	x
Sosiaalinen	x	x	x	x		x	x	x
Kulttuuris-asenteellinen	x	x			x		x	x
Hallinnollinen		x				x		x

Taloudellinen		x			x	x	x	
Taidollinen			x			x		x
Fyysinen ja tekninen		x		x				
Maantieteellinen		x						
Ajallinen		x						

Hyvinvointialue. Kaikissa tilaisuuksissa, neljä ryhmähaastattelua ja työpaja mukaan lukien, tunnistettiin tärkeimmäksi liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämisen vastuutahoksi julki- seen sektoriin kuuluva hyvinvointialue. Hyvinvointialueen ja kaupungin välinen yhteistyö on ajankohtainen aihe, sillä hyvinvointialueiden uudistuksesta oli aineistonkeruun aikana kulunut vasta noin 9 kuukautta ja haasteista hyvinvointialueilla oli uutisoitu paikallisissa ja valtakun- nallisissa medioissa jatkuvasti. (Esim. Eela 2023; Hannus 2023) Tutkittavien puheesta ilmeni, että yhteistyötä liikuntapalveluiden ja nykyisten hyvinvointialuetta edustavien organisaatioi- den välillä on ollut enemmän ennen hyvinvointialueen uudistusta, muun muassa liikuntaneu- vonnan palveluketjun kautta. Koska aineistonkeruutilaisuuksiin osallistui hyvinvointialueen ja kaupungin edustajia, tarjosivat tilaisuudet jo itsessään tärkeän mahdollisuuden yhteistyön uu- delleen rakentamiselle.

Hyvinvointialueen työntekijöiden rooli nähtiin ensisijaisesti vähiten liikkuvien tavoittami- ssa, sillä he kohtaavat tutkittavien mukaan eniten niitä kuntalaisia, joilla on haasteita hyvin- voinnin ja terveyden kanssa. Tiedolliseen saavutettavuuteen liittyvien esteiden poistaminen nähtiin muiden sektoreiden tavoin myös hyvinvointialueen vastuulla: ”*Mun mielestä se hyvin- vointialueen rooli, se on vaan tosi suuri näiden liikkumattomien tavoittamisessa. Ne ketä me halutaan tavoittaa, löytyy usein sieltä teiltä [Osoittaa hyvinvointialueen edustajaa].*” – Liik- kuntapalvelut, R3. Koska liikkumisen edistäminen ei ole irrallinen osa kokonaisvaltaisen hy- vinvoinnin parantamisesta, nähtiin hyvinvointialueella työskentelevät senkin suhteen niin merkityksellisenä, koska sieltä löytyy osaamista niin sosiaalihuoltoon kuin myös laajemmin elintapaneuvontaan: ”*Musta se ongelma on just siinä, että miten me tunnistetaan ne kaikkein vähiten liikkuvimmat ja siihen me tarvitaan kyl myöskin sitä hyvinvointialuetta.*” – Konserni- palvelut, R2.

Mitä tulee liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden ulottuvuuksiin, erityisesti mentaali- seen ulottuvuuteen liittyvien haasteiden ratkomisessa korostettiin hyvinvointialueen roolia.

Koska mentaalisen ulottuvuuden haasteita ovat useimmiten apea mieliala, väsymys tai yksinäisyys (Virmasalo & Hasanen 2022), ei niitä tutkittavien mukaan voi ratkaista tarjoamalla pelkästään liikuntapalveluita. Osa tutkittavista mainitsi, miten mentaaliset haasteet koskettavat merkittävän isoa osaa väestöstä, jonka vuoksi aihe koettiin hyvin tärkeäksi. Tuoreimmat tutkimustulokset osoittavat tutkittavien havainnon mentaalisten ongelmien laajuudesta ja merkityksestä osana liikkumismahdollisuuksien saavutettavuutta, sillä YLLI-tutkimuksen mukaan 47 prosenttia lähiöiden asukkaista liikkumista estää apea mieliala (Muukkonen ym. 2022, 14).

”Pystyykö liikkumissuunnitelmalla pääsemään niihin juurisyihin liikkumattomuuden parantamiseksi eli tavallaan nyt kun me mennään tonne mentaalimaailmaan [viittaa saavutettavuuskehikon mentaaliseen ulottuvuuteen] että vaik me niinku kuinka paljon keksittäis pyörää uudestaan ni se voiki olla et me tarvitaankin jotain sosiaalipuolen työkaluja. -- Jotenki tuntuu et tietyl taval monel este on niinku siel, voisko sanoo, et toisel yhteiskunta-alan sektorilla.” – Seura, R1.

Lähes kaikissa vähän liikkuvien tavoittamista koskevissa puheenvuoroissa seurat ja liikuntapalveluiden edustajat totesivat, ettei heillä ole edes mahdollisuuksia tavoittaa niitä kaikista huono-osaisimpia. He kokevat myös, ettei heillä ole riittäviä työkaluja tai resursseja huono-osaisien liikkumisen edistämiseksi. Etenkin liikuntapalveluiden edustajat kokivat tärkeäksi liikunta- ja elintapaneuvonnan järjestämisen yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa, sillä sitä kautta olisi mahdollista poistaa sosiaaliseen ja kulttuuris-asenteelliseen saavutettavuuteen liittyviä esteitä. Yhdyspinnan rakentamista on hidastanut liikuntapalveluiden edustajien mukaan vastinparien puuttuminen, kuten seuraavasta aineistositaatista käy ilmi:

”Kuka ottaa koppia siitä 47 prosentista [viittaa heihin 47 prosenttiin, joilla on apeaa mielialaa] ja menee niinku sen apeuden sisälle, mitä siellä kaikkia on. Sehän on silloin hyvinvointialueenkin vastuulla ja kun siellä on varmaan aika haastavia, et voi olla kymmenen prosenttia joillekka me [liikuntapalvelut] ei voida mitään. -- Kuka ottaa sitä jatkokoppia? Varmaan on haaste hyvinvointialueellekin. Saadaanko me sieltä apeuden piiristä siirrettyä näillä niinku liikunnallisoin keinoin?” – Liikuntapalvelut, R3.

Kuten luvussa 7.1 todettiin kulttuurisella pääomalla olevan suuri merkitys siinä, miten liikkumisen edistämiseen suhtaudutaan, välittyi tutkittavien puheista, ettei hyvinvointialueella arvoteta liikkumiseen kannustavia toimenpiteitä riittävän korkealle: *”Hyvinvointialueella on äärettömän iso merkitys tässä ja sitten se poikkihallinnollisuus. Et se ei riitä enää et me sportti-ihmiset ollaan sitä mieltä, et pitäis sportata, se ei enää riitä.”* – Järjestö, R3.

Kaupungin kaikki hallinnonalat. Eri hallinnon rajat ylittävän yhteistyön edistäminen ei ole uusi tavoite, mutta sen toteutuminen on silti osittain heikkoa monessa organisaatiossa. Kunnat ovat tämän asian suhteen hyvin erilaisissa tilanteissa ja kunnan sisällä saattaa olla suuriakin vaihteluita sen suhteen, kenen kanssa yhteistyötä tehdään (Syväoja 2023). Myös tässä tutkielmassa ilmeni viitteitä siitä, että liikuntapalvelut ovat tehneet pitkään aktiivista yhteistyöstä tiettyjen hallinnonalojen kanssa enemmän kuin toisten. Mukanaolo liikkumisen edistämässä tunnistettiin kuitenkin hyvin henkilösidonnaiseksi, jonka vuoksi jonkin sektorin tai hallinnonalan aktiivisuus saattaa nojautua yhden aktiivisen toimijan varaan.

Kaikissa ryhmissä tunnistettiin se, kuinka liikkumisen edistäminen on aikaisemmin ajateltu olevan vain liikuntapalveluiden vastuulla. Kaupungin kaikkien hallinnonalojen vastuuttamista perusteltiin sillä, että liikkumisen edistäminen on kaikkien tehtävä ja siten myös kaikkien vastuulla: *”Se poikkihallinnollisuus tähän tarvitaan, et se ei riitä enää, et me sportti-ihmiset ollaan sitä mieltä, et pitäis sportata, se ei enää riitä. Pitää saada muitakin mukaan.”* – Järjestö, R3.

Liikuntapalvelut. Haastatteluissa ilmeni, että liikuntapalveluiden vastuukenttä nähtiin erilaisena kuin muiden toimijoiden. Syynä tähän saattaa olla se, että kaupungin liikuntapalveluiden vastuu lähtökohtaisesti on liikuntapalveluiden ja -olosuhteiden tarjoaminen kaikille väestöryhmille. Liikuntapalvelut ovat edistäneet pitkään fyysistä ja maantieteellistä saavutettavuutta rakentamalla monipuolisen liikuntapaikkaverkoston. Tutkittavat, etenkin liikuntapalveluiden ja seurojen edustajat tunnistivat kaikissa ryhmissä tämän.

Koska liikuntapalvelut toimivat liikkumissuunnitelman koordinoijana, nähtiin heidän vastuulansa kaikkien liikkumista estävien tekijöiden poistaminen, joko suoraan tai välillisesti. Välillinen tuki ilmenee esimerkiksi siten, että liikuntapalvelut jakavat järjestöille avustuksia, joiden myötä harrastamisen taloudellisia esteitä vähennetään. Lisäksi liikuntapalvelut tiedottavat omissa sosiaalisen median kanavissaan ja nettisivuillaan paikallisten seurojen tapahtumista ja

toiminnasta. Liikuntapalvelut poistavat esteitä tarjoamalla esimerkiksi ryhmäliikuntatunteja ja liikuntaneuvontaa. Toisin kuin muiden toimialojen, liikuntapalveluiden odotetaan tekevän yhteistyötä kaikkien hallinnonalojen ja sektoreiden kanssa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Edellä mainittujen syiden takia, tutkittavat viittasivat haastatteluissa liikuntapalveluiden vastuuksi kaikki saavutettavuuden ulottuvuudet. Useimmiten tutkittavat kuitenkin viittasivat liikuntapalveluiden vastuuksi tiedollisen saavutettavuuden edistämisen. Tiedon välittäminen nähtiin tutkittavien mukaan liikuntapalveluiden vastuuksi, sillä heillä odotetaan olevan verkostoja moniin eri organisaatioihin.

Varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksen vastuuna nähtiin taidolliseen, mentaaliseen ja sosiaaliin saavutettavuuteen vaikuttaminen. Lisäksi myös tiedon lisääminen nousi olennaiseksi, sillä varhaiskasvatuksen työntekijät tavoittavat laajasti lapsiperheitä, jolloin heillä on mahdollisuus välittää tietoa Rauman liikuntapalveluista ja liikkumismahdollisuuksista: ”Myös semmoinen tiedollinen, et kyl me tehdään vahvasti sitä yhteistyötä just perheitten kanssa ja tuodaan sitä liikunnan tärkeyttä esiin ja tarvittaessa kerrotaan erilaisista liikkumismahdollisuuksista tai järjestetään päiväkodilla liikkumiseen liittyviä tempauksia.” – Varhaiskasvatus, R2.

Varhaiskasvatuksen edustaja tunnisti oman toimialansa merkityksen lasten liikuntasuhteen luomisessa. Ryhmissä myös muiden sektoreiden edustajat näkivät lasten ja nuorten parissa toimivien aikuisten vastuulla näyttää liikunnallista esimerkkiä ja tarjota mahdollisuuksia aktiiviseen arkeen:

”Mun näkökulmat painottuu aika paljon just tohon sosiaaliseen näkökulmaan ja sit siihen kulttuuris-asenteelliseen, että mä jotenkin koen varhaiskasvatuksessa sen merkittävän roolin siinä, et me saatais tääl jo luotuu lapsille, mut myös perheille semmonen positiivinen mielikuva siitä liikkumisesta ja siitä, et se liikkuminen olis kivaa ja se sit kantais pitkälle sin koulumaailmaan asti ja koko sen elämän ajan sellanen positiivinen asenne liikkumiseen.” – Varhaiskasvatus, R2

Varhaiskasvatuksen vastuuna nähdään myös taidollisten esteiden poistaminen tarjoamalla lapsille mahdollisuus liikuntataitojen oppimiselle osana päivittäistä toimintaa: ”Sit mä koen myös, et se taidollinen puoli ajoittuu tänne kasvatuspuoille, koska täällä me opetellaan perustaitoja, mitkä sitten toivottavasti kantaa koko elämän.” – Varhaiskasvatus, R2. Myös seuratoimijat korostivat vahvasti oppivien yhteisöjen, kuten varhaiskasvatuksen, vastuuta lasten

liikunnallisten taitojen oppimisessa, sillä tutkittavat tiedostivat lasten herkkyyksikausien ajoittuvan varhaislapsuuteen. Varhaiskasvatuksen roolia liikuntaan kannustajana korostaa yhdenvertaisuuden näkökulmasta se, että perusliikuntataidot voivat mahdollistaa lapselle myöhemmällä iälläuratoimintaan mukaan pääsyn. Vaikka keskusteluissa ei viitattu suoraan siihen, minkälainen vastuu kouluilla on liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämässä, saattavat vastuualueet olla koulupuolella pitkälti yhdenmukaiset varhaiskasvatuksen kanssa.

Päätäjät ja johtajat. Päätäjien roolia liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämässä tarkasteltiin taloudellisen saavutettavuuden kautta. Päätäjillä nähtiin vaikutusvalta siihen, mitkä kaikki palvelut ja tilat ovat kuntalaisille ja seuroille maksuttomia tai edullisia. Erityisesti kaupungin työntekijät kokivat merkityksellisiksi vuosittaiset resurssoinnit hankkeille ja palveluille kehittämisen ja jatkuvuuden takaamiseksi: ”*Kaupunginhallitus on määrännyt meille lisämäärärahan, joka on jopa vuosittainen ja joka mahdollistaa et me pystytään kehittämään ja ideoimaan joka vuosi jotain uutta.*” – Liikuntapalvelut, R1. Lisäksi päätäjien rooli kulttuurisenteellisten esteiden poistamisessa nähtiin monien muiden toimialojen tapaan tärkeänä, sillä päätäjiltä odotetaan liikunnan merkityksen tunnistamista ennaltaehkäisevässä työssä, jotta liikkuminen arvotettaisiin tärkeäksi. Kun liikkumismahdollisuuksien edistäminen nähtäisiin tärkeänä, resursoisivat päätäjät tutkittavien mukaan myös liikuntaan enemmän.

Lakisääteiset toimielimet. Rauman kaupungin lakisääteisten toimielinten, kuten ikäihmisten neuvoston ja vammaisneuvoston, vastuuna nähtiin konsernipalveluiden edustajien mukaan esimerkiksi aloitteiden tekeminen. Aloitteiden tavoitteena olisi huolehtia muun muassa siitä, että seniorit ja ikääntyneet huomioidaan osana liikuntapalvelutuotantoa. Aloitteita oli tehty esimerkiksi koskien seniorirannekkeen laajennusta. Niin ollen lakisääteisten toimielimien toiminnan vastuuna on tutkittavien mukaan ensisijaisesti sosiaalisten esteiden poistaminen sekä tiedon lisääminen.

Koska konsernipalveluiden edustajan mukaan lakisääteiset toimielimet osallistuvat myös olosuhteita koskeviin suunnitteluprosesseihin, voidaan heidän vastuullansa nähdä fyysiseen saavutettavuuteen sisältyvän esteettömyyden kehittäminen. Monien vaikuttajaryhmien, kuten ikäihmisten neuvoston ja vammaisneuvoston, jäsenten kuuleminen olisi yhdenvertaisen liikuntapalvelutuotannon edistämässä tärkeää, sillä he ovat tilojen käyttäjiä ja heillä voi olettaa olevan paras tieto esteettömyyttä parantavista tekijöistä.

Yksityinen sektori. Yrityksille tunnistettiin useampia eri vastuualueita ja rooleja liikkumismahdollisuuksien edistämässä. Yhdeksi yritysten vastuualueeksi nimettiin taloudellisen saavutettavuuden edistäminen ja sitä kautta yksilöiden taloudelliseen pääomaan liittyvien haasteiden taklaaminen liikunnan harrastamisessa. Yrityksissä nähdään siis olevan taloudellista pääomaa, jota he voisivat mahdollisuuksien mukaan jakaa sitä eniten tarvitseville. Keskusteluissa nousi esiin, kuinka osa paikallisista yrityksistä on jo toteuttanut tätä esimerkiksi erilaisten tapahtumien ja harrastusryhmien tukemisena sekä välineiden ja varusteiden lahjoittamisena. Tämän kaltainen toimintamalli edellyttäisi jatkossa entistä enemmän yrityksiä, säätiöitä ja seurojen välistä yhteistyötä. Tiedollinen saavutettavuus ilmenee kuitenkin olennaisena mahdollistajana, jotta taloudellisia esteitä kokevat perheet saavutetaan ja tieto maksuttomista ryhmistä tai harrastustuista saavuttaa kohderyhmän.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on tunnistettu, että liikkumisen ja liikunnan edistäminen on alihyödynnetty keino työelämän kehittämisessä (Valtion liikuntaneuvosto 2023a). Toisin sanoen liikkumista ei ole otettu riittävän vahvasti osaksi työikäisten työhyvinvoinnin ja työkyvyn edistämistoimenpiteisiin, vaikka liikkumisen hyödyistä on runsaasti tutkittua näyttöä. Tämä sama ilmiö tunnistettiin tässä tutkielmassa. Tutkittavien mukaan työnantajilla on tärkeä rooli työikäisten liikuttamisessa. Suurimmaksi haasteeksi tutkittavat kokivat yksityisen sektorin mukaan ottamisessa sen, että työnantajat ymmärtäisivät liikkumisen tärkeyden ja hyödyt aikuisväestön liikuttamisessa. Tämä edellyttäisi työnantajilta kulttuuris-asenteelliseen ja sosiaaliseen saavutettavuuteen liittyvien esteiden poistamista tarjoamalla kannustusta ja tukea työmatkaliikuntaan ja työpäivän aikana tapahtuvaan liikkumiseen.

Yksityisen sektorin toimijoilta odotetaan tänä päivänä niin ympäristöllistä, taloudellista kuin myös sosiaalista vastuullisuutta (Väänänen 2022). Yhdessä ryhmässä keskusteltiin yritysten yhteiskunnallisen vastuun toteuttamisesta liikunnallisen elämäntavan tukemisena. Ryhmässä tunnistettiin työttömien liikkumisessa keskeiseksi sosiaalinen ja taloudellinen saavutettavuus eli heille tarjotun liikunnan pitäisi olla maksutonta ja yhteisöllistä. Yhtenä ratkaisuna nähtiin, että irtisanottujen työntekijöiden liikunnan harrastaminen kustannettaisiin työnantajan puolesta esimerkiksi ensimmäisen vuoden ajan: *”Kun yritys irtisanoi ihmisiä, sielläkin he vois kantaan tämmöistä yhteiskunnallista vastuuta siinä et yritys vois vaikka kustantaa ensimmäisen vuoden liikkumiset, et vähä ottaa niinku yrityksetkin vastuuta näistä, jotka jäivät työttömiksi.”*

– Järjestö, R2.

Työikäisten liikuttamisen haasteeksi tunnistettiin se, että liikuntakampanjoihin ja aktiviteetteihin osallistuvat liikunnalliset työntekijät: *”Kyl siel yrityksissä ne samat haasteet ovat, et miten ne työntekijät ketä tarttis eniten sitä [liikkumista] niin saataisiin liikkeelle. Ku työpaikatkin järjestää ni kyllähän ne aktiiviset osallistuu, mut vähemmän aktiiviset ei osallistu.”* – Yritys, R1. Myös liikuntapalveluiden edustajat kokivat vaikeaksi tehdä yhteistyötä alueen yritysten kanssa, koska vastinparien muodostaminen on ollut haastavaa. Liikuntapalveluiden edustajilla olisi kuitenkin tahtotilaa yhteisten toimintamallien löytämiseksi yrittäjien ja työnantajien kanssa, sillä he mainitsivat roolikseen kaikkien kaupunkilaisten ja yhteisöjen aktivoinnin. Työyhteisöihin vaikuttamista pidetään siis tärkeänä liikuntapalveluiden edustajien mukaan aikuisten liikunnallisen arjen aktivoimiseksi.

Vastuunkantoa odotetaan tutkittavien mukaan tulevaisuudessa kasvavissa määrin erityisesti liikunta-alan yrittäjiltä, jotka tarjoavat hyvinvointi- ja liikuntavalmennusta. Perusteluna tälle on kuntatalouden kiristyminen, jonka seurauksena liikuntapalveluiden resurssit ovat niukat liikuntaneuvonnan järjestämisessä. Tästä syystä yksityisen sektorin odotetaan ottavan vastuuta liikunnan neuvonta- ja ohjauspalveluiden järjestämisestä, erityisesti työikäisille.

Järjestösektori. Koska järjestökenttä sisältää paljon muitakin kuin vain pelkästään liikunta – ja urheilujärjestöjä, tunnistivat haasteltavat järjestösektorin rooliksi tavoittaa ne väestöryhmät, jotka eivät liiku riittävästi terveytensä kannalta sekä ne, jotka ovat yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa. Perinteisten liikuntaan ja urheiluun keskittyvien seurojen lisäksi Rauman seudulta löytyy useita järjestöjä, joiden toimintaan liittyy liikuntaryhmiä muun toiminnan lisäksi. Esimerkiksi työttömien tavoittaminen järjestöjen kautta nähtiin merkitykselliseksi, sillä usein järjestötoimintaan saatetaan hakeutua sosiaalisista syistä, kuten yhteisöllisyyden vuoksi. Tällä tavoin järjestöjen toiminnassa on paljon mukana niitä henkilöitä, joita liikunta- ja urheiluseurat eikä kaupungin liikuntapalvelut tavoita. Tästä syystä järjestöillä on merkittävä asema vaikuttaa tavoittamiinsa kohderyhmien liikkumismahdollisuuksiin tukemalla muun muassa sosiaalista, taloudellista, mentaalista ja tiedollista saavutettavuutta. Osa haastateltavista kertoi pitävänsä järjestössä hyvinvointiin ja liikuntaan liittyviä luentoja ja osa taas kertoi tarjoavansa järjestössä matalan kynnyksen harrasteliikuntaa, johon on mahdollisuus tulla vain myös hengailemaan. Järjestötoiminnassa nähdäänkin itse urheilusuorituksia tärkeämmäksi arjen aktiivointi, jonka vuoksi kaikkia kannustetaan aina tulla paikan päälle edes juttelemaan.

Yhdessä ryhmässä liikuntapalveluiden edustajat nostivat esiin myös liikunnan aluejärjestön, jonka rooli nähdään tärkeänä maakuntaa yhdistävänä verkostona. Erityisesti kaupungin työntekijän näkökulmasta maakuntatason yhteistyölle on tarve paikallisen yhteistyön lisäksi. Liikunnan aluejärjestön vastuuksi asetettiin siis maakunnallisten verkostojen luominen ja ylläpitäminen sekä tiedon jalkauttaminen kuntiin ja seuroihin. Aluejärjestön esille tuomisen taustalla saattoi vaikuttaa se, että Satakunnan liikuntastrategiaprosessi oli juuri loppuvaiheessa ja aihe oli siksi ollut viime aikoina erityisen paljon esillä.

Lasten ja nuorten osallistuminen seuratoimintaan on kasvanut 2000-luvulla. Seuratoimintaan osallistutaan yhä nuorempana, mutta harrastaminen lopetetaan myös varhain. (Blomqvist ym. 2023, 85) Liikunnan harrastamisen drop out -ilmiö näkyy myös tutkittavien mielestä Rauhalla hyvin vahvasti. Osa tutkittavista nosti haasteeksi sen, ettei seurat ota riittävästi vastuuta liikuntaharrastamisen lopettaneista lapsista ja nuorista: *”Urheiluseuroissa mennään aika voimakkaasti kuitenkin kärki edellä todellisuudessa, pudokkaita on aika paljon ja musta tuntuu, että niistä pudokkaista ei oteta ihan niin vakavasti koppia aina kun annetaan ymmärtää.”* – Konsernipalvelut, R4. Seurojen rooliksi tunnistettiin yleisesti kaikissa ryhmissä liikunnallisen elämäntavan tukeminen, jonka vuoksi moni haastateltavista kokee, että seuroissa pitäisi olla tulevaisuudessa yhä enemmän toimintamalleja ja työkaluja, joilla lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen lopettamista vähennetään ja liikkumisesta saataisiin elämänmittainen valinta.

Taidolliseen saavutettavuuteen liittyvien esteiden poistaminen nähtiin tärkeäksi keinoksi vähentää harrastamisen lopettamista. Erityisesti lajinvaihtajien näkökulmasta matalan kynnyksen harrasteryhmien määrä pitäisi seuroissa tutkittavien mukaan olla tulevaisuudessa kasvussa. Tällä hetkellä monen eri sektorin edustajat kokivat seurojen kilpaurheilullisuuden heikentävän lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia. Viime vuosien valtakunnallisissa tutkimuksissa (esim. LIITU-tutkimus 2022) myös lapset ja nuoret ovat itse maininneet liikkumista estäväksi tekijäksi liikunnan liian kilpailuhenkisyyden (Koski & Hirvensalo 2023, 51):

”Jos haluat vaikka vaihtaa harrastusta, et tuntuu siltä, et se mitä sä olet vaikka koko ala-asteiän tehnyt, puhumattakaan, jollet oo tehny mitää, mut sit sust tuntuis yläasteel, et sä voisit jotain alkaa harrastaa ni kyl se seuroihin tuleminen on aika vaikeeta, ku aika vähän sitä tarjontaa on [lajinvaihtajille]. -- Ku ne taidot ei tietenkää oo samal tasolla ku niillä, ketä on alottanut 5-vuotiaan esimerkiksi jonkun jalkapallon.” – Yritys, R1.

Paikallisilla liikunta- ja urheiluseuroilla on pitkät perinteet liikunta- ja urheilutoiminnan organisoimisesta (Itkonen 2021, luku 3). Seurojen tekemää työtä liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi pidettiin kaikissa ryhmissä arvokkaana. Osa tutkittavista havaitsi, että usein seuratoiminnasta puhuttaessa keskustelu kohdistuu vain lasten ja nuorten liikkumisen ja urheilumisen edistämiseen, vaikka tosiasiallisesti lapset väestöryhmänä muodostavat vain pienen osan Rauman kokonaisväestöstä. Tämä oli kuitenkin sen kaltainen aihe, jonka osalta asiaa puitiin eri näkökulmien kannalta, sillä kaikki eivät ottaneet ryhmissä yhtä vahvasti kantaa siihen, voidaanko seuroja vastuuttaa liikuttamaan myös aikuisväestöä. Ainakin osa seuroista kokee työ määrän kasvavan entisestään, kun uusia vastuualueita asetetaan jo nykyisin pienillä resursseilla toimiville järjestöille.

Aikuisten liikuttamisessa nähdään kuitenkin osan mielestä selkeästi hyödyntämätön potentiaali, jota ei ole vielä riittävän hyvin tunnistettu seuroissa: *”Pitäis myöskin miettiä sitä et mitä tarjontaa, vaikka tohon harrastetoimintaan, meil ois työkäisille ja ikäihmisil, et siel ois hirvee potentiaali.”* – Järjestö, R3.

Koska matalan kynnyksen harrastetoiminnan edistäminen oli monen haastateltavan keskeinen näkökulma liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden edistämiseen, pohti yksi ryhmä aiheetta henkilökunnan organisoinnin ja resurssoinnin kautta. Yhdeksi ratkaisuksi työikäisten liikuttamiseen nähtiin vanhempien aktivoiminen, sillä aikaa kun lapset ja nuoret harrastavat. Mahdollisuuksina nähtiin Rauman kattava liikuntapaikkaverkosto, joka tarjoaa usean harrastuspaikan läheisyydessä hyvät ulkoilureitit ja kuntoilupaidat. Yksi seura ja liikunta-alan koulutusta tarjoava yritys olivat jo käynnistäneet yhteistyötä, tavoitteena nimenomaan liikuttaa vanhempia vertaisohjaajatoiminnan kautta: *”Meillä on nyt teillä [viittaa seuraan] kolme opiskelijaa, joiden tarkoituksena nimenomaa ois liikuttaa niitä lasten vanhempia sillä aikaan, kun muksut on treenaamassa, tälläistä projektia ollaan käynnistämässä.”* – Yritys, R3.

Vanhempien vahvempi kiinnittäminen osaksi seuratoimintaa liikkumisen edistämisen kannalta on uudenaikaisempi näkökulma, sillä aikaisemmin vanhemmat on nähty lasten ja nuorten harrastamisen mahdollistajina kускаamisen, kustantamisen ja kannustamisen kautta eikä ole tunnistettu riittävän hyvin aikuisten liikuttamisen mahdollisuutta osana kokonaisvaltaisempaa seuratoimintaa. Se, miksi seurojen pitäisi laajentaa toimintaa, vaikka resurssit ovat niukat, perusteltiin seuran näkökulmasta sillä, että vanhempien kiinnittämisellä seurayhteisöön voidaan

nostaa lasten harrastamisen lopettamisen kynnystä. Tavoitteena olisi, etteivät lapset lopettaisi niin herkästi harrastamista, kun aikuisilla on enemmän kosketuspintaa yhteisöön. Myös liikuntapalvelut antoivat tukea ajatukselle, sillä vanhempiin kohdistuvat toimenpiteet vahvistaisivat seurojen tavoitetta olla koko perheen liikuttajia.

Aikuisten liikuttamista ei kuitenkaan asetettu vain urheiluseurojen tehtäväksi. Vastuunkantoa aikuisten liikuttamisesta toivottiin koko järjestökentältä aikaisempaa laaja-alaisemmin: *”Se järjestöyhteistyö juuri sitten siihen työkäisten ja ikäihmisten liikuttamiseen. -- Mut kyl siinäkin tulee se resurssikysymys -- Et osattaisiin ne [resurssit] suunnata oikeisiin asioihin.”* – Liikuntapalvelut, R3. Haasteena kuitenkin ilmenee se, että millä resursseilla aikuisia lähdettäisiin liikuttamaan.

Neljäs sektori eli kotitaloudet, asukkaat ja yhteisöt. Lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan edistämisen tärkeimpänä vastuutahona nähdään kaikkien ryhmien mukaan perheet. Osa seuraedustajista on myös kokenut perheiden siirtävän lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan edistämisvastuun seuroille ja kouluille, vaikka kyse pitäisi olla jaetusta yhteisvastuusta. Vaikka perheiden vastuuksi nähtiin lasten ja nuorten liikkumisen mahdollistaminen, nousi osassa keskusteluissa esille myös se, että perheiden elämäntilanteet ja pääomat eli resurssit liikkumiselle ovat hyvin erilaiset. Koska perheiden merkitys liikunnallisen elämäntavan tukemisessa koettiin erittäin merkitykselliseksi, voidaan ajatella, että tutkimusnäyttö siitä lisää syitä, minkä vuoksi perheisiin kohdistuvat toimenpiteet ovat tärkeitä. Perheiden liikkumista tukeviksi tärkeiksi sidosryhmiksi ryhmissä nimettiin muun muassa liikuntapalvelut, varhaiskasvatus, koulun henkilökunta, perhekeskus, neuvola ja seurakunta.

Kodeista ja perheistä puhuttaessa tutkittavat korostivat paljon sitä, minkälainen ilmapiiri ja asenne perheissä vallitsee, sillä se vaikuttaa liikkumisvalintoihin. Toisin sanoen kulttuuriasenteellinen ja mentaalinen saavutettavuus liittyvät vahvasti perheiden liikkumista estäviin tekijöihin: *”Kun mietitään liikunnallista elämäntapaa lapsille, ni kyllähän aikuisten asenne puoli, sehän on ihan täysin ratkaiseva. Just se et, miten me saavutetaan ne [lapset]. -- Ei ne lapset itse sitä puhelinta ja pelaamista keksi vaan kyl se sit on kodeissa jonkinlainen vähä niinku valinta.”* – Seura, R1.

Perheiden kohdalla isoimmaksi haasteeksi tunnistettiin mentaalinen ja sosiaalinen saavutettavuus, sillä vanhempien kannustuksen tai esimerkin puute toistui useissa keskusteluissa. Lasten

ja nuorten lähiyhteisön vastuulla on siis tutkittavien mukaan valita liikkumiseen kannustavia ratkaisuja: *”Raumallahan on loistavat liikkumismahdollisuudet. Mut sitten tää valinta, ehkä se on myöskin periytynyttä, kotoa opittua. Useesti näissä tapauksis on sillee, et ei oo välttämättä kotona vanhemmat aktivoineet tai näyttäneet esimerkkiä.”* - Järjestö, R2.

Kuntalaisten osallistamista pidettiin kaikissa ryhmissä tärkeänä. Kuntalaisten vaikuttamisväyläksi tunnistettiin osallistuva budjetointi, jota on toteutettu Raumalla viime vuosina. Kuntalaisten vastuuna nähdään kansalaisaktiivisuus eli kuntalaisilta odotetaan aktiivista vaikuttamista heille suunnattujen vaikutusväylien kautta. Osallistuva budjetointi on kuntalaisille suunnattu osallistumisväylä, jossa tavoitteena on kuulla asukkaiden toiveita olosuhteiden ja palveluiden kehittämiseksi. Kaupunki kohdistaa tietyn määrärahan osallistuvan budjetoinnin kautta tulleisiin kannatusta saaneisiin ideoihin ja toteuttaa ne.

Eri tahojen vastuuta tarkasteltiin myös paljon siitä näkökulmasta, että keitä liikuntakulttuurin toimijoiden pitäisi kuulla ja osallistaa liikkumismahdollisuuksien yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Seuraava sitaatti kuvastaa sitä, miten huono-osaisten ja tukea tarvitsevien kuuleminen olisi tärkeää palveluiden ja olosuhteiden suunnittelussa:

”Se ketä pitäis kuulla ja ketä pitäis osallistaa, ne on ne, keiden eliniänodote laskee, ne on niitä, jotka käyttää huumeita, ne on niitä lastensuojelun tapauksia, ne on niitä yksinäisiä, ne on niitä ketä me ei löydetä, niitä jotka ei pyöräile töihin ja siis niitä, jotka ei liiku sinä aikana, kun lapsi liikkuu. Nää haastavat kohderyhmät ketä me pyritään saamaan liikkuu niin niitten ääntä pitäisi saada tavalla tai toisella kuuluviin tai ainakin tahoja, jotka niitten hyväksi työskentelee.” – Konsernipalvelut, R4.

Keskeiseksi kohderyhmäksi nousee huono-osaisten ja vähän liikkuvien kuuleminen sekä heidän kanssaan työskentelevien tahojen osallistaminen. Lisäksi toisena tärkeänä kohderyhmänä nähdään asukasyhdistykset: *”Asukasyhdistykset vois olla hyvä, koska sit sielt vois tulla niitä toiveita ja ideoita.”* – Järjestö, R3.

8.2 Moniammatillisen ja sektorirajat ylittävän yhteistyön haasteet

Liikuntapalvelutuotannon yhdenvertaisuuden edistämisen edellytyksenä voidaan pitää kaikkien toimijoiden aktiivista osallistumista ja yhteistyön tekemistä (Karimäki 2020). Seuraavaksi esittelen tutkittavien näkökulmia siihen, miksi moniammatillinen ja sektorirajat ylittävä yhteistyö ei toteudu tänä päivänäkään vielä siten kuin se on tavoitteeksi asetettu valtiotasolta asti. Tästä syystä on olennaista selvittää, mitkä asiat estävät poikkihallinnollista ja moniammatillista yhteistyötä. 19 vastaajaa 31 kyselylomakkeen täyttäneestä vastasi kysymykseen ”Mitkä asiat koet esteeksi moniammatilliselle ja poikkihallinnolliselle yhteistyölle?” Vaikka asiantuntijat tunnistivat hyvin moninaisen kirjon erilaisia esteitä yhteistyölle, toistuivat muutammat haasteet useimmissa vastauksissa sektorista riippumatta (ks. taulukko 17).

TAULUKKO 17. Moniammatillisen ja sektorirajat ylittävän yhteistyön haasteet

Haaste	Vastausten määrä	Organisaatio
Aktiivisuuden ja vastuunoton puute	7	Julkinen sektori (4), järjestö (2), yritys (1)
Resurssien puute (Aika)	7	Julkinen sektori (4), järjestö (3)
Yhteistyömahdollisuuksien tunnistamisen puute	6	Julkinen sektori (5), järjestö (1)
Toimialakohtainen toiminta	5	Julkinen sektori (3), järjestö (2)
Vuorovaikutuksen haasteet	3	Julkinen sektori (3)
Tiedon kulku ja tiedon puute	3	Julkinen sektori (1), järjestö (1), yritys (1)
Verkostojohdamisen osaamisen puute	1	Järjestö (1)

Yleisimmäksi yhteistyötä estäväksi tekijäksi kerrottiin aktiivisuuden ja vastuunoton puute. Seitsemän vastaajaa kuvaili, miten aktiivisuus tai oikeastaan sen puute vaikeuttaa yhteistyön aloittamista tai kehittämistä. Haasteeksi koettiin se, etteivät kaikki osallistu aktiivisesti poikkihallinnollisiin työryhmiin ja siten yhteistyön edistäminen on vaikeaa. Osa näki ongelmaksi sen, että vastuuta jaetaan liikaa ja toisaalta vastauksissa ilmeni, että vastuuta ja ylimääräistä

työtä vältetään toisinaan. Osa vastaajista viittasi asenneongelmiin kertomalla, että ovat huomanneet ”ei kuulu mulle” -asennetta, joka on vaikeuttanut sujuvan yhteistyön tekemistä.

Yhtä yleiseksi edellä mainitun vähäisen aktiivisuuden kanssa nousi resurssien puute. Ajan puute ja kiire sai eniten mainintoja järjestösektorilta sekä hyvinvointialueelta. Resurssien puutteella viitattiin lähinnä ajan puutteeseen.

Kolmanneksi yleisimmäksi esteeksi nousi yhteistyömahdollisuuksien tunnistamisen heikkous, jonka kuusi vastaajaa mainitsi esteeksi. Tämä haaste nousi erittäin vahvasti julkisen sektorin toimijoilta, sillä kuudesta vastaajasta viisi työskentelee julkisella sektorilla. Eri toimialojen yhteistyön jäsentymättömyys on tutkimusten mukaan yksi keskeisimpiä liikunnan edistämisen ongelmia kunnissa (Valtion liikuntaneuvosto 2023b), mikä saattaa selittää myös sitä, miksi erityisesti julkisen sektorin edustajat mainitsivat sen. Koska kaupungin eri hallinnonaloilla on perinteisesti ollut hyvin vahvasti omat toimi- ja vastuualueet, saattaa se vaikeuttaa irrottautumista näistä raameista. Moni julkisen sektorin palvelu on lainsäädännöllisesti ohjattua (ks. kuntalaki 410/2015, 2015; liikuntalaki 390/2015, 2015; nuorisolaki 1285/2016, 2016), mikä on varmasti osittain vienyt poikkihallinnollista yhteistyötä eteenpäin. Tiukentunut talous voi myös tulevaisuudessa pakottaa toimijat etsimään entistä aktiivisemmin uusia yhteistyömahdollisuuksia, sillä yhden hallinnonalan henkilöstö- ja talousresurssit eivät riitä ratkaisemaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Kuntien haasteena on ollut pitkään ja on osittain edelleen siiloutuneet palvelut (Roitto 2021). Käytännössä tämä on ilmennyt siten, että jokainen hallinto- ja toimiala edistää itsenäisesti toimintaansa. Tämä sama haaste tunnistettiin tässä tutkielmassa myös. Tutkittavista viisi kertoi toimialakohtaisen toiminnan rajoittavan yhteistyön tekemistä. Haasteena koetaan olevan niin sanottu putkikatseisuus ja totutut tavat, joista koettiin olevan vaikea irtaantua. Ratkaisuksi osa ehdotti, että järjestettäisiin enemmän koko organisaation poikkihallinnollisia prosesseja. Toimialakohtaiset periaatteet yhteistyön esteenä viittaa juurtuneisiin toimintakulttuurin malleihin, joiden muuttaminen vaatii aikaa ja sitoutuneisuutta. Kun kunnassa halutaan edistää kuntalais-ten kokonaisvaltaista terveyttä ja hyvinvointia, nousee moniammatillinen yhteistyö välttämättömäksi, jotta palvelupolku on saavutettava kuntalaiselle.

Kolme vastaajaa nosti esiin myös vuorovaikutukselliset tekijät. Kaksi vastaajista ajattelee, että on löydettävä niin sanotut oikeat tyypit, jotta yhteistyö alkaa sujumaan helposti. Lisäksi vuorovaikutukseen liittyvät hankaukset, kuten erimielisyydet, estävät yhteistyötä. Koska tässäkin tutkimuksessa on todettu, että monen asian edistyminen on henkilösidonnaista, voivat henkilöiden väliset vuorovaikutushaasteet olla hidastavia tai kokonaan estäviä tekijöitä yhteistyölle. Vuorovaikutukseen kytkeytyvä viestintä nousi esiin myös kolmessa vastauksessa. Tiedottamiseen, tiedon kulkuun ja tiedon puutteeseen liittyvät haasteet koettiin esteeksi laaja-alaiselle yhteistyölle.

Verkostojohtamisen osaamisen puute sai yhden maininnan järjestösektorin edustajalta. Verkostojohtaminen liittyy vahvasti osaksi edellä mainittuja haasteita, kuten yhteistyömahdollisuuksien tunnistamisen heikkous ja toimialakohtaisuus, sillä verkostojohtamisella tarkoitetaan kykyä ajatella yhdessä. Liikkumissuunnitelman yhteissuunnitteluprosessin voidaan ajatella olevan verkostojohtamista, sillä olennaista on yhdessä työskentely ja yhteiset päämäärät.

8.3 Yhteissuunnittelu ja saavutettavuuskehikko tarjoamassa työkalujen tehokkaan yhteistyöhön

Yhteissuunnittelun hyödyt. Yhteissuunnitteluprosessin suurimpana antina voidaan pitää tiedon saantia. Osallistumalla yhteissuunnittelutilaisuuksiin, kuulivat toimijat toisten toiminnasta ja palveluista. Ryhmähaastatteluisissa ja työpajassa ilmeni niin epäsuorasti kuin myös suorasti se, että osalle moni tieto koskien palveluita ja olosuhteita oli uutta ja vierasta. Toisin sanoen monikaan ei tiennyt mitä toisen toimialan edustaja tekee työssään. Yhteissuunnittelun myötä käydyt keskustelut tarjosivat toimijoille uutta tietoa nykytilasta eli siitä, minkälaisia asioita esimerkiksi liikuntapalvelut nyt jo järjestävät. (ks. taulukko 18) Se, että asia oli uusi osalle, ilmeni useimmissa keskusteluissa niin, että osallistuja saattoi ehdottaa ratkaisuksi asiaa, johon toisen toimialan edustaja pystyi reagoimaan heti, että kyseistä palvelua on jo tarjolla. Koska yhteissuunnittelutilaisuuksissa etsittiin keinoja poistaa liikkumista estäviä tekijöitä ja yhteisiä linjauksia liikkumissuunnitelmaan, selkiytyi tutkittaville myös yhteinen liikkumisen edistämisen päämäärä.

Yhteissuunnitteluprosessiin osallistumisella voi kartuttaa myös sosiaalista pääomaa verkostoitumalla uusiin toimijoihin. Yhteissuunnittelun kautta kaikki tutustuivat uusiin ihmisiin, vaikka

osalle moni oli aikaisemman yhteistyön kautta jo tutumpi. Etenkin toisen sektorin edustajat olivat usealle ennestään tuntemattomia. Esimerkiksi osa julkisen sektorin toimijoista ei tuntenut entuudestaan yksityisen ja järjestökentän edustajia. Sen sijaan oman sektorin työntekijät pääasiassa tunnettiin. Toimialojen välillä oli kuitenkin isoja eroja, sillä esimerkiksi liikuntapalveluiden työntekijöillä vaikutti olevan kaikkein laajimmat verkostot ja kontaktit myös oman sektorin ulkopuolelle. Tämä vahvistaa edellisessä alaluvussa (ks. 8.2) esiteltyä toimialakohtaisen toiminnan haastetta. Yhteissuunnittelu kuitenkin mahdollisti toisiin sidosryhmiin tutustumisen, mikä saattaa jatkossa madaltaa kynnystä olla yhteydessä kyseisiin organisaatioihin ja sitä kautta luoda hyvät lähtökohdat yhteistyölle.

Lisäksi tilaisuudet tarjosivat myös kokemusten vaihtoa ja samaistumisen tunnetta, sillä keskusteluissa ilmeni, että moni kohtaa työssään samoja haasteita. Vaikka tilaisuuksiin liittyisi Rauman ulkopuoleltakin ihmisiä eli joukko olisi maantieteellisesti hajautettu, saattaisi silti moni haaste, kuten tiedottaminen, olla kaikilla sama.

Yhteissuunnittelun myötä monille konkretisoitui yhteistyöhön liittyvät ongelmakohdat, mutta myös yhteistyön merkitys. Erityisesti työpajan keskusteluista välittyi vahvasti se, että samankaltaisille tilaisuuksille koettiin selkeä tarve jatkossakin, sillä monille tilaisuus oli ensimmäinen Rauman seudulla. Yhteistyön merkitys nähtiin myös olennaisena siksi, että erityisesti liikuntapalveluiden ja konsernipalveluiden edustajat näkivät tärkeäksi toiminnan näkyvyyden vahvistamisen ja vaikuttavuudesta viestimisen. Liikuntapalveluiden edustajien mukaan toimintaa ja toimenpiteitä on jo nykyisin paljon, mutta niiden vaikuttavuudesta ei saada välitettyä riittävästi tietoa organisaation ulkopuolelle. Yhteissuunnittelu ja työpaja tarjoavat tiedon välittämiseksi hyvän alustan, mutta se edellyttäisi myös sitä, että paikalla olisi enemmän päättäjiä. Tällä tavoin yhteissuunnittelutilaisuudet tarjoaisivat paikallisille toimijoille mahdollisuuden niin tiedon saantiin kuin tiedon välittämiseen. Voidaankin pohtia, että ovatko edellä mainitut tiedon kulkuun liittyvät asiat onnistuneen yhteissuunnittelun edellytyksiä. Yhteissuunnittelun suurimman hyödyn voi ajatella muodostuvan, kun paikalle osallistuu ne, jotka jakavat tietoa, ja ne, jotka tarvitsevat tietoa, esimerkiksi liikkumista estävistä tekijöistä.

TAULUKKO 18. Yhteissuunnittelun hyödyt

	Tiedon välittäminen	Oman organisaation palveluiden ja tilojen näkyvyyden vahvistaminen
--	---------------------	--

Yhteissuunnittelu		Oman työn ja organisaation toiminnan vaikuttavuudesta viestiminen
	Tiedon saanti	Muiden organisaatioiden järjestämistä palveluista kuuleminen
		Ajankohtaisista asioista kuuleminen
		Yhteisten tavoitteiden selkiytyminen
		Yhteistyömahdollisuuksista kuuleminen
	Sosiaalisen pääoman kartuttaminen	Toisiin toimijoihin tutustuminen
		Mahdollisuus kokemusten jakamiseen
		Yhteistyömahdollisuuksien tunnistaminen
		Verkostoituminen
		Kokemusten vaihto

Saavutettavuuskehikon tarjoamat oivallukset. Saavutettavuuskehikko ohjasi hyvin pitkälti keskusteluita niin ryhmähaastattelussa kuin myös työpajan pienryhmissä, niin kuin tavoitteena olikin. Saavutettavuuskehikon esittely ja sen ympärillä käydyn keskustelun myötä ryhmissä oivallettiin, että moni saavutettavuuden ulottuvuus linkittyy keskenään toisiinsa. Yhdessä työpajan pienryhmässä oli esimerkiksi keskusteltu siitä, miten maantieteellinen saavutettavuus linkittyy taloudelliseen ulottuvuuteen silloin, kun liikkumisympäristö on kaukana ja se edellyttää kyytiä, mikä taas vaatii rahaa. Tällä tavoin lähellä sijaitsevat liikkumisympäristöt poistavat niin maantieteellisiä kuin taloudellisia esteitä. Ulottuvuuksien keskinäiset sidokset on myös tunnistettu YLLI-hankkeessa (ks. Virmasalo & Hasanen 2022).

Saavutettavuuskehikon käytön myötä toimijoiden ymmärrys ja tieto yhdenvertaisuushaasteista ja liikkumisen esteistä lisääntyi. Useampi tutkittavista hyödynsi keskustelun tukena tiedoneuvonnassa esitettyjä tutkimustuloksia, viitaten esimerkiksi siihen, että mitkä kohderyhmät kokevat esteitä. Myös useampi mainitsi sen, että asioita pitäisi tarkastella laajemmin ja erityisesti muidenkin kuin olosuhteiden ja rakentamisen näkökulmasta, mikä oli tiedoneuvonnan ja YLLI-hankkeen pääajatus. Lisäksi osa totesi ryhmähaastattelussa, ettei ollut ajatellut aikaisemmin saavutettavuutta näin laajasti eikä ollut tunnistanut omalla toiminnallaan vaikuttavansa jo nykyisin melko moneen ulottuvuuteen. Kehikko auttoi tarkastelemaan omaa toimintaa sekä toi keskusteluihin uuden tulokulman siihen, miten esimerkiksi tavoittaa vähän liikkuvia ja miten saada toimintaan lisää jäseniä.

Saavutettavuuskehikon käytettävyys. Saavutettavuuskehikon käytettävyyteen otettiin kaikissa ryhmähaastatteluisa kantaa. Kaikissa ryhmissä todettiin kehikon olevan tarpeellinen ja hyödyllinen sektorista riippumatta. Moni mainitsi, että kehikkoa voisi jatkossa käyttää oman työn ja organisaation toiminnan kehittämisen tukena. Kolmessa ryhmässä nostettiin niin julkisen sektorin kuin myös järjestökentän edustajan puolesta esille se, että kehikko sopisi työkaluksi toiminnan laadun arviointiin ja uuden kehittämiseen. Yhtenä konkreettisena esimerkkinä toimii se, että uuden liikkumisympäristön osalta kehikon kautta olisi mahdollista löytää ratkaisuja siihen, miksi esimerkiksi tilan käyttöaste on matala. Kehikko nähtiin työkaluna, jonka avulla voi tunnistaa esimerkiksi sen, jos viestintä ei tavoita kohderyhmää, maksut ovat liian kalliita, käyttö tai varaus haastavaa tai ei ole ketään kenen kanssa tulla liikkumaan. (ks. taulukko 19) Kehikko nähtiin siis työkaluna huomioida laaja-alaisemmin liikkumista estävät tekijät. Ennen kaikkea kehikon ajateltiin vahvistavan yhdenvertaisuuden asemaa ja huomioida liikkumisen edistämistyössä.

Vaikkei tutkittavat itse maininneet, että saavutettavuuden kehikon käyttöä voisi myös jatkossa hyödyntää liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämisen vastuualueiden tunnistamiseen, voidaan silti ajatella kehikon toimivan siinä. Ajatusta tukee se, että tämän tutkielman aineistonkeruussa liikkumissuunnitelman laadinnan yhteydessä tutkittavat tarkastelivat toimijakenttää ja liikkumisen yhdenvertaisuutta saavutettavuuskehikkoa käyttäen.

TAULUKKO 19. Saavutettavuuskehikon käytön tarjoamat oivallukset ja kehikon käytettävyys

Saavutettavuuskehikko	Saavutettavuuskehikon käytön tarjoamat oivallukset	Saavutettavuuden ulottuvuuksien keskinäisten yhteyksien tunnistaminen
		Uudenlaisia näkökulmia keskusteluun
		Tieto liikkumiseen vaikuttavista tekijöistä lisääntyi
		Oman toiminnan vaikutusten tunnistaminen
	Saavutettavuuskehikon käytettävyys	Toiminnan laadun arviointiin
		Oman työn tueksi
		Organisaation toiminnan kehittämiseen

		Liikkumista estävien tekijöiden tunnistamiseen
		Tilojen ja palveluiden suunnitteluun
		Vastuualueiden tunnistaminen

8.4 Liikkumissuunnitelman kautta kohti yhdenvertaista liikuntapalvelutuotantoa

Laaja-alainen yhteistyö ja eri toimijoiden kuuleminen on tunnistettu yhdeksi tärkeimmäksi liikkumisen edistämisen lähtökohdaksi (Itkonen ym. 2018; Karimäki ym. 2022, Valtioneuvosto 2018). Eri tahojen kuulemisen voi myös ajatella olevan liikkumissuunnitelman laadintaprosessin tärkeimpiä tavoitteita, jotta yhteisiin tavoitteisiin saadaan sitoutettua kaikki eri hallinnonalat ja eri väestöryhmien kanssa työskentelevät toimijat. Kyselylomakkeella selvitettiin sitä, mitkä asiat lisäisivät osallisuutta ja sitoutuneisuutta liikkumissuunnitelman laadintaan. Vastaajat ovat toimijoita, jotka ovat osallistuneet liikkumissuunnitelman laadintaan Raumalla. 33 tutkittavasta 22 vastasi kysymykseen ja pääasiassa yksi vastaaja mainitsi yksi tai kaksi asiaa. Näiden tekijöiden tunnistaminen voi auttaa tulevaisuudessa kuntia saamaan liikkumissuunnitelmaan mukaan entistä laajemman ja sitoutuneemman joukon osallistujia.

Eniten mainintoja sai *vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen*, sillä 12 tutkittavaa mainitsi sen (ks. taulukko 20). Sitoutuneisuutta ja osallisuutta tutkittavien mukaan lisää tunne mahdollisuudesta vaikuttaa asioihin. Erityisesti se, että eri toimijoita kuultaisiin monikanavaisesti prosessin alusta loppuun asti, nousi muutamassa vastauksessa esille.

Toiseksi eniten mainintoja sai *yhteistyön kehittäminen*. Osallisuutta voisi tutkittavien mukaan parantaa yhteiset ryhmätilaisuudet, järjestöyhteistyö, poikkihallinnollisuus ja kaikkien toimijoiden huomioiminen. Ryhmähaastatteluissa nostettiin tämä sama havainto siitä, että osa toimijoista havaitsi, ettei ole aina tullut kutsutuksi työryhmiin tai tilaisuuksiin, vaikka käsiteltävät teemat liittyisivät omaan työhön. Taustalla saattaa olla verkostoitumisen puute tai tiedonkulkuun liittyvät tekijät. On myös huomionarvoista pohtia, kuinka paljon laaja-alaisen yhteistyön edistäminen on kiinni järjestäjätahon sosiaalisesta pääomasta eli verkostoista ja suhteista. Erityisesti toisen toimialan tai sektorin huomioiminen olisi tärkeää, sillä useimmiten kaupungin työntekijät mainitsivat olevansa hyvin monessa työryhmässä mukana.

Selkeä ja avoin viestintä sai lähes yhtä paljon mainintoja kuin yhteistyön kehittämiseen liittyvät tekijät. Viestintä nähtiin keskeisenä keinona lisätä sitoutuneisuutta silloin, kun se on avointa, prosessin kulku tiedotetaan selkeästi ja se tapahtuu laajasti. Lisäksi yhteinen aikataulu nähtiin merkitykselliseksi, jotta osallistujan on mahdollista sitoutua koko prosessiin.

Jotta osallistuja sitoutuisi liikkumissuunnitelman laadintaan, edellyttää se *asian merkitykselliseksi kokemista*. Tämän viisi vastaajaa nosti esille. Merkityksellisyyden tunne voi muodostua monesta eri tekijästä, sillä osa vastaajista viittasi siihen, että liikkumissuunnitelman teko tuntuisi merkitykselliseltä, kun taas osa ajatteli merkityksellisyyden muodostuvan siitä, mitä liikkumissuunnitelmalla voidaan saada aikaan. Parissa vastauksessa viitattiin myös laajemmin liikkumisen yhdenvertaisuuden merkitykselliseksi kokemiseksi.

Neljä mainintaa sai *liikkumissuunnitelman toteutumiseen ja konkretisoitumiseen liittyvät tekijät*. Tutkittavien mukaan sitoutuneisuus prosessiin olisi korkeampaa, jos suunnitelma olisi realistinen ja luotaisiin selkeä kuvaus siitä, miten suunnitelma viedään konkretian tasolle.

Liikkumissuunnitelma yhteisenä asiakirjana. Liikkumissuunnitelman toteuttaminen koettiin kaikissa tilaisuuksissa tärkeäksi, mikä oli osittain jo lähtöoletuksena, kun osallistujat olivat ilmoittautuneet mukaan. Liikkumissuunnitelma nähtiin koko kaupungin asiakirjana, jossa linjattaisiin yhteiset suuntaviivat liikkumisen edistämistyölle. Julkisen sektorin toimijat painottivat liikkumissuunnitelman merkitystä resurssoinnin turvaamisessa sekä yhteistyön vahvistamisessa. Nämä käy ilmi kahdesta seuraavasta aineistositaatista:

”Tässä [saavutettavuuden kehikossa] on hyvä kehys sen liikkumissuunnitelman osalta sillä tavalla, että tässä tulee asioita joihin pitää löytää linjaus ja päätös ja kaupungin sisältä ne ohjeet, et miten me toimitaan just pääsymaksujen tai tilojen tai aukioloaikojen tai tiedotuksen osalta, ni niihin täytyy kaikkiin toivottavasti liikkumissuunnitelman ottaa kantaa ja löytää tällaiset yhteiset pelisäännöt tähän [liikkumisen edistämiseen].” – Konsernipalvelut, R2.

”Tavallaan tämän liikkumissuunnitelman laatiminen on mun mielest nyt tärkeä työkalu meille, et me saadaan eri tahot yhteisten tavoitteiden ääreen ja sitä tietoa enempi jaettua tästä asiasta, et tällainen yhteinen suunnitelma, miten jalkauttaa myöskin sitä kaupunkistrategiaa ja hyvinvointiohjelmaa.” – Konsernipalvelut, R2.

Vaikka olemassa oleva liikkumissuunnitelma asiakirjana ei vielä itsessään muuta liikuntapalvelutuotantoa saavutettavammaksi, voi se tuoda työkaluja ja suuntaviivoja kehittämistyöhön. Ainakin tässä tutkielmassa ilmeni, että liikkumissuunnitelman laadinta vei jo suunnitteluprosessin aikana monia asioita eteenpäin. Prosessin aikana vahvistettiin toimijakentän osaamista tunnistaa liikkumisen moninaiset esteet sekä etsittiin yhdessä ratkaisuja siihen, miten esteitä poistetaan. Näin ollen liikkumissuunnitelma toimii koko kaupungin yhteisenä asiakirjana, joka osoittaa sen, mihin tulevaisuudessa resurssit kohdennetaan. Jotta se toimii koko kaupungin yhteisenä asiakirjana, on se edellyttänyt sitä, että prosessiin on osallistunut ja sitoutunut laaja joukko toimijoita. Sen lisäksi se edellyttää suunnitelman aktiivista jalkauttamista ja säännöllisen vuoropuhelun jatkamista toimijoiden kesken.

TAULUKKO 20. Liikkumissuunnitelmaprosessin osallisuutta ja sitoutuneisuutta lisäävät tekijät

Osallisuutta ja sitoutuneisuutta lisäävä tekijä	Vastausten määrä
Vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet	12
Yhteistyön kehittäminen	7
Selkeä ja avoin viestintä	6
Asian merkitykselliseksi kokeminen	5
Liikkumissuunnitelman toteutuminen ja konkretisoituminen	4

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän tutkielman tavoitteena on ollut selvittää Rauman liikkumista edistävien toimijoiden näkemyksiä liikkumisen yhdenvertaisuudesta osana liikkumissuunnitelman laadintaa. Tutkielmassa tarkasteltiin saavutettavuuden monia ulottuvuuksia, jonka ansiosta syntyi kokonaisvaltainen ymmärrys siitä, minkälaisiin asioihin tulisi tulevaisuudessa kiinnittää huomiota, jotta liikkumisen edistäminen olisi tehokkaampaa ja vaikuttavampaa.

Tässä luvussa kertaan keskeisimmät tutkimustulokset ja esitän niihin liittyviä pohdintoja. Tarkoituksena on yhdistää tutkielmassa ilmenneet tulokset laajempaan kontekstiin, minkä vuoksi pohdin myös tulosten hyödynnettävyyttä ja merkittävyyttä. Lisäksi arvioin tutkimuksen onnistumista ja luotettavuutta sekä esitän jatkotutkimusehdotuksia.

9.1 Tutkielman keskeisimmät tulokset ja pohdintaa

Tutkittavat kuvailivat liikkumissuunnitelman laadinnan yhteissuunnittelutilaisuuksissa saavutettavuuskehikkoa käyttäen, minkälaisin keinoin he ovat poistaneet liikkumisen esteitä aikaisemmin. Tutkittavat kertoivat myös saavutettavuuden kehikkoa hyödyntäen sen, mihin pitäisi tulevaisuudessa kiinnittää huomiota liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistämiseksi. Tämä asetelma mahdollistaa vertailun sen osalta, että miten liikkumisen yhdenvertaisuutta on aikaisemmin edistetty ja mihin jatkossa olisi kiinnitettävä huomiota.

Aikaisemmin taloudellista saavutettavuutta on edistetty laajalti Rauman kaupungin eri hallinnonalojen toimesta. Lisäksi paikalla olleista seuroista löytyi toimintamalleja, joilla on poistettu harrastajien taloudellisia esteitä osallistua toimintaan ja pysyä mukana siinä. Taloudellisen saavutettavuuden edistäminen nähtiin tutkittavien mukaan tulevaisuudessakin tärkeänä, sillä yhteiskunnallisesti vaikea taloudellinen tilanne haastaa paikallisella tasolla erityisesti vähävaraisten perheiden harrastamismahdollisuuksia. Yrityksiltä ja säätiöiltä toivottaisiin tämän ulottuvuuden osalta tulevaisuudessa suurempaa vastuuta. Tätä selittänee osittain varmasti se, ettei muilla tahoilla ole mahdollisuutta tukea riittävästi kaikkia taloudellista tukea tarvitsevia. Se, että taloudellisia esteitä poistetaan, edellyttää kuitenkin yhtäaikaisesti huomion kiinnittä-

mistä tiedotukseen, jotta maksuttomat palvelut ja tilat sekä avustukset saavuttavat kohderyhmät. Tämä edellyttää myös liikkumisen edistämisen toimijoilta sosiaalista pääomaa, kuten verkostoja, joiden kautta tietoa palveluista ja tiloista voi jakaa eteenpäin.

Maantieteellistä, fyysistä ja teknistä saavutettavuutta on edistetty pitkään Raumalla liikuntapalveluiden ja teknisen toimialan puolesta. Tulos on samansuuntainen YLLI-hankkeessa saatujen tutkimustulosten kanssa (Virmasalo & Hasanen 2022). Koska kyseisiin ulottuvuuksiin on kiinnitetty huomiota jo pidempään, on myös niiden edistämiseen liittyvää asiantuntemusta esimerkiksi liikuntapalveluilla ja teknisellä toimialalla eniten. Se, miksi fyysinen ja maantielinen saavutettavuus ovat liikuntapalvelutuotannossa hyvin huomioituja, saattaa johtua myös osittain siitä, että kuntalaisten osallistamisväylissä ääntään ovat käyttäneet aktiiviset liikkujat, joiden toiveet ovat voineet kohdistua esimerkiksi fyysisten olosuhteiden monipuolistamiseen ja kehittämiseen.

Tutkittavien mukaan taidolliseen saavutettavuuteen liittyvien esteiden poistamisella olisi mahdollista vaikuttaa terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvien määrään. Etenkin lasten ja nuorten kanssa toimineet tutkittavat ovat tunnistaneeet puutteelliset liikuntataidot merkittäväksi esteeksi harrastaa liikkua niin omatoimisesti kuin ohjatuissa ryhmissä. Vaikka taidollisia esteitä oli monien tahojen toimesta yritetty vähentää, on sen osalta tutkittavien mukaan edelleen iso työ.

Raumallakin ilmeni perinteisen liikuntapaikkarakentamiseen keskittyvän linjan mukaisia toimenpiteitä, kuten ulkoliikuntapaikkojen monipuolistamista. Sen lisäksi tutkittavat tunnistivat monia toimia, joiden voidaan ajatella lukeutuvan esteiden poistamiseen tähtäävään linjaan. Esimerkkejä tämän kaltaisista toimenpiteistä oli liikuntapaikkojen käyttöjen alennusryhmät hinnastoissa, liikuntaneuvonta ja kulttuuritulkin käyttö. Kuntien toimintatapojen muuttumista saattaa hidastaa osittain se, että edelleen useat kunnan hallinnonalojen ulkopuoliset tahot, kuten seurakunnat ja asukkaat, odottavat kuntien liikuntapalveluilta resurssointia liikuntaolosuhteiden rakentamiseen ja ylläpitoon. Esteiden poistamiseen tähtäävää linjaa ei ole myöskään tunnistettu aikaisemmin yhtä hyvin, sillä kaupungin monipuolinen palvelutarjonta liikunnan edistämässä ei ole saanut, ainakaan Raumalla, yhtä suurta näkyvyyttä kuin liikuntapaikkahankkeet ja kattava olosuhdeverkosto. Monikaan ei siis välttämättä tunnista kaupunkia aktiivisena liikuntapalveluita, kuten liikuntaneuvontaa, ryhmäliikuntoja ja harrastuskerhoja, tarjoavana tahona vaan se mielletään liikunnan yhteydessä pelkästään liikuntapaikkojen rakentajaksi.

Tutkittavien mukaan tulevaisuudessa on tavoitteena vähentää kulttuuris-asenteellisia, mentaalisia ja sosiaalisia saavutettavuuden esteitä. Tämä edellyttää lähtökohtaisesti moniammatillista yhteistyötä, koska erilaisten tuettujen palveluiden järjestämis- ja organisointivastuu jakautuu useammalle eri toimijalle. Useimmiten tilojen tarjoajana toimii kaupunki, jolloin kunnallisella avustus- ja tukipolitiikalla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, mihin resursseja kohdennetaan. Tutkittavien mukaan mentaalisten esteiden poistamisvastuu on pääasiassa hyvinvointialueella, sillä useimmiten liikkumismahdollisuuksien tarjoaminen edellyttää kokonaisvaltaisempaa terveys- ja hyvinvointityötä, johon hyvinvointialueella nähdään olevan parhaimmat työkalut ja asiantuntemus.

Vaikka liikkumismahdollisuuksien yhteydessä on ennen YLLI-hankkeen saavutettavuuskehikkoa käytetty vähän sosiaalisen saavutettavuuden käsitettä, tunnistivat Rauman liikkumisen edistämisen avainhenkilöt moninaisia palveluita ja toimintoja, joilla on erityisesti ikääntyneille sekä lapsille ja nuorille järjestetty tuettua ohjausta. Sen sijaan työikäisiin oli niin sosiaalisen kuin myös monien muiden ulottuvuuksien osalta kohdistettu vähän huomiota. Työikäisten liikuttamisesta toivottiinkin seurojen ja yritysten ottavan enemmän vastuuta tulevaisuudessa. Erityisesti työikäisten liikuttamisessa pitäisi keskittyä siihen, keille palveluita kohdistetaan ja mitä kautta. Osassa haastatteluryhmissä tunnistettiin myös se, ettei vähiten liikkuvia tavoiteta välttämättä tehokkaimmin seuratoiminnan tai liikuntapalveluiden parista eikä liikuntatilojen käyttäjistä vaan on jalkauduttava muualle. Tämä edellyttää liikuntakulttuurin toimijoilta uudenlaisia avauksia yhteistyön osalta. Voidaan pohtia, missä määrin seuratoimijoiden olisi tarpeen tehdä tiiviimpää yhteistyötä kaupungin nuorisopalveluiden kanssa tai hyvinvointialueen kanssa. Vastaavasti olisiko kunnan liikuntapalveluiden löydettävissä uusia asiakkaita tekemällä yhteistyötä kulttuuripalveluiden kanssa.

Tämä tutkielma osoitti sen, miten liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden edistämiseen odotetaan tulevaisuudessa kiinnitettävän huomiota liikuntaorganisaatioiden lisäksi muilla sektoreilla ja liikunta-alaan varsinaisesti kuulumattomien keskuudessa. Koska monilla toimialoilla resurssit kuluvat pitkälti laissa määriteltyjen tehtävien ja toimialalle luontaisten tehtävien järjestämiseen, voidaan pohtia, olisiko kuitenkin liikuntakulttuurin toimijoilla päävastuu yhteistyömallien käynnistämisestä ja aloitteiden tekemisestä. Sen sijaan esimerkiksi hyvinvointialueilla ja yksityisillä työnantajilla olisi vastuu tarttua yhteistyöhön tarjoamalla oman

alan asiantuntijuuttaan. Tässä tutkielmassa ilmeni kuitenkin, että yhtenä haasteena poikkihallinnolliselle ja moniammatilliselle yhteistyölle on vastinparien löytäminen. Yhdyspinnan muodostaminen voi kuitenkin olla kiinni tiedonkulkuun liittyvistä esteistä, jolloin voisi ajatella, että verkostopääoman kasvattamisella olisi mahdollista saada uusia yhteistyömalleja käynnistymään.

Yhteissuunnittelutilaisuudet mahdollistavat toimijoille sosiaalisen pääoman kartuttamisen. Tämä tutkielma osoitti, että yhteissuunnitteluprosessiin osallistuminen tarjoaa lukuisia hyötyjä yhteistyön edistämisen kannalta, sillä jo pelkästään toimijoihin tutustuminen voi mahdollisesti madaltaa uuden yhteydenoton ottamista myöhemmin. Valitettavan usein liikuntakulttuurissa edelleen tänä päivänä saatetaan kehittää asioita oman organisaation kesken. Yhteissuunnitteluprosessi tarjoaa mahdollisuuden sekä tiedon saantiin että tiedon jakamiseen. Esimerkiksi se, miten liikuntapalvelut saavat välitettyä viestiä eteenpäin maksuttomien harrasteryhmien suosiosta, saattaa poikia tuleville vuosille suurempaa rahoituspohjaa sekä innostuneita ja sitoutuneita ohjaajia. Yhteissuunnittelun hyödyt voivat siis moninkertaistua toimijoiden aktiivisuuden kautta vielä osallistavien tilaisuuksien jälkeenkin.

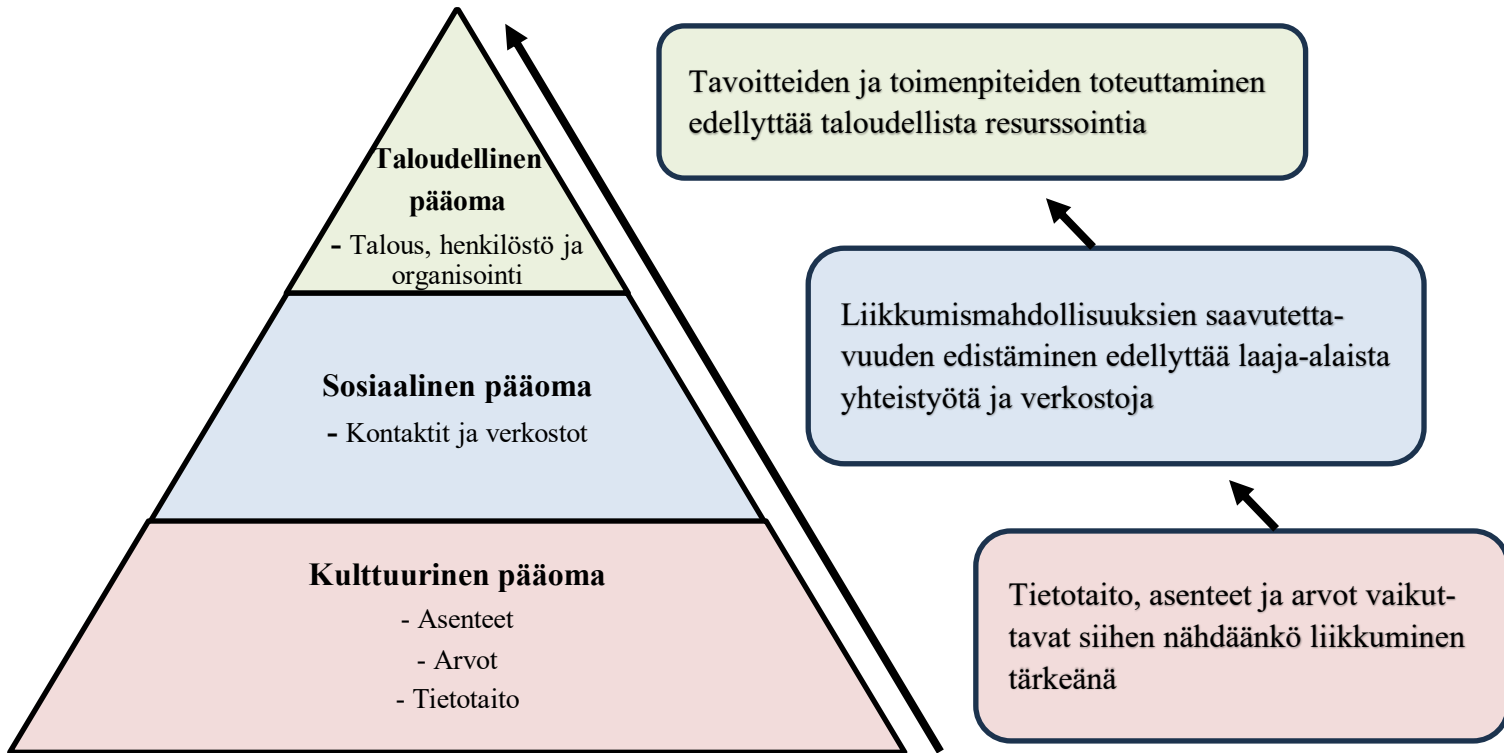
Osittain haastateltavien ajatuksia siitä, keitä liikkumisen edistämässä pitäisi kuulla ja keiden kanssa yhteistyötä pitäisi tehdä, saattoi ohjata paikallaolijoiden edustamat organisaatiot. Koska kaikilta kolmelta sektorilta saatiin tilaisuuksiin edustajia, osoittaa se jo sitä, että ainakin tutkimukseen osallistuneet kokevat vastuukseen edistää liikkumisen yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Ryhmähaastatteluihin osallistuneet kaupungin, seuran ja järjestöjen sekä yritysten edustajat tunnistivat hyvin laaja-alaisesti eri toimijoita, joilla olisi vastuu väestön liikuttamisessa. Kaikissa ryhmissä tunnistettiin aina paikalla olijoiden organisaatioiden ulkopuolisiakin toimijoita.

Ryhmätilaisuuksiin osallistui hyvin paljon niitä liikkumisen edistäjiä, jotka kohtaavat paljon aktiiviliikkujia, urheilijoita ja kuntoilijoita. Tilaisuuksiin saatiin kuitenkin useampi henkilö, joka kohtaa työssään myös niitä ihmisiä, jotka eivät liiku terveytensä kannalta riittävästi eikä miellä itseään liikkujaksi. Osa tutkittavista kohtaa molempia ääripäitä työssään. Nykytilanteessa monet palvelut ja ympäristöt palvelevat sellaisia, joille liikunnallinen elämäntyyli on ominaista mutta ei niitä, joille liikkumisen aloittaminen on esimerkiksi vaikeaa tai tarvitsee tukea sen aloittamiseen. Tämän vuoksi vähän liikkuvien kanssa työskentelevien tahojen kuuleminen on tärkeää, sillä heiltä liikuntatiloja ja palveluita suunnittelevat voivat oppia, mitkä

tekijät houkuttelisivat niitäkin liikkumaan, joille se ei ole merkityksellistä. Tämän kaltaista tiedonvaihtoa muodostui useasti tutkielman aineistonkeruutilaisuuksissa.

Yksi neljästä tarkentavasta tutkimuskysymyksestä koski sitä, minkälaista pääomaa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää liikkumista edistävilta toimijoilta. Tutkittavat tunnistivat liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistämisen edellyttävän kaikkia kolmea, kulttuurista, sosiaalista ja taloudellista, pääomaa. Vaikka kaikkia kolmea pääomaa tarvitaan, ilmeni eroja siinä, minkä pääoman puute saattaa olla syynä sille, miksi liikkumisen yhdenvertaisuutta ei huomioida. Kulttuurisella pääomalla eli asenteilla, arvoilla ja tietotaidolla nähtiin olevan merkittävin syy siihen, miksei liikuntakulttuurin ulkopuoliset toimijat edistä liikkumismahdollisuuksia omassa työssään.

Kulttuurisen pääoman voidaan ajatella olevan pohja taloudellisen pääoman hyödyntämiselle, sillä harvoin rahoitusta saadaan, jos liikkumisen edistämistä ei arvoteta korkealle. Kun henkilöllä tai organisaatiolla on riittävästi kulttuurista ja taloudellista pääomaa, käytännön toteutus usein edellyttää sosiaalista pääomaa, koska liikkumismahdollisuuksien yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää verkostojen hyödyntämistä ja eri toimijoiden aktiivista yhteistyötä. (ks. kuva 4) Taloudellisesta pääomasta ei ole hyötyä, jos kulttuurinen pääoma ei tue resurssointipäätöksiä. Ainakaan taloudellisesta pääomasta ei ole hyötyä liikunnan kannalta, sillä silloin esimerkiksi kunnassa käytettävissä olevat resurssit kohdistetaan muihin toimenpiteisiin, jos liikkumista koskevat asiat eivät asetu priorisoinnin kärkeen. Sosiaalisen pääoman kautta on mahdollista vaikuttaa taloudellisen pääoman kerryttämiseen, jos on suhteita tai vaikutusvaltaa päättäjiin tai muihin tahoihin, jotka antavat päätöksiä toimenpiteiden resurssoinneista. (ks. kuva 4)

KUVA 4. Liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämisen edellytykset toimijoilta ja organisaatioilta

Kun hyvinvointialueella järjestetään hyvinvointialueen edustajan mukaan säännöllisesti koulutuksia koskien liikkumista, on aiheellista pohtia sitä, osallistuvatko koulutuksiin vain ne toimijat, jotka jo ennestään edistävät liikkumista ja ovat liikuntamyönteisiä. Koska työelämässä joutuu usein priorisoimaan asioita ja tarjolla on jatkuvasti koulutuspäiviä, jättäytyvätkö ne toimijat näiden liikkumisen edistämiseen työkaluja ja verkostoa tarjoavista koulutuksista pois, koska he eivät koe sen koskettavan heitä itseään tai heillä ei ole riittävää kiinnostusta osallistua tilaisuuteen kiireellisessä toimintaympäristössä. Aikaisemmin tutkimuksissa on puhuttu osallisuuteen liittyvistä haasteista enimmäkseen siitä näkökulmasta, miten saataisiin eri asukkaita ja vähän liikkuvia mukaan. On kuitenkin syytä pohtia sitä, osallistuuko liikkumista edistäviin hankkeisiin vain ne, jotka kokevat asian tärkeäksi ja ovat liikunnallisesti aktiivisia. Tämä herättää pohtimaan myös sitä, pitäisikö esimerkiksi liikuntalaissa kirjata tarkemmin yhteiskunnan muiden sektoreiden ja hallinnonalojen roolit, jotta lainsäädäntö ohjaisi voimakkaammin konkreettisiin tekoihin.

Tutkimuksissa ilmeni, että kaikilla sektoreilla on omat vahvuutensa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämässä. Yhteiseksi haasteeksi nousi kuitenkin kaikilla tiedolliseen saavutettavuuteen liittyvät haasteet. Vaikka tiedolliseen saavutettavuuteen kytkeytyvät esteet oli tunnistettu kaikilla sektoreilla aikaisemmin, nähtiin se tulevaisuudessakin kaikkien vastuuna. Tutkielman myötä ilmeni, että tiedollisen saavutettavuuden edistämistä saattaa hidastaa ja vaikeuttaa useimmiten se, ettei edes kaikki liikkumista edistävät toimijat tiedä Rauman liikkumismahdollisuuksista, harrastusvaihtoehtoista tai liikuntapalveluista. Etenkin kaupungin liikuntapalveluiden toiminta oli monille tuntematonta. Muun muassa Rauman harrastamisen malli ei ollut tuttu edes kaikille kaupungin työntekijöille eikä myöskään liikuntaneuvonta ja siihen liittyvä yhteistyö. Osa myös kertoi suoraan, ettei tiedä edes itse kaikista harrastus- ja liikuntapaikoista, joita Raumalla on. Asiaa voi tarkastella kahdesta eri näkökulmasta – tiedotuksen puutteesta sekä tiedonetsintä- ja verkostoitumistaitojen puutteesta.

Kun liikkumissuunnitelmaprojektia käynnistettiin liikuntapalveluissa, tuli kaikilta työntekijöiltä vahva halu saada uuden liikkumissuunnitelman kautta tuotua näkyväksi, mitä liikuntapalvelut ovat tehneet ja tarjonneet kuntalaisille. Voidaan siis ajatella, että liikuntapalveluiden viestintä ei ole ollut riittävää, jotta tieto tiloista ja palveluista olisi saavuttanut ihmisiä. Toinen näkökulma korostaa toimijoiden vastuuta etsiä aktiivisesti tietoa ja verkostoitua alueen toimijoihin. Useimmiten verkostojen ja yhteistöiden kautta tieto palveluista ja tiloista välittyy eteenpäin.

Yhteiskunta- ja liikuntapolitiikassa monikulttuurisuus on noussut isoksi teemaksi 2010-luvulta lähtien kasvaneen maahanmuuton ja toimintakentän kansainvälistymisten myötä. Maahanmuuttajien integroimisen keinona on nähty liikunta, minkä vuoksi maahanmuuttajia on tarkasteltu lähinnä kotouttamisen kautta. (Rönkkö 2023) Tässä tutkielmassa maahanmuuttajat kohderyhmänä jäivät kaikista vähäisemmälle huomiolle, sillä vain kahdessa ryhmässä sivuttiin ohimennen maahanmuuttajien liikkumista. Tutkittavat eivät siis keskustelleet monikulttuurisuudesta, mitä saattaa osittain selittää se, että Raumalla maahanmuuttajat ovat enimmäkseen työperäisen maahanmuuton myötä tulleita toisin kuin Uudellamaalla, missä esimerkiksi kriisejä paenneiden suuri määrä tuo erilaisia haasteita liikkumisen edistämiseen.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo on ollut jo pitkään liikuntakulttuurissa esillä. Yhdenvertaisuusteema kaipaa liikuntakulttuurissa konkreettisia tekoja. Saavutettavuuteen kytkeytyvät esteet

eivät kosketa ainoastaan marginaaliosaa väestöstä, kuten aikaisemmin on ajateltu. Koska yhdenvertaisuuden edistäminen on tunnustettu yhteiskunnassa tärkeäksi, voisi kuvitella, että sitä edistäviin toimiin löytyisi myös resursseja. Tosiasiassa liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää monen askeleen ottamista ennen kuin kaikilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet liikkua. YLLI-hankkeessa tuotettu saavutettavuuden kehikko voi tämän tutkielman perusteella auttaa löytämään keinoja, joilla poistaa liikkumisen yhdenvertaisuuden esteitä.

Kunnat ovat pitkään laatineet liikunta- tai liikuntaolosuhdesuunnitelmia. Suunnitelmat painottuivat pitkään tarkastelemaan pääasiassa liikuntapaikkarakentamista ja olosuhdetyötä. Liikuntasuunnitelmista on siirrytty liikkumissuunnitelmaan, sillä kuten moneen muuhun asiaan, niin myös niiden laadintaan on eri vuosikymmeninä vaikuttaneet yhteiskunnalliset ja liikuntakulttuuriset muutosvirrat, kuten liikkumisen polarisaatio ja digitalisaatio. Kun liikkumissuunnitelmassa esitetään keinoja liikkumisen eriarvoisuuden vähentämiseksi, voi se toimia koko kunnan yhteisenä asiakirjana liikkumisen edistämistyölle. Edellyttää se kuitenkin sitä, että suunnitelman laadinnassa on ollut mukana eri sidosryhmiä ja suunnitelmassa on löydetty yhteiset suuntaviivat, joihin organisaatioilla on valmiudet sitoutua.

9.2 Tutkielman arviointi ja luotettavuus

Pro gradu -tutkielmastani voi tunnistaa tutkimuksen ansioita ja rajoituksia. Tutkijana joutuu useiden valintojen eteen ja yksi niistä koskee aiheen rajausta. Tutkielman vaikeimmista asioista itselle on ollut aiheen rajaaminen ja tarkennus. Eriarvoisuuden tarkasteleminen on jo itsessään hyvin laaja aihe, mutta sen yhdistäminen liikkumismahdollisuuksien saavutettavuuden toimijakentän ja pääomien kautta, asetti tämän tutkielman viitekehyksen melko laajaksi. Onkin syytä pohtia, olisiko tässä tutkielmassa saatu tarkemmalla aiheenrajauksella vielä syvempää tietoa ilmiöstä, jos olisi keskittynyt vain yhteen sektoriin tai vain osaan saavutettavuuden ulottuvuuksista. Se, miksi päädyin kaikkien sektoreiden, kolmen pääoman ja kymmenen saavutettavuuden ulottuvuuden mukaan ottamiseen, johtuu useammasta syystä. Saavutettavuus ilmiönä on hyvin monikerroksinen ja moniulotteinen. Liikkumisympäristöjen ja liikuntapalveluiden saavutettavuuden monet ulottuvuudet voivat olla päällekkäisiä sekä keskenään risteäviä, minkä takia en kokenut tarpeelliseksi tämän tutkielman kohdalla rajata tarkastelua vain tiettyihin osa-alueisiin, etenkin kun kyse oli uuden liikkumissuunnitelman laadinnasta. Tutkielman tavoitteena olikin selvittää juuri sitä, mitkä saavutettavuuden ulottuvuuksista ovat

olleet aikaisemmin keskiössä liikkumisen edistämässä ja mitkä ulottuvuuksista nähdään tärkeinä tulevaisuudessa liikkumisen edistämässä. Jos aihetta olisi rajattu tarkemmin, tämä ei olisi ollut mahdollista.

Se, ettei valittuja keskusteluteemoja kohdistettu aineistonkeruussa tiettyyn ikä- tai väestöryhmään, voi nähdä työn vahvuutena, mutta myös toisaalta työn heikkouksena. Vahvuutena oli ehdottomasti se, että laaja joukko eri toimialoilta ja eri kohdejoukon kanssa työskentelevistä kuulivat toisilta heidän toimintatapojansa ja keinoja edistää liikkumisen yhdenvertaisuutta. Tämä voi edesauttaa toimijoita esimerkiksi monistamaan ja kopioimaan kyseisiä malleja omaan toimintaan.

Heikkouksena saattoi olla se, ettei keskustelua kohdistettu mihinkään yhteen kohderyhmään, jolloin jokin ikä- tai väestöryhmä saattoi jäädä vähemmälle huomiolle. Käytännössä se, miten vahvasti jonkin kohdejoukon asioita käsiteltiin tilaisuuksissa, oli riippuvaista siitä, oliko sen kohdejoukon parissa työskentelevä paikalla. Kuten luvussa 5.3 totesin, oli joukko hyvin monipuolinen ja sen vuoksi ainakin kaikki ikäryhmät huomioitiin. Yhtäkään opiskelijoita edustavaa henkilöä ei tilaisuuksiin saatu, mikä myös näkyi siinä, ettei heitä huomioitu muuta kuin yhdessä ryhmähaastattelussa. Joidenkin kuntien liikuntasuunnitelmien laadinnan yhteydessä järjestetyt työpajat ovat jaettu ikäryhmittäin, esimerkiksi lasten ja nuorten, työikäisten, senioreiden ja ikääntyneiden ja seurojen asioita käsitteleviksi (ks. Lappeenrannan liikuntaohjelma). En kuitenkaan usko, että Raumalla olisi saatu riittävää osallistujamäärää, jos työpajat olisi jaettu ikäryhmittäin, sillä jo yhteen työpajaan oli haastava saada 20 osallistujaa. Liikkumissuunnitelman jalkauttamisvaiheessa on kuitenkin suunnitelmaa esitelty kaupungin hyvinvoinnin työryhmiin, jotka jakautuvat ikäryhmittäin ja näin kokoavat kyseisen kohdejoukon kanssa työskentelevät yhteen.

Gradun tekeminen osana uuden liikkumissuunnitelman laadintaa on ollut opettavaista ja antoisaa, mutta samalla myös ajoittain haastavaa. Etenkin aineistonkeruun suunnittelussa haasteena oli erottaa se, milloin tarkastelen liikkumissuunnitelman kannalta olennaisia asioita ja milloin kysymykset liittyvät tutkimusasetelmaani. Ne asiat, mitä tässä tutkielmassa selvitettiin, olisivat lopulta muodostuneet todennäköisesti hyvin erilaisiksi, ellei taustalla olisi ollut liikkumissuunnitelman laadinta. Vaikka tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, uskon, että tutkittavien osallistumisen motivaationa saattoi toimia nimenomaan liikkumissuunnitelman laadinta sekä tilaisuuksissa toteutettu tiedoneuvonta. Se ei kuitenkaan mielestäni ole

huono asia, vaan tutkielman aineistonkeruu liitettyinä todelliseen yhteissuunnitteluprosessiin mahdollisesti asioiden tutkimisen niiden todellisessa kontekstissa.

Tulosten luotettavuuden arviointi on keskeinen tutkimuksen osa. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston objektiivinen tulkitseminen ei ole täysin mahdollista, sillä tulkinnat ovat hyvin tutkijasidonnaisia. Tästä syystä luotettavuuden arviointi on haastavaa. Arvioin luotettavuutta tässä tutkielmassa validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Validiteetilla viitataan tutkimuksen pätevyyteen sekä saatujen tulosten ja niistä tehtyjen päätelmien oikeellisuuteen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Varmistaakseni haastattelutilaisuudessa esitettävien kysymysten validiuden, testasin haastattelurunkoa liikuntapalveluiden henkilöstölle. Lisäksi tein tutkielman analysoinnin alkuvaiheessa useamman eri analyysirungon. Validiteettiin on voinut myös tässä tutkielmassa vaikuttaa työskentelyni Rauman kaupungin liikuntapalveluissa ja vahvasti liikkumissuunnitelman laadinnassa mukana olo, sillä ne ovat saattaneet vaikuttaa siihen, minkälaisia valintoja olen prosessin aikana tehnyt ja miten olen tulkinnut aineistoani. Onkin syytä todeta, että joku toinen tutkija olisi saattanut muodostaa aineistosta erilaisia tulkintoja. Toisaalta se, että tein tutkielmani yhteistyössä Rauman kaupungin kanssa edistää kaupungin näkökulmasta tiedolla johtamista, sillä liikkumissuunnitelmassa on hyödynnetty tuoreinta tutkittua tietoa.

Reliabiliteetilla kuvataan tutkielman luotettavuutta ja sitä, miten uudelleen toteutettavissa se on (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Reliabiliteettia olen pyrkinyt parantamaan analysointivaiheessa luokittelujen auki kirjoittamisella, aineistoesimerkkien esille tuomisella sekä koodauksella. Reliabiliteetilla tarkoitetaan myös tutkittavien vastausten luotettavuutta eli sitä, miten rehellisiä ja todenmukaisia tutkittavien vastaukset ovat. Koska käytin tutkielmasani aineistonkeruumenetelmänä ryhmähaastattelua, tutkittavien vastauksiin on voinut vaikuttaa ulkopuoliset tekijät, kuten muut ryhmän jäsenet. Tilaisuuksissa ilmeni kuitenkin omien havaintojeni perusteella salliva ja avoin ilmapiiri sekä keskustelua syntyi monista eri näkökulmista, minkä perusteella ei voida väittää, etteikö ryhmähaastatteluissa annetut vastaukset olisivat totta.

9.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tässä tutkielmassa ilmeni uutta ja arvokasta tietoa kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyöstä liikuntaneuvontapolun järjestämisestä. Koska hyvinvointialueuudistus on niin tuore, ei tutkittua tietoa aiheesta ole vielä. Vaikka OKM (2022) on asettanut tavoitteeksi, että kunnat ja hyvinvointialueet loisivat toimivan liikuntaneuvonnan palvelupolun osana elintapaohjausta, ei yhdyspinnan rakentaminen sote-uudistuksen myötä ole ainakaan Rauman kaupungin ja Satakunnan hyvinvointialueella osoittautunut helpoksi. Suurimpana haasteena liikuntapalveluiden ja hyvinvointialueiden edustajien mukaan on uudistunut rakenne, vastinparien puuttuminen sekä tiedonkulun haasteet. Koska hyvinvointialueen rooli liikkumisen edistämässä nähtiin tärkeäksi kaikkien organisaatioiden mielestä sekä aikaisemman tutkimustiedon pohjalta liikuntaneuvonta on tunnustettu tärkeäksi väyläksi lisätä vähän liikkuvien aktiivisuutta, osoittavat ne aiheen tutkimisen tärkeäksi jatkossakin.

Tulevaisuudessa tarvittaisiin tarkempaa tietoa siitä, miten hyvinvointialueella on organisoitu ja koordinoitu liikkumisen edistäminen sekä siitä, miten liikkuminen otetaan puheeksi terveys- ja sosiaalipalveluissa. Lisäksi olisi olennaista saada lisää tietoa siitä, minkälaisin keinoin yhteistyötä voitaisiin edistää. Vaikka resurssointi kysymykset nousivat monessa kohtaan esille, ajattelun, että taloudellista pääomaa merkityksellisempää on kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma eli kontaktit, verkostot ja asenteet, joiden kautta vaikutetaan liikkumismahdollisuuksiin.

Tässä tutkielmassa saatiin vastauksia siihen, mitkä tekijät estävät poikkihallinnollista ja moniammatillista yhteistyötä niiltä toimijoilta, jotka jo pääasiassa ovat aktiivisesti mukana liikkumisen edistämisen yhteistyöverkostoissa. Olisi tärkeää saada tulevaisuudessa selvitettyä myös niiden toimijoiden esteitä yhteistyön tekemiselle, jotka eivät ole alun perinkään osallistuneet mukaan liikunnan yhteissuunnitteluun tai muihin liikkumista edistäviin työryhmiin. Syitä osallistumista jättämiselle voi olla monia, mutta ainakin tämän tutkielman tutkittavien keskusteluissa ilmeni, etteivät osa paikalla olijoista ollut kuullut jonkun toisen tutkittavan mainitsemasta yhteistyöverkostosta tai -tilaisuudesta. Moni ilmaisi myös olevansa harmissaan, että tilaisuus on mennyt itseltä ohi. Tämä osoittaa sen, että ainakin tiedon puute voi osoittautua osalle henkilöistä syyksi poissaololle. Osa tutkittavista sivusi puheessaan useita yhteistyötahoja ja -verkostoja, joissa on mukana, mutta lähes kaikki totesivat myös, etteivät ajallisista syistä pääse osal-

listumaan. Tämän perusteella voisi ajatella, että paljon sosiaalista ja kulttuurista pääomaa kartuttaneille toimijoilla olisi tietoa osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista, kun taas vastaavasti niillä, jotka eivät ole mukana olisi halua, muttei tietoa.

Tässä tutkielmassa ei tutkittu liikkumissuunnitelman laadintaa prosessina vaan ennemminkin sitä, miten suunnitelman laatiminen yhteissuunnittelumenetelmää hyödyntäen tukee liikkumismahdollisuuksien saavutettavuusteeman työstämistä poikkihallinnollisessa ja moniammatillisessa ryhmässä. Toisin sanoen liikkumissuunnitelman laadinta muodosti tämän tutkielman kontekstin, jossa saavutettavuusteemaa ja -kehikkoa sekä toimijakenttää ja yhteistyötä tutkittiin.

Kuntien liikunta- ja liikkumissuunnitelmista on toistaiseksi vähän tutkittua tietoa, vaikka niitä on 2000-luvulla laadittu paljon monissa eri kunnissa. Henni Syväoja (2023) on tehnyt 13 kunnan liikkumisohjelmista selvityksen, joka painottuu ohjelmien sisältöjen vertailuun. Jatkotutkimuksena ehdottaisin, että kunnan liikkumissuunnitelman tai -ohjelman jalkauttamista tutkittaisiin pitkittäistutkimuksella. Suunnitelmaan laaditaan usein pidemmän aikavälin toimenpide-ehdotuksia, minkä vuoksi kunnille, joissa on juuri valmistunut suunnitelma, voisi toteuttaa esimerkiksi vuosittaisen kyselyn tai haastattelun. Niissä olisi mahdollista selvittää sitä, mitä toimenpiteitä on otettu käytäntöön ja minkälaisia muutoksia esimerkiksi toimintakulttuurissa on tapahtunut. Tutkimuksen olisi siis tarpeen olla sekä laadullinen että määrällinen, sillä pelkät luvut liikuntapaikkojen tai kävijöiden määrästä ei kerro esimerkiksi toimintakulttuurin muutoksista.

Myös liikkumissuunnitelman laadintaprosessin aikana toteutetun tiedoneuvonnan vaikutuksia olisi tarpeen pohtia, jotta olisi mahdollista selvittää, miten esimerkiksi tässäkin tutkielmassa hyödynnettyä saavutettavuuskehikkoa on käytetty käytännön työssä vuoden tai kahden vuoden kuluttua. Vaikka tämä tutkielma osoitti, että saavutettavuuskehikko tunnistettiin hyödylliseksi ja sitä olisi mahdollista tutkittavien mukaan käyttää esimerkiksi laadun arvioinnissa ja uusien liikuntapaikkojen suunnittelussa (ks. luku 8.3), se ei kuitenkaan vielä kertonut sitä, miten tutkittavat ottavat sen yhteissuunnitteluprosessin jälkeen käyttöön. Jos ilmenisi, että suurin osa ei ole ottanut saavutettavuuskehikkoa työnsä tueksi, olisi tarpeen kuulla heidän ajatuksiaan siitä, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen. Tämän tiedon myötä olisi jatkossa mahdollista toteuttaa tiedoneuvontaa saavutettavuuskehikon käytöstä vielä kohdennetummin ja tarjota esimerkiksi jatkoilaisuuksia, jos ilmenisi, että kehikon käyttöönotto vaatii enemmän ohjeistusta.

9.4 Tulosten hyödynnettävyys ja merkitys

Vaikka laadullisen tutkimuksen tulokset eivät yleensä ole yleistettävissä pienen aineistokoon vuoksi, antaa laadullinen tutkimus kuitenkin usein mahdollisuuden tulosten yleistettävyydelle silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä on saatu riittävän perusteellista tietoa. Lisäksi yleistettävyys edellyttää, että saadaan selville se, mikä ilmiössä on merkityksellistä ja mitkä asiat saattaisivat olla toistettavissa myös yleisemmällä tasolla. Erityisesti liikuntakentällä monet kuntien haasteista ilmenee vähintään verrokkikunnissa tai samassa maakunnassa. Yleistettävyyteen vaikuttaa kuitenkin se, minkä verran aihepiiriä on jo aikaisemmin tutkittu, sillä vertailuasetelma parantaa tulosten ja tulkintojen yleistettävyyttä. Laadullisen tutkielman yleistettävyydessä on kuitenkin ennen kaikkea kyse ilmiöstä tehtyjen tulkintojen hyödyntämisessä laajemmassa kontekstissa. Tässä tutkielmassa on monia asioita, jotka ovat vähintään Rauman verrokkikuntiin yleistettävissä kuntakoon perusteella.

Lisäksi yksittäisiin kuntiin kohdistuvia tutkielmia on tarkasteltu kriittisesti niiden yleistettävyyden osalta. Ongelmana niissä pidetään usein sitä, että ne voivat johtaa tutkimuskohteen erityispiirteisiin nojaaviin päätelmiin. Tämä asettaa tutkijalle vastuun arvioida, mitkä tulokset ovat merkityksellisiä laajemmassa kontekstissa ja mitkä liittyvät kohteen yksilöllisiin piirteisiin. (Eisenhardt 1989) Yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa useimmiten tavoitellaan laajempiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin liitettäviä tuloksia. Tässä tutkielmassa oli tarve molemmille, sillä tutkimus pyrkii sekä antamaan yleistettävissä olevia tuloksia että tarkastelemaan Rauman liikkumisen edistämisen erityispiirteitä liikkumissuunnitelman laadintaa varten.

Vaikka tässä tutkielmassa tarkasteltiin vain Rauman toimialuetta, voidaan tuloksia silti pitää pääasiallisesti yleistettävissä muihinkin kuntiin, sillä liikkumisen eriarvoisuus on laaja yhteiskunnallinen ongelma. Tuloksia voidaan hyödyntää niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla. Tulokset vastaavat siihen, miten kunnallista liikuntapalvelutuotantoa voi edistää saavutettavammaksi. Tästä syystä myös muiden kuntien, esimerkiksi liikkumisen edistämisen poik-kihallinnolliset työryhmät, voivat hyödyntää tutkielman tuloksia. Saaduista tutkimustuloksista on erityisesti hyötyä kuntien päättäjille, sillä tässä tutkielmassa osoitetaan useita keinoja, jotka liikkumisen edistämisen avainhenkilöt tunnistivat tärkeiksi liikkumisen esteiden poista-

miseksi. Ennen kaikkea, kun kunnat ovat siirtymässä perinteisestä liikuntapaikkarakentamiseen tähtäävästä linjasta esteiden poistamisen linjaan, on konkreettisille saavutettavuutta edistävillä keinoilla tarve.

Tutkielma voi toimia tulevaisuudessa kunnille suunta-asiakirjana liikkumisedistämistyöhön. Tutkielmassa laaja-alaista yhteistyötä tarkasteltiin toimijakenttää jakamalla vastuualueita saavutettavuuden ulottuvuuksien mukaisesti. Nämä voivat toimia kunnan liikkumisen edistämisen roolien selkiyttämisen työvälineenä, sillä kymmenen saavutettavuuden ulottuvuutta edellyttää painopisteiden valitsemista. Koska eri sektorit, julkinen, yksityinen, kolmas ja neljäs, toimivat maantieteellisestä sijainnista riippumatta usein sektorilleen tyypillisellä tavalla lakien ja normiston ohjaamana, voi tässä tutkielmassa osoitettuja saavutettavuuden edistämisen vastuualueita toimialoittain hyödyntää muissakin kunnissa siitakin syystä. On kuitenkin syytä huomioida, että toisessa kunnassa ongelmat saattavat painottua eri asioihin, sillä kuten tässä tutkielmassa ilmeni, on liikkumisen edistäminen usein aktiivisista toimijoista riippuvaista. On myös monissa tutkimuksissa ilmennyt viitteitä kuntien eriytymisestä, millä viitataan esimerkiksi erilaisiin resursseihin toimia. Ajattelen kuitenkin, että tässä tutkielmassa esitettyjä tuloksia voi soveltaa omaan kuntaan soveltuvaksi oman toiminnan laajuuden, henkilöresurssien ja yhteistyöverkostojen mukaisesti.

Koska kaikissa aineistonkeruu tilaisuuksissa toteutettiin ennen keskustelua tiedoneuvontaa yhteistyössä YLLI 2.0 hankkeen projektisuunnittelijan Liisa Väänttisen kanssa, oli ryhmätoteutus siitakin syystä käytännöllisempi tapa jakaa tietoa kerralla useammalle henkilölle. Jokaiselle tutkittavalle oli annettu tehtäväksi perehtyä ennen tilaisuutta YLLI-hankkeen tuottamiin materiaaleihin, joihin jaettiin linkki sähköpostilla. Laajemmassa kontekstissa tarkasteltuna ryhmähaastatteluiden merkitystä, voi ajatella ryhmähaastatteluun osallistuvien henkilöiden toimivan omissa lähiorganisaatioissaan tuoreimman tutkitun tiedon välittäjinä. Tilaisuudessa annettulla käytännön työkalulla eli saavutettavuuden kehikon esittelyllä voidaan saada pienen kohdejoukon kautta laajempiakin vaikutuksia osallistujien viedessä uudet opit taustaorganisaatioonsa.

Tämä tutkielma lisäsi ymmärrystä siitä, miksi liikkuminen ei ole kaikille yhdenvertaisesti mahdollista. Tutkimus osoitti myös ilmiön laajuuden ja haastavuuden, mikä myös selittää sitä, miksi liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen ei toteudu siinä määrin kuin toivotaan ja on

asetettu tavoitteeksi. Tämä tutkielma lisää ymmärrystä liikkumisen yhdenvertaisuuden edistämiseen kytkeytyvistä haasteista toimijoiden ja organisaatiotason näkökulmasta. Yhteiskuntatutkimuksissa on tunnistettu rakenteelliset esteet ja keinoja siihen, mutta vähäisemmälle huomiolle on jäänyt se, mitä yksittäisiltä toimijoilta edellytetään koulutuksen lisäksi. Onkin syytä pohtia, miten liikkumisen edistäminen saadaan osaksi myös niitä organisaatioita, jotka eivät tunnista vaikuttavansa liikkumismahdollisuuksiin, vaikka heillä olisi merkityksellinen rooli palveluiden ja olosuhteiden tarjoajana.

Perinteisesti liikunnan yhteiskuntatieteiden tutkimuksissa kohdejoukkona on ollut liikunta-alan asiantuntijat tai liikuntaa harrastavat kuntalaiset. 2000-luvulla, erityisesti viime vuosina, on kuitenkin tutkittu enenevässä määrin esimerkiksi niukasti liikkuvia kuntalaisia, jotka eivät ole liikuntapalveluiden piirissä, sillä heiltä saadaan merkityksellistä tietoa liikkumista estävistä tekijöistä. Sen sijaan siitä, mitä liikkumisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää liikuntapalveluiden tuottajilta on jäänyt vähäisemmälle huomiolle. Vaikka useimmissa kunnissa on asetettu tavoitteeksi yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen, on tarpeen pohtia, tiedostavatko kaikki kunnan eri hallinnonalat ja järjestöt, miten eriarvoisuus liikuntakulttuurissa ilmenee ja millä keinoin liikkumiseroja voi kaventaa. Sen lisäksi on olennaista pohtia, missä määrin liikuntatoimen ulkopuoliset eli muut hallinnonalat ovat sitoutuneet liikkumisen esteiden poistamiseen oman toimialarajojen puitteissa. YLLI 2.0 hanke on pyrkinyt toisella toimintakaudellaan vastaamaan edellä lueteltuihin pohdintoihin jalkautumalla kuntiin. Tämä tutkielma tarjosi myös omalta osaltaan vastauksia siihen, mitkä syyt estävät laaja-alaista liikkumisen edistämisen yhteistyötä sekä siihen, minkälainen rooli asiantuntijoiden ja toimijoiden verkostoilla, asenteilla ja taloudellisilla resursseilla on liikuntapalvelutuotannon saavutettavuuden edistämisessä.

LÄHTEET

- Ala-Vähälä, T., Farin, V., Karinharju, K., Kuusiluoma, R-K., Peltonen, N., Piittisjärvi, T., Roitto, R., Saarela, T., Saari, A., Samsten, R. & Sipilä, V. (2021a). Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2019. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:3. Viitattu 3.3.2024. https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2021/09/soveltavan_liikunnan_tilanne_kunnissa_2019_saavutettava.pdf.
- Ala-Vähälä, T., Lämsä, J., Mäkinen, J. & Pusa, S. (2021b). Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018. E-kirja. Turenki: Hansaprint. Viitattu 2.3.2024.
- Armila, P. & Torvinen, P. (2018). Merkittävät muut vammaisten nuorten liikunta- ja urheiluharrastuksissa. Teoksessa S. Eriksson, P. Armila & A. Rannikko (toim.) Vammaiset nuoret ja liikunta. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissätiö LIKES, 38–55.
- Berg, P. (2018). Sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja etnisuus lasten ja nuorten urheiluseuraharrastuksissa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 135. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 64–90.
- Berg, P. & Salasuo, M. (2017). Liikkuva luokka. Liikunnan harrastaminen kunnan kansalaisuutena. Yhteiskuntapolitiikka 82 (3), 251–261. Viitattu 15.4.2024.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. (1994). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Raiskila, V. (käänt. ja toim.) 1. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Billis, D. (2010). Towards a theory of hybrid organizations. Teoksessa D. Billis (toim.) Hybrid Organizations and the Third Sector: Challenges for Practice, Theory and Policy. Hampshire: Palgrave Macmillan, 46–69.
- Blomqvist, M., Mononen, K., Koski, P. & Kokko, S. (2023). Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 83–92.
- Borg, S. (s.a.) Kyselylomakkeen laatiminen. Teoksessa *Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. E-kirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 22.4.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>.
- Borgogni, A. (2012). Body, town planning, and participation: The roles of young people and sport. University of Jyväskylä. Studies in Sport, Physical Education and Health 186. Väitöskirja. Viitattu 14.4.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4929-7>.

- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Engl. Richard Nice. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. Teoksessa J. G. Richardson (toim.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, 241–258.
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism*. 2. painos. London: Routledge.
- Carroll, P. & Steane, P. (2000). Public-private partnerships. Sectoral perspectives. Teoksessa S. Osborne (toim.) *Public-private Partnerships: Theory and practice in international perspective*. E-kirja. London: Routledge, 36–56. Viitattu 3.4.2024.
- Eela, E. (2023). Hyvinvointialueen haasteet: ”Ongelmien ennaltaehkäisy on juuri nyt välttämätöntä”. *Satakunnan kansa Länsi-Suomi*. Viitattu 18.4.2024.
- Eriksson, S. (2018). ”Jos sisin vapaasti valita, ensimmäisenä aloittaisin tanssin” Liikuntaan liit-tyvät tavoitteet, toiveet ja esteet. Teoksessa S. Eriksson, P. Armila & A. Rannikko (toim.) *Vammaiset nuoret ja liikunta*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämmissätiö LIKES, 26–36.
- Erola, J. (2010). *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Viitattu 19.4.2024.
- Fagerlund, N. (2020). Liikunnasta hyvää oloa ja pääomia: tarkastelussa kuntokeskuksessa liikkuvat naiset. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 26.3.2024. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202006124143>.
- Flensner, K., Korp, P., Lingren, E-K. (2021). Integration into and through sports? Sport-activities for migrant children and youths. *European journal for sport and society*, 18 (1), 64-81. doi: 10.1080/16138171.2020.1823689.
- Griffin, M., Bailey, K.A. & Lopez, K.J. (2022). #BodyPositive? A critical exploration of the body positive movement within physical cultures taking an intersectionality approach. *Frontiers in Sports and Active Living* (4). Viitattu 6.3.2024. doi: 10.3389/fspor.2022.908580.
- Hacking, I. (2009). *Mitä sosiaalinen konstruktivismi on?* Koskinen, I. (käänt.) Tampere: Vastapaino.
- Haimi, O. (2021). ”Pyritään tekemään monikäyttöisyyttä ja enemmän yksityisten kanssa” Liikunta- ja urheilualueiden hybridisaatio julkisen sektorin näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Johtamisen ja talouden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 26.3.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202104012796>.

- Hakamäki, P., Aalto-Nevalainen, P., Saaristo, V. & Ståhl, T. (2015). Liikunnan edistäminen kunnissa 2010–2014. Seurantareportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:18. Viitattu 19.4.2024. www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-366-8.
- Hakamäki, P., Aalto-Nevalainen, P., Saaristo, V., Saukko, N. & Ståhl, T. (2020). Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2020. Valtakunnalliset linjaukset alihyödynnetty kuntien työkaluna. Tilastoreportti 42/2020. Viitattu 22.4.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020100983553>.
- Hannus, K. (2023). Kari Hannus hyvinvointialueen ensiaskeleista: ”Valtio heitti meidät lampeen ja katsoo, opimmeko uimaan”. Satakunnan kansa Länsi-Suomi. Viitattu 17.4.2024.
- Harjunen, H. (2017). Ulossulkemista liikunnan kentällä: lihava liikkuva naisruumis katseiden kohteena. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 135. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 156–175.
- Harjunen, H. (2020). Lihavien ihmisten liikunta ja sen esteet. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja 175. Turenki: Hansaprint, 50–67.
- Harrastamisen Suomen malli. (2024). Tietoa. Verkkosivu. Viitattu 16.5.2024. <https://harrastamisensuomenmalli.fi/tietoa/>.
- Hasanen, E. (2017). ”Me ollaan koko ajan liikkeessä”: Tutkimus nuorten omaehtoisen liikkumisen muodoista ja merkityksistä tilan kehyksissä. Jyväskylän yliopisto. Liikunta- ja terveystieteiden julkaisuja 261. Väitöskirja. Viitattu 14.12.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7204-2>.
- Heikkilä, R. (2011). Bättre folk, bättre smak? Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:5. Helsingin yliopisto. Helsinki. Väitöskirja. Viitattu 24.4.2024. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26320/battrefo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Helander, N., Ahonen, O., Houhala, K. & Jääskeläinen, A. (2020). Tiedolla johtaminen julkisella sektorilla: käytännön tapauksia eri hallinnon aloilta. Focus Localis 48 (3), 22–42. <https://journal.fi/focuslocalis/issue/download/7896/1239#page=24>.
- Helsingin kaupunki. (2018). Helsingin liikkumisohjelma. Verkkojulkaisu. Viitattu 23.5.2024. <https://liikunta.hel.fi/fi/pages/tukea-liikkumiseen/liikkumisohjelma>.
- Herrala, H. (2018). Rajat ja rajatyö jääkiekkokaukalossa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa.

- Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 135. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 46–63.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 2. painos. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 12.2.2024.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. (2009). Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Holopainen, A. (2021). Matalan kynnyksen liikunta helsinkiläisissä urheiluseuroissa: Poliittika-analyysi lasten ja nuorten seuratoiminnan harrastusmahdollisuuksista. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 18.5.2024. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202109144872>.
- Huhtanen, K. & Itkonen, H. (2022). Julkiset palvelutuotantotehtävät suomalaisten liikuntaseurojen muodonmuutosten lähteenä. *Liikunta & Tiede* 59 (4), 91–102.
- Ilmanen, K. (2015). Liikuntapalvelujen muutos 1800-luvun lopulta 2000-luvulle. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylä: Yliopistopaino, 19–37.
- Itkonen, H. (2012). Liikuntasosiologia urheilun, liikunnan ja ruumiillisuuden jäljillä. Teoksessa K. Ilmanen. & H. Vehmas (toim.) *Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylä: Yliopistopaino, 7–20.
- Itkonen, H. (2020). Liikunnan monisäkeinen eriarvoisuus. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) *Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja 175. Turenki: Hansaprint, 7–28.
- Itkonen, H. (2021). *Liikkumisen sosiologia*. E-kirja. Tampere: Vastapaino. Viitattu 27.4.2024.
- Itkonen, H. & Kauravaara, K. (2015a). Kurrottuja kulttuurikuiluja. Teoksessa H. Itkonen & K. Kauravaara (toim.) *Liikunta kansalaisten elämäntilussa. Tulkintoja liikkumisesta ja liikunnan edistämisestä*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 296. Jyväskylä: LIKES tutkimuskeskus, 184–189.
- Itkonen, H. & Kauravaara, K. (2015b). Tulkintojen jäljillä. Teoksessa H. Itkonen & K. Kauravaara (toim.) *Liikunta kansalaisten elämäntilussa. Tulkintoja liikkumisesta ja liikunnan edistämisestä*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 296. Jyväskylä: LIKES tutkimuskeskus, 136–182.
- Itkonen, H., Lehtonen, K. & Aarresola, O. (2018). Tutkimuskatsaus liikuntapoliittisen selonteon tausta-aineistoksi. *Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja* 2018:6. Viitattu 13.4.2024. https://www.liikuntaneuvosto.fi/wpcontent/uploads/2019/09/Tutkimuskatsaus_liikuntapoliittiseen_selontekoon_2018.pdf.

- Jalonen, H. (2015). Tiedolla johtamisen näyttämö ja kulissit. Teoksessa P. Virtanen, J. Stenvall & P. Rannisto (toim.) Tiedolla johtaminen hallinnossa: teoriaa ja käytäntöjä. Tampere: Tampere University Press, 40–48.
- Julkunen, T. (2020). Tila liikuttajana, liikkumista tilassa. Aikuisväestön lähiliikuntaa määrittävät tekijät karsikon asuinalueella Joensuussa. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden- ja kauppatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 12.4.2024. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200582>.
- Junkala, P. & Lallukka, K. (2012). Yhteiset kentät? Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi. Sisäministeriö. Viitattu 6.1.2024. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79500>.
- Kahma, N. (2011). Yhteiskuntaluokka ja maku. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:8. Viitattu 21.4.2024. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/27503/yhteisku.pdf?sequence=1>.
- Kallinen, T. & Kinnunen, T. (2021). Etnografia. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. J. Vuori. (toim.) Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 19.4.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/>.
- Karimäki, A. (2020). Kuntien liikuntapalveluiden tulevaisuus: laaja-alainen yhteistyö korostuu. *Liikunta & Tiede* (4), 54–57.
- Karimäki, A., Huhtanen, K., Matilainen, P. & Norra, J. (2022). Erilaiset liikuntatoimet yhteisellä asialla. *Liikunta & Tiede* 59 (3), 61–65.
- Kauravaara, K. (2013). Mitä sitten, jos ei liikuta? Etnografinen tutkimus nuorista miehistä. Jyväskylän yliopisto. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 276.
- Kauravaara, K. & Kokkonen, M. (2020). Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa ja urheilussa. *Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja* 175. Turenki: Hansaprint.
- Kauravaara, K. & Rönkkö, E. (2020). Näkymättömyys, marginalisaatio ja eronteot suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa J. Kokkonen & K. Kauravaara (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa ja urheilussa. *Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja* 175. Turenki: Hansaprint, 229–250.
- Kiljunen, P. (2009). Kansalaismielipide ja kunnat: ilmapuntari 2009. Sastamala: Vammalan Kirjapaino.
- Knuuttila, S. (1994). Kaiken kattava kulttuuri. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 9–31.
- Kokkonen, J. (2010). Valtio liikuntarakentamisen linjaajana. Tampere: Tammerprint oy.

- Kokkonen, J. (2015). Suomalainen liikuntakulttuuri- juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kokkonen, M. (2018). Syrjintä ja henkinen pahoinvointi seksuaalivähemmistöjen liikuntaharrastuksissa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 135. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 139–155.
- Koski, P. & Hirvensalo, M. (2023). Lasten ja nuorten liikunnan merkitykset ja esteet. Teoksessa S. Kokko & L. Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 47–56.
- Koski, P. & Mäenpää, P. (2018). Suomalaiset liikuntaseurat muutoksessa 1986–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:25. Viitattu 7.5.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-575-4>.
- Kuntalaki 410/2015. (2015). Viitattu 22.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>.
- Kuntaliitto. (2022). Analyysit ja tietoaineistot. Kustannusrakenne. Verkkosivu. Viitattu 18.4.2024. www.kuntaliitto.fi/kustannusrakenne.
- Laine, A. (2015). Liikunta- ja urheilualan yritys kenttä. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylä: Yliopistopaino, 77–98.
- Lehtonen, K., Raisio, H. & Jalonen, H. (2023). Liikunnan neljäs sektori – hyvinvointipolitiikan uusi mahdollisuus?. Yhteiskuntapolitiikka 88 (2), 200–205.
- Liikanen, V. & Rannikko, A. (2015). Vaihtoehtolajit nuorten liikunnallisena elämäntapana. Liikunta & Tiede 52 (1), 47–54.
- Liikuntalaki 390/2015. (2015). Viitattu 8.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>.
- LIPAS-järjestelmä. (2023). Liikuntapaikkojen määrä LIPAS-järjestelmässä. Verkkosivu. Viitattu 27.4.2024. <https://www.jyu.fi/fi/lipas-liikunnan-paikkatietojarjestelmä>.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999. (1999). Viitattu 28.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990132>.
- Mattelmäki, T. & Vaajakallio, K. (2011). Yhteissuunnittelu ja palvelujen ideointi. Teoksessa Miettinen, S. (toim.) Palvelumuotoilu - uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. Teknologiainfo Teknova Oy: Helsinki, 77–97.

- Mononen, K., Blomqvist, M., Hakamäki, M., Laine, K. & Mäkinen, K. (2018). Liikunnan ja urheilun harrastaminen. Teoksessa J. Mäkinen (toim.) Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus. KIHU:n julkaisusarja, 73. https://www.urheilututkimukset.fi/media/urtu/julkaisut/2019_jar_aikuisvest_sel71_85829.pdf.
- Muukkonen, P., Ehnström, E., Hasanen, E., Hintsanen, L., Laakso, T. Nurmi, P., Pyykönen, J., Salmi, L., Salmikangas, A-K., Simula, M., Virmasalo, I. & Vääntinen, L. (2022). Matkalla kohti liikunnan yhdenvertaisuutta – työkaluja monialaiseen liikuntasuunniteluun. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 4.4.2024. <http://hdl.handle.net/10138/356119>.
- Mäki-Opas, T., Rahkonen, O. & Bordodulin, K. (2015). Terveys sosiologinen näkökulma liikunnallisen elämäntavan polarisoitumiseen – valinnat vai mahdollisuudet. Yhteiskuntapolitiikka 80 (3), 263–272.
- Mäenpää, P. & Faehnle, M. (2021). Neljäs sektori. Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. E-kirja. Tampere: Vastapaino. Viitattu 11.1.2024.
- Nikander, J., Haapamäki, J. & Tuominen-Thuesen, M. (2020). Vierivä kivi ei sammaloidu – Liikunta-ala murroksessa. Liikunta-alan osaamisen ennakoituvuuden loppuraportti. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2020:27. Viitattu 13.5.2024. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Vieriva_kivi_ei_sammaloidu_liikunta-ala_murroksessa.pdf.
- Nuorisolaki 1285/2016. (2016). Viitattu 27.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>.
- Ojajärvi, S. & Pyykkönen, T. & Valtonen, S. (2013). Liikuntalaiva tietomerellä – navigointia politiikan ja julkisuuden tuulissa. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi, 27. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.
- Olympiakomitea. (2024). Seuratoiminta. Verkkosivu. Viitattu 16.5.2024. <https://www.olympiakomitea.fi/seuratoiminta/>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019). Harrastamisen strategia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Viitattu 16.5.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-621-8>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022). Liikuntaneuvonta yhdyspinoilla – ohjeistus sote-uudistuksen valmisteluun ja toimeenpanoon. Viitattu 12.4.2024. <https://okm.fihanke?tunnus=OKM031:00/2022>.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2023). Liikuntatoimi tilastojen valossa. Perustilastot vuodelta 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023/53. Viitattu 22.4.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-965-3>.
- Opetusministeriö. (1970). Kuntoliikunnan suunnittelu: kuntoliikuntapolitiikan perusteet ja periaatteet sekä kunnalliset suunnitteluohjeet: Niemen toimikunnan mietintö. Helsinki: Opetusministeriö.
- Osborne, S. & Strokosch, K. (2013). It takes Two to Tango? Understanding the Co-production of Public Services by Integrating the Services Management and Public Administration Perspectives. *British Journal of Management* 24, 31–47. doi: 10.1111/1467–8551.12010.
- Perjo, L., Fredricsson C. & Oliveira, C. S. (2016). Public-private-people partnerships in urban planning. Baltic Urban Lab project, Interregg Central Baltic and European Union. Viitattu 19.4.2024. http://www.balticurbanlab.eu/sites/www.balticurbanlab.eu/files/materials/4p_wp_final_layout.pdf.
- Piispanen, T. (26.10.2023). Miten saavutettavaa liikunta on?. Puheenvuoro Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan liikunnanopettajakoulutuksen 60-vuotisjuhlassa. Verkkosivu. Viitattu 3.4.2024. <https://www.lts.fi/etusivu/juhlavuosi/liikuntatieteellisen-tiedekunnan-juhlavuosi.html>.
- Purhonen, S., Gronow, J., Heikkilä, R., Kahma, N., Rahkonen, K. & Toikka, A. (2014). Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 14.2.2024.
- Puronaho, K. (2014). Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5. Viitattu 16.5.2024. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bistream/handle/10024/okm5.pdf?sequence=1>.
- Putnam, R.D. (2020). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. 20. painos. New York: Simon & Schuster. doi:10.1145/358916.361990.
- Pyykkönen, J. (2010). Linjoja liikuntaan vuodesta 1920. Valtion liikuntaneuvosto. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Offset Ulonen Oy. Viitattu 18.4.2024. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/VLN90-Linjoja-liikuntaan-vuodesta-1920.pdf>.
- Pyykkönen, J., Vääntinen, L. & Virmasalo, I. (2022). Liikkumismahdollisuuksien yhdenvertaisuus (YLLI)-työpaja. Opas työpajan toteuttamiseen. Viitattu 5.5.2024. <https://blogs.helsinki.fi/yhdenvertainen-liikunnallinen-lahio/files/2022/12/Liikkumismahdollisuuksien-yhdenvertaisuustyöpaja-YLLI-Opas-työpajan-toteuttamiseen.pdf>.

- Pyykkönen, T. (2016). Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa. Liikunta-neuvoston julkaisuja 2016:1. Viitattu 12.12.2022. https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/VLN_YT_FINAL.pdf.
- Raisio, H., Lehtonen, K. & Jalonen, H. (2023). Ketterä neljäs sektori vahvistuu liikunnassa. *Liikunta & Tiede* 60 (1), 51–54.
- Rauman kaupunki. (2023). Hyvinvointiohjelma. Viitattu 15.5.2024. https://www.rauma.fi/wp-content/uploads/2023/06/hyvinvointiohjelma-2030_fin.pdf.
- Rauman kaupunki. (2024). Rauman kuntakortti. Viitattu 13.5.2024. <https://www.rauma.fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-raumasta/rauman-kuntakortti/>.
- Roitto, R. (2021). Liikunta-alan osaaminen murroksessa. Blogiteksti. Liikuntatieteellinen seura. Viitattu 10.5.2024. <https://www.lts.fi/liikunta-tiede/artikkelit/liikunta-alan-osaminen-murroksessa.html>.
- Roitto, R. & Saari, A. (2023). Johdanto. Teoksessa R. Roitto & A. Saari (toim.) Kaikille avoin liikunta kunnissa. Turenki: Hansaprint, 9–12.
- Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J., Strömberg, L. (2020). Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa. Valtionneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:47. Viitattu 10.4.2024. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-918-9>.
- Ruuskanen, P. & Kontinen, T. (2015). Kolmannen sektorin muutos ja hybridiorganisaatiot. *Kansalaisyhteiskunta* 6 (1), 1–4.
- Rönkkö, E. (2023). Mukana ulossuljettuna – etnografinen tutkimus ulkomaalaistaustaisten naisten ohjatusta ryhmäliikunnasta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta 583. Väitöskirja. Viitattu 25.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9247->.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006a). Reliabiliteetti. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoar- kisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 27.5.2024.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006b). Validiteetti. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoar- kisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 27.5.2024.
- Saaristo, K. & Jokinen, K. (2005). *Sosiologia*. 2. painos. Helsinki: WSOY.
- Saikkonen, P., Karvonen, S. & Kestilä, L. (2022). Monimuotoinen hyvinvointi ja muuttuva hyvinvointivaltio. Teoksessa S. Karvonen, L. Kestilä & P. Saikkonen (toim.) Suoma- laisten hyvinvointi 2022. Helsinki: PunaMusta Oy, 352–361.

- Salmikangas, A-K. (2012). Kunnalliset liikuntapalvelut hyvinvointivaltion peruspalveluina. Teoksessa K. Ilmanen. & H. Vehmas (toim.) Liikunnan areenat. Yhteiskuntatieteellisiä kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylä: Yliopistopaino, 121–136.
- Salmikangas, A-K. (2015). Liikkumisen monet ympäristöt. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylä: Yliopistopaino, 101–116.
- Salmikangas, A-K. (28.10.2022). Opintojakson yleisohjeet. Liikkumisympäristöjen suunnittelu (LYTA1007) luennot. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto.
- Sandström, S., Keiski-Turunen, A., Hassila, L. & Aunola, E. & Alahuhta, M. (2018). Moniammatillinen yhteistyö sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kuvaamana. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisuja 44. Viitattu 18.5.2024. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018061225734>.
- Simula, M., Hasanen, E. & Muukkonen, P. (2023). Liikkumisen esteiden poistaminen vie kohti yhdenvertaisuutta. *Liikunta & Tiede*, 60 (3), 48-50.
- Skeggs, B. (1997). *Formations of Class and Gender: Becoming respectable*. London: Sage.
- Skeggs, B. (2004). *Class, Self, Culture*. London: Routledge.
- SmartSport -kehittämisosuuskunta. (2020). Liikuntaolosuhdeiden strateginen kehittämistyö kunnissa. Selvitys nykytilanteesta ja kehittämistarpeista. SmartSportin julkaisuja 2020:1. Viitattu 14.5.2024. www.okm.fi/valmiit-liikuntapaikkarakentamisen-tutkimus-ja-kehittämishankkeet.
- Steen, M. (2013). Co-Design as a Process of Joint Inquiry and Imagination. *Design Issues* 29 (2), 16–28. doi:10.1162/DESI_a_00207.
- Ståhl, T., Aalto-Nevalainen, P., Saaristo, V., Saukko, N. & Wiss, K. (2022). Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2022. THL - Tilastoraportti 39/2022. Viitattu 14.4.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022102763492>.
- Suomi, K. (1998). Liikunnan yhteissuunnittelumetodi: Metodin toimivuuden arviointi Jyväskylän Huhtasuon lähiössä. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 58. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7927-0>.
- Suomi, K. (2015). Valtion liikuntapolitiikan linjauksia 1980–2014. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylä: Yliopistopaino, 59–76.
- Syvöja, H. (2023). Kuntien liikkumishjelmat: Selvitys asiakirjoista liikkumisen edistämisen tukena. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-739-9>.

- Tieteen termipankki. (2024). Tiedeneuvonta. Viitattu 23-5-2024. <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2024). HYTE-kerroin – kannustin kunnille. Verkkosivu. Viitattu 8.5.2024. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtamisen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/hyte-kerroin-kannustinkunnille>.
- Therborn, G. (2015). Eriarvoisuus tappaa. Henttonen, T. (käänt.) E-kirja. Tampere: Vastapaino. Viitattu 20.3.2024.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. E-kirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Viitattu 19.2.2023.
- Valtioneuvosto. (2018). Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Viitattu 27.4.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_6+2018.pdf.
- Valtion liikuntaneuvosto. (2023a). Valtionhallinto liikunnan ja liikkumisen edistäjänä 2019–2023: Työ- ja elinkeinoministeriö. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:11. Viitattu 4.5.2024. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2023/06/valtioniikuntaneuvosto-tyo-ja-elinkeinoministerio>.
- Valtion liikuntaneuvosto. (2023b). Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:19. Viitattu 3.5.2024. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/lausunnot-ja-julkaisut/liikuntapaikkarakentamisen-suunta-asiakirja-2023/>.
- Vasankari, T., Kolu, P., Kari, J., Pehkonen, J., Havas, E., Tammelin, T., Jalava, J., Koski, H., Pihlainen, K., Kyröläinen, H., Santtila, M., Sievänen, H., Raitanen, J. & Tokola, K. (2018). Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnan yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2018:31. Viitattu 23.3.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-535-8>.

- Virmasalo, I. & Hasanen, E. (2022). Defining the accessibility of physical activity. Tracing the social dimension. *Contesti. Citta, Territori, Progretti*, (2), 59-76. doi: 10.36253/contest-14177.
- Voorberg, W., Bekkers, V. & Tummers, L. (2015). A Systematic Review of Co-Creation and Co-Production: Embarking on the social innovation journey. *Public Management Review* 17 (9), 1333-1357. doi:10.1080/14719037.2014.930505.
- World Health Organization. (2022). Physical Activity. Verkkosivu. Viitattu 8.4.2024. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>.
- Väänänen, N. (2022). Yritysaktivismi Z-sukupolven kuluttajien näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Kauppakorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 3.5.2024. www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202206203494.
- Vuori, I. (2004). Physical inactivity is a cause and physical activity is a remedy for major public health problems. *Kinesiology* 36 (2), 123–153.
- Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö 2.0-hanke. (2024). Tavoitteet. Verkkosivu. Viitattu 7.4.2024. <https://blogs.helsinki.fi/yhdenvertainen-liikunnallinen-lahio/tavoitteet/>.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. (2014). Viitattu 20.3.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>.

LIITE 1. Teemahaastattelurunko

Esittelykierros:

- Kuka olet?
- Miksi olet osallistunut liikkumissuunnitelman yhteissuunnitteluprosessiin?
- Minkä organisaation kautta lähestyt aihetta?

Teema 1: Nykytilan kartoitus

- Mitkä ovat nykyisiä keskeisiä toimia harrastustoiminnan ja liikkumisen edistämiseksi?

Teema 2: Ongelma- ja kehityskohteiden tunnistaminen

- Minkälaisia ongelmakohtia tunnistatte liikkumisen ja harrastamisen edistämisessä?

Teema 3: Yhdenvertaisuus

- Missä määrin yhdenvertaisuuskysymyksiä on tarkasteltu aikaisemmin?
- Mitkä ovat saavutettavuuden keskeisimmät teemat, joita on käsitelty aikaisemmin?

Teema 4: Saavutettavuuden ulottuvuudet

- Miten saavutettavuuden kehikko tukee tunnistettuja kehittämiskohteita?
- Miten saavutettavuuskehikko tukee liikkumissuunnitelman sisällönlaadintaa ja miltä osin ei?

Teema 5: Yhteistyö suunnitteluprosessissa

- Keitä tahoja pitäisi osallistaa ja kuulla liikkumissuunnitelman suunnitteluprosessissa?
- Miten vuorovaikutus eri tahojen välillä pitäisi toteuttaa?

Teema 6: Muita ajatuksia

LIITE 2. Kyselylomake

Asiantuntijoiden kyselylomake

Tervetuloa vastaamaan liikkumissuunnitelman laadintaprosessia ja liikkumisen yhdenvertaisuutta käsittelevään kyselyyn. Kyselylomakkeella kartoitetaan ryhmähaastatteluun osallistuvien henkilöiden taustatietoja sekä näkemyksiä ja kokemuksia liikkumisen yhdenvertaisuuteen liittyen.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 10-15 minuuttia. Kyselyn päätyttyä voit osallistua Rauman kaupungin liikuntapalveluiden uimahallin 10-kortti arvontaan.

Rengastakaa tai ruksittakaa oikeaa vaihtoehtoa vastaava väittämä, tai kirjoittakaa vastauksenne sille varattuun tilaan.

1. Hyväksyn tietojeni keräämisen tietosuojailmoituksessa mainittuun käyttöön

Kyllä

2. Ikä

Alle 20 v.

20-29 v.

30-39 v.

40-49 v.

50-59

yli 60 v.

3. Sukupuoli

Nainen

Mies

Muu

4. Koulutustausta

Peruskoulu

Toinen aste (lukio tai ammatillinen koulutus)

Alempi korkeakoulututkinto

Ylempi korkeakoulututkinto

Muu, mikä?

9. Osallisuus

	Erittäin vähän	Melko vähän	En osaa sanoa	Melko paljon	Erittäin paljon
Olen osallistunut aikaisemmin liikkumissuunnitelman laadintaprosessiin	☐	☐	☐	☐	☐
Olen voinut vaikuttaa liikkumissuunnitelman sisällönlaadintaan	☐	☐	☐	☐	☐
Taustaorganisaatiollani on merkittävä asema liikkumissuunnitelman laadinnassa	☐	☐	☐	☐	☐
Koen, että minulla on asiantuntemusta liikkumissuunnitelman laadintaan	☐	☐	☐	☐	☐

10. Mitkä asiat lisäisivät osallisuutta ja sitoutuneisuutta liikkumissuunnitelman laadintaan?

11. Moniammatillinen ja poikkisektoraalinen yhteistyö

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Minä tai organisaationi edustaja on ollut säännöllisesti yhteistyössä Rauman kaupungin liikuntapalveluiden kanssa	☐	☐	☐

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Minä tai organisaationi edustaja on osallistunut säännöllisesti seuraparlamenttiin	☐	☐	☐
Minä tai organisaationi edustaja on osallistunut liikuntapaikkojen tai liikkumisympäristöjen suunnitteluun	☐	☐	☐
Minä tai organisaationi edustaja on osallistunut paikallisiin liikkumista edistäviin työryhmiin/hankkeisiin (esim. Rauman seudun kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma tai Rauman hyvinvointiohjelma)	☐	☐	☐
Minä tai organisaationi edustaja on osallistunut valtakunnallisiin liikkumista edistäviin työryhmiin/hankkeisiin (esim. Suomen harrastamisen malli tai Ikiliikkuja)	☐	☐	☐
Minä tai organisaationi edustaja on osallistunut Raumalla Liikkuvat -ohjelmien edistämiseen (esim. liikkuva koulu)	☐	☐	☐

12. Mitkä asiat koet esteeksi moniammatilliselle ja poikkisektoraaliselle yhteistyölle?

13. Yhdenvertaisuus

	Erittäin vähän	Melko vähän	En osaa sanoa	Melko paljon	Erittäin paljon
Otan toiminnassani säännöllisesti huomioon liikkumisen yhdenvertaisuutta edistävät toimet	☐	☐	☐	☐	☐
Taustaorganisaatiossani on resurssoitu liikkumisen yhdenvertaisuuteen	☐	☐	☐	☐	☐

	Erittäin vähän	Melko vähän	En osaa sanoa	Melko paljon	Erittäin paljon
Minulla on osaamista edistää liikkumisen yhdenvertaisuutta	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on aikaa edistää liikkumisen yhdenvertaisuutta	☐	☐	☐	☐	☐

14. Mitkä asiat ovat saaneet huomioimaan yhdenvertaisuuteen liittyviä asioita?

Kiitos vastauksistasi! Toisen linkin kautta voit vielä halutessasi osallistua arvontaan Webropol kyselylomakkeen täyttämällä!

Muistathan painaa vielä "Lähetä" nappia ennen kyselyn sulkemista.

LIITE 3. Työpajan havainnointilomake

HAVAINNOINTILOMAKE

Ryhmän tiedot:

Ryhmän numero:

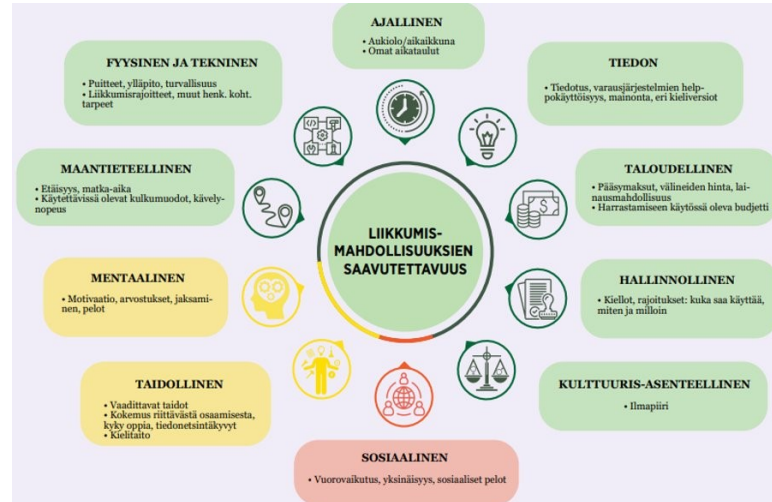
Havainnoitsijan nimi:

Ryhmän jäsenten nimet:

Pienryhmäkeskustelu 1

1. Havainnointikohde: Saavutettavuuskehikon käyttö osana pienryhmäkeskusteluja

- Miten saavutettavuudenkehikkoa käytettiin osana pienryhmätyöskentelyä
- Mihin saavutettavuuden ulottuvuuksiin tartuttiin
- Mitkä ulottuvuudet saivat keskustelussa paljon tilaa / painoarvoa
- Mitkä ulottuvuudet jäivät vähemmälle huomiolle keskustelussa

2. Havainnointikohde: Prosessi

- Minkälaisia työskentelyvaiheita ryhmässä oli?
- Mitkä asiat ohjasivat työskentelyä?
- Pääsiko kaikki ääneen?
 - o Miksi / miksi ei?
 - o Oliko eri toimialojen edustajien välillä eroa sen suhteen, kuinka aktiivisesti osallistuttiin keskusteluun

Mitkä liikkumisen harrastamiseen liittyvät esteet on syytä ottaa huomioon oman alueen jossakin tilanteessa?

3. Havainnointikohde: Oppiminen

- Minkälaisia uusia oivalluksia ryhmässä syntyi?
- Mistä asioista uusia oivalluksia kehittyi?
 - o mitkä asiat vaikuttivat oppimiseen?

4. Havainnointikohde: Tiedoneuvonnan vaikuttavuus

- Viitattiinko keskusteluissa tiedoneuvonta osiossa käsiteltyihin asioihin? (Liisan ja Juulian pitämät puheenvuorot + jaettu materiaali)
 - o Miten tai mihin viitattiin?

5. Havainnointikohde: Eri sektoreiden näkemykset ja yhteistyö

- Nousiko eri sektoreiden / toimialojen edustajilla erilaisia näkemyksiä?
 - o Jos kyllä, minkälaisia -> kuvaile minkälaisia painotuksia eri sektoreiden edustajat toivat

- Nousiko eri sektoreiden edustajilla samanlaisia näkemyksiä?
 - o Jos kyllä, minkälaisia -> kuvaile, mistä asioista oltiin vahvasti samaa mieltä
- Miten yhteistyö sujui?

Muita havaintoja

Vapaamuotoinen yhteenveto

- esim. kuvaile mitkä asiat toistuivat kaikissa pienryhmäkeskusteluissa

LIITE 4. Tutkimustiedote

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

LIIKUNTATIETEELLINEN
TIEDEKUNTA

12.9.2023

TUTKIMUSTIEDOTE

Tutkimuksen nimi

Liikkumissuunnitelman laadintaprosessi: saavutettavuuskehikkoon pohjautuva tiedoneuvonta poikisektoraaliselle ryhmälle

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan liikkumissuunnitelman laadintaprosessia. Tutkimuskohteena on saavutettavuuskehikon hyödyntämisen vaikutukset yksilö- ja ryhmätasolla poikisektoraalisessa ryhmässä.

Tutkimus käsittelee tärkeää aihetta, liikkumismahdollisuuksien yhdenvertaisuutta ja sen edistämistä. Osana tutkimuksen aineistonkeruuta ryhmähaastattelujen ja työpajojen kautta tavoitteena on vahvistaa moniammatillista verkostoa Rauman seudulla. Tutkimuksen kautta tarjotaan liikuntapalveluiden ja -olosuhteiden kannalta keskeisille toimijoille tiedoneuvontaa vahvistaakseen heidän asiantuntemustaan liikkumisen saavutettavuuden ulottuvuuksista.

Sinua pyydetään tutkimukseen, koska olet tutkimukseen valitussa kunnassa työntekijänä tai muun vapaa-ajan toiminnan kautta vaikuttamassa liikuntapalveluihin tai liikkumisolosuhteisiin. Mukaan pyydetään asiantuntijoita Rauman seudun eri sektoreilta, julkiselta, yksityiseltä ja vapaaehtoistoiminnasta. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojesi käsittelystä.

Tämä on ensimmäinen osa tutkimuksen aineistonkeruuta. Toinen osa aineistonkeruuta on kaikille raumalaisille avoin liikkumisen yhdenvertaisuutta käsittelevä työpaja. Sinuun saatetaan olla yhteydessä uudelleen työpajaan liittyen, johon osallistuminen on vapaaehtoista. Tähän tutkimukseen osallistuminen ei sido muihin tilaisuuksiin.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää osallistumisen tai peruuttaa jo antamasi suostumuksen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana. Tästä ei aiheudu sinulle kielteisiä seurauksia.

Tutkimukseen osallistumisesi tai peruuttaessasi antamasi suostumuksen, sinusta siihen mennessä kerättyjä henkilötietoja, näytteitä ja muita tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa, kun se on välttämätöntä tutkimustulosten varmistamiseksi.

Tutkimuksen kulku

Tutkimus on ryhmähaastattelu, jossa tutkitaan asiantuntijoiden näkemyksiä liikkumisen edistämisen nykyisistä keinoista ja kehitystarpeista sekä saavutettavuuskehikon käytettävyydestä. Asiantuntijoiden näkemyksiä tarkastellaan liikkumissuunnitelman laadintaprosessissa yhteissuunnittelun ja uuden saavutettavuuskehikon avulla. Ryhmähaastattelut järjestetään syyskuun 2023 aikana. Haastattelutilaisuus kestää arviolta noin 2 tuntia. Haastattelut toteutetaan lähitoteutuksena, mutta haastateltavalla on myös mahdollisuus osallistua etänä Microsoft Teams palvelun kautta. Tutkimuskäyntiä ennen on annettu ennakotehtäväksi tutustua vähintään yhteen aineistoon. Tutkimus alkaa Yhdenvertainen liikunnallinen lähiö 2.0 hankkeen projektisuunnittelijan Liisa Vänttisen yleisellä alustuksella saavutettavuudesta. Alustuksen jälkeen jokainen haastateltava täyttää yksin paperisen kyselylomakkeen, jonka kesto on noin 10-15 minuuttia. Seuraavana vaiheena on ryhmäkeskustelu ennalta määritetyistä teemoista. Haastattelut tallennetaan äänitallenteiksi, jotka tutkija litteroi kirjalliseen muotoon. Tämän jälkeen äänitallenteet tuhoetaan.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat hyödyt

Tutkimukseen osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden verkostoitua muihin paikallisiin toimijoihin. Tutkimuksesta voi saada uusia ideoita ja ajatuksia organisaation toiminnan kehittämiseen.

Tutkimuksesta voi olla hyötyä suomalaiselle tietelle, sillä aiempaa tutkimusta aiheesta on vähän suomalaisessa kontekstissa. Tutkimus antaa arvokasta tietoa asiantuntijoiden näkemyksistä Rauman liikkumisen edistämisen nykytilasta ja kehityskohteista sekä siitä, miten uusi saavutettavuuden kehikko tukee liikkumissuunnitelman sisällönlaadintaa. Tutkimuksessa on tavoitteena selvittää, miten jatkossa voidaan hyödyntää saavutettavuuden kehikkoa ja miten yhteistyö eri tahojen välillä pitäisi toteuttaa.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riskit, haitat ja epämukavuudet sekä niihin varautuminen

Tutkimukseen osallistumisesta ei odoteta aiheutuvan riskejä, haittoja tai epämukavuuksia.

Tutkimuksen kustannukset ja korvaukset tutkittavalle sekä tutkimuksen rahoitus

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu yksi pro gradu -tutkielma, joka julkaistaan Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistossa: <https://jyx.jyu.fi/>. Tutkimuksen tuloksia käytetään myös Rauman kaupungin liikuntapalveluiden uudessa liikkumissuunnitelmassa samojen tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti kuin Pro gradu tutkielmassa.

Julkaisuissa on tarkoitus esitellä tuloksia viitaten haastateltavien taustaorganisaatioihin. Taustaorganisaation häivyttäminen on keinotekoista, koska tutkimuksessa käsitellään työhön liittyviä asioita, jotka ovat julkisia. Työskentelykunnan ollessa melko pieni, tunnistettavuuden riski on olemassa. Henkilötietoja julkaistaessa noudatetaan hyvän tieteellisen tutkimuksen periaatteita.

Tutkittavien vakuutusturva

Jyväskylän yliopiston toiminta ja tutkittavat on vakuutettu.

Jyväskylän yliopiston vakuutukset korvaavat etänä suoritettavissa tutkimuksissa ainoastaan sellaiset vahingot, jotka liittyvät suoraan annettuun tutkimustehtävään ja jotka ovat sattuneet varsinaisen ohjeistetun tutkimustehtävän aikana. Vakuutus ei korvaa taukojen aikana sattuneita vahinkoja.

Jyväskylän yliopiston vakuutukset eivät ole voimassa etänä suoritettavissa tutkimuksissa, jos tutkittavan kotikunta ei ole Suomessa.

"Vakuutus sisältää potilasvakuutuksen, toiminnanvastuuvakuutuksen ja vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen. Tutkimuksissa tutkittavat (koehenkilöt) on vakuutettu tutkimuksen ajan ulkoisen syyn aiheuttamien tapaturmien, vahinkojen ja vammojen varalta. Tapaturmavakuutus on voimassa mittauksissa ja niihin välittömästi liittyvillä matkoilla. "

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Lisätietoja tutkimuksesta antaa tutkimusentekijä: Juulia Tommila, maisteriopiskelija, liikunnan yhteiskuntatieteet, Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta, juulia.tommila@rauma.fi

LIITE 5. Tietosuojailmoitus

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIETOSUOJAILMOITUS

LIIKUNTATIEEELLINEN
TIEDEKUNTA

11.9.2023

Olet osallistumassa tieteelliseen tutkimukseen. Tässä tietosuojailmoitustietojesi käsittelystä osana tutkimusta. Sinulla on lain mukaan oikeus saada tietosuojailmoitus.

1. Rekisterinpitäjä

Rekisterinpitäjä on Juulia Tommila

Rekisterinpitäjä vastaa henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta tutkimuksessa.

Tämän tutkimuksen rekisterinpitäjä on: Juulia Tommila (rekisterinpitäjä ja tutkimuksen toteuttaja) [juulia.tommila@rauma.fi, +358440512016].

Työnohjaaja Mikko Simula, yliopiston lehtori, mikko.simula@jyu.fi

2. Henkilötietojen käsittelijä

Henkilötietojen käsittelijällä tarkoitetaan tahoa, joka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun ja sen antamien ohjeiden mukaisesti. Henkilötietojen käsittelijän kanssa on laadittava tietojenkäsittelysopimus. Tässä tutkimuksessa henkilötietojen käsittelijöitä ovat:

Rekisterinpitäjä ja työnohjaaja

3. Henkilötietojen muu luovuttaminen tutkimuksen aikana

Tietojasi käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille.

4. Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot

Henkilötietojasi käsitellään tiedotteessa kuvattua tutkimustarkoitusta varten.

Tutkimuksessa Sinusta kerätään seuraavia henkilötietoja; ikä, työnimike, koulutus, sukupuoli, taustayhteisö tai -organisaatio ja sen toimiala, kyselylomakevastaukset ja äänitallenne. Tietojen kerääminen perustuu tutkimussuunnitelmaan.

Tutkimuksessa ei käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä.

Tämä tietosuojailmoitus on jaettu tutkittavalle sähköpostilla liitteenä sähköisenä versiona ja haastattelutilaisuuden alussa paperisena versiona.

Kaikki tutkittavat ovat täysi-ikäisiä.

5. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste tieteellisessä tutkimuksessa

Yleisen edun mukainen tieteellinen tutkimus (tietosuoja-asetuksen artikla 6.1.e, erityiset henkilötietoryhmät 9.2.j)

6. Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tutkimuksessa tietojasi ei siirretä EU/ETA -alueen ulkopuolelle.

7. Henkilötietojen suojaaminen

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Tutkimuksen rekisteriin tallennetaan vain tutkimuksen tarkoituksen kannalta välttämättömiä tietoja.

Tunnistettavuuden poistaminen

Suorat tunnistetiedot poistetaan suojatoimena aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisoitu aineisto, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata koodin tai vastaavan tiedon avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja).

Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot suojataan

käyttäjätunnuksella salasanalla

muulla tavoin, miten: Yliopiston omistamalla suojatulla U-asetamalla

Tutkimuksesta on tehty **erillinen tietosuojan vaikutustendarvio**

Kyllä Ei, koska tämän tutkimuksen tekijä on tarkastanut, ettei vaikutustendarviointi ole pakollinen.

Tutkijat ovat suorittaneet tietosuoja ja tietoturvakoulutukset

Kyllä

8. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Tutkimusrekisteri hävitetään tutkimuksen päätyttyä arviolta 09.2024 mennessä

9. Rekisteröidyn oikeudet

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa. Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin rekisterinpitäjä ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää oikeutesi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Oikeuksista voidaan poiketa myös jos rekisteröityä ei pystytä tai ei enää pystytä tunnistamaan.

Profilointi ja automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa henkilötietojasi ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena ei ole henkilökohtaisten ominaisuuksiesi arviointi, ts. profilointi vaan henkilötietojasi ja ominaisuuksia arvioidaan laajemman tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä yliopiston tietosuojavastavaan. Kaikki oikeuksien toteuttamista koskevat pyynnöt toimitetaan Jyväskylän yliopiston kirjaamoon. Kirjaamo ja arkisto, PL 35 (C), 40014 Jyväskylän yliopisto, puh. 040 805 3472, e-mail: kirjaamo(at)jyu.fi. Käyntiosoite: Seminaarinkatu 15 C-rakennus (Yliopiston päärakennus, 1. krs), huone C 140.

Tietoturvaloukkauksesta tai sen epäilystä ilmoittaminen Jyväskylän yliopistolle <https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/tietosuojailmoitus/ilmoita-tietoturvaloukkauksesta>

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

Tietosuojavaltuutetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot: <https://tietosuoja.fi/etusivu>

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

SUOSTUMUS OSALLISTUA TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN

Liikkumissuunnitelman laadintaprosessi: Saavutettavuuskehikkoon pohjautuva tiedoneuvonta poikkisektoraaliselle ryhmälle

Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voin milloin tahansa syytä kertomatta keskeyttää tai lopettaa osallistumiseni tutkimukseen. Tästä ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia. Keskeyttämiseen tai lopettamiseen asti minusta kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan edelleen hyödyntää tutkimuksessa.

Antamalla suostumukseni osallistua tähän tutkimukseen tutkittavana hyväksyn, että minulta kerätään tietoja ja aineistoja tiedotteessa kuvattuun tutkimukseen.

Antamalla suostumukseni osallistua tähän tutkimukseen tutkittavana:

Suostun siihen, että taustaorganisaatiollani voidaan viitata sanomisiini julkaisujen ja tutkimusaineistojen yhteydessä

Kyllä Ei

Vahvistan, että en osallistu kasvotusten tapahtuviin mittauksiin tai esimerkiksi haastatteluihin flunssaisena, kuumeisena, toipilaana tai muuten huonovointisena.

Kyllä

Vahvistan, että olen saanut tiedotteen tutkittavalle sekä tietosuojailmoituksen, ja minulla on ollut mahdollisuus esittää tutkijoille tarkentavia kysymyksiä. Olen siten saanut riittävät tiedot tutkimuksen sisällöstä, sen kulusta ja mitä se minun osaltani tarkoittaa samoin kuin henkilötietojeni käsittelystä. Henkilötietojani käsitellään lain mukaisella yleisen edun perusteella.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen. Minua ei ole painostettu tai houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Olen harkinnut edellä mainittuja kohtia ja olen päättänyt, että haluan osallistua tutkimukseen / niihin osioihin, joihin olen merkinnyt ”kyllä”.

Kyllä Ei

Tutkimukseen osallistuvan allekirjoitus, nimenselvennys ja päivämäärä.

Yhteystiedot: Juulia Tommila, 0440512016, juulia.tommila@rauma.fi

Paperista tai taltioitua suostumusta säilytetään tietoturvallisesti, kuten muutakin henkilötietoa.